

25 ANIVERSARI

BIBLIOTECA
HEMEROTECA
MUNICIPAL D
TARRAGONA

25 ANIVERSARI

BIBLIOTECA
HEMEROTECA
MUNICIPAL D
TARRAGONA

Edita: Arola Editors
Coedita: Ajuntament de Tarragona
1a edició: desembre del 2010
Disseny gràfic: Arola Editors
Disseny portada: Llorenç Brell
© dels textos: els autors
© de les fotografies: els autors
© de les fotografies: pàg. 20, 22, 35, 73, 82, 109, 114,
120, Javi Sánchez. | Pàg. 99 Txema Morera. | Pàg. 89,
189 Mauri. | Pàg. 228 Miguel Angel. | Pàg. 16, 17, 109,
195, 218, 233 Paula Arola.

Impressió: Gràfiques Arrels
ISBN: 978-84-92839-81-0
Dipòsit legal: T-1804/2010

Polígon Francolí, Parcel·la 3
43006 Tarragona
Tel.: 977 553 707
Fax: 902 877 365
arola@arolaeditors.com
arolaeditors.com

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, tret de l'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a l'editor o a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals d'algun fragment d'aquesta obra.

25
ANIVERSARI

BIBLIOTECA
HEMEROTECA
MUNICIPAL D
TARRAGONA

AJUNTAMENT DE
TARRAGONA

AROLA EDITORS

Josep Felix Ballesteros	9	Antoni Coll i Gilabert	72
Rosa M. Rossell Rigau	11	M.Teresa Bretos Blanch	72
M. Elena Virgili Bertran	13	Montserrat Duch	74
Joan Alió Ferrer	20	Montserrat Duran i Albareda	75
Josep Alió i Borràs	21	Coia Escoda Múrria	76
Patricia Álvarez Abellán	22	Xavier Fernández	78
Àngel P. Archilla Navarro	23	Pere Ferrando Romeu	79
Pere Audi	26	M. Antònia Ferrer Bosch	83
Enric Baixeras Sastre	28	Josep M. Figueres	86
Lluís Balart Boïgues	30	Alexandra Fortuny	89
Luis Ballester Baiges	32	Enric Garcia Jardí	90
Sandra Barras	34	Isabel Gayá Trullenque	91
Cinta S. Bellmunt	35	María Dolores Gimeno Puyol	94
Bernabé Bernabé	37	Ramon Giner i Filella	96
Carles Bertran Álvarez	38	Joan Gisbert i Canes	99
Jordi Bertran	40	Anna Gispert Magarolas	101
Anna Bladé Segarra	44	Carmen Gómez Cruz	102
Joan Bofarull	47	Jaume Gómez Travé	105
Mònica Brey	49	M. José Gómez Arroyo	107
Josep Maria Buqueras	50	Carles Gosálbez Noguera	109
Montserrat Caballero Bassedas	53	Ramon Gras i Alomà	110
Joan Pere Cadena	55	Josep M. Grau i Pujol	113
Pilar Caldú Royo	56	Manel Güell	115
Manuel Carrasquilla	58	Bàrbara Guim	116
Josep M. Castellví	60	Montse Icart	117
Cristina Català Quintero	65	Antoni Jordà Fernández	118
Joan Cavallé	67	Emma Liaño	120
Joan Climent Ferré	70	Josep Maria Llord i Porqueres	121

Àngel López i Lluís	122	Salvador-J. Rovira i Gómez	185
Carles Mallol	124	Antonio Salcedo Miliani	187
Enrique Mariscal	125	Viviana de Salvador	189
Jep Martí Baiget	128	Josep Sánchez Cervelló	190
Maite Martorell	130	Javi Sánchez	192
Tecla Martorell Salvat	131	Teresa Sánchez Montes	194
Sílvia Mas	133	Montserrat Sanmarti Roset	196
Jaume Massó Carballido	135	Dolors Saumell	198
Sofía Mata de la Cruz	138	M. Teresa Segura Rovira	202
Joan Menchon Bes	140	Anna I. Serra	205
M. Isabel Miró	146	Maribel Serra	207
Jordi Morant i Clanxet	149	Marc Suanes	211
M. Teresa Muntanya i Martí	152	Marisa Suárez Barral	214
Andreu Muñoz Melgar	153	Magí Sunyer	217
Maria Josep Nadal	156	Jordi Suñé Morales	219
Núria Nel-lo Ventosa	158	Mercè Toldrà	221
Yolanda Ortega i Palomar	159	F. Xavier Tolosana Arriaga	223
Lola Paniagua Valle	160	Artur Tomàs	225
Montserrat Pascual	161	Antoni Tovar Tutusaus	227
Lluís Miquel Potau de la Muela	162	Neus Turu i Forès	228
Oscar Ramírez Dolcet	164	Francesc Valls-Calçada	231
Josep M. Recasens Comes	167	Albert Vallvè	233
Francesc Ricomà Huguet	169	Quim Vendrell i Moreno	234
Rosa M. Ricomà Vallhonrat	170	Neus Viala	236
Manuel Rivera Moral	174	Rafael Vidal	237
Anton Roca	176	Antoni Vives Reus	240
Josep M. Rossell	177		
Jordi Rovira Soriano	179		

25 Aniversari

Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

Josep Felix Ballesteros Alcalde de Tarragona

El volum que teniu a les mans és un llibre commemoratiu d'un somni acomplert. M'explico: sento un gran afecte per la trajectòria de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, inaugurada l'any 1985, perquè jo era el jove més petit conseller de la cartera de Cultura, Joventut i Festes en l'època de l'alcalde Recasens. Com totes les coses quan neixen, ho va fer amb certa modestia i molta il·lusió, de la mà de la seva cap d'aleshores, la Montserrat Duch. Responsabilitat en la qual la segueix la M. Elena Virgili des de fa vint-i-tants anys.

En aquest espai no és habitual, però vull personalitzar l'èxit de la BHMT en la tasca de la M. Elena Virgili, que ha realitzat treball professional individual i d'equip no sempre reconegut públicament.

Aquest 25è aniversari em satisfà especialment perquè és la prova fefaent d'una acció de govern –amb la qual em sento íntimament lligat– que aleshores creïem útil i necessària, i així s'ha demostrat en el decurs de la seva existència.

De ben segur, hom pot objectar que després d'un quart de segle ja comença a ser hora de parlar d'una nova ubicació més moderna i adient per a un servei d'aquestes característiques. I és cert, però els projectes sòlids requereixen paciència i no pas precipitació. Estem mirant possibles alternatives per ubicar aquest equipament o millorar-lo, com la d'ocupar tot l'Antic Ajuntament baixant les sales de consulta a la primera planta, cosa que el faria molt més visible, o aprofitar l'edifici del Metropol millorant-ne l'accessibilitat. Per tant, aquell somni continua, sigui quin sigui el final.

Especialitzada en temàtica i autors locals, la BMHT acull el fons de publicacions periòdiques i monogràfiques que ja es conservaven a l'Ajuntament de Tarragona i també la col·lecció de contingut tarragoní que va pertànyer al notari i bibliòfil Josep Gramunt i Subiela, afegida al fons municipal el 1979. Posteriorment s'ha vist incrementada amb nous llegats com el de Rafael Nadal i M. Lluïsa Malé, el d'Antoni Quintana, el de Carles Babot o els fons sobre la Guerra Civil de Lluís de Salvador.

Per estimar una ciutat i la seva gent, cal entendre els trets que configuren la seva història i les seves inquietuds. Durant tots aquests anys, milers d'usuaris han consultat els seus fons *in situ*. Darrerament se n'ha digitalitzat una part: s'han posat a la xarxa 46 capçaleres de publicacions de diversa periodicitat que representen més de 188.000 planes digitalitzades, que van des del 1808 fins al 1938. A banda de les principals publicacions del segle XIX, destaca la premsa apareguda durant la Segona República i la Guerra Civil. Tot un tresor pel qual hem de tenir cura i que cal vetllar amb diligència.

Desitjo de tot cor que aquest llibre, fet amb la col·laboració d'amics, investigadors i usuaris, us complaigui i aportí noves dimensions per valorar el servei de la BHMT. Aprofito per encoratjar i agrair la tasca que aquesta fa vers la ciutadania.

Felicitats!

Aufserer Ansicht der Hauptkirche zu Tarragona

25 Aniversari

Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

Rosa Maria Rossell Rigau Tinenta d'alcaldia de Cultura, Patrimoni Històric i Ensenyament

Al llarg de 25 anys de vida, la Biblioteca Hemeroteca Municipal s'ha convertit en un referent imprescindible en tot allò relacionat amb la història i els autors locals de Tarragona i ha esdevingut punt de trobada d'una amplíssima varietat d'usuaris amb un interès comú: la nostra ciutat i la seva gent. A hores d'ara és un ens imprescindible per a una ciutat com Tarragona, que té una història particular i apassionant, i un marcat sentit de la identitat.

Durant aquest quart de segle, la BHMT ha aplegat un fons importantíssim per la seva quantitat, però sobretot pel seu valor patrimonial: entre els exemplars hi trobem manuscrits, edicions de llibres del segle XVI endavant difícils de trobar, llibres de bibliòfil i publicacions que no es troben en lloc més. Tot això conforma un patrimoni de valor incalculable per a la nostra ciutat i per aquest motiu ens hem de sentir orgullosos.

Aquest llibre és un homenatge a la BHMT i als seus usuaris perquè són ells els que han donat vida a la BHMT al llarg d'aquests 25 anys. Hi han col·laborat 107 persones d'una franja d'edat entre 18 i 98 anys, de diverses professions i procedències. Són una mostra de l'ampli ventall de persones que troben a la BHMT allò que busquen.

Elena Virgili i el seu equip –que han sigut l'ànima de la BHMT i a qui des d'aquestes línies vull agrair la dedicació, l'entusiasme i la implicació en la seva feina– saben que 25 anys donen per a molt: vivències, anècdotes, moments de satisfacció, moments d'il·lusió i també, de manera inevitable, alguns contratemps. Les persones que hi treballen i els usuaris són els que coneixen millor el dia a dia de la BHMT i és per això que són els més indicats per parlar quan celebrem aquesta efemèride.

La casualitat ha volgut que el 25è aniversari de la Biblioteca Hemeroteca Municipal coincideixi amb els 10 anys de la declaració de Tàrraco com a Patrimoni Mundial. Aquesta coincidència ens fa reflexionar sobre el concepte de patrimoni i el que representa, no tan sols des d'un punt de vista material, sinó també des del punt de vista sentimental i identitari, de lligam que uneix les persones a un lloc. El diccionari explica que el patrimoni són els "béns que una persona hereta dels seus ascendents". Els béns que trobem a l'Hemeroteca van ser dels nostres avantpassats i ara nosaltres també ens els sentim profundament nostres, justament per això: perquè són la nostra història. Per molts anys!

PLAN DE LA CIUDAD DE TARRAGONA.

<p>1. Iglesia de la Anunciación
 2. Iglesia de San Juan
 3. Plaza del Rey
 4. Plaza de San Pedro
 5. Plaza de San Mateo
 6. Plaza de San Andrés
 7. Plaza de San Agustín
 8. Plaza de San Juan
 9. Plaza de San Mateo
 10. Plaza de San Andrés</p> | <p>11. Plaza de San Mateo
 12. Plaza de San Juan
 13. Plaza de San Pedro
 14. Plaza de San Mateo
 15. Plaza de San Andrés
 16. Plaza de San Juan
 17. Plaza de San Mateo
 18. Plaza de San Andrés
 19. Plaza de San Juan
 20. Plaza de San Mateo</p> | <p>21. Plaza de San Juan
 22. Plaza de San Mateo
 23. Plaza de San Pedro
 24. Plaza de San Mateo
 25. Plaza de San Andrés
 26. Plaza de San Juan
 27. Plaza de San Mateo
 28. Plaza de San Andrés
 29. Plaza de San Juan
 30. Plaza de San Mateo</p> |
|--|--|--|

Em fem 25!

M. Elena Virgili Bertran directora

Quan l'any passat ens vam plantejar celebrar el 25è aniversari de la BHMT vam creure que una bona manera de fer-ho era donar veu als usuaris per tal que parlessin de la seva experiència, de les seves troballes i de com els fons conservats aquí els han ajudat en els seus estudis i investigacions. Ells són els que millor que ningú poden valoritzar l'important patrimoni que s'hi custodia.

La meva vinculació amb la BHMT es va iniciar en l'època d'estudiant, a cinquè curs de carrera, quan el professor d'Història de l'Art Antonio Salcedo ens va proposar col·laborar en un projecte de recerca sobre la Tarragona de final del segle XIX i inici del segle XX. Era l'any 1986 i la Caixa de Pensions celebrava el 75è aniversari de l'obertura de la primera oficina a la ciutat i volia commemorar-ho amb una exposició i la publicació d'un catàleg amb el títol *Tarragona. El canvi de segle, 1890-1918*. La nostra tasca va consistir a fer la recerca històrica consultant la premsa de l'època, les imatges, els cartells i els programes de finals del segle XIX. Va ser el meu primer contacte amb els importants i variats fons que es conserven a la BHMT. Tot plegat, la recerca, les fotografies, l'exposició... va ser una experiència nova i gratificant.

Quan vaig acabar la carrera ens vam ajuntar un grupet de companyes i companys per començar a estudiar per a les oposicions. Era una possibilitat de sortida laboral, però no era la que a mi m'entusiasmava, així que mentrestant vaig anar a oferir la meva col·laboració a diverses entitats de la ciutat que m'atreien. Vaig anar al Museu d'Art Modern, al Museu Nacional Arqueològic i a la BHMT. A tot arreu em van rebre molt bé i vaig poder col·laborar amb el MNAT i amb la BHMT. Recordo el dia que em vaig pre-

sentar a la responsable del servei, la Montse Duch, i li vaig dir que si podia anar a ajudar d'una manera desinteressada unes hores a la setmana. Ella hi va estar encantada. Aleshores no hi havia convenis de col·laboració entre la facultat i l'administració i a mi m'interessava si més no conèixer el seu funcionament intern. Recordo que la Montse estava esperant el primer fill i la primera feina en què vaig col·laborar va ser la col·locació dels llibres del Llegat Martí i Franquès a les prestatgeries més altes de la sala de consulta, ja que la Montse no podia fer-ho sola.

Passades les festes de Nadal vaig rebre una trucada de l'Ajuntament en què em deien que, si m'interessava, podia començar a treballar durant tres mesos a la biblioteca per cobrir la baixa per maternitat de la Montse. Vaig respondre que sí ràpidament, sense pensar-ho gaire.

Recordo perfectament el meu primer dia, quan amb una companya del Departament de Cultura, l'Àurea Rodríguez, vam anar a l'Antic Ajuntament: va obrir totes les portes, em va donar un manat de claus i em va deixar sola davant de centenars de llibres i diaris completament desconeguts i que a partir d'aleshores serien els meus companys. Les primeres setmanes van ser dures perquè no coneixia els fons i no tenia a qui demanar ajut, així que vaig passar moltes hores familiaritzant-me amb el lloc i sovint creuant els dits perquè quan em demanessin algun exemplar sabés localitzar-lo en un temps prudencial. Els usuaris sovint no utilitzaven el catàleg de fitxes per fer les peticions sinó que em demanàvem directament si teníem "el Flórez", "el Villanueva" o "el Ponz", autors que en aquells moments per a mi eren completament desconeguts. Vaig superar els tres mesos d'una manera suposo que acceptable, ja que no recordo cap situació extremadament complicada.

Temps més tard, la Montse Duch deixaria la seva plaça a la biblioteca per iniciar una nova etapa laboral i aleshores es van convocar unes proves per cobrir el lloc de treball. Era l'any 1988 i, després d'anar superant els sis mesos de contracte reglamentaris fins al màxim de tres anys, es van convocar les oposicions, i aquí segueixo.

Al llarg d'aquests anys hem intentat donar a conèixer un servei que, malgrat el poc interès que ha despertat entre la major part de la classe política, és d'una importància cabdal per conèixer la nostra història. El patrimoni documental de la ciutat s'ha vist incrementat considerablement amb donacions de particulars, totes de gran importància. Ens hem alegrat amb totes les aportacions, ni que només fos un exemplar de diari que no teníem i que ens permetia completar una col·lecció, fins a donacions molt més nombroses quant a volum i importància del fons.

L'ampli ventall de documentació que es pot trobar en aquest petit racó de la Part Alta sovint sorprèn els investigadors i ciutadans que s'hi apropen a la recerca d'informació. Hi trobem, a banda de llibres i publicacions periòdiques, cartells, programes de mà, díptics, opuscles i tot aquell material imprès, ja sigui antic o modern, que fa referència a la ciutat. Cal agrair també a tots aquells que ens han facilitat programes, opuscles i publicacions que sovint no ens arribarien si no fos pel seu interès i bona predisposició.

La nostra tasca ha estat i és molt variada: des d'atendre els usuaris presencials fins a atendre els virtuals dels darrers temps. Hem col·laborat en programes de ràdio i de televisió, hem documentat i seleccionat imatges per a molts articles i llibres i hem assessorat els alumnes de diferents nivells a l'hora de fer els seus treballs de recerca o investigació. És una satisfacció que al cap del temps ens enviïn els resultats dels treballs un cop publicats. També hem col·laborat i organitzat exposicions, coordinat catàlegs i publicat llibres a partir dels fons dipositats a la biblioteca.

La manca d'espai i de recursos no ens ha impedit intentar localitzar la informació que els usuaris ens demanen. Complerts els 25 anys d'anar omplint caixes de documentació en metres de prestatgeries, en el mateix espai reduït que teníem l'any 1985, és més difícil del que qualsevol es

pot imaginar. Sovint hem sentit dir-nos "m'han dit que si no ho trobo aquí, no ho trobaré enlloc" i és que moltes vegades no deixem d'intentar localitzar aquella notícia, imatge o document que ens sol·liciten. La sala de consulta i el nostre despatx ha esdevingut sovint un espai on intercanviar informació i fer tertúlies improvisades sobre qualsevol tema relacionat amb la història de la ciutat. Els intercanvis d'informació entre usuaris també són una pràctica habitual i han donat peu, fins i tot, a relacions d'amistat.

Som conscients que donar a conèixer els nostres fons i fer difusió dels tresors que s'amaguen a les prestatgeries és molt important, per la qual cosa hem publicat articles per donar a conèixer la biblioteca i el seu contingut, i realitzem visites guiades adaptades als diferents nivells, ja siguin estudiants d'ESO i batxillerat o universitaris. Malauradament no podem fer gaire publicitat del servei perquè no tenim l'espai adequat per oferir-lo en condicions, però el nombre de visites ha anat augmentant i les valoracions han estat positives per ambdues parts, malgrat que en alguns casos els estudiants han de seure a terra per la manca d'espai i els investigadors de la sala han hagut de fer les consultes al nostre despatx.

El nombre d'usuaris ha anat incrementant al llarg dels anys. Així, dels 974 usuaris comptabilitzats l'any 1986 hem passat als gairebé 2.500 del 2009. El mes de febrer d'enguany hem penjat a Internet 46 capçaleres de publicacions periòdiques locals, que representen prop de 190.000 planes d'un període comprès entre l'any 1808 i el primer terç del segle XX. El nombre de visites al nostre web per consultar la premsa digitalitzada supera el miler d'usuaris al mes. La major part de visites són de Tarragona i Catalunya, però també en rebem de la resta de l'Estat i de diversos països europeus, de l'Amèrica llatina i dels Estats Units. La facilitat i les múltiples possibilitats de consulta han estat motiu d'alegria per a molts investigadors i, per a nosaltres, un altre motiu de satisfacció quan ens fan saber les seves troballes. Aquest fet, lluny de restar usuaris presencials, ha fet incrementar les consultes presencials.

Les perspectives de futur

El creixement físic de l'espai, tot i que som de naturalesa optimista, el veiem llunyà. Tant de bo haguéssim pogut celebrar l'aniversari en un nou espai més ampli i adequat, amb sala d'investigadors, sala per a usuaris d'Internet amb ordinadors nous i suficients, una sala on rebre els grups d'estudiants que vénen a conèixer-nos i poder fer fins i tot tallers, una sala d'exposicions, una sala d'actes i un bon accés per a tots els usuaris, de tal manera que els 47 esglaons que separen el carrer Major de la Biblioteca no fossin un impediment per venir a consultar els fons –cal dir en aquest punt que enguany s'està treballant en l'accessibilitat de l'edifici amb una rampa d'accés al pati i un ascensor–, així com uns serveis en condicions i un llarg etcètera. Les mancances han estat suplides per la bona predisposició dels qui hem treballat a la BHMT al llarg d'aquests 25 primers anys.

Tot fent memòria dels 25 anys

Les exposicions

“Tarragona 1936-1939”. Exposició a l'Antic Ajuntament del 14 al 31 d'octubre de 1986.

“Santa Tecla: cartells del fons municipal (1864-1935)”. Exposició a l'Antic Ajuntament del 14 al 29 de setembre de 1991.

“Santa Tecla: cartells del fons municipal (1942-1992)”. Exposició a l'Antic Ajuntament del 17 al 26 de setembre de 1993.

“Llibres estimats: homenatge al Dr. Josep Gramunt i Subiela”. Exposició a la Casa Castellarnau del 25 de setembre al 24 d'octubre de 1993.

“Els anys negres: Tarragona a la dècada dels quaranta”. Exposició a la Casa Castellarnau del 20 de setembre al 12 de desembre de 1994.

“50 anys de vida al barri: Torreforta”. Exposició a Torreforta de l'1 al 30 de maig de 1999.

“Cartells de Setmana Santa de Tarragona, 1928-1969”. Exposició al Pati del Rei Jaume I del 6 d'abril a l'1 de maig de 2000.

“Cartells de Setmana Santa de Tarragona, 1970-2000”. Exposició al Pati del Rei Jaume I del 4 al 22 d'abril de 2001.

Les publicacions

Alguns dels fons conservats a la BHMT han estat objecte de catàleg i publicacions per tal de fer-los més accessibles i per preservar els originals. Per ordre cronològic, són:

Llegat Gramunt. Bibliografia de Tarragona. Ajuntament de Tarragona, 1980.

Hemeroteca Municipal. Catàleg. Ajuntament de Tarragona, 1985.

Santa Tecla: cartells del fons municipal (1864-1935). Ajuntament de Tarragona. Àrea de Cultura, 1991.

Santa Tecla: cartells del fons municipal (1942-1992). Ajuntament de Tarragona. Àrea de Cultura, 1993.

Llibres estimats: homenatge al Dr. Josep Gramunt i Subiela. Ajuntament de Tarragona. Museu d'Història, 1993.

Cartellisme i Setmana Santa. Tarragona, 1928-2000. Ajuntament de Tarragona, Museu d'Història de Tarragona, 2001.

Setmana Santa Tarragona. 75 anys d'opuscles. Ajuntament de Tarragona. Museu d'Història de Tarragona, 2003.

Tarragona sota les bombes. Crònica d'una societat en guerra (1936-1939), de Lluís de Salvador i Andrés. Cossetània, 2005.

La Tarragona republicana (1931-1936). (*Quaderns de l'Arxiu, 1*). Ajuntament de Tarragona, 2006.

Catàleg Llegat Carles Babot i Boixeda. Ajuntament de Tarragona, 2006.

Petròfils. Índex d'articles de Lluís M. Mezquida al Diario Español (1945-1983). Sindicat d'Iniciativa i Turisme de Tarragona, 2007.

Quan la mort venia del cel. Memòria dels bombardeigs sobre Tarragona 1937-1939, de Lluís de Salvador i Andrés. Cossetània, 2009.

També hem participat en la realització de CD-ROM editats pel Museu d'Història, elaborant textos i seleccionant les imatges:

Tarragona. La transformació de la ciutat. Museu d'Història de Tarragona, 2000.

Tarragona itineraris històrics. Museu d'Història de Tarragona, 2003.

La Rambla, 150 anys d'història. Museu d'Història de Tarragona, 2004.

La Biblioteca també ha col·laborat en publicacions com: **Tarragona: itinerari visual 1950-2000.** Cossetània, 2003; **Els alcaldes de Tarragona segles XIX i XX.** El Mèdol, 2003; **Tarragona escultures, làpides i fonts. Monuments i elements decoratius als carrers de la ciutat.** Arola Editors, 2003.

Hem publicat més d'una cinquantena d'articles de difusió dels fons conservats a la Biblioteca Municipal en publicacions especialitzades i periòdiques, així com articles de divulgació sobre la història de Tarragona i també hem participat en programes de radio i televisió.

S'han cedit exemplars de publicacions monogràfiques i hemerogràfiques per a exposicions d'altres entitats. També s'han utilitzat els fons documentals i d'imatges per il·lustrar publicacions, articles i col·leccionables. Destaquem **"El segle XX a Tarragona"** (*Nou Diari*, 1995) i **"200 años de historia de Tarragona"** (*Diari de Tarragona*, 2008).

Les rutes literàries

Des de la Biblioteca hem documentat i organitzat dues rutes literàries i històriques en col·laboració amb l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament:

Ruta literària per la Rambla Nova. Va néixer com una conjunció dels actes de commemoració dels 150 anys de la Rambla i de la Tardor Literària l'any 2004.

Les petjades republicanes. Ruta pels espais de la Segona República. Ruta que formava part dels actes commemoratius del 75è aniversari de la proclamació de la Segona República, l'any 2006.

Les donacions

Tot i que sovint ens han fet petites donacions, les més importants quant a volum –a banda del Llegat Gramunt, que s'incorporava al patrimoni municipal abans que s'inaugurés la Biblioteca– han estat les següents:

Llegat Nadal-Malé: Donació de Rafael Nadal (1917-2008) i M. Lluïsa Malé de llibres de temàtica tarragonina que no teníem al Llegat Gramunt ni al Fons Municipal. (1993)

Fons Lluís de Salvador: Documentació escrita pel periodista i director del *Diari de Tarragona* als anys trenta, Lluís de Salvador i Andrés (1893-1975), durant la Guerra Civil espanyola. (1994)

Llegat Quintana: Donació que va fer el químic Antoni Quintana Marí (1910-1998). Són llibres d'història de la ciència que pertanyien a la biblioteca d'Antoni Martí i Franquès i altres documents entre els quals destaca l'epistolari del científic amb més de 800 cartes i un herbari. (1998)

Llegat Babot: Donació feta per la família de l'enginyer i bibliòfil Carles Babot i Boixeda (1909-2000). Són més de tres mil volums de publicacions, la majoria de les quals relacionades amb la ciutat. Destaquen manuscrits i llibres des del segle XVI fins a l'actualitat. (2002)

Fons Morant. Donació feta per Jordi Morant i Claxet de documentació molt variada relacionada amb la ciutat.

Des de la Biblioteca s'ha gestionat també la donació de diversos fons d'imatges, que actualment es troben dipositats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona.

Fons Lluís Soler (647 plaques de vidre) l'any 2002.

Fons Santiago Gramunt (1.143 plaques de vidre estereoscòpiques) l'any 2002.

Fons Josep M. Tarrasa Alvira (3.500 fotografies en diferents suports) l'any 2002.

Altres

Entre altres activitats en què la BHMT ha estat present destaquem les conferències dins els cursos organitzats per l'Arxiu Històric de Tarragona. L'any 1994 a *Fonts documentals i recerca històrica del franquisme* amb la conferència "**Procés d'elaboració de l'exposició: 'Els anys negres. Tarragona a la dècada dels quaranta'**", i l'any 2000 en el curs *Fonts documentals per a l'estudi de la història local contemporània* amb: "**Fonts hemerogràfiques**".

La presentació o prèleg de llibres realitzats per usuaris del servei com *La Rambla de Tarragona. Un passeig al llarg del temps, 1854-2004*, de Rafael Vidal i Ramon Giner el 2004; *Santa Tecla en la Segona República*, d'Anna Follia Jordán, el 2007, o *La dècada gloriosa de la boxa a Tarragona, 1940-1950*, de Jaume Gómez Travé, el 2009.

Presentació al Museu d'Alcover de l'exposició itinerant "**Les biblioteques en temps de pau i de guerra**", el desembre de 2006.

25

ANIVERSARI

BIBLIOTECA
HEMEROTECA
MUNICIPAL D
TARRAGONA

Joan Alió Ferrer

Buardo un excel·lent record de les meves visites a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, de la qual aquest any es commemora el 25è aniversari de la inauguració.

En algunes de les meves estades a l'Hemeroteca, mentre consultava informació dels seus fons de diaris de Tarragona, a més d'annotar les dades concretes que estava buscant relatives a la segona meitat del segle XIX, sense adonar-me'n em vaig entretenir llegint altres informacions de la nostra ciutat: ofertes i peticions de treball, anuncis d'establiments comercials, moviment del port i de les línies regulars de vaixells de passatgers que tocaven Tarragona, el temps, notes de societat, les esqueles i els esdeveniments locals, nacionals i estrangers d'un temps ja passat. Tot això

va fer-me conèixer millor el món tarragoní característic d'aquella època.

A més de les consultes personals, també he tingut informació del fons de la Biblioteca a través del correu electrònic, fet que no deixa de ser una facilitat, especialment per una persona d'edat que després de pujar la Baixada de Misericòrdia i gairebé tot el carrer Major encara ha de fer l'esforç d'arribar a un tercer pis. Cal ser jove i atleta o bé estimar els diaris i els llibres que allí es guarden amb tant d'amor. Per sort, en arribar a dalt ets ben acollit per l'amabilitat de l'Elena Virgili, directora, i per la Montse R. Sans, auxiliar de biblioteca.

A elles, felicitats i moltes gràcies.

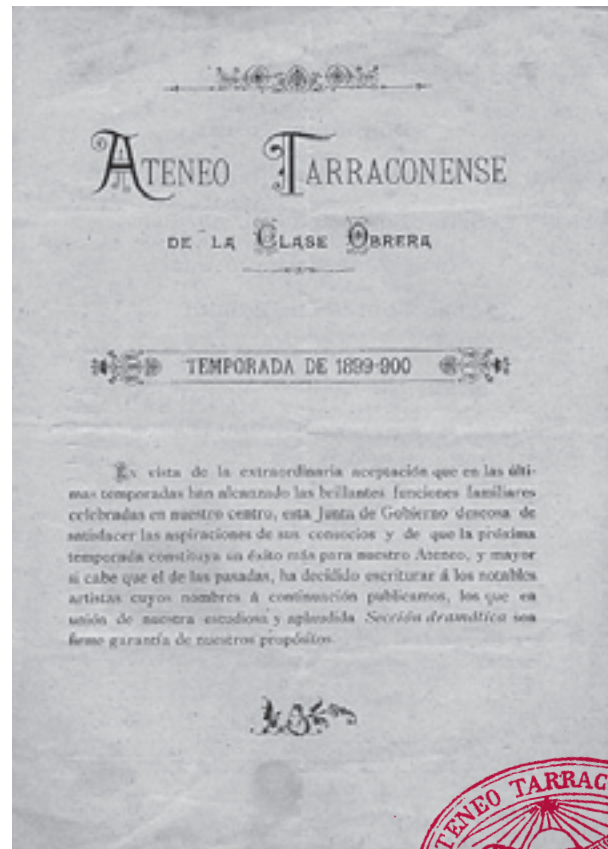
Josep Alió i Borràs

L'any 1999 vaig publicar el llibre *Els escacs a Tarragona*.

Guardo bon record de les meves escapades a l'Antic Ajuntament del carrer Major, a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, on la M. Elena Virgili et rebia amb un somriure i disposada a orientar-te.

Aleshores cercava informació sobre els escacs a Tarragona –l'objecte del meu treball– a la premsa local. Així va ser com vaig poder trobar notícies de finals del segle XIX, concretament a les publicacions locals *El Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera* (1892-1893) i *El Renacimiento* (1895-1896), on s'inserien problemes d'escacs. Lògicament vaig aprofitar per consultar altres publicacions, però sense èxit. En qualsevol cas, va ser una interessant experiència que alhora va servir per enriquir un dels capítols del llibre. La digitalització no havia arribat encara, així que havies de repassar les publicacions full a full i, si era el cas, fotocopiar allò que t'interessava.

La meva enhorabona a la BHMT amb motiu del 25è aniversari de la inauguració. Desitjo que el seu fons es vagi engrandint amb noves i desinteressades aportacions i que amb les noves tecnologies de digitalització pugui seguir ajudant durant molts anys als investigadors de la història local.

Patricia Álvarez Abellán

La meua experiència a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona ha estat molt bona i molt satisfactòria.

Vaig arribar-hi durant l'estiu de l'any 2008 perquè havia de recollir informació a través dels diaris i de diferents escrits per a un treball sobre l'escriptor tarragoní Josep Pin i Soler (1842-1927).

Els diferents programes d'ordinador que té la BHMT i el servei de les persones que hi treballen van fer que la cerca als diaris fos fàcil, ràpida i amb molts resultats, ja que vaig trobar molta informació i articles d'aquest personatge. A més, també vaig poder fer ús dels diferents llibres que hi ha sobre l'escriptor tarragoní.

Una de les descobertes que més em va impactar, i que a l'hora em va ajudar per al treball de recerca, va ser la troballa, al Llegat Babot, de cartes que Pin i Soler va rebre de personatges il·lustres com ara Gaudí, Narcís Oller, José Zorrilla, etc., i de cartes que ell contestava a aquests personatges. Cartes que, tot i el temps que fa que van ser escrites, encara avui dia estan per publicar. Aquest epistolari em va permetre albirar les possibilitats del meu treball, ja que no esperava poder veure uns documents tan antics, i a la vegada tan importants, sense publicar. Cal destacar que vaig poder comptar amb aquestes documents per al meu treball de recerca.

L'experiència a la BHMT no només em va ajudar a confectionar el treball de recerca, sinó que també em va servir per descobrir tota la utilitat d'aquest espai. Convé posar de relleu tota la informació que es pot extreure i la quan-

titat de documents importants que hi ha, uns documents que també són part de la nostra història com a ciutat i que enriqueixen la nostra cultura. A més, la meua recerca i les troballes em van ajudar a saber i poder veure i demostrar la gran importància que va tenir l'autor tarragoní Pin i Soler a la ciutat de la seva època.

Per tant, la meua experiència a la BHMT va ser molt satisfactòria, vaig aprendre molt i vaig descobrir un nou i important espai de la ciutat.

Àngel P. Archilla Navarro

Un nom, una imatge, una vida

Eduardo Medrano Rivas

Quan em van oferir col·laborar en la commemoració del 25è aniversari de la fundació de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona em van envair dos sentiments: el primer, de sorpresa, ja que sóc un investigador autodidacte (la meua “carrera” ha estat sempre impulsada per conèixer la tràgica i poc aprofundida història de la guerra *incivil* espanyola); el segon, d’agraïment a la institució i a les persones que la dirigeixen per donar-me aquesta oportunitat.

De petit, quant estiujejava a Torredembarra, a Baix a Mar, m’apropava encuriós a veure una construcció de formigó que dominava el final de la platja del Racó de l’Art, al principi del roquer, on avui hi ha l’entrada del port esportiu. Era i encara és una d’aquelles fortificacions de costa construïdes per l’exèrcit de la República per “defensar” la rereguarda d’un possible intent de desembarcament enemic. Jo, innocent infant amb una enorme imaginació, que havia vist moltes pel·lícules de guerra on sempre guanyaven “els bons”, creia que allà dintre hi trobaria les restes de les bales disparades, caixes de fusta abandonades i, amb una mica de sort, algun objecte perdut. L’imaginació és lliure i l’innocència perible. Amb els anys vaig anant descobrint més fortificacions al llarg de la costa entre Tarragona i la meua vila, el Vendrell.

Mai vaig deixar d’escapar-me a visitar-les, mentre veia com s’anaven degradant amb el pas el temps i jo anava canviant la meua visió de la infantesa i buscava respostes a un munt de preguntes que només podia respondre la recerca històrica.

Gràcies al llibre del desaparegut Francisco González Huix *El Puerto y la mar de Tarragona durante la guerra civil 1936-1939*, publicat l’any 1995, vaig veure una mica de claror entre la teranyina de formigó que ja no tan sols era a la costa del litoral tarragoní, sinó que arribava a tot el litoral de Catalunya i la Mediterrània. En aquesta recerca, directa i indirecta, sovint apareixia un nom associat tant a una unitat militar com a una persona, “Medrano”: columna, grup, milicians... Qui era aquest personatge que sovint es relacionava amb la defensa de costes i Tarragona?

Poc a poc anava esbrinant dades noves resseguint llibres, arxius, articles de premsa. Aquella curiositat d’infantesa per la fortificació de formigó de Torredembarra encara era ben viva i més intensa.

La columna Medrano, que defensà part del litoral de tarragoní, prengué el nom d’un militar, com succeí amb les famoses columnes Macià Companys, Durruti, Ascaso, Ortíz, Carod... per anomenar-ne algunes de les més conegudes. Aquest militar era el capità d’artilleria Eduardo Medrano Rivas. Qui conegui una mica la història de la ciutat de Tarragona durant la Guerra Civil sabrà de qui parlo. Aquest militar professional de l’arma d’artilleria, va ser nomenat comissari de defensa militar de Tarragona a mitjans del mes d’octubre del 1936, època encara de molta anarquia, descontrol i falta de dirigents amb una visió que allò aniria per molt llarg.

Anys després vaig decidir escriure la història d’aquestes defenses costaneres de formigó. Allò que de petit em feia pensar que havia estat un lloc de lluita on encara hi trobaria restes a l’interior, ara, al cap de 30 anys, seria el tema d’estudi que m’havia proposat esbrinar: el què, el com i el quan de tot aquell immens aparell de defensa de la rereguarda tarragonina.

Texto taquigráfico de la conferencia pronunciada por el capitán Eduardo Medrano anteayer en nuestra ciudad

Con mi única representación y responsabilidad

Comaradas de Tarragona:

Lo primero que tengo que hacer constar es que de todo lo que digere en este acto respondiendo yo, socialmente pertenezco a la C. N. T., políticamente al Partido Sindicalista. Tomo parte en este acto como uno de los dirigentes que dirige la Revolución en el campo proletario. Si todo lo que yo digo es a satisfacción de la organización obrera, del partido a que pertenezco, tanto mejor; mi satisfacción será grande si no fuera así, si fuera crítico, me sometería a la crítica e incluso a las sanciones, porque soy un hombre que respeto a las mayorías, ya que soy democrata por encima de todo.

Como todas las cosas de la vida, tienen relación unas con otras para tratar de los sucesos ocurridos durante el año 1930 tendremos que remontarnos a los sucesos de otra época. Claro que si fuéramos a sondear continuamente en esta cadena tendríamos que llegar a nuestros primeros padres. No voy a extenderme tanto y empezaré por el advenimiento de la República en el 12 de abril y muy sumariamente voy a hacer una relación hasta el momento revolucionario; después me detendré en el año 36 para detenerme nuevamente en el momento actual.

El engaño del 12 de Abril de 1931

El día 12 de abril y como consecuencia de lo que todos sabemos: la gloriosa muerte de Galán y García Hernández, caídos los Repúblicanos. Nos creímos, los españoles—porque somos la ciudad siempre y cuando—que por el hecho de tener ya República de nombre, lo habíamos conseguido todo. Vimos una colección de gobiernos sucesivos que con la mala llamada conveniencia, creían que todos, absolutamente todos, sentían la República. Qué error! Qué brutal error! La República la sentían los que durante la Monarquía habían trabajado para ella; pero los otros, unos se sometieron al principio por miedo, otros porque vieron que no pasaba nada y otros a quienes llamaban la República «papa atorraca».

Que el gobierno Azala cometió un error gravísimo, es cierto. Error que consistió en aceptar todos los militares (que representan el núcleo) los que eran monárquicos, los que nos habían cobardizado. En cambio, después, separó a los republicanos, a todos los que éramos republicanos, porque no podíamos

convivir en los mismos cuarteles, ya que nosotros, los republicanos, habíamos sido perseguidos. Esto hizo que nos retiráramos, que nos nos fuéramos. Se nos llamó rebeldes, se nos dijo que tendríamos que estar en la cárcel. En estas condiciones y cuando una organización obrera quería la más amplia unión se enfrentaba con el poder.

Las elecciones del 19 de Noviembre de 1933

Volvieron luego las elecciones del 19 de noviembre y en estas elecciones triunfaron las derechas. Al triunfar las derechas, tanto las izquierdas como los partidos de clase, dijeron que la culpa la tenía la C. N. T. La tenía la C. N. T., por lo que había hecho la oposición. Yo les digo a las izquierdas y al partido socialista, sin evadir para nada todos los errores pasados: «De esta oposición de la C. N. T. tuvo la culpa la culpa vuestra tolerancia. Dada con la masa del pueblo que vuestra conveniencia, es que no os peña un poco más». Este fue el motivo del triunfo de las derechas.

Se llevaron las actas todos los radicales, ferrocarristas y gilroblesinos. Estas se hicieron amon del octavo. Y siguieron la marcha ascendente del programa de Gil Robles. Primero apoyan a Lerroux, después colaboran con él, con el ánimo al fin al de gobernar solos. Era demarcada farrameconista para un pueblo como el español.

Por qué se torció el rumbo de la República

Viene luego la cuestión de la Ley de Contratos de Cultivo. En Madrid se le declara inconstitucional. Esto va a agravar grandemente la situación. Las izquierdas no podían hacer la Revolución, porque siempre estaban como el perro y el galgo; no hay unión; no pueden ir juntos para hacer las cosas conjuntamente. Y así, cuando hacen un movimiento los de un bando, los otros se ponen enfrente.

La falta de unidad hizo fracasar el movimiento de Octubre de 1934

El día 6 de octubre. En Asturias se adelanta un día y triunfa rotundamente. Pero allí estaban unidos todo, la U. G. T. y la C. N. T. En Cataluña, por lo que había

sucedido un poco antes, la C. N. T. se quedó un poco retrasada y la U. G. T. se adelantó. De todo esto se deduce que sin unión y corralón fracasarán siempre.

Fracaso el movimiento y viene el terror y la persecución. Se asesinan, entonces, casualmente. El Gobierno Azala combatió a unos cuantos republicanos que el Gobierno Lerroux atrajo, porque supo traerlos bien, pero no sabe dadas que la humillación cuando se le pega la mano, cuando se le quiere serrecera. Todo esto pasó al primer Gobierno de Izquierda. Y por eso que camaradas que habían estado primero conmigo en Montjuich, tales como López Ochoa, Soldevila, Franco y otros, se separan de nosotros por verse perseguidos. Total, que se desmembró el único revolucionario por haber sido electo.

Llega el 6 de octubre y con él la persecución es imponente. La protesta del pueblo se hace sentir. Cuando ven los asesinos de obreros en Asturias es cuando crecen en la necesidad de unirse y se forma el Frente Popular. Una trayectoria que tiene dos virtudes importantes: el acto de Mostalla y el de Madrid.

Las elecciones del 16 de Febrero de 1936 y la conducta irresponsable de los gobiernos de izquierda que les sucedieron

Entonces, cuando el obrero está creído, cuando la izquierda se une, se ve la potencia de un pueblo, porque en entonces cuando se tratan de las elecciones del 16 de febrero, que son las elecciones nuevas, la dirección del pueblo. Por lo mismo a los gobiernos de izquierda y conveniencia. Nosotros los militantes republicanos, nos damos cuenta de las maquinaciones que preparan los fascistas y la gerta de Gil Robles; de ella ya sabemos cuenta y avisamos incluso de lo que ocurría en tal sentido en tal otro, pero no se nos hacía caso.

Afortunadamente en Cataluña se dio un ejemplo de todos los militantes, a U. G. T. A. (Unión Militar) Republicana Antifascista) que tenía el control de todos los regimientos, lo cual nos permitió volvernos de todo, de como marchaba la sublevación. Afortunadamente, he dicho antes, porque el único sitio España donde triunfó radicalmente el movimiento popular en 12 horas falló en Cataluña. Y es porque nosotros, al ganar un regimiento de caballería, quedamos todos los mandos en los cuarteles de Asalto, mandos presos por Gil Robles para pagar a

los catalanes. Como han respondido los guerrilleros de Asalto? Me gustaría saber si se hicieron en favor de Asalto.

La fuerza deriva siempre del mando que es el que dirige. Y así triunfaron en Cataluña porque los mandos del cuerpo de Asalto habían sido substituidos por gente de confianza. En cambio, el Gobierno se creyó que con renovar algunos generales tenía resuelta la cuestión, y así vemos que a Franco le nombra comandante general de Canarias; a Godol en Baleares, Queipo de Llano le designa director general de Carabineros; Melis comandante militar de Navarra; Cabanellas (Miguel), jefe de la 5.ª División en Aragón; Sánchez Casañ, jefe del Estado Mayor Central; Virgili Cabanellas, inspector del Ejército.

Todos estos nos temamos hoy frente a nosotros y de todos estos se avisó al Gobierno que se sublevarían, incluso la fecha aproximada. Yo he ido a Madrid a ver a Casares Quiroga y si siquiera me ha recibido, a pesar de que iba a hablarle en representación de la organización militar. Todo esto, para mí, está ya borrado, no lo digo a manera de crítica, sino que hago una exposición de las experiencias del año 36, diciendo a los gobernantes lo que quiere el pueblo, que pocas veces se equivoca; que no tienen que vivir alegres y confiados, pues solo así es posible que lleguen a triunfar todos.

Funesto decreto de disolución de regimientos

Caracas la Revolución en Cataluña y creó mismo día estaba yo con Comarques y le dije: «Esto es muy largo. Aquí hemos triunfado porque el pueblo en armas viene siempre siempre. Aquí hemos triunfado en las capitales, pero tengamos presente que todavía no tenemos el ejército organizado». Yo tenía coparadas del triunfo, afortunadamente, porque el Gobierno que dió órdenes haciéndolo más mecreta, movieron los cuarteles e hicieron la gente ocupar de la sublevación, cuando era buena idea debía haber sido antes, porque entonces los oficiales hubieran conocido todos y no habrían sido fáciles la sublevación. Por eso que si se han sublevado y ganaron sirve para nada el decreto; si perdieron, nos quitan la gente. Creo que la cosa no puede estar más clara; pero en fin, con este decreto se equivoquen en Cataluña y nos encontramos que todos los soldados que el único sitio España donde triunfó radicalmente el movimiento popular en 12 horas falló en Cataluña. Y es porque nosotros, al ganar un regimiento de caballería, quedamos todos los mandos en los cuarteles de Asalto, mandos presos por Gil Robles para pagar a

Aviui, quan parlem de Durruti, Vicente Rojo, Lister, Yagüe, Barron, Mola i un gran nombre de personatges d'aquesta tragèdia nacional, tots aquells que hem tingut curiositat per la història o aquells que la van patir en primera o segona persona, associem el nom a una imatge, física, positiva, negativa o indiferent, però a una imatge. Dels personatges secundaris, ja és més difícil o senzillament més laboriós poder associar una imatge a un nom. La meua història va ésser a l'inrevés de moltes, coneixent primer la imatge del personatge. Jo vaig esbrinar, llegir i informar-me del personatge, però no havia trobat una imatge seva, la qual cosa m'encuriosia cada vegada més i més. Com pots conèixer una trajectòria, una vida, uns ideals, un treball d'una persona, si mai l'has vist? Pot semblar molt paradoxal, ja que molts personatges de la història de la humanitat mai sabrem realment com eren físicament, però les arts plàstiques sempre han intentat plasmar d'una o altra forma en imatge: Estàtues, gravats, retaulles, pintures, fotografies... Aquesta última forma fou la més revolucionària, des del primer quart del segle XIX. Però si bé era un mitjà poc a l'abast de la gent al principi del segle XX, durant el conflicte bèl·lic es convertia en un bé difícil d'utilitzar a la premsa diària. L'escassetat de paper i l'obligació de fer arribar els missatges a la població, són les causes que feien que les imatges fossin molt escasses, de qualitat dubtosa i molt generalistes.

Vaig trobar alguna imatge del capità Medrano, en alguns diaris. Imatges d'una persona no gaire alta, però que no permetien clarament percebre'n les faccions del rostre.

A la Biblioteca Hemeroteca de Tarragona vaig passar, i passo, moltes hores entres els vells diaris de l'època de la Guerra Civil. Són una font inesgotable de notícies, pistes, contradiccions, que reflecteixen la realitat d'una Tarragona convulsa i agitada. Les capçaleres són tan escasses en imatges que corroboren les dificultats que els reporters gràfics tenien per introduir la seva labor contra la poderosa ploma revolucionària.

El divendres 6 de juny de 2008, en una de les moltes sessions que dedicava a la premsa tarragonina, vaig tro-

bar-me per primera vegada, "cara a cara", amb el capità Eduardo Medrano. El diari *Llibertat* de Tarragona del dia 2 de febrer de 1937, publicava el text íntegre de la conferència que donà al Saló Modern de Tarragona. Aquesta notícia era encapçalada per la seva imatge, una imatge nítida, en la qual s'aprecia completament el seu rostre. Imatge de retrat i d'una mesura considerable si comparem amb les que solien aparèixer. Era la primera vegada, després de molts anys de conèixer la seva trajectòria com a militar a Tarragona, que podia mirar-lo als ulls, que podia observar-ne les faccions. Ara cada vegada que trobo noves dades o veig la seva firma en algun dels documents, em ve a la memòria la imatge d'una persona, no la d'un nom, ni una fotografia, sinó la imatge d'un ésser humà que malgrat no ésser gaire conegut a Tarragona va intentar, dintre de les seves possibilitats, defensar la seva pàtria, els seu honor i la seva vida.

Quan els noms es converteixen en persones gràcies a una imatge, canvia la perspectiva de la informació des de la qual els tractem. Ja no és un nom entre una llarga llista, es un ésser humà com qualsevol de nosaltres, amb tota una trajectòria personal i humana pròpies.

Eduardo Medrano Rivas va néixer a Madrid al 1896 en el si d'una família nombrosa –eren nou germans. Casat amb Maria Assumpció Fuster, filla d'un mallorquí, amb la qual va tenir cinc fills. A l'esclat de la guerra es va veure separat de la seva família, que estiujava a Mallorca i, per tant, quedà amb el bàndol dels revoltats. Malgrat això intentà fer el possible per tenir-la al seu costat: proposà un bescanvi de la seva família per tres membres de la família Borbon que s'oferiren voluntàriament per a aquest fet. Home de confiança i amic personal del president Companys, lluità fins al final per la causa republicana.

S'entregà a les forces feixistes que ocuparen Tànger el 1940. Processat i sentenciat a mort, li fou llevada la vida a Barcelona el 13 de febrer de 1941 per un escamot d'execució del govern feixista, per ésser lleial al govern legítim del seu país.

Pere Audi

Mestre de primària

On ho trobes encara que no hi sigui

Fa uns vuit anys que vaig començar a investigar sobre la història de Falset i el Priorat entre 1910 i 1923, període del qual no en sabia gairebé res però que semblava força interessant després d'haver buidat premsa i actes municipals del període republicà. Intuïa que hi havien passat coses força interessants que explicarien algunes de les tensions posteriors, però calia comprovar-ho.

I la vaig encertar, mal m'està dir-ho. Durant aquells anys es van crear societats obreres i cooperatives obreres a molts pobles de la comarca, a finals de la segona dècada la CNT conegué una forta implantació, les vagues sovintejaven, la Guàrdia Civil i el Sometent s'hagueren d'aplicar a fons... Però això ho sé ara. A l'inici no en sabia res de res.

El primer que vaig fer va ser buidar les actes municipals de Falset i l'escassa premsa local. I als llibres d'actes vaig trobar-hi la següent informació, corresponent a una sessió celebrada el 28 d'agost de 1920:

«Els sotaescrits, concejals d'aquest Ajuntament enterats d'un escrit que inserta el periodíc "Fructidor" en el seu número 30, corresponent al dia 21 del mes que som, repartit en aquesta vila el prop-passat diumenge, en el que s'ompli d'insults, calumnies i injurïes al digne Alcalde-President d'aquest Municipi, al Rvnd. Sr. Arxipreste i a alguns dels nostres companys, *arribant fins a aconsellar l'atemptat personal*, proposen [...]

Evidentment localitzar la publicació *Fructidor* esdevingué un objectiu prioritari. I vaig començar per la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. Al seu catàleg, però, no hi figurava cap publicació amb aquell nom. Ja me'n tornava cap a casa amb la cua entre cames quan l'Elena em va preguntar què buscava, suposo que en veure la meua cara de prunes agres, la cara que et queda quan després de matinar i fer el viatge cap a Tarragona te'n vas amb les mans buides. Quan li vaig dir va fer una cerca a la base de dades Abbyss que jo, nou arribat al període que investigava i amateur en això de la investigació històrica, desconeixia. I vet aquí que la publicació existia de debò, era real.

I fou així com sense trobar-lo vaig poder localitzar el *Fructidor* tan desitjat. Solament calia anar a la Biblioteca de Tarragona que, a més, tenia una hemeroteca, fet que també desconeixia. Curiosament el número on apareixia la notícia a què feia referència l'acta municipal no es conservava, i per molt que he remenat bases de dades (ara ja n'he après una miqueta) no l'he pogut localitzar (per cert, és el número 30, i si algú sap on localitzar-lo i m'ho comunica li agrairé de tot cor). Però se'n conserven uns quants de números gràcies als quals vaig descobrir com la comarca del Priorat, entre 1918 i 1921, era un vesper cenetista de primera.

I s'equivoca molt qui pensi que hemeroteques, biblioteques o arxius són espais més o menys freds, plens de

papers més o menys polsosos sense vida i dirigits per vells canosos que es creuen ser els amos de tot plegat. Cert, la Biblioteca Hemeroteca Municipal es troba en un edifici vell, d'estil renaixentista que hostatjà l'Ajuntament en temps passats. Però ni hi ha pols ni funcionaris amb cara de prunes agres. El que sí que hi ha és una abundant documentació bibliogràfica i hemerogràfica que et permet descobrir un món ple de vida. Jo hi he descobert com entre Marçà i Falset s'amagaven bombes per homes d'acció, bombes destinades a fer saltar pels aires el tren on viatjava algun ministre. I també que ballar era una activitat que pot produir, a qui la practica freqüentment, "[...] insomnios, atraso en el desarrollo normal, inapetencias, vértigos, perturbaciones circulatorias, fenómenos de autointoxicación, neurosis espasmódicas, anomalías de la memoria, incoherencias de carácter, fatiga intelectual, abulia del sentido moral y a veces accidentes más graves."¹ O que, pel mal estat de conservació de les vies, màquines, vagons de mercaderies i cotxes de viatgers, viatjar en tren a començament de segle era més perillós que anar-te'n de vacances a l'Irak.

Podria seguir fins a l'infinit. Sí, hi ha vida en els documents i premsa que es custodien en aquesta i altres hemeroteques. Ara bé, entre els documents i l'investigador és molt important que hi hagi un bon gestor d'aquesta infor-

mació, una *interface* eficient i bon coneixedor de la documentació que custodia.

Jo segurament hagués acabat localitzant la publicació anarquista un dia o altre. Però el fet que l'Elena s'interessés pel que feia em va fer guanyar una quantitat de temps molt important, a part de demostrar la seva professionalitat. I és d'agrair molt aquest gest i altres que han tingut tant ella com la Montse i la Rosa, tant amb mi com amb altres, com he pogut observar durant les meves estades a la biblioteca. I no solament pel temps que t'estalvies, per les pistes que et donen, pels suggeriments que et fan, sinó també pel caliu humà que gràcies a elles desprèn la biblioteca i que fa que anar-hi sigui un plaer.

Per molt que la digitalitzin de caps a peus, impenitent, continuaré visitant l'Hemeroteca sempre que pugui, encara que solament sigui pel plaer de passejar-me pel carrer Major, de pujar les escales del pati de l'edifici cap a la sala de consulta, o de rebre el bon dia de part de l'Elena, la Montse o la Rosa.

1 *La Cruz*, 3/XII/1922, p.1-2.

Enric Baixeras Sastre

De quan Salvador Martorell va esculpir el Crist de la Congregació de la Sang de Tarragona

La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona és entre moltes altres coses el lloc que ens acull quan hi anem per documentar-nos sobre estils, creences i tradicions. Que se'm perdoni el personalisme. Jo mateix, dissenyador de cartells, il·lustrador de folklore tarragoní i comentarista d'obres d'art plàstic d'altres autors, n'he rebut l'ajuda.

L'any 1939, l'escultor Salvador Martorell s'adonà que no li servia de res el lloc aconseguit en el rànquing europeu, l'any 1925, quan guanyà la Medalla d'Or de l'exposició de l'art déco de París. Ni tampoc li valia que el consideressin renovador de l'escultura catalana. La seva gent, la societat tranquil·la, sensible i il·lustrada, republicana, autonomista i oberta a tot el món, havia desaparegut. El client Lluís Bonet, un industrial de l'estament extint, ja no li encarregaria més escultures per ornar el seu Mare Internum (Bonet era a la presó). Martorell no podia esperar cap altre client adinerat: tots eren perseguits o s'havien fet escàpol.

Les escultures són cares. Els cèntims destinats a aquest ram de les arts a partir de llavors anirien a parar a reposicions d'urgència de tantes esglésies assaltades i cremades.

Salvador Martorell i la seva muller feren compte, com quasi tothom, que per a ells el primer era sobreviure. Per sobreviure, treballar, en el que fos. El marit, si es presentava l'oportunitat, en el mateix ofici d'escultor tallista, el domi-

nava a fons. De fer falta podria reciclar-se en la faceta de l'expressió simbòlica.

En instaurar-se el règim de dretes a Tarragona (la guerra encara duraria fins a l'abril) els patrons de les confraries que havien sofert la pèrdua d'imatges van anar a trobar els escultors. Els de la Sang acudiren a Martorell i li encarregaren un Crist de talla per reemplaçar el d'estil barroc que havia presidit la Processó del Divendres Sant i que d'ordinari era venerat a la capella de Natzaret (el van treure per cremar-lo, se'n conserva un bocí de la cara).

Ningú pot dir que l'encàrrec sorprengués Martorell. Per edat, era home fet i responsable; mestre en el seu ofici, ja ho hem vist; també hem dit que se li reconeixia una trajectòria artística brillant. La societat tarragonina, contenta de tenir-lo de veí, se'l sentia seu, s'enorgullia dels premis i de la fama, i l'estimava. Martorell va notar que l'encàrrec del Crist li venia de conciutadans que li volien bé, i se'n degué sentir afalagat. Un encàrrec interessant. Va acceptar-lo. Al cap i a la fi, durant molt de temps no n'hi cauriem de la línia de la modernitat que ell preferia; per altra banda, la feblesa de la seva economia explicava a bastament que aquesta vegada desviés el rumb i dediqués el seu saber i ofici a la imatgeria religiosa.

Es posà immediatament a la feina delicada d'omplir el buit. Començà per documentar-se sobre el Crist desaparegut. Les hemeroteques van confirmar que el Crist del segle XVII s'ajustava a les normes del Concili de Trento. Ressaltava la natura humana i mortal, tal com la descriuen els evangelis. L'anatomia i la carnació eren veristes. El cos, turmentat i sofrent. El cap, acotat per esgotament; cabellera negra natural, sobreposada i deslligada. Les parpelles, closes. Insistim: atributs greus i senzills, realistes i sense additaments. En temps anteriors, aquests cristos havien dut signes de reialesa per denotar la divinitat. Trento els havia descartat.

El Concili de Trento és fruit de la Contrareforma. Una gran operació per fer front als protestants, les crítiques dels quals havien compromès els catòlics. Aquests van reaccionar. Es van autodepurar i organitzar a la moderna. En dictar normes sobre les imatges van reprovar les que l'artista adultera per addicció a l'estil del rei, i van exigir les de l'estil natural que entén el poble.

Però a l'Espanya de l'any 1939 no hi cabia tant de rigor. L'ensenyament, l'educació popular i la informació havien passat a mans exclusives del sector més conservador. La policia no parava de reprimir el poble. Aquest, amenaçat i constrenyit, obeeia a la força. Així, la pau fictícia s'estenia fins a l'infinit. Amb aquesta seguretat la integritat moral no feia cap falta; es donava per descomptada; ningú podia dir en públic que la trobava a faltar.

Com que els congregants de la Sang encarregats de supervisar els detalls de l'escultura estaven a favor dels conceptes artístics regressius, van fer de manera que Martorell tallés la imatge del nou Crist oblidant-se de Trento; li recomanaren sobretot que moderés les ferides de les mans, els peus i el costat, i res de cabells naturals.

Per obrar com li deien, Martorell s'encomanà a Pietro Tenerani, nascut a Toranto a finals del segle XVIII. Aquest escultor feia art religiós neoclàssic. Classicisme vol dir despersonalització, suavització de les angulositats, reducció de detalls i assimilització a un tipus, diguem-ne, grec.

Era l'època en què el papat aconseguí restaurar la seua a Roma i recuperar els dominis i en què tots els monarques europeus van tornar a seure als trons respectius, és a dir, el "final feliç" d'una trajectòria antiga que havia estat torçada pel 14 Juillet i per Napoleó. Un cop reprès l'absolutisme restava garantida la seguretat com aquí l'any 39.

Martorell va rebaixar en el seu Crist el component natural del model de Trento, seguint Tenerani. Dit de manera més precisa: Martorell se sentí impel·lit a adoptar les for-

mes neoclàssiques, que sorgeixen quan cal enaltir el poder sobrevingut. Conscient o no, s'acostà a l'Escorial i, conscient del tot, va prendre sobre si el treball realment dur, duríssim, de tallar un Crist sofrent per convertir el natural en "bell".

Lluís Balart Boïgues

Director del Museu d'Història de Tarragona

Els primers 25 anys de la Biblioteca Hemeroteca

Visitar la Biblioteca Hemeroteca Municipal té alguna cosa de ritual iniciàtic. S'ha d'entrar a l'edifici de l'Antic Ajuntament, pujar al primer pis per les escales del pati gòtic, i allí localitzar la porta que condueix a unes escales a l'interior de l'edifici per on pujar encara més amunt, com qui diu a les golfes de l'edifici. L'aspecte és d'un lloc d'accés limitat, no sembla la ubicació més idònia per a un servei públic obert a tota la ciutadania, tan obert que fins i tot ofereix el servei de connexió a Internet a través de xarxa wi-fi.

Després d'aquest intrincat recorregut, hom tem trobar algú malcarat que abans de servir allò que es demana sotmet el visitant a un aspre interrogatori sobre les seves intencions, del resultat del qual depèn que es pugui consultar allò que s'ha demanat. En canvi, el que es troba és un equip de persones, de dones, disposades a ajudar-te, orientar-te i aconsellar-te sobre els materials a consultar segons l'objecte de la recerca, que compensa amb escreix les dificultats per arribar-hi. I, com en totes les cases velles, els tresors són a les golfes, en aquest cas, una magnífica biblioteca especialitzada en temàtica tarragonina iniciada amb el llegat del notari Josep Gramunt i Subiela, que només per això ja mereixeria tenir un servei de consulta obert al públic.

Personalment em sembla especialment interessant el fons hemerogràfic de publicacions tarragonines, que, sense ser exhaustiu, ofereix una bona mostra de la rica varietat de publicacions periòdiques, més o menys regulars o esporàdiques produïdes a la nostra ciutat, que són una ajuda inestimable per a la recerca històrica. O, almenys,

així m'ho va semblar, quan en una ocasió intentàvem datar unes fotografies de colles castelleres davant l'ajuntament en els anys vint i trenta del segle passat, tasca gens fàcil donada la temàtica, és a dir, una gentada amuntegada a la plaça de la Font, davant del Palau Municipal contemplant uns castells que poc varien d'any en any, en un entron molt similar. A base d'analitzar les fotografies, l'Albert Pallarès, que s'ocupava de l'arxiu fotogràfic dels Xiquets de Tarragona, es va adonar que a banda i banda de la porta principal de l'Ajuntament hi havia uns plafons on cada any s'hi penjaven uns cartells que anunciaven els actes de les festes de Santa Tecla. Feta la consulta a l'hemeroteca, apareixien alguns d'aquells cartells conservats entre els seus fons, cosa que ens va estalviar moltes hores d'examinar velles imatges amb la lupa a la mà per establir l'ordre cronològic correcte. És una recerca sobre un aspecte secundari, però ajuda a entendre una societat sabent com es diverteix, quines són les seves aficions, com participa en les festes de la ciutat, com aquestes s'organitzen i quanta gent hi pren part, directament o com a espectadors.

Però aquest és un més dels aspectes que componen el que, imprecisament, s'ha anomenat microhistòria, que no s'ha de confondre amb història local. L'Hemeroteca facilita un material importantíssim per a aquest plantejament metodològic, ordena i custodia publicacions fetes a Tarragona principalment, proporciona abundant material d'una època tan convulsa com han estat els segles XIX i XX, d'allò que algú volia transmetre a la societat, que es volia difondre entre els seus conciutadans, que certament està en relació amb els corrents de pensament presents, no tan sols a Catalunya sinó a Espanya i Europa, com a mínim. Es té l'oportunitat de llegir les opinions que es defensen en cada publicació, directament en editorials o articles d'opinió, o a través de mètodes indirectes, com la manera de relatar els esdeveniments o bé el punt de vista que s'adopta en donar una notícia, què és allò que es diu i què es calla en les informacions que ofereix la publicació, en una aproximació als fets que no els estableix sinó que explica com els veien i

els interpretaven els contemporanis. És material de primera mà per fer la història de les mentalitats, d'allò que pensaven, creien i opinaven els qui ens van precedir en aquesta ciutat, uns fons documentals que ofereixen una pluralitat sorprenent en una ciutat petita i, com es vol creure seguint el tòpic, plena de capellans, militars, funcionaris i rendistes. Igual que ens sorprendrem si s'examinen èpoques més recents, com el període de canvis accelerats i el bullici social que es produïren al final del franquisme.

Les societats, en el passat i el present, són complexes i plurals, i a l'Hereroteca es pot examinar una bona mostra d'aquesta diversitat. I l'ha de seguir oferint, perquè seguim publicant amb molta intensitat en paper, com fa centenars d'anys, tot i que, poc a poc, es van fent un lloc nous suports digitals, s'adopten noves formes de transmetre la comunicació que han de tenir el seu lloc a l'Hereroteca, com ja

es fa amb la publicació en línia dels fons digitalitzats de premsa periòdica. Per tant, no ha esgotat la seva funció, no és un dipòsit tancat sinó obert i ben viu.

Tarragona és una ciutat universitària, la URV ha incrementat l'activitat cultural i científica i la ciutat ha de correspondre dotant-se de serveis i dependències que complementin l'oferta universitària, útils a la demanda dels àmbits ciutadans i als específicament universitaris. En això la Biblioteca Hemeroteca Municipal hi ha jugat un paper destacat, que ha de seguir jugant. Només cal que disposi dels recursos materials que ho facin possible. Perquè el 2035 puguem estar orgullosos d'una institució potent i rica en continguts.

Moltes felicitats per aquests primers 25 anys!

Luis Ballester Baiges

Una de les il·lusions que tenia quan em vaig jubilar era intentar conèixer la ciutat on havia estat ben acollit i on havia treballat durant els darrers quaranta anys de la meua vida. Entenc que devia com a mínim aquest esforç a la que ja considerava la meua ciutat adoptiva.

Malgrat haver caminat per alguns arxius i biblioteques relacionats amb la meua professió, ara, quan vaig decidir què volia fer, vaig sentir-me com un principiant, dubtós i desemparat.

La recerca va durar quasi dos anys i el tema versava sobre una institució sanitària de característiques bastant especials. Em refereixo al Llatzeret del Port. Aquest centre de mitjans del segle XIX estava destinat al control sanitari dels vaixells, mercaderies i persones que entraven i sortien pel port. Feia una feina principalment preventiva en front de les malalties infeccioses i contagioses tan freqüents en els segles XVIII i XIX, anys en que el trànsit marítim va tenir un fort creixement.

Aquest Llatzeret es va construir a l'extrem de la platja del mar, entre la futura via del ferrocarril de Barcelona a València i el fortí o bateria de San Carlos.

Com succeeix freqüentment, es comença una investigació a la cerca d'alguna cosa o fet prèviament determinat i una troballa porta a una altra i tot de cop s'està estudiant, com és el cas, com es va crear el barri del Serrallo. Les primeres edificacions es construïren vora mar i anaven sorgint ràpidament i anàrquicament, precisament entre l'edifici del Llatzeret i el Fortí del Francolí.

Tota una munió de plans de cases, projectes humils tant pel disseny com per les dimensions, amagaven el desig i alhora la necessitat dels pescadors de convertir-ho en quelcom més que un petit magatzem. Cert és que històricament els pescadors van ser empesos, quasi rebutjats, d'una manera sistemàtica des de la platja del Port fins a l'extrem sud, el

més llunyà de la platja, però ells sabien que aquest seria el destí final. Les anomenades "botigues de mar", que eren en principi com una barraca per guardar eines i ormeigs per a la pesca, es van convertir amb el temps en la llar dels pescadors.

Tot l'esforç que estava fent recollint informació d'uns protocols notariais que em semblaven massa gruixuts, es convertia simplement en una successió de dades de gent que comprava i venia terrenys, construïen cases petites, en terrenys a vegades de dubtosa legalitat. Però jo no veia el poble que per fi havia trobat la terra promesa on ubicar-hi els seus. Vaig pensar que potser les publicacions periòdiques d'aquelles dates podrien donar-me alguna informació.

Aquí i per aquest motiu neix la meua relació amb l'Hermeroteca Municipal. Certament molts dels arxius que havia visitat en la meua vida semblava que els havien posat als llocs més complicats o de difícil accés, i la Biblioteca Municipal de Tarragona no en seria l'excepció. Semblava que posaven a prova als que volíem investigar alguna cosa. Encara avui aquests trams d'escalas em recorden i són l'exemple del patiment que s'ha de passar en aquesta vida quan una persona desitja alguna cosa. Vaig recórrer un bon nombre de publicacions, que em van permetre viure l'agradable ambient de la biblioteca. Aquest petit article em permet fer pública la bona acollida i col·laboració que vaig rebre del personal responsable de la institució.

Per fi, la "Gacetilla" del *Diario de Tarragona* del 25 de juny de 1867, deia el següent:

«Baile en el Serrallo»

No crean ustedes que voy a hablarles del idem de algún magnate turco. No hay necesidad de salir de España para encontrar un serrallo sui generis. En efecto. Se ha dado en llamar **El Serrallo** a aquel grupo de casas o barracas que los pescadores han formado en la playa, tocando con el rompiente de las olas, en la parte exterior de la puerta del

Francolí. Aquella nueva población limitada por una parte por nuestra apacible rada y por otra por el ferrocarril de Valencia y varias huertas, ofrecía en la Verbena de San Juan una animación indescriptible. Al resplandor de las hogueras, y al compás del suave embate de las aguas y de una chillona orquesta, mil aficionados danzaban alegremente, mientras que algunas sibilas y nigromantes investigaban por sus medios enigmáticos e infalibles, el porvenir amoroso de las jóvenes.»

Aquesta petita referència em confirmava i materialitzava l'evolució d'aquelles barraques envers a l'existència

d'unes vides en comú. I això, a l'entorn d'una gran ciutat, com és el cas del Serrallo, i com ho seria en qualsevol altre indret en igualtat de condicions, és un barri.

Crec que aquesta és la primera cita pública en què aquell barri desordenat i quasi anàrquic tenia públicament un nom. Trigaria encara uns anys a ser oficialment reconegut com a barri del Serrallo, però per a mi aquesta primera cita va ser una troballa molt gratificant.

Sandra Barras

Bé, m'han demanat que escrigui sobre les bondats de l'Hereroteca de la nostra preciosa ciutat, i se m'acut que el millor per fer-ho és compartir amb vosaltres els beneficis que aquesta m'ha aportat en la meva tasca de recerca com a escriptora.

La meva primera novel·la, *La guerra del francès*, que he publicat el gener d'aquest any, narra esdeveniments que tingueren lloc durant la Guerra de la Independència.

M'havia documentat profusament i curiosa, però em mancaven dades sobre el meu personatge dolent, el general Lacy, i no aconseguia trobar-les. Vaig acudir a l'Hereroteca, i fou aquí on vaig aconseguir els detalls vitals que necessitava.

Sense aquesta interessant i complementària informació històrica m'hagués estat del tot impossible assolir el meu objectiu, arrodonir la meva trama fictícia. Gràcies als escrits guardats la història es lligà, talment com un puzzle, amb totes les corresponents peces, cadascuna al seu lloc precís i exacte.

Així, doncs, puc dir d'aquesta entranyable Hereroteca que és un espai summament valuós, amb documents inapreciables a tots els nivells, guardats amorosament per les persones eficients que hi treballen.

La gent té la imatge mental d'una hereroteca com una cambra on hi ha revistes, diaris, llibres... testimonis del passat; però s'ha de saber que el present també hi és. Posseeix una mostra d'allò més significatiu dels nostres dies, de la nostra actualitat; allò que esdevindrà objecte de lectura, consulta, i estudi en el futur pròxim.

Cuidem, doncs, aquesta inestimable ajuda per als ciutadans, no solsament escriptors o investigadors, que ens enriqueix i ens ensenya coses que valen la pena de conservar-se, allò que anomenem popularment "cultura", de

la qual en tenim un munt aquí, a la nostra Tàrraco, per la mediterrània de l'antigor.

Que l'Hereroteca ens continui esperonant a treure el màxim profit dels nostres tresors documentals.

Cinta S. Bellmunt

Periodista i escriptora

Els petits tresors que tant ens ajuden

Tant en la meua feina de periodista com en la d'escriptora de llibres sobre fets socials i culturals, històries de vida o mitjans de comunicació, molt sovint és imprescindible una bona tasca de documentació per situar-te en la matèria, recollir totes les dades d'interès sobre un tema o una persona determinada, saber què ja s'ha dit i què no s'ha dit... Has d'intentar que no se t'escapi res, per tal que el nou treball aportí informació significativa.

Aquesta tasca prèvia a la redacció no és gens fàcil. A vegades ni saps per on començar a buscar o qui podria tenir aquell document que tan bé t'aniria. Ara, amb Internet, el panorama és una mica més esperançador, però tot i així a la xarxa no hi trobes aquell fulletó que va ser tan important en un moment concret, o aquell document imprès a la seva època que va ser el punt de partida d'una història o l'únic testimoni fiable d'una acció de la qual ara alguns et parlen, però que necessaries esbrinar amb més exactitud.

I aquí tenen un paper clau les hemeroteques i biblioteques que dia a dia recullen la vida dels nostres pobles i ciutats, tenint cura tant de publicacions de gran abast com d'aquelles menors que es convertiran en essencials quan s'hagi de fer alguna història. No s'acaba tot en els llibres ni en els diaris: què me'n dieu, dels butlletins de les entitats, dels programes de mà d'esdeveniments significatius, d'aquell fulletó turístic que per primer cop anunciava el patrimoni romà de Tarragona, d'aquell opuscle de les confraries de Setmana Santa, dels pregons de les Festes de Santa Tecla, dels volums que editen nombroses associacions...?

Recordo que no fa gaire havia de relatar una ruta pel patrimoni romà immers en els edificis quotidians de la Tarragona actual: botigues, bars, restaurants... Abans de començar a dissenyar el recorregut em van fer memòria d'un fulletó que fa molts anys havia editat l'Ajuntament de Tarragona. Parlava amb gent diversa i propera a aquesta institució i hi havia ball de dates sobre l'any en què es va editar, no el troba per enlloc... fins al dia que vaig anar a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT). Allí vaig reunir un dossier molt complert de notícies sobre aquest tema que havien publicat els diaris al llarg dels anys, però vet aquí que també va aparèixer el fulletó que de manera molt precisa identificava tots els locals de la ciutat que en el moment de publicar-lo hi havia registrats.

Evidentment, els anys passen, la població creix, s'ha investigat més i s'ha posat al descobert més patrimoni ar-

queològic. El document estava parcialment desfasat, però era l'única peça que havia fet un intent de recopilació i un excel·lent punt de partida per començar a treballar. Aquella troballa es manifestava com un petit i alhora gran tresor que m'estalviaria molta feina i em facilitaria començar a donar les primeres passes del reportatge sobre segur.

En els treballs d'investigació hi ha les vivències de les persones que van participar dels fets o els van viure d'una manera molt propera, existeix la bibliografia, pots tirar dels experts perquè t'ajudin a interpretar i valorar, però la documentació impresa a vegades és el fil imprescindible a partir del qual pots iniciar un viatge ric en coneixement.

Aquest cas del fulletó és un dels més recents, però n'he tingut d'altres que m'han engrescat molt a enfrontar-me a algunes tasques sobre temes en què anava molt perduda. A la BHMT he pogut consultar llibres sobre fets socials, històrics i culturals de Tarragona que ja no es troben i que m'han ajudat a poder contextualitzar la informació, a preparar-me entrevistes sobre diferents personatges, a obtenir coneixement que podia transformar en pensament per socialitzar una informació que d'altra manera m'hagués suposat molt més esforç. En espais com aquests s'amaguen petits i grans tresors que cal esbrinar per entendre millor el passat, saber on som i poder així prospectar millor el futur que ja batega.

Bernabé Bernabé

Record

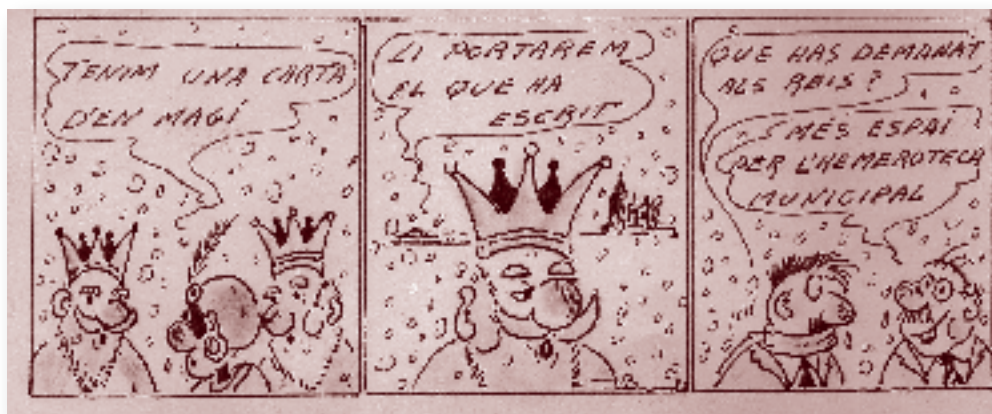
Quan entres a soles a una sala d'una hemeroteca és com si t'endinsessis dins d'un altre món; així és com em sento quan es tanca la porta molt silenciosament darrere meu. Dins no hi ha res, ni el so, ni la poca il·luminació, ni els moviments; et converteixes en el mitjà de comunicació del passat amb el present.

La nostra Hemeroteca està situada al número 39 del carrer Major, un dels carrers més bonics de Tarragona. Les hores que hi he passat se m'han fet curtes, buscant i buscant notes i articles d'interès; sempre he sigut recompensat, principalment amb el descobriment de documentació sobre cinema. Així vam poder editar, el meu amic Mallol i jo, el llibre *La història del cinema a Tarragona*.

També vaig poder fer una gran troballa (per a mi, motiu de molta alegria): una revista que feia el meu pare a l'any 1931. Era mensual i portava per títol *Tarragona automobilística*, portaveu del Montepío de xofers Germanor.

Podria explicar altres troballes interessants, però solament diré com a final que les encarregades del manteniment de l'Hemeroteca, M. Elena Virgili com a responsable, M. Rosa Fortuny i Montse Reyes Sans, han sigut sempre cent per cent eficients.

PD. Ah! Me n'oblidava, necessitem una hemeroteca molt més gran (a l'antic Banc d'Espanya, fantàstic!).

Carles Bertran Álvarez

Llicenciat amb grau per la URV

Les meves vivències a la BHMT: just reconeixement a un important centre documental de les nostres contrades

Baig prendre contacte amb la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, per primera vegada, ara deu fer uns cinc o sis anys. Déu n'hi do, com passa el temps! El primer que em va sorprendre positivament, tot i les evidents mancances d'accés per als disminuïts físics, va ser la ubicació, a la Part Alta de Tarragona, al capdamunt del carrer Major, tocant a les escales que donen accés a la Catedral, en un edifici ple d'encant i d'història que fou l'antiga seu de l'ajuntament. La tranquil·litat que es respira en aquesta zona i, en concret, a la BHMT, conviden, sense esforç, a l'estudi, la reflexió i la investigació. Si a aquest fet hi afegim la diligència i el bon i cordialíssim tracte rebut sempre per la directora, la senyora M. Elena Virgili Bertran, així com del personal auxiliar, tenim, doncs, el marc ideal per poder tirar endavant sense problemes qualsevol investigació històrica o d'altres tipus. Cal tenir en compte que la BHMT conserva un ampli ventall de premsa periòdica publicada a la ciutat de Tarragona, així com un ric fons bibliogràfic. Per tant, aquest centre documental, molt humil en els seus mitjans, és d'obligada visita per a tot/a investigador/a que vulgui emprendre qualsevol treball relacionat no només amb la ciutat de Tarragona, sinó també amb el Camp de Tarragona i la resta de la província. També ho és per al ciutadà o ciutadana que

vulgui obtenir qualsevol informació puntual del passat de Tarragona o de la resta de la demarcació. Ofereix a tothom un gran servei que, per desgràcia, passa força desapercebut per a molta gent.

Pel que fa a mi, en les meves reiterades visites per consultar la premsa tarragonina de l'època de la Segona República i la Guerra Civil espanyola, no vaig fer cap descobriment sensacional, tot sigui dit de passada. Tanmateix, em va permetre enriquir de manera molt substancial el meu treball. El que sí que m'encantava era el contacte directe amb aquells diaris antics, que no pas vells, carregats d'història. El seu tacte i la seva olor especials. Passar-ne amb delicadesa les pàgines; prendre notes manuscrites; delectar-me de l'ambient; fer petar, de tant en tant, la xerradeta, sobretot amb els avis que de manera assídua visitaven la BHMT. Cada cop que marxava de la BHMT ja tenia ganes de tornar-hi. I això que havia de fer mans i mànigues per poder-la visitar, perquè això de treballar i investigar és un bon càstig bíblic que no desitjo a ningú. Crema molt. Ara, amb la digitalització d'una gran part del fons hemerogràfic, la consulta és molt més fàcil i directa. Es pot fer qualsevol dia de l'any a qualsevol hora sense cap restricció. A més, d'aquesta manera es preserven els diaris originals, que estan en perill de deteriorament, i es fa una difusió molt més àmplia del gran tresor històric i cultural que custodien les parets de l'Antic Ajuntament de Tarragona. Per contra, ara, amb aquesta nova situació provocada, per sort, per les noves tecnologies, s'obre la porta a la disminució del nombre de visitants a la BHMT. Jo, a poc que pugui, no deixaré de visitar aquest centre documental. Ja m'inventaré qualsevol excusa, motiu, raó o història, mai millor dit, per tornar-hi. L'indret, i sobretot el seu personal i investigadors, s'ho mereixen amb escreix. També, evidentment, el fons bibliogrà-

fic i hemerogràfic no digitalitzat. La fredor de la informàtica no pot ni ha d'acabar amb el contacte humà. Per això som de lletres...

Llarga vida a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona!

Enhorabona per aquests primers vint-i-cinc anys d'existència!

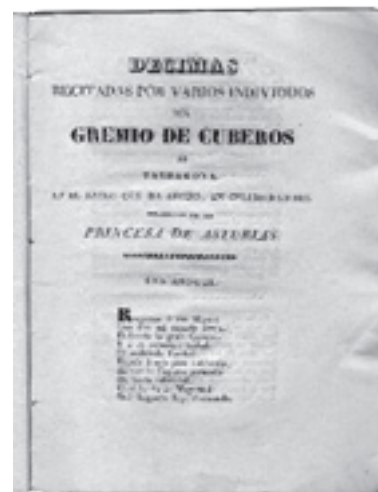

Jordi Bertran
Gestor cultural

Molt bona feina

LElena Virgili ens demana una col·laboració amb motiu dels 25 anys de la creació de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, probablement un dels serveis més eficients d'una administració pública que sovint és titllada de tot el contrari. Des de la meua situació de treballador de l'Ajuntament de Tarragona, precisament des del mateix any que es fundà aquesta dependència fins a l'abril del 2009, havíem remès centenars de persones cap al carrer Major número 39. La majoria buscaven alguna informació sobre el cicle festiu anual de la nostra ciutat, i molt especialment de les Festes de Santa Tecla, de la de Sant Magí, del Carnaval o de la processó del Sant Enterrament. I indubtablement el fons de cultura popular i tradicional que atresora l'Ajuntament de Tarragona és d'especial importància. No podia ser d'una altra manera tenint en compte que les esmentades celebracions, i d'altres com el Corpus o la cavalcada de Reis, tenen una trajectòria centenària. Tant la premsa local com els investigadors i les investigadores tarragonins han deixat constància al llarg de la història dels avatars, no sempre feliços, d'aquestes festivitats.

La Biblioteca Hemeroteca conté també un altre tipus d'informació molt important. Ens referim a la visió que personatges que han visitat Tarragona al llarg de la història han donat sobre la ciutat i sobre les seves tradicions. Són impagables alguns dels volums que els diferents llegats que han anat fent els fons municipals aporten a la perspectiva exterior de la nostra ciutat. Viatgers, escriptors, periodistes, d'arreu del món han divagat sobre les nostres places i sobre els nostres carrers, sobre les nostres dones i els nostres homes, sobre l'evolució urbanística i social de Tarragona.

De vegades són llibres sencers, d'altres només unes pàgines d'obres més extenses. En d'altres casos, alguns dels compiladors d'informació sobre la ciutat havien tingut cura de retallar articles de diaris o de revistes publicats en altres localitats, i fins i tot en altres països, que parlen de la nostra ciutat. Tot plegat configura un corpus bibliogràfic molt extens, de consulta indispensable per a qualsevol aspecte que versis sobre Tarragona.

La feina del personal que ha treballat al llarg d'aquests 25 anys al carrer Major en aquest edifici monumental de l'Antic Ajuntament, que és història viva de la nostra ciutat des de 1583, ha permès que aquell fons inicial de 1985 no hagi parat de créixer. Hi hem anat periòdicament, i potser per això ens costava d'adonar-nos de la dimensió real. Però, quan ara parem unes hores el tràfec diari per escriure aquestes ratlles, em vénen al cap fotos virtuals de diferents etapes, de diferents prestatges, de diferents espais, de diferents converses amb els usuaris, que testimonien aquest engrandiment progressiu. Encara recordem la primitiva ubicació dels fons originaris a les golfes de l'edifici municipal de la plaça de la Font, on l'arxiver Francesc Barriach intentava custodiar-los. Després visualitzem com picaven a màquina

les primeres fitxes del fons bibliogràfic en les dependències de l'Àrea de Cultura del mateix palau municipal, feina que contrasta amb la digitalització recent i moderna de bona part de la premsa compilada. I en aquest sentit, els treballs comandats per la Montse Duch i per l'Elena Virgili mereixen un reconeixement en veu alta i un aplaudiment ciutadà.

Sense cap mena de dubte, la condició universitària d'aquestes dues directores ha estat cabdal per tal que els criteris amb què s'ha dut a terme la feina hagin estat satisfactoris. Aquest és un dels exemples que evidencia que sovint l'administració local, però també la nacional i l'estatal, hauria d'empeltar-se molt més d'aquest *modus operandi* que s'adquireix a partir de la formació rigorosa en els centres creats a tal efecte des dels orígens de la nostra civilització. A la nostra ciutat aquest és un dels punts febles que ha impedit la modernització de l'administració al mateix ritme que en d'altres ens locals del país.

Per a aquesta col·laboració també se'ns demana quina ha estat la nostra petita o gran troballa, la descoberta entre els llibres que componen els llegats o entre els milers de planes de les publicacions periòdiques, o alguna anècdota relacionada amb les investigacions. Sense cap mena de dubte, sense els fons d'aquest centre de documentació no hauríem pogut recuperar bona part dels signes identitaris del Seguici Popular de Tarragona. Tant els llibres com els diaris han aportat bona part de la informació que, en el nostre cas, hem pogut posteriorment editar sobre les Festes de Santa Tecla, i alhora lliurar a les diverses persones i col·lectius que, des del retorn de la democràcia als ajuntaments, han fet feina, bona feina, per al redescobriments d'aquest *genius loci*, d'aquest tarragonisme festiu letàrgic.

Se'ns fa difícil prioritzar una descoberta sobre una altra. Però n'esmentarem algunes. Un bon dia vam localitzar una crítica terrible d'un periodista local sobre la feina que l'orguenista de la Catedral de Tarragona Ramon Bonet Vallverdú (1830-1905) havia dut a terme i publicat en el seu llibre *La gaita y el tamboril. Colección de 30 cantos popu-*

lars y pastoriles, recull sense data d'edició però del qual sabem que si més no se'n féu una el 1888. Bonet era nascut a la ciutat de Valls, localitat amb una estreta vinculació humana i festiva amb Tarragona. La ferotge crítica contra ell despertà la nostra curiositat, primer sobre el personatge i després sobre la seva obra. Vés per on, en els prestatges de la Biblioteca, vam acabar descobrint aquell volum de Bonet que mai no havia encès la nostra curiositat ni tampoc la dels notables investigadors que ens havien precedit en l'anàlisi de la festa local, com per exemple Emili Morera i Llaudó, Joan Salvat i Bové o José Sánchez Real, ni tampoc de folkloristes importants que des de l'àmbit nacional havien vingut a Tarragona per gaudir de Santa Tecla com Aureli Capmany o Joan Amades. Aquell treball oblidat contenia un recull esplèndid de melodies populars i tradicionals, realitzat dins el context cultural del romanticisme de la Renaixença catalana. A partir de les partitures redescobertes, es van poder recrear musicalment l'entremès dels Turcs i Cavallets i el Ball de Valencians, que serien recuperats per al Seguici de Tarragona. A més a més, es va poder completar el treball musical sobre la tonada del Ball de Gitanes de Tarragona, que fins aleshores només sortia al carrer amb la música comuna al Penedès i que a la nostra ciutat ens havia arribat xiulada per un informant oral. Finalment, també vam poder dotar els Gegants —els Negritos, els Moros i els Vells— d'una tonada pròpia que fins aleshores no tenien i que ara sempre s'interpreta en les sortides i arribades a la plaça de la Font, al Pla de la Seu o a l'ermita del Portal del Carro. Exactament el mateix passa amb els Nanos Vells i Nous, que tampoc no disposaven de marxa pròpia.

També relacionades amb el Seguici Popular, considerem que mereixen un esment destacat les referències que en la premsa local certifiquen l'existència de la versió infantil del Ball de Diables. Aquestes dades, juntament amb alguna fotografia publicada per Indústries Gràfiques Gabriel Gibert —una empresa sempre al peu del canó en l'edició local que comanden les famílies Gavallda i Méndez—, eren el punt de partida per tal que el 1998 s'inici-

és el treball de creació de la Santa Tecla Petita, que avui constitueix una jornada pròpia en la seqüència ritual de les Festes de Santa Tecla i que, segons marca el Protocol del Seguici, s'escau cada 19 de setembre, excepte els anys en què aquesta data és dissabte, fet que la fa moure's per tal de no haver de coincidir amb la clàssica, reconeguda i més antiga Mostra de Folklore Viu.

Encara dins de l'àmbit tecler, ens ve a la memòria la troballa del text del ball parlat de Sant Miquel i Diables, que el gremi de boters va interpretar l'any 1833 a la nostra ciutat. Aquesta és l'única còpia conservada dels parlaments d'aquest entremès d'origen medieval amb notícies des del 1426. El document és interessant perquè a nivell personal ens servia per certificar el caràcter de ball parlat dels diables tarragonins, que fins aleshores només havíem pogut constatar a través d'alguns versots aïllats però mai amb una versió completa de la representació. Una investigació que es remuntava a l'any 1983, que havíem tingut el goig de compartir amb el company Pep Blay, i que ens havia dirigit l'aleshores professor de l'Institut Pons d'Icart de Tarragona Pep Bargalló, actual director de l'Institut Ramon Llull, depenent dels governs català i balear. Ens havia costat vint anys localitzar la prova feaent d'un procés de recuperació que, amb aquesta troballa, quedava plenament avalat. No és estrany perquè el títol no n'afavoria la localització: *Decimas recitadas por varios individuos del Gremio de Cuberos de Tarragona, en el bayle que ha hecho, en celebridad del Juramento de la Princesa de Asturias*. Qui havia d'imaginar inicialment que allà dins trobaríem la recercada informació! El 2006, a través de la preuada col·lecció Els Titans, d'Edicions El Mèdol, l'amiga i investigadora Imma Teixell va publicar el text aprofitant que s'explicitava la vinculació dels boters amb els diferents cicles festius de la ciutat.

La Biblioteca Hemeroteca Municipal també ens va possibilitar l'obtenció de nombroses dades per dur a terme la segona edició del llibre sobre els armats de Tarragona, la primera versió del qual l'havia escrit un altre bon amic, Josep Maria Salvadó Urpí, Capità Manaies, ja malauradament

traspasat. Aquesta investigació ens va permetre comprovar tres aspectes interessants. D'una banda, l'enorme millora que ha suposat la digitalització de bona part de la premsa antiga. A banda d'afavorir-ne la qualitat de la conservació, economitza el temps de l'investigador i estalvia moltes hores de passar fulls sense trobar resultats útils. Però a més a més el treball sobre els armats ens va endinsar en algunes d'aquelles caixes i carpetes en les quals ben bé encara no sabem què hi ha, perquè no han estat del tot inventariades. En aquests casos únicament la intuïció i els consells de l'Elena Virgili i de les altres treballadores afavoreixen tenir cops de sort, com quan, enmig dels fons compilats pacientment per vells tarragonins, descobreixes portades de l'històric *Diario de Barcelona*, d'*El Correo Catalán* o de *La Vanguardia*, en què Tarragona esdevenia protagonista.

El tercer aspecte a valorar és un material del qual encara no hem parlat: les col·leccions dels programes i cartells de les diferents festes. En aquest cas treballàvem sobre el Divendres Sant, i els primers programes editats permetien descobrir meravelles fotogràfiques de fa dècades. Exactament el mateix succeeix amb el fons de les Festes de Santa Tecla, en el qual hi ha una de les joies fotogràfiques més antigues del fet casteller a Catalunya. Correspon als Xiquets de Valls actuant a la plaça de la Font a les acaballes del XIX. Encara recordem els ulls de satisfacció i d'orgull dels castellers de la Colla Vella dels Xiquets de Valls el dia que l'alcalde els va lliurar la imatge ampliada a mida de pòster, just

en haver acabat la Diada Castellera del Primer Diumenge de les Festes de Santa Tecla. Era tota una redescoberta dels seus avantpassats que any rere any actuaven a casa nostra.

No volem deixar d'apuntar també la notable aportació que per a la història de la vida teatral de Tarragona ha emergit des dels fons d'aquest centre de documentació. El repàs a les pàgines de la premsa local possibilita comprovar la importància teatral de la nostra ciutat en períodes anteriors, o bé documentar la construcció d'equipaments centenaris, sortosament encara vius en l'actualitat, com el Teatre Metropol, antic Teatre del Patronat Obrer, o la destrucció encara recent el 1964 del vell Teatre Principal, que havia estat ubicat a la Rambla Vella 18, hereu dels teatres que els hospitals construïen i explotaven a la vora de les seves dependències per aconseguir fórmules de finançament per a la seva activitat principal, la sanitària.

De ben segur que alguns lectors consideraran que potser la troballa a destacar podria ser una altra. N'estem convençuts. La nostra visió subjectiva ha estat una passejada, plena de records i emocions, pels detalls de la petita història d'una ciutat, que sovint no són considerats fets cabdals, però que de ben segur contribueixen a reconèixer-nos com a comunitat amb una identitat pròpia que mai no hem de perdre ni oblidar. De ben segur que els milers de llibres, de programes de mà, de pàgines de diaris i revistes conservats a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona han posat el seu granet de sorra perquè Tarragona es trobi una mica més amb ella mateixa i perquè milers de nenes i nens hagin estat més feliços gràcies a les aplicacions pràctiques dutes a terme a partir de petites descobertes, realitzades en els seus prestatges i traslladades en viu a les nostres places i carrers. Per molts anys i molt bona feina!

Anna Bladé Segarra

Responsable de l'Hemeroteca Caixa Tarragona

La Biblioteca Hemeroteca Municipal fa 25 anys: Santa Tecla 1985

La vespra de la festa de Santa Tecla de l'any 1985 s'inaugurà un nou centre cultural a la ciutat. Es tractava de la Biblioteca Hemeroteca Municipal, que s'ubicà a l'edifici de l'Antic Ajuntament de Tarragona, un cop finalitzada la restauració i condicionament, al carrer Major. Dependent de la Conselleria de Cultura de l'Ajuntament, la seva responsable, Montserrat Duch, deia al *Diario Español* que aquest nou centre estava destinat a "abarcar un campo muy especializado sobre la historia, geografía y cualquier área que concierna a la ciudad". El fons més valuós era el Llegat Gramunt i Subiela, integrat per uns dos mil volums d'obres de temàtica i autors locals cedits l'any 1979, juntament amb el Llegat Martí i Franquès, de caràcter bàsicament científic i literari, i el Llegat Sanromà Anguiano, de temàtica jurídica. El nombre total de volums, en aquells moments, era de 3.500 llibres i d'uns 700 exemplars de diaris.

Coincidint amb la inauguració de la Biblioteca Hemeroteca es presentà el catàleg dels fons hemerogràfics municipals, que recull 36 títols entre diaris i revistes. Havia estat realitzat per Francesc Barriach i Molas i Montserrat Duch i Plana, amb un pròleg del conseller de Cultura d'aquell moment, Josep Fèlix Ballesteros.

El fet que la inauguració de la Biblioteca Hemeroteca Municipal fos un acte més dins el programa de festes de Santa Tecla invita a fer un repàs dels principals esdeveniments de la festa gran de Tarragona de fa vint-i-cinc anys.

El dia 20 de setembre obria les portes la primera sala multicinemes a Tarragona amb la projecció de l'últim film de James Bond 007 *Panorama para matar*. La sala Oscars, ubicada al carrer Ramón y Cajal, comptava amb un total de tres sales, amb una capacitat de 599, 171 i 101 localitats respectivament, equipades amb les tècniques més modernes en imatge i so. També durant aquelles festes el cinema Cataluà incorporava el nou sistema de so Dolby Stereo. Així, Tarragona passava a tenir aquell any 1985 nou sales de cinema: Capitol, Cataluà, Coliseum, Tarragona, Comedia, Sala X, Oscar 1, Oscar 2 i Oscar 3.

Una de les principals efemèrides fou que el dissabte 21, a les dues de la tarda, començà a emetre la Televisió Municipal de Tarragona (TVMT), que esdevingué, com no podia ser d'altra manera, la principal protagonista de les Festes. Hi va haver emissió durant els quatre dies de festa major, amb un total de 24 hores de programació. No obstant això, a la mitjanit del dia 24 es donà per acabada l'experiència televisiva.

S'inauguraren dues exposicions, una antològica de Joan Baptista Plana, a l'Antic Ajuntament, inclosa la publicació d'un catàleg d'obres del pintor editat per l'Ajuntament, i una altra, *Tarragona, Indrets i Costums*, amb olis, aquarel·les i dibuixos al tremp de G. Altadill, a la rotonda del Palau Municipal. Uns dies abans de Santa Tecla, el pintor tarragoní Joan Tapiol i Barberà havia lliurat el retrat del rei Joan Carles que havia de presidir la sala de plens de l'Ajuntament.

Les Festes també portaren a la ciutat el circ Royal Americano, amb una trentena d'atraccions, entre les quals les més celebrades eren els números dels pallassos, dels equilibristes i els protagonitzats per animals.

El pregó de les Festes anà a càrrec de Joaquim Nadal, aleshores alcalde de Girona, i comptà amb la presència del president de la Generalitat, Jordi Pujol, i del governador civil, Vicente Valero, que per primera vegada assistia a un acte oficial de la ciutat des que patí l'atemptat a Valls. Acabats els parlaments, es lliurà el Premi Josep Gramunt i Subiela, destinat a premiar treballs d'investigació sobre la història de Tarragona, a Maria Jesús Muiños Villaverde, i s'anuncià que el Tarragoní Fidel de 1985 era Joan Virgili i Basora.

Per primera vegada es concedí el Memorial Josep Vidal Flecha. Aquest memorial, creat per reconèixer "persones amb una actitud de vida adreçada a la defensa i el foment de la pau, el desarmament, l'ecologia i la fraternitat universal", fou atorgat a Arcadi Oliveres i Boadella. L'acte tingué lloc a l'Antic Ajuntament.

Des de la recent remodelada plaça de la Font, amb pavimentació, bancs i fanals nous, sortí la tradicional cercavila de Santa Tecla, que comptà aquell any amb la presentació oficial del Ball de Cercolets, el Ball de Gitanes i el Drac de Sant Roc.

S'inaugurà també l'últim tram de la Rambla Nova que encara estava pendent de reformar, entre el carrer Canyelles i l'avinguda Ramón y Cajal, amb una placa commemorativa situada al costat de la Font del Centenari, també restaurada, amb el següent text: "Amb motiu de les Festes de Santa Tecla 1985, s'ha inaugurat aquest tram de Rambla, amb la qual cosa es posa termini a les obres començades el 29 de gener de 1982. Tarragona, setembre de 1985".

En el capítol d'inauguracions cal també recordar la del poliesportiu municipal al barri de Campclar, que, amb un pressupost de 200 milions de pessetes, disposava d'un pa-

velló, tres piscines cobertes i una pista d'atletisme, a més d'altres instal·lacions complementàries de tipus social i administratiu. L'alcalde, Josep M. Recasens, i el president de la Generalitat, Jordi Pujol, compartiren l'honor d'obrir a la ciutadania aquesta nova instal·lació esportiva i social.

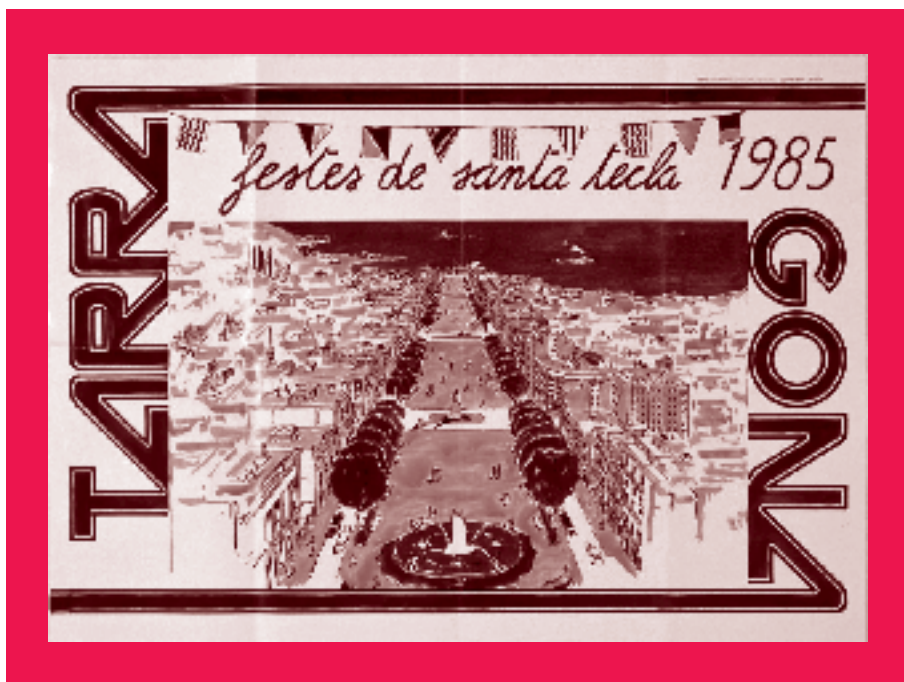
La jornada castellera de la diada de Santa Tecla acabà amb trifulga que el *Diario Español* no dubtà a titular "Vergonyós espectacle a la plaça de la Font". Un controvertit pilar de sis de la Colla Jove fou motiu de discussions i insults entre part dels presents que, per poc, no arriben a les mans. Però l'endemà, el dia de Mercè, els dos pilars de quatre dels Xiquets de Tarragona i de la Colla Jove aconseguiren arribar a l'Ajuntament i pujar amb la faixa els enxanetes al balcó del consistori. Feia vint anys, des de l'any 1965, que no s'aconseguia aquesta fita.

La tradicional processó del Braç de Santa Tecla pels carrers de la Part Alta fou seguida per una gran multitud de gent. Un monumental castell de focs, a càrrec de la piro-tècnia Igual, disparat des de la punta del Miracle, i una revetlla popular amb l'orquestra La Salseta del Poble Sec, a la plaça de la Font, van posar punt i final al dia de la patrona de la ciutat. Quedava encara per al dia següent, la Mercè, la traca final i el multitudinari correfoc que tancarien la festa gran de Tarragona de 1985.

La valoració que en feia el regidor de Cultura i Festes de l'Ajuntament, Josep Fèlix Ballesteros, era "tremendament" positiva, ja que més de vuitanta mil persones assistiren a algun acte de les festes. Es calculava que la participació havia augmentat entre un quinze i un vint per cent en relació a l'any anterior. "Las previsiones iniciales se han quedado cortas con mucho. Le estoy temiendo que en la edición del año que viene no se pueda vivir de forma tan intensa las

fiestas de Santa Tecla como en este año”, manifestava satisfet l’actual alcalde de Tarragona. Els actes que van registrar major assistència foren les actuacions castelleres i els actes en què el protagonista fou el foc. Un altre dels factors fonamentals que va decantar els tarragonins a participar de “manera espectacular” en les Festes fou l’experiència de la televisió municipal. Així ho reconeixia el regidor al *Diario Español*: “Al margen de la gente, la tele ha sido otra de las principales protagonistas de estos días. La experiencia televisiva ha provocado que los tarraconenses no sólo vivieran en la calle el ambiente festivo sino que lo hicieran también en sus casas. Además ha tenido una función divulgativa ya que gracias a ella mucha gente ha podido saber lo que es un correfoc” (*Diario Español*, 28/09/1985).

Durant aquests vint-i-cinc anys la Biblioteca Hemeroteca Municipal, sota la direcció d’Elena Virgili, ha incrementat els fons bibliogràfics amb la incorporació dels llegats Babot, Nadal-Malé, Quintana i del fons Lluís de Salvador i Andrés. A més a més, ha digitalitzat 46 publicacions periòdiques, que permeten la consulta de més de 188.000 plans de la història de Tarragona compresa entre el 1808 i el 1938, en qualsevol lloc i en qualsevol moment. D’aquesta manera la Biblioteca Hemeroteca Municipal ha esdevingut un referent no solament per als ciutadans i investigadors de Tarragona, sinó pels d’arreu del món. Que en els propers vint-i-cinc anys la Biblioteca Hemeroteca Municipal continuï contribuint a la major difusió i al millor coneixement de la nostra ciutat!

Joan Bofarull

Etologia dels usuaris d'arxius

Aquest article no parla de com s'organitzen els arxius, ni del material que contenen, ni de la feina d'arxiver, ni de mètodes per investigar als arxius: tracta del comportament de la fauna que hi habita. Perquè els usuaris dels arxius som uns animals molt curiosos i, de vegades, fins i tot perillosos.

Els arxiviers ens anomenen usuaris, però nosaltres no utilitzem mai aquesta paraula. Som investigadors. Com els detectius de la policia, com els arqueòlegs buscant el Sant Graal, com els superherois de ficció, perseguim les notícies pels llibres, descobrim les veritats que s'amaguen entre els papers, capturem informacions secretes i desconegudes. I tot això sense moure'ns de la cadira, sense trencar el silenci que omple la sala de consulta. Per a algú que ens miri des de fora, sembla que treballem metòdicament. Aparentment, som persones pacífiques i, fins i tot, inofensives. No us en refieu: som com dinosaures pasturant en un camp immens. Però, què passa si algú entra dins el nostre territori?

Recordo la primera vegada que vaig voler aprendre a investigar. Vaig anar a un arxiu amb un llibre que contenia una sèrie de notícies històriques. L'exercici consistia a demanar els documents (actes municipals, diaris, etc.) d'on havien sortit aquelles notícies. Efectivament, no era difícil trobar-les. Quan estava tot engrescat, va entrar el senyor X a la sala, se'm va acostar i em va preguntar què buscava. Li ho vaig dir i em va replicar: "No cal que busquis res, tot això ja està publicat". Vaig assentir i li vaig donar les gràcies, ell va tornar al seu lloc. Jo vaig continuar el meu exercici: evidentment no descobria res, només aprenia. Però aquell home estava visiblement nerviós i es va aixecar quatre vegades a dir-me, si fa no fa, el mateix. Jo no entenia

què li passava, però ara ja ho sé: jo li estava trepitjant el seu terreny de cacera.

Perquè els investigadors són animals fortament territorials. La seva investigació, el seu territori, és l'única cosa que dóna sentit a la seva vida. Imaginem un home malalt, coix i mig cec. Si és un investigador, pujarà al segon pis de l'arxiu arrossegant-se per les escales, demanarà un document amb la mateixa ànsia que un drogoaddicte demana la seva dosi i serà feliç passant suaument les pàgines que no pot llegir. El dia que el metge o la família no el deixin anar a l'arxiu, es morirà.

Pregunteu a algun investigador quin és el seu tema de recerca i us dirà: "Història". No us està dient cap mentida, perquè no us diu absolutament res. Si hi insistiu, us contestarà: "Per què ho vols saber? Ja t'ho puc dir, això?", i, dissimuladament, amagarà els seus papers, perquè els investigadors són terriblement gelosos de la feina i temen que algú els robi el seu treball.

És molt difícil que un investigador expliqui què ha fet, però jo ho vaig aconseguir una vegada, o gairebé. El senyor Jordi té gairebé 200 escrits sobre Tarragona i dos llibres sobre un tema que m'interessa, però fa quasi 30 anys va passar un fet que el va indignar tant, que mai no ha tornat a escriure sobre aquesta matèria. Un dia em va explicar aquell fet traumàtic, cosa que em va sorprendre i alegrar moltíssim. Però com que les paraules se les endú el vent, li vaig demanar si l'endemà podia anar a casa seva a parlar i ho va acceptar. M'hi vaig presentar amb la gravadora de casset i un llibre seu, perquè me'l dediqués. Em va ensenyar la seva biblioteca, em va explicar què havia escrit, fins i tot els projectes que estava investigant. De tant en

tant jo treia a la conversa el tema que m'interessava i ell se m'escapava com una pastilla de sabó. Al cap d'una hora es va acabar la cinta de casset, li vaig donar les gràcies i me'n vaig acomiadar.

De vegades els investigadors tenen un comportament semblant al del paó: imaginem que entra a la sala el responsable d'una revista o d'una editorial o, encara millor, una becària jove, maqueta i rossa, i pregunta per un tema que, poc o molt, coincideix amb el de l'investigador que estem observant. L'investigador farà una exhibició de coneixements sobre el tema: obrirà el visor de microfilms, engegarà la fotocopiadora fins que tregui fum, entrarà a l'ordinador només per demostrar que se sap la contrassenya, arrencarà els llibres de l'estanteria sense demanar-los i en llegirà una frase de cadascun, anomenarà tot d'arxius, biblioteques, pàgines web i experts en el tema que és imprescindible consultar i parlarà, parlarà sense ni tan sols respirar de tot el que sap i de la sort que has tingut de trobar-me, noia, perquè jo t'ensenyaré tot el que vulguis saber. La noia, amb els ulls esbatanats, mira i escolta i es prepara per sortir corrents.

Però potser l'espectacle més impressionant que podem presenciar en un arxiu és un duel entre dos experts. Suposem que no s'han vist mai, només es coneixen d'alguna revista o pàgina web on tots dos escriuen articles sobre

el mateix tema, poc o molt farcits amb desqualificacions mútues. Un està assegut a la taula, treballant en silenci, l'altre entra com cada dia. Se li acosta i li pregunta què està investigant. "Història", li diu –quina sorpresa. La conversa s'ha acabat, però inconscientment senten familiaritat per aquella cara que han vist més d'una vegada, en fotografia. Algú es presenta: "Em dic Joan", "Joan què més?" El cognom esclata com un tro. Dues mirades assassines es creuen com guspises, però encara hi ha un segon de pau abans de la tempesta. Aleshores el més petit moviment d'aire, la frase més innocent, ho desencadena tot. Ara un diu: "Avui fa sol", i un segon després estan parlant tots dos alhora, atropelladament, acumulant cites històriques, recitant fragments de llibres, autoritats, proves, articles i llibres que es llencen mútuament, com projectils. Sembla un combat d'esgrima on cadascú posa a prova els seus millors trucs, les seves estratègies. Ataquen tots dos alhora, no s'aturen a defensar-se, intenten portar el contrincant a un terreny pantanós. El combat pot durar un minut o una hora, és imprevisible. No se sap mai perquè s'ha acabat ni qui ha guanyat. El que sabem segur és que, l'endemà mateix, tots dos escriuran articles a la pàgina web explicant tot el que han après en la conversa. El que han après de les seves pròpies paraules, és clar: a l'altre ni l'han escoltat.

Mònica Brey

Estava iniciant el meu treball de recerca de Batxillerat i anava completament perduda, desorientada, ni tan sols sabia per on havia de començar.

Després de buscar informació per tot arreu, vaig decidir provar sort a l'Hereroteca. Des del primer moment em van ajudar amb tot, no només proporcionant-me la informació que necessitava, sinó també ajudant-me dia rere dia amb el treball.

Crec que ha estat molt bona idea fer una recopilació de les biografies de molts dels personatges que donen nom

als carrers de la nostra ciutat, ja que fins ara no s'havia fet cap recull d'aquesta informació. Precisament pel fet que això prèviament no havia existit, trobar tota la informació que necessitava no va ser gens fàcil, i no hi ha cap mena de dubte que sense l'ajuda de l'Elena Virgili, i de les seves companyes de l'Hereroteca, no ho podria haver fet. Per tant, moltes gràcies de tot cor a totes i felicitats per l'aniversari!

Josep Maria Buqueras
Arquitecte tècnic

La recerca

En primer lloc, he de manifestar que no he estat un lector assidu de la Biblioteca Hemeroteca Municipal, ja que els meus treballs de recerca han estat sempre sobre l'arquitectura moderna en general, i per això he estat visitant bàsicament les biblioteques i arxius del Col·legi d'Arquitectes i del Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya.

Si hagués de definir què és una biblioteca, diria que és un servei cultural que organitza i manté el dipòsit, la classificació, la conservació i la consulta o lectura de llibres o d'altres materials gràfics. Una biblioteca pot constituir un organisme funcionalment autònom o ésser un servei subordinat d'una institució com una universitat o una acadèmia, per exemple. A la vegada, les biblioteques poden ésser objecte d'una classificació sumària, segons el règim de possessió i l'objecte (estatal, nacional, municipal, universitària, corporativa, pública o privada) o segons el contingut (general o especialitzada). En canvi, l'hemeroteca és el lloc on es guarden i col·leccionen publicacions periòdiques, especialment diaris. De forma complementària tenim l'arxiu, que és el conjunt de la documentació produïda i rebuda per un organisme públic, una institució religiosa o laica, una empresa industrial o comercial, una família o un individu, com a resultat de la seva activitat, conservada en previsió d'una utilització jurídica o històrica.

Amb les dues sales de culte, biblioteca i hemeroteca, i amb els arxius també, tothom pot disfrutar força i enriquir-se de tota la documentació que tenen. Aquesta és la realitat i la gran oportunitat que tenim els humans, ja que en un moment donat podem tenir a l'abast el que busquem. Actualment, amb el suport informàtic, pots tenir

en un instant un llibre o un document, sabent-ne l'autor, l'ISBN o qualsevol altra dada. Considero que tots aquests espais públics tenen molt d'interès per tot el que aporten i signifiquen per trobar les dades i les referències del nostre passat.

Recentement (el 15 de març) s'ha donat a conèixer el Pla local d'equipaments culturals de Tarragona (PECUT), i s'ha constatat que la ciutat de Tarragona té un volum d'usuaris de les biblioteques força elevat i presenta com a punts febles una situació molt deficitària pel que fa a l'oferta de lectura pública, per un costat, i la Biblioteca Pública (c. Fortuny) pateix una greu manca d'espai, per un altre; és a dir, Tarragona està per sota dels estàndards i en els darrers vint anys s'ha fet molt poc. En el PECUT està previst que en els propers deu anys Tarragona ha de tenir: 1. Biblioteca Central Urbana amb una superfície mínima de 5.400 metres quadrats, que se situarà al complex de la Tabacalera; 2. Biblioteca Local Gran, amb una superfície mínima de 2.265 m², que es farà a Campclar, i 3. Biblioteca Local Petita, de les quals se'n necessiten quatre i estaran situades a Sant Pere i Sant Pau, Sant Salvador, l'actual del carrer Fortuny i a la Vall de l'Arrabassada, totes amb un mínim de 1.310 m². Tot plegat significa que passarem dels 3.099 m² de superfície amb ús de lectura bibliotecària actuals a 13.796 m², més de quatre vegades més, i un inversió prevista de 19.843.618 euros, el 44% de la inversió total del PECUT, que és de 45.098.723 euros, sense tenir en compte el que serà el nou Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT).

El PECUT contempla a la vegada que la Biblioteca Hemeroteca municipal ampliarà les seves dependències ocupant pràcticament tot l'edifici de l'Antic Ajuntament, al

carrer Major. També està previst que l'actual Arxiu Històric Municipal, amb el Centre de la Imatge, també ocupi el mòdul 2 de la Tabacalera, amb una ocupació de 2800 m² i més 12.000 metres lineals de documents.

L'any 1975 va ser declarat pel Consell d'Europa Any Europeu del Patrimoni Arquitectònic. Recordo aquest any, ara ja en fa 35, perquè va ser quan jo vaig publicar una sèrie d'articles periodístics al *Diario Español*, actual *Diari de Tarragona*, sobre els 43 edificis que el Col·legi d'Arquitectes tenia catalogats a la província de Tarragona. Això va culminar en una primera publicació: un número especial del Butlletí del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Tarragona, del qual sóc membre, dedicat a l'"Arquitectura de Tarragona. Segles XIX i XX", que més endavant es va convertir en un llibre, l'any 1980, coeditat amb la desapareguda Llibreria Guàrdias de la Rambla. Llibre amb

més d'un centenar d'obres, unes vegades només referenciades amb una vella imatge, altres explicades amb un ampli comentari. A partir de llavors sempre he tingut la passió per l'arquitectura moderna, en general, i la modernista, en particular. A més, he anat conreant aquell neguit dels que sabem que només hem començat una tasca i que ens sentim obligats a continuar-la. Més endavant, he anat escrivint sobretot articles d'opinió a la premsa local i sobre arquitectura de les nostres comarques en format de llibres o col·laborant en miscel·lànies. Tarragona, Reus i Valls han centrat el meu interès, i sempre amb les consultes a les biblioteques i hemeroteques corresponents. Aquest és el tema, el treball personal sempre té una part creativa i una altra que es fonamenta en la recerca, que està obligada a consultar les nostres biblioteques, hemeroteques i arxius, sense cap gènere de dubte.

Muntatge fotogràfic. Fotografies M.Caballero/ST de Cultura i Mitjans de Comunicació, amb autorització de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona i dels Serveis Territorials de Política Territorial i Obres Públiques.

Montserrat Caballero Bassedas

Museòloga

L'experiència de l'esquela mortuòria

Mo sóc una visitant assídua de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, però sí que hi vaig de tant en tant. La meua feina com a museòloga als Serveis Territorials de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya requereix sovint fer una mica d'investigació. No és investigació històrica en profunditat sinó recerca per obtenir informació d'allò que jo anomeno "primer nivell", és a dir, obtenir les dades bàsiques per poder disposar d'un mínim de continguts i poder argumentar el treball. En qualsevol cas, no pots evitar anar a l'Hemeroteca si treballes en assumptes relacionats amb la cultura, el patrimoni i la història de Tarragona, i he de dir que sempre n'he sortit contenta dels resultats, moltes vegades inesperats o sorprenents. Per què? Doncs perquè un sol tenir una idea d'allò que pot trobar o per quines dades està interessat, i m'ha passat aquí que la informació aconseguida ha estat millor o diferent del que les meves expectatives preveien.

Quantes dades i informació que contenen els seus espais! Segurament estan una mica massa densament "poblats" de publicacions i de contenidors, i de vegades de visitants, però aquesta situació, aparentment, no li resta efectivitat; sobretot pel treball pacient, afable i professional de les seves responsables, l'Elena, la Rosa i la Montse. La meua relació amb elles, especialment amb la M. Elena Virgili, m'ha demostrat la seva capacitat de trobar-te la informació que busques en els més insospitats documents i de recordar els teus interessos no només dies, sinó mesos i, pel que sé, fins i tot algun any després, de manera que

et pots trobar una trucada seva que t'informa que, d'aquell assumpte pel qual estaves interessat ja fa un temps, n'ha trobat o en sap noves dades!

Aquest any 2010 commemorarem el 25è aniversari de la inauguració de la Biblioteca Hemeroteca Municipal. Em diuen que una de les maneres de celebrar-ho serà una publicació on els diferents usuaris de la institució deixarem constància d'algunes de les nostres experiències que la mostraran com el centre viu que és, amb molt a aportar. A continuació us explico alguns detalls d'una de les darreres experiències que he tingut amb aquesta institució.

Havia anat a consultar dades a l'Hemeroteca després de l'estiu de l'any 2009 i no deixa de ser curiós el lloc on vaig trobar la informació que feia ja algun temps que buscava en publicacions diverses i en arxius i en biblioteques sense èxit. Havia de fer un informe sobre la Casa Gasset de Tarragona i proporcionar dades sobre la seva decoració arquitectònica exterior. Aquesta no ha sobreviscut el pas del temps completa i, a més, alguns dels elements principals que en formaven part i que sí que ens han arribat ho han fet en mal estat. Les referències i la informació que m'havien pogut proporcionar en fer-me l'encàrrec eren escassíssimes i en part resultat d'informació oral proporcionada pels antics propietaris de la casa.

De l'arquitecte que havia dissenyat la Casa Gasset –que era una de les línies de recerca per trobar informació sobre l'edifici i la decoració d'aquest– encara hi havia menys dades. A més de saber que havia ostentat diversos càrrecs i que havia tingut un paper important en el creixement urbanístic de la ciutat de la segona meitat del XIX en els que serien els nous barris de la Marina i de l'Eixample, poca cosa més podia afegir.

La recerca en d'altres centres i la consulta de bibliografia diversa de moment no havia proporcionat gaires resultats: la Casa Gasset no era prou interessant –en contra de la meua opinió– per sortir a les guies turístiques, tampoc a les de finals del XIX, segons vaig poder comprovar. I pel que fa a l'arquitecte, si bé aquest era conegut com una figura important en l'urbanisme i l'arquitectura de la segona meitat del XIX a Tarragona, encara cap estudiós s'hi havia dedicat de manera que poguéssim tenir un mínim de dades sobre la seva persona i la seva obra, fins al punt que una publicació de referència com és el Diccionari Ràfols no l'inclou (inclou un arquitecte amb el mateix cognom, però posterior).

Bé, arribats a aquest punt vaig anar a l'Hemeroteca. Allà, després de sol·licitar l'ajuda de les responsables del centre, vaig aconseguir informació que m'ha estat molt útil, alguna fonamental, per poder redactar l'informe i proporcionar dades d'interès:

Després de la meua queixa a l'Elena per no aconseguir enlloc un mínim d'informació de l'arquitecte Barba, aquesta em va suggerir: "I per què no consultes les esqueles mortuòries del *Diari de Tarragona*? Si va morir aquí i era una persona coneguda és quasi segur que trobaràs l'esquela i allí probablement hi haurà dades. Les edicions del *Diari de Tarragona* es remunten a l'any 1808...". Afortunadament, a l'Hemeroteca tenen tot el *Diari de Tarragona* digitalitzat, des dels primers números, de manera que només és qüestió d'introduir el nom com a text a cercar i el programa et proporciona les diverses pàgines on el pots trobar.

Així, mitjançant una esquela mortuòria de diari –un lloc d'informació que no hagués pensat a consultar– l'arquitecte Barba va passar de ser un nom a ser una persona que vivia a Tarragona, tenia família, era soci de diverses entitats culturals i havia ostentat diversos càrrecs a la ciutat i a la província fins que va morir a edat avançada.

Més informació que vaig obtenir per a aquest treball va ser pel fet, que sovint no tenim en compte, que l'Hemeroteca és una institució que té ja una llarga vida a la ciutat i

un prestigi entre els estudiosos, tant pel fons que conté com pel tracte que s'hi rep. Aquest fet explica les diverses donacions de documents i publicacions que arriben de procedències diferents, moltes de tarragonins anònims, o no.

Gràcies a una d'aquestes donacions, l'anomenat Llegat Babot, donació d'en Carles Babot i Boixeda, enginyer i bibliòfil (1909-2000), que va donar a la ciutat un fons de més de 3.000 publicacions, entre llibres, manuscrits i altres documents, datats des del segle XVI a l'actualitat i la majoria relacionats amb la ciutat de Tarragona, vaig poder aconseguir informació de la Casa Gasset, que fins al moment, per a mi, no havia passat de ser l'habitatge i magatzems d'uns comerciants en vi, rics, amb una façana molt decorada.

El document mecanografiat que vaig poder consultar –no estava editat ni publicat, de manera que no l'hagués trobat en biblioteques–, relacionava el mobiliari i els objectes que hi havia a l'interior de la planta noble en època de la Guerra Civil i donava informació de l'aspecte de les habitacions, moltes de les quals es van conservar fins que l'adquisició i la remodelació per als nous usos d'administració pública a què es destinava l'edifici van motivar el canvi dràstic d'aquests espais i del seu contingut.

En tot cas, aquesta informació transformava la Casa Gasset. Fins al moment havia estat quasi només façana... ara adquiria profunditat, s'omplia i mostrava en quins ambients i amb quines comoditats vivien els que havien pagat per mostrar a la resta dels ciutadans la "façana" –mai millor dit– que jo estudiava.

Finalment, també aquí a l'Hemeroteca (no només aquí, però), vaig trobar informació gràfica sobre la Casa Gasset. No la més interessant per al meu treball en aquell moment, però sí alguna que em va ser útil per completar la imatge gràfica de l'edifici en moments anteriors a la pèrdua de gran part d'aquesta decoració exterior, que era el meu objectiu de treball.

...i fins a la propera ocasió!

Joan Pere Cadena

Anys i anys passant pel carrer Major i, per descomptat, per davant de l'Antic Ajuntament i mai em cridà l'atenció tafanejar o consultar cap dada a l'Heremoteca, i menys en els llegats que sabia per la premsa que es conserven en aquesta institució.

Però un dia en uns comentaris entre amics va sorgir la idea que podia buscar en els diaris alguna notícia sobre l'estat d'edificis religiosos i civils, particularment a nivell arquitectònic i escultural, abans de la Guerra Civil.

Dit i fet. Un dia pujo les llargues escales del vell edifici i, com ara per a mi ja és habitual, les bibliotecàries que hi treballen em van atendre amb molta amabilitat i professionalitat i em van facilitar la premsa idònia per a la meua recerca d'aficionat.

En el meu curt buidatge, sobretot, del diari *La Cruz* dels anys anteriors a la Guerra Civil, com he dit, m'han proporcionat, de moment, notícies interessants sobre edificis: convents, esglésies i escultures com poden ser les imatges de les esglésies de Sant Francesc, Sant Joan, Sant Miquel del Pla, la Sang i Sant Pere del Serrallo. Dades que jo no coneixia. També he ampliat coneixements sobre l'escultor de la porta d'entrada del claustre, en Fèlix Ribas; sobre l'arquitecte de Tortosa i Terol Pau Monguió, i sobre diverses referències a detalls de la nostra Seu a la capella de Santa Llúcia, la del Baptisteri, la dels Sastres i en altres dependències.

No sóc persona àgil escrivint i no m'extendré gaire més. Tant sols voldria indicar que en els pocs diaris que he revisat he pogut comprovar que l'arxiu de l'Heremoteca permetria a persones interessades en la nostra ciutat estudiar l'evolució històrica de les cases, comerços, edificis, etc. a través dels permisos que donava l'Ajuntament tant per obrir locals, com per edificar cases, fer reformes o

adjudicar plomes d'aigua. Seria molt interessant per veure l'evolució de la ciutat i en particular dels carrers i places.

Un altre suggeriment seria seguir la història, noms, professions, parades, etc. dels venedors dels tres mercats municipals que hi havia en altre temps a Tarragona: el del Fòrum, el Central i el del Port. Hi sortirien infinitat de persones que molts hem conegut, que tingueren o tenen encara un lloc per proveir d'aliments la població de Tarragona.

Bé, com es diu en aquests casos, que la trajectòria de l'Heremoteca sigui tan llarga com els anys que han passat.

Pilar Caldú Royo

Dra. en Filologia Hispànica i Catedràtica d'Ensenyament Secundari

Estimo aquesta casa des de fa molts anys. Si és cert que el paradís de l'home és la seva infantesa, l'Antic Ajuntament, les escales, els arcs, el pis on és ara la sala de lectura de l'Hemeroteca, la gran sala plena de llibres... formen part d'aquest paisatge, ja que vaig néixer just a sobre d'on està ubicada la Reial Societat Arqueològica. Els meus espais dels primers jocs foren la plaça de les Cols, les voltes del carrer Merceria, les escales de la Catedral, la botiga de la senyora Maria "l'espertera", i l'entrada de l'antic Conservatori de Música. Des del balcó del primer pis de la casa número 40 del carrer Major, on després vaig passar molts dies, espiava els estudiants i els professors, i gaudia de les lliçons de piano i violí. Als sis anys, per fi, m'hi van admetre, i m'emocionava anar escales amunt per trobar-me amb el meu admirat professor, el senyor Ferret.

Temps i circumstàncies m'allunyaren d'aquest indret, i quan vaig retrobar-lo era la seu de l'Hemeroteca Municipal. Pujar de nou les escales, aferrar-me a la barana a la qual abans arribava amb dificultat, va ser una experiència entranyable. Allà hi vaig recollir dades per a la meva tesi doctoral sobre la difusió de textos literaris en el *Diari de Tarragona* del s. XIX. L'ambient de pau, ordre i silenci foren ben gratificants.

Però el meu veritable retrobament va arribar uns anys més tard, amb motiu d'un encàrrec del *Diario de Tarragona*: explicar la història de la ciutat en el segle XIX a través del contingut d'aquesta publicació. Ara, des de la finestra de la sala de l'Hemeroteca, veia el que succeïa en els balcons de la meva antiga casa del número 40. I és que el temps havia capgirat l'espai i la mirada.

Vaig passar moltes hores davant l'ordinador llegint antics diaris, i, quan havia de cedir-lo a un altre lector, acar-

nant velles pàgines de les quals sorgia la vida de la ciutat, les seves angoixes durant el setge de 1811, les soflames polítiques de les revolucions, el plany de les famílies dels soldats que anaven cap a l'estació, camí de Filipines, i el prosaisme dels llistats de preus dels productes que arribaven al port. Quan l'esgotament m'enterbolia l'atenció, darrere els vidres de la finestra mirava el carrer i recordava els curiosos i divertits anuncis comercials i d'objectes perduts: les cotilles de senyora, els ases extraviats, el xarop miraculós per als nens primets i pàl·lids i l'anell amb una pedra blava que una senyoreta havia perdut a les escales de la Catedral. Evocava la francesada pujant carrer Major amunt, cap al Pla, per escriure la pàgina més dolorosa de la història de la ciutat, i els primers gegants i nanos enfilant joiosos la baixada de la Misericòrdia.

Crec que un succés conegut a través de la lectura de llibres d'història és menys impactant que la constatació diària del mateix esdeveniment. A les pàgines d'un diari hi ha molta vida, i és una vida explicada en present, no en passat. Per aquesta raó, hi havia un curiós contrast entre allò que llegia i la pau i l'ordre que m'envoltaven. Milers de llibres i documents eren allà, al meu abast, i la presència protectora, amable i sempre atenta de la M. Elena, la Rosa i la Montse em retornava a la realitat. Com aquella vegada en que vaig llegir un impactant comunicat de guerra que recollia els crits de "Visca Tarragona!" d'uns soldats en rescatar el seu cap en un turó, a la guerra de Cuba.

Estimo l'Hemeroteca perquè durant molts i molts dies vaig constatar que tant en una banda del carrer Major com en l'altra em trobava a casa meva. Ho he tingut tot: la informació més preciosa en el moment que la necessitava, la resposta ràpida i somrient del personal quan sollicitava, un i altre cop, llibres, fascicles, imatges, consells,

bolígrafs i ajuda quan l'ordinador s'escaquejava. Recordo amb especial agraïment el matí que, amb trons, llamps i una pluja torrencial darrere els vidres, sense adonar-me que l'aigua entrava per una finestra, em van rescatar d'enmig d'un toll.

Estimo aquesta casa des de fa molts anys i només puc parlar d'agraïment quan penso en tots els que han fet pos-

sible que aquesta joia històrica de la nostra ciutat estigui a l'abast de tots. Vagi el meu agraïment als que han creat la institució, als que han llegat, recollit i organitzat el tresor que conté, als que continuen aquesta tasca i als que ens reben, ens escolten i ens orienten amb eficàcia i saviesa.

Manuel Carrasquilla

Llicenciat en Geografia i Història per la UB. Agent de la Guàrdia Urbana

Diu el diccionari que una hemeroteca és un lloc que conté una col·lecció ordenada de publicacions periòdiques, especialment diaris i revistes. I segurament és cert, però quan vaig començar a buscar informació sobre els orígens i primers temps de la Guàrdia Urbana de Tarragona, vaig entrar, sense adonar-me'n, en un lloc que guarda la història de Tarragona. La història als diferents llibres de temàtica diversa, sempre vinculats a la ciutat, alguns veritables joies editorials, i la petita història dels fets quotidians dels tarragonins durant els últims dos-cents anys.

Quan comences a fullejar aquells llibrots amb els fulls delicats i descolorits, veus que estàs en un lloc diferent, en un lloc on pots sentir el pas del temps. Tens a les mans uns llibres que et mostren les il·lusions, les pors, les alegries i els desenganys que van viure els teus avantpassats.

La primera impressió és difícil d'explicar. Quan vaig tenir a les mans aquell petit tros de paper i vaig veure la data, 1 de novembre de 1808, el vaig haver de tornar a mirar; tenia a les mans un full de diari de fa... dos segles! La sensació de llegir aquelles paraules escrites sense intenció de perdurar, una notícia que és efímera per definició, és fantàstica.

De mica en mica, quan vas repetint les visites, et vas acostumant i comences a tractar amb familiaritat aquelles peces d'antiquari.

L'hemeroteca és un lloc que incita a la curiositat, com més diaris vas consultant, més veus aquells successos de fa noranta, setanta anys, com a novetats, autèntiques notícies: una línia de diligències nova, un accident a la carretera per excés de passatgers, incendis a les cases, inauguració de carrers, etc. El treball d'investigació que havia vingut a fer va quedant endormiscat mentre em trobava immers en la vida quotidiana del segle XVIII.

Aquelles planes de diaris tarragonins són plenes de notícies que avui ens semblen anecdòtiques però que ens indiquen el modus vivendi i el tarannà dels tarragonins: el santoral del dia, l'encarregat de vigilància, el temps, anuncis de productes miraculosos, activitat social als nous espais que s'obren a la ciutat, el detall del moviment portuari que era el motor econòmic...

Aquí les històries dels tarragonins estan enquadrades en uns grans, immensos, llibres que fan aquella olor tan característica, i mentre vas passant fulls dins l'atmosfera de la sala de consulta, vas aïllant-te i oblidant què t'havia fet venir i la imaginació et porta a aquells temps passats, a les portes del teatre on s'acumula la gent, als passejos que s'estan obrint a la ciutat i on es reuneix el bo i millor de la societat tarragonina, al port, on els vapors de passatgers i càrrega són plens d'activitat...

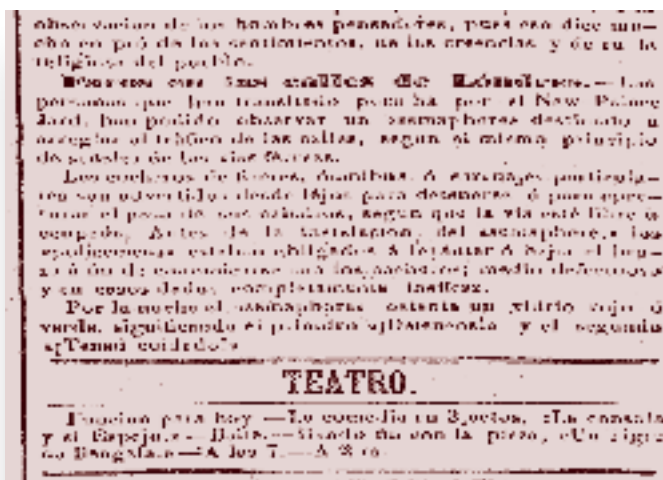
De sobte, entre el santoral del dia, la temperatura i la intensitat del vent, els anuncis de productes de les més diverses propietats i d'altres notícies locals, apareixen les primeres referències a la creació d'un cos de vigilància municipal, les primeres cites del nou cos de la Guàrdia Municipal que s'havia de crear.

El dimarts 13 d'octubre de 1857, el periodista Andrés Porcell, en un article en què fa un catàleg de les mancances de la ciutat que és i ha de mantenir la capitalitat provincial, destaca la necessitat de crear un número suficient de municipals per tal que siguin degudament obeïts els bans i les ordenances de bon govern, que era un aspecte que calia millorar i molt.

Recollint aquest suggeriment que, de ben segur, devia ser una necessitat sentida per la població, el ple municipal va aprovar, el divendres 11 de desembre de 1857, la creació d'un cos municipal de seguretat, i així ho recollia també la premsa local. Has de tornar a la realitat i continuar la

feina, però no paren de bullir al cap imatges i idees de la vida dels tarragonins que tens a les mans.

Mentre continues la recerca vas trobant petites peces que són veritables troballes que de ben segur donen idees per iniciar noves recerques o poden ser l'inici d'una narració interessant sobre la ciutat i algun dels fets que s'han viscut; però em detindrè en una de les moltes notes que acostumaven a arribar dels corresponsals a l'estranger i que mostrava als tarragonins del 1869 les modernitats de les grans ciutats europees:

Quan el diari publicava aquesta última reproducció, l'alcalde Joan Cabeza i Roig ja havia signat el reglament que havia de regir la Guàrdia Municipal. Aquelles primeres passes del cos de vigilància municipal van tenir un considerable ressò a la premsa tarragonina, producte de les esperances dipositades en l'avenç que això suposava. Un altre cop, la vida quotidiana de la ciutat reflectida en aquells diaris que algú va conservar i que ara són una finestra a un altre temps.

Josep M. Castellví

Testimonis gràfics inèdits de la Gran Guerra a la BHMT

Quan amb en Josep Guarro ens vam plantejar abordar un tros de la nostra història tan desconegut com era, fins llavors, la presència i les accions bèl·liques dels submarins alemanys a la costa tarragonina durant la Primera Guerra Mundial, ja intuïem que el tema aniria per llarg.

En primer lloc encaràvem uns fets envoltats de secretisme, aspecte lògic si es tenen en compte les característiques dels mateixos fets i protagonistes. Per altra banda, aviat vam descobrir l'escassetat de documentació escrita a casa nostra pel fet tangencial dels successos, que afectaven a països tercers immersos en el conflicte, enfront de la neutralitat espanyola.

Les fonts principals d'informació ens adreçaven ben lluny d'aquí. Malgrat la proximitat dels fets viscuts a tocar de la nostra costa, la recerca específica i el perquè calia localitzar-los en qualsevol dels països contendents o neutrals afectats, que guardaven, de forma independent, les dades particulars de cada cas.

Finalment, la nostra recerca abastava també la localització, exploració i identificació dels naufragis provocats per aquells submarins a l'entorn del mar tarragoní i principalment, per la seva concentració, al golf de Sant Jordi. Aquests vaixells enfonsats es troben tots en cotes molt profundes, superiors als cent metres en alguns casos, fet pel qual és necessari un gran desplegament de materials tècnics i de persones qualificades per accedir-hi amb garanties de seguretat i eficiència suficients.

Dues fonts, però, ens van permetre fer un pas de gegant per assolir el projecte.

Per un costat, la recerca d'hemeroteca, no com a font directa, com és lògic, sinó com a element inicial de referència, per situar cronològicament i des de la perspectiva local els successos, i a partir d'allí poder aprofundir i relacionar els fets a les fonts corresponents.

La BHMT va tenir un paper clau en aquesta etapa primerenca del projecte. Les informacions d'època publicades al *Diario de Tarragona*, des de la perspectiva liberal i aliadòfila, i a *La Cruz*, des de l'òptica progermànica, principalment, ens van mostrar les cròniques interessades dels fets que la presència dels submarins generaven i també intensos debats escrits entre prohoms de la ciutat, reflex de la divisió de simpaties de la població tarragonina entre un i altre bàndol contendent.

Un cop contrastades totes les dates amb altres publicacions i arxius locals i fet un calendari de successos, va ser l'hora de cercar la confirmació a les fonts originals.

A banda dels diversos arxius internacionals consultats, centrats en les marines que van intervenir a la nostra costa, la base documental més important que vam utilitzar va ser els KTB (*Kriegstagebuch*). Aquests són els informes oficials de les accions dutes a terme per cada submarí alemany, en què el mateix comandant de la nau descriu detalladament i de manera cronològica els periples d'aquesta, amb referències directes a cada incident o enfonsament de vaixells enemics, el nom d'aquests i el lloc exacte de l'enfonsament. També aporten informació del personal i de la vida a bord i d'altres successos no relacionats amb la guerra.

Amb aquests documents imprescindibles, localitzats en dos arxius diferents —l'U-Boot-Archiv Cuxhaven, a Alemanya (documents originals) i el National Archives & Records Administration (NARA) de Maryland, als EUA (còpies en microfilms)—, va ser possible identificar cada vaixell i succés durant el conflicte, així com relacionar entre si fets aïllats, localitzats en diverses fonts locals, dels quals només es pot trobar explicació un cop se'n coneix la versió alemanya.

Un darrer procés d'investigació ens va acostar mitjançant les tècniques de la immersió autònoma, amb l'ús de barreges de gasos, a diversos dels naufragis localitzats, i vam poder identificar-los i relacionar-los amb els documents d'arxius. Sobre aquest aspecte cal dir que s'han localitzat i identificat tots els naufragis provocats per acció de guerra d'aquella època, 46 en total, situats a l'entorn del mar de Tarragona. Cal dir també que s'han explorat *in situ* tots els naufragis situats en cotes inferiors a 105 metres de profunditat en els accessos i dins del golf de Sant Jordi.

Les nombroses històries generades pels enfonsaments van ser motiu per a un documental titulat *La estirpe del Titanic*, de la sèrie de TVE *Al filo de lo imposible*, amb què col·laborem habitualment en Josep Guarro i jo. La profunditat dels naufragis convidava a documentar-los en imatges per a la televisió. Entre els anys 2003 i 2005 vam endegar diverses campanyes de rodatge que ens van dur a gravar als Estats Units en relació a històries paral·leles relacionades amb el vapor *Cavour*. El *Cavour* és el naufragi conegut com "el Correu", a 54 metres de profunditat davant de l'Hospitalet de l'Infant. Durant el rodatge a la ciutat de Tarragona es va reconstruir a la BHMT el procés de documentació, en què vam participar com a protagonistes. La càmera ens va gravar mentre simulàvem que consultàvem diaris de l'època amb la participació i la col·laboració de la mateixa institució.

Si bé la recerca de dades per trobar un perquè era el principal objectiu, també és cert que un aspecte simultani que volíem assolir era posar imatge a la tragèdia d'aquells fets. Gairebé no hi ha documentació gràfica coneguda d'aquell moment del nostre estudi. Si més no, dels protagonistes i successos locals. Així, doncs, paral·lelament a la investigació vam anar localitzant i identificant fotografies i documents d'aquells protagonistes, vaixells i escenaris contemporanis de l'època. Algunes de les fotografies que vam localitzar eren inèdites i mai s'havien publicat. Algunes de les més significatives van ser una sèrie cronològica de fotos del vapor italià *Cavour* al llarg de la seva atzarosa

vida naval, o les úniques imatges que es coneixen del submarí alemany U34, en uns documents extraordinaris obtinguts pels serveis secrets britànics i que vam localitzar als arxius anglesos de Kew, a prop de Londres. Aquest submarí es va fer tristament famós per haver enfonsat, entre d'altres a la mateixa zona, el vapor francès *Medjerda*, l'11 de maig de 1917, fora del cap de Tortosa, fet que va esdevenir una tragèdia per la mort de 352 persones, moltes d'aquestes civils. També podem esmentar les úniques imatges que es coneixen d'un combat naval a la costa catalana, les de l'enfrontament del submarí U64 amb el vapor francès *Amiral de Kersaint*, el dia 14 de setembre de 1917, que va acabar amb l'enfonsament d'aquest darrer després d'una llarga batalla d'artilleria entre ambdues naus. A títol anecdòtic, d'aquest fet i de l'enfonsament se'n va fer ressò sense cap pretensió històrica l'escriptor rapitenc Joan Sebastià Arbó en la seva novel·la *La tempestad*.

En aquesta recerca per posar cara al passat, vaig rebre un dia una trucada de na M. Elena Virgili, cap de la BHMT. Coneixedora com era de la meua recerca arran de les meves visites a la institució, em comunicava que havia localitzat unes plaques de vidre estereoscòpiques, en unes caixes provinents d'una donació privada, que considerava que em podien ser útils. Em va dir que en algunes imatges s'hi identificaven submarins i d'altres semblaven de militars a les trinxeres. Allò era molt estrany, perquè militars a les trinxeres i submarins en suport de plaques de vidre estereoscòpiques (ara se'n diu 3D) ens situaven cronològicament en el primer quart del segle XX, tot apuntava que en algun moment de la Primera Guerra Mundial. Eren els fons fotogràfics de la família Gramunt (Fons Santiago Gramunt), que acabaven de ser cedits a la BHMT per aquella família tarragonina.

Allò era una capsula de sorpreses; o millor dit, n'hi havia desenes, de caixes, però plenes a vessar de plaques de vidre estereoscòpiques amb imatges inèdites de la vida de Tarragona i de molts altres llocs d'arreu del món. Algunes de les imatges eren fetes pel mateix Sr. Santiago Gramunt, però d'altres eren col·leccions temàtiques comprades en els

nombrosos viatges de la família, de posició benestant a la Tarragona de l'època.

Una de les sèries fotogràfiques, de producció pròpia de la família Gramunt, em va cridar poderosament l'atenció. S'hi veia un submergible en diversos moments de les seves maniobres, evolucionant davant de la platja del Miracle. També s'hi veien altres embarcacions militars pel voltant, torpedineres, amb civils a bord, en actitud festiva.

No vaig tardar gaire a identificar aquells fets. Es dona la circumstància que el port de Tarragona va ser l'escollit per rebre els primers submarins moderns de la marina de guerra espanyola. Eren els coneguts com de la classe A.

Així, el dia 4 de setembre de 1917, tres submergibles van amarrar als molls de la ciutat. Eren l'A-1, *Monturiol*; l'A-2, *Garcia*, i l'A-3, aquest sense batejar. Van ser custodiats pel creuer *Extremadura*. Provenien del port italià de Gènova, lloc d'on havien salpat dos dies abans. Les tripulacions, de 17 membres cada nau, havien estat vivint un any en aquell país per familiaritzar-se amb els enginyers. Les unitats anaven pintades totes de blanc, amb els colors de la bandera espanyola a la torreta. Una mesura que no només era producte de la reglamentació i el protocol, sinó que es convertia en un salconduit per travessar un mar en guerra, on la seva silueta podia dur a confusions compromeses a les marines de guerra dels bàndols contendents.

A partir de l'endemà de l'arribada, la petita flotilla va començar una sèrie de maniobres entre la boca del port i la desembocadura del riu Francolí i Salou. Aquestes pràctiques van ser seguides per milers de persones des de la costa. Els més afortunats, les classes dirigents locals, van rebre una invitació per veure les maniobres des d'una torpedinera i fins i tot es va comptar amb la visita del ministre Flórez, titular de la cartera de Marina.

Les fotografies que havien aparegut al Fons Santiago Gramunt eren ni més ni menys que imatges d'aquelles maniobres del 5 al 7 de setembre del 1917, així com fotografies de l'embarcació que va transportar els prohoms i senyores benestants de la ciutat a gaudir de l'espectacle

naval. Curiosament, es va prohibir la visita a l'interior de les naus dels civils per evitar la presència, entre el públic, d'espies en favor dels alemanys.

Però el Fons Gramunt de la BHMT encara ens reservava un altra sorpresa pel que fa als submarins d'aquella època. Es dona la circumstància que per davant de la costa tarragonina hi va estar actuant durant tota la guerra, en diferents estades, l'as dels asos de l'armada submarina de tots els temps, el comandant Lothar von Arnauld de la Perière, a bord de l'U35 (que no s'ha de confondre amb el submergible del mateix nom de la Segona Guerra Mundial). Aquest militar va aconseguir enfonsar amb la seva nau un total de 400.000 tones de vaixells arreu dels mars en tota la contesa. En va sobreviure i a més va destacar per la correcció en els protocols en els enfonsaments, avisant prèviament les embarcacions de les seves intencions i facilitant l'evacuació del passatge abans d'enfonsar el vaixell capturat a trets de canó.

En una de les seves vingudes a la costa llevantina, Arnauld va executar una missió especial que el va dur al port de Cartagena el dia 21 de juny de 1916 de matinada per fer entrega oficial d'una carta al rei d'Espanya de part del kàiser Guillem I, en un sorprenent gest d'agraïment per uns fets succeïts amb uns refugiats alemanys provinents del Camerun que van ser acollits a la colònia espanyola de Guinea.

Camí de Cartagena, Arnauld ja havia despatxat al fons del mar un parell de velers en aigües internacionals. Quan va entrar al port va ser rebut com un heroi per la població i els militars espanyols, en bona part simpatitzants de la causa alemanya. Allí va rebre tota mena d'honors i recepcions i va obrir les portes del submergible perquè el públic el visités.

La causa real del seu viatge, però, era un altra que no pas el simple lliurament de la carta al rei. Per un costat, tenia la missió de recollir discretament un espia, un jove Wilhelm Canaris que més tard es convertiria en el cap de la intel·ligència alemanya durant bona part de la Segona

Guerra Mundial; però aquest no va poder embarcar entre el públic perquè l'espionatge aliat, coneixedor de la circumstància, mantingué un ferri control del submergible amarrat a port. L'altre objectiu encobert era desembarcar unes caixes numerades que amagaven noves claus xifrades per a comunicacions, per a l'ambaixada alemanya a Madrid, però algunes van quedar oblidades als compartiments de la nau i el lliurament de la resta no va servir de res.

Quan l'U35 va salpar camí de la costa tarragonina a quarts de quatre de la matinada del dia 22, nombrosos bucs de guerra aliats l'esperaven al límit de les aigües territorials espanyoles per donar-li caça. El 27 de juny empenia el camí de tornada cap a la seva base a Cattaro després de passar, mar enfora, per davant de Tarragona. En cinc dies ja havia enfonsat 13 vaixells més.

El succés va estar a punt de costar molt car al govern espanyol, ja que els aliats van veure en els fets connivència del regne d'Espanya envers els alemanys, i fins i tot hi va haver amenaces d'ocupació de ports espanyols per l'armada britànica si es tornaven a produir fets similars de condescendència amb els submergibles.

La premsa de diferent signe es va fer ressò d'aquests fets aquí resumits, i un fotògraf de Cartagena, José Casau Abellán, en va obtenir unes extraordinàries imatges, que comencen amb l'arribada del submergible tot just fent-se de dia, i després, ja dins de port, contenen plànols generals i des d'un altra embarcació.

La sorpresa, però, va venir del Fons Gramunt. Entre les plaques de vidre trobades dels submarins espanyols arribats a Tarragona, n'hi havia unes altres, tres en total, que no guardaven relació amb l'entorn. Sí, però, que hi apareixia en primer terme un submergible sense identificar. Un cop positivades les plaques amb l'ordinador, aviat es van identificar, al fons, les muntanyes, el port i la ciutat de Cartagena. De les tres fotos, dues havien estat fetes des de la borda d'una embarcació (era el creuer *Cataluña* de l'armada espanyola), on estava abarlotat el submergible. En primer terme es veia la torreta de comandament del sub-

marí i una marca de matrícula pintada, U35. Els uniformes de gala que duïen els mariners eren alemanys i a la coberta s'hi veïen també civils de port confraternitzant amb els oficials de la nau. Analitzant el model del submergible ben aviat es va poder apreciar que era de la sèrie 30. Estàvem, doncs, davant d'unes fotos úniques d'aquell fet, l'entrada del submarí U35 al port de Cartagena, amb tota mena de detalls dels protagonistes. Unes fotos que eren totalment desconegudes i que ens mostren de ben a prop la quotidianitat d'aquella jornada, tants cops esmentada i analitzada pels historiadors contemporanis especialitzats. La tercera fotografia mostrava el submarí, de lluny, abarlotat per l'estribord al babord del *Cataluña*, envoltat de barques amb curiosos. Les fotografies pertanyien a una sèrie comercial, adquirida per ser visionada familiarment o en reunions socials mitjançant aparells estereoscòpics, força populars en aquella època. L'autoria, però, no quedava documentada. Quasi amb seguretat són obra del fotògraf cartagener José Casau Capellán, i són les úniques que es tenen documentades d'aquell succés. La qualitat de la placa sembla indicar que va ser un professional de la fotografia qui va prendre la instantània, però no es pot descartar tampoc que hi hagués algun altre fotògraf a bord. Sigui com sigui, el que és segur és que l'autor havia de ser un espanyol o un alemany, ateses les circumstàncies que envoltaven el succés.

La publicació al nostre llibre *La Guerra secreta del Mediterrani – Submarins alemanys i vaixells aliats al mar de Tarragona 1914-1918* de les fotos que he anat exposant en aquesta ressenya, ens va omplir de satisfacció. Eren inèdites i omplien gràficament uns moments reconstruïts, fins llavors, amb documents escrits. Més enllà de les consideracions interpretatives que abordàvem en el nostre projecte històric, havíem aconseguit posar rostre, ni que fos només per uns breus instants, a uns moments de la nostra història.

Cristina Català Quintero

Família Cañagueral: passat i present

La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona és per a mi un lloc ple de tresors sobre la història de la meva família. Hi vaig començar fent pràctiques i s'ha convertit per a mi en una gran font d'informació on poder conèixer de molt a prop la història del meu rebesavi, Francisco Cañagueral, comis-

sari de la Generalitat a Tarragona, mort injustament per defensar Catalunya en l'època franquista. Aquella figura que des de ben petita admiro, s'ha convertit, ara, de gran, en el meu objectiu de recerca. Els diaris i llibres que conserva l'Hemeroteca m'ajuden a poder conèixer millor la seva història.

La meva besàvia i la meva àvia sempre m'havien explicat qui era i què va fer el meu rebesavi: una persona que va defensar les persones, la seva llibertat i Catalunya. Incomptables vegades va posar en perill la seva pròpia vida per salvar-ne d'altres. Valent i defensor d'un país sense repressió, va ser molt estimat pels tarragonins.

L'any 1939 va ser injustament empresonat a la presó de Pilats, on les condicions eren infrahumanes i el dia a dia era un suplici. Més tard, com molts republicans tarragonins, va ser afusellat a la Muntanyeta de l'Oliva, als 53 anys d'edat, per haver defensat la seva terra, els seus ideals i la democràcia.

Durant el franquisme el sofriment de la família va ser constant i per a la meva besàvia, Francisca Cañagueral, es va convertir en un malson. La seva vida no va ser gens fàcil, ja que en menys de tres anys va veure morir els seus tres éssers més estimats i fonamentals: el seu marit va morir al front (i va deixar dos nens), la seva mare víctima d'una malaltia i després el seu pare, Francisco Cañagueral, afusellat.

És admirable com la meva besàvia va tirar endavant sola amb els seus dos fills petits, dins de la incertesa i la por que marcaven aquells temps. Cada any, fins als 98 anys d'edat, anava a la Muntanyeta de l'Oliva, on a l'octubre es commemora la mort de totes les persones que hi van ser afusellades.

Cada cop que recordo aquestes històries no deixo de commoure'm, ja que van ser temps molt difícils per a tot-hom. Són històries que han quedat en el passat però que segueixen ben presents en la meua vida, i és per això que ara és el moment de conèixer-les i de donar-les a conèixer. Són històries de persones innocents que van ser assassinades per ser fidels a les seves idees.

La memòria històrica és ara l'únic que ens queda, és el que hem de conservar per poder evitar noves tragèdies. Tots els records que tenim no els hem d'oblidar, perquè si els mantenim vius mantindrem sempre vives aquelles persones valentes i lluitadores per una sola causa: la llibertat.

Sempre en la nostra memòria

Va ser un fred matí de novembre
quan el rellotge es va aturar,
el munt de l'Oliva va guardar sempre
aquell dolorós fet de recordar.

Víctima de la barbàrie franquista
d'aquella tempesta assassina,
valent i coratjós has estat
sempre en nom de la llibertat.

Vas creure en un món millor
on poder viure sense por,
vas ajudar a qui més s'ho mereixia
demostrant sempre la teua valentia.

En el cel perduren tantes estrelles
com llàgrimes hem vessat
totes aquelles persones
que contínuament t'hem admirat.

Ara ens agafem de les mans
per recuperar la dignitat
de tots aquells catalans
que van defensar la llibertat.

*Dedicat a Francisco Cañagueral
de la teva rebesneta Cristina Català
Abril 2010*

Joan Cavallé

Olor de paper vell

óc rata de biblioteca. Em sento en la meua sala quan estic envoltat de paper escrit, a mà o imprès per qualsevol sistema. M'agrada olorar el paper i la tinta i descobrir les marques dels pocs o molts lectors que aquell text ha tingut al llarg dels anys.

Vaig començar a fer ús dels fons de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona quan la institució encara no existia. Era a començaments dels anys 80 i per diverses investigacions que duia a cap vaig necessitar consultar algunes publicacions que llavors custodiava l'Arxiu Municipal; i també, poc després, vaig demanar poder consultar el Llegat Gramunt, que s'havia allotjat en una de les dependències de Casa Castellarnau. M'hi vaig passar algunes tardes, assegut en aquella cadirassa de disseny portuguès, mentre al meu voltant se sentien històries de fantasmes i d'apareguts en boca d'algun conserge.

Les investigacions i consultes van continuar quan la Biblioteca Hemeroteca va quedar organitzada i oberta al capdamunt del carrer Major, a l'edifici de l'ajuntament vell, el nom del qual s'ha oficialitzat com a Antic Ajuntament. Per la meua manera de ser, les consultes que hi he anat fent han estat molt diverses i, en general, de caràcter bastant puntual. En una determinada època vaig resseguir la premsa de darreries del segle XIX i principis del XX per tal de localitzar els rastres de l'activitat que els escriptors modernistes havien deixat a Tarragona. La majoria d'aquelles recerques no he arribat a publicar-les mai, atès que la meua activitat ha anat seguint altres rumbos. Però ja en aquell moment vaig constatar dues coses. D'una banda, l'enorme importància de l'Hemeroteca per preservar uns fons imprescindibles per conèixer el nostre passat. Però,

d'altra banda, la també enorme descurança que hi havia hagut en el passat per preservar aquests fons. Efectivament, la investigació sobre els escriptors modernistes (que altres investigadors, com Magí Sunyer, van prosseguir amb més intensitat, continuïtat i eficàcia que jo, recerca que va culminar, però no concloure, en l'organització d'unes jornades dedicades al tema el novembre de 2004) havia detectat que a Tarragona el modernisme hi havia tingut una notable incidència, però que no podia estudiar-se adequadament pel fet lamentable de no conservar-se'n els testimonis escrits i publicats. En la història de la literatura catalana, per exemple, hi ha un grup modernista de Reus, que ha originat publicacions i estudis diversos. En canvi, l'existència d'un grup i una activitat probablement més potent a Tarragona no s'ha pogut estudiar adequadament a causa de la insuficiència de les fonts conservades. Tarragona, que ha tingut una actitud conservacionista respecte del patrimoni antic, bàsicament arqueològic, en primer lloc sorgida de la societat civil però després continuada per l'administració, en canvi, havia deixat escapar molta part d'aquestes fonts. Ni des de l'administració, ni des d'entitats culturals o cíviques, ni des del col·leccionisme privat, s'havia preservat aquesta part de la història. Aquesta mancança afectava i afecta sobretot tot allò que té a veure amb la història dels moviments culturals i artístics. Només perquè serveixi d'exemple, si algú té interès a escriure una història del teatre a Tarragona, malgrat que la intensitat de l'activitat escènica a la nostra ciutat va ser notable, la localització dels fons, si es conserven en algun lloc, serà una tasca difícil.

Naturalment, la creació de la BHMT havia de contribuir a resoldre aquesta mena de problemes, en el benentès

que només pot preservar-se allò que encara es conserva en algun lloc. Les capçaleres i publicacions que, en el seu moment, ningú no es va preocupar de conservar segurament ja estan desaparegudes per sempre.

Però, amb tot, sempre es pot confiar en la sorpresa d'algun bibliòfil o col·leccionista. En els darrers anys, la BHMT m'ha estat especialment útil en aquest sentit. Des de fa un temps, he dedicat una part de la meua activitat a recopilar i ordenar el que en podríem dir visions literàries sobre la ciutat de Tarragona. De resultes d'això, ara per ara n'han sortit un parell de llibres, a més d'algunes conferències i algun article de premsa. Tot va començar en adonar-me que Tarragona havia despertat l'interès d'alguns quants noms importants de la literatura i, en canvi, el fet no era conegut de la majoria de tarragonins. Em va semblar que aquest patrimoni literari era d'un gran interès; que donar-lo a conèixer podia contribuir a elevar l'autoestima dels tarragonins, i també que havia de constituir un element molt interessant per construir el futur.

La feina de recopilar aquests textos, que sempre he abordat de manera calmada i no intensiva, ha seguit camins molt diversos. Per tot un seguit de procediments, itineraris, sospites i recomanacions he anat adreçant-me a autors que en algun moment s'han referit a Tarragona, o li han dedicat les seves obres, o l'han tingut com a paisatge literari. Però el camp literari és gairebé infinit. Tota la literatura mundial és com un llibre obert en algun racó del qual pot trobar-se allò que busques. Qui ens diu que un autor polonès del segle XIX no hagués ubicat una novel·la a Tarragona? O que un viatger àrab del segle X no hagués compost un poema davant les muralles de la nostra ciutat, i que aquest poema, desaparegut durant segles, avui no circuli per alguna llibreria de vell d'Alexandria? O que una dama de l'aristocràcia austrohongaresa no hagués viatjat fins a la península ibèrica i hagués descrit acuradament l'ambient de Tarragona al segle XVIII?

A descobrir allò que és imprevisible hi ajuda enormement aquest personatge singular que és el col·leccionista, i

particularment el col·leccionista de llibres, el bibliòfil. Són persones que transiten per les llibreries amb els ulls ben oberts i el nas a punt per tal de descobrir peces, com més rares millor, que estiguin compreses en el seu respectiu àmbit d'interès. Quan l'àmbit d'interès és, per exemple, Tarragona, el bibliòfil persegueix obres editades o impreses en aquesta ciutat; o que són d'autor tarragoní; o que tracten de Tarragona en els seus múltiples aspectes. Al costat d'un tractat de botànica et pots trobar una guia de viatges, una història general, una novel·la o un còmic, si hi ha algun detall que els relaciona amb el tema en qüestió. La BHMT conserva el llegat, entre altres, de dos importants bibliòfils: Josep Gramunt i Subiela i Carles Babot i Boixeda. Moltes de les obres que contenen són d'aquell tipus que ja podríem esperar en fons d'aquesta mena: les valuoses edicions de Ponç d'Icart, d'Antoni Agustí o d'Hernández Sanahuja, per exemple, d'un gran interès per a la història de la ciutat. O els grans i no tan grans autors locals (Pin i Soler, Ferran de Querol, Joan Antònio i Guàrdias). Menys esperable és que hi trobem obres absolutament desconegudes, en la línia dels supòsits que fa un moment jo mateix havia apuntat. Així, hi trobem, per exemple, un ballet italià del segle XIX sobre el setge de Tarragona durant la guerra de Separació, o un diàleg dramàtic de Pedro Cadaalso que reproduceix el sentiment antifrancès d'una part de la població en el moment del setge napoleònic de la ciutat.

En un arxiu, en una hemeroteca, en una biblioteca de caràcter patrimonial, és convenient que hi trobis allò que per definició li correspon. Resulta exasperant quan has anat a un d'aquests centres de cultura i investigació per consultar un determinat diari d'una determinada data, i resulta que precisament aquesta data és l'única que hi falta. A evitar les enrabiades que això pot provocar ajudarà a partir d'ara el servei de premsa digitalitzada que ofereix la BHMT. Però si un centre d'aquestes característiques de vegades provoca alguns disgustos (quan no hi trobes allò que hi busques i que per lògica "hi hauria de ser"), aquests disgustos poden ser compensats quan hi trobes allò que no busques i que ni tan sols havies sospitat que pogués existir.

LLANAS ♦ ♦ ♦
♦ ♦ ENTRETÈMPS

Gran ♦ novetat
y ♦ gustos
indicadíssims
para ♦ la ♦ present
temporada.

Extensa
y ♦ escullida
colecció
de ♦ dibuixos.

Teléfono, 36 Teléfono, 42

RAMBLA DE S. JUAN Nº 48

Joan Climent Ferré

Valls, 1950

És un plaer poder aportar la meua humil opinió sobre la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, situada a l'Antic Ajuntament, al carrer Major, un edifici preciós i emblemàtic. Enguany que es commemora el 25è aniversari de la seva inauguració, l'any 1985, i cal felicitar tots els responsables que van dur a terme la idea de la Biblioteca Hemeroteca traslladant-hi la documentació que es conservava a l'Ajuntament de Tarragona.

Personalment he d'agrair al personal bibliotecari el tracte, l'atenció rebuda i les facilitats donades en tot moment durant la meua estada a la sala de consultes. Encara que per motius professionals no he tingut massa presència *in situ* a la Biblioteca Hemeroteca, he de dir que el temps ha estat profitós en alguns casos i no tant en altres, en funció del tema de recerca.

Ara que s'enceta una nova etapa digital podem utilitzar bona part del fons des de casa, bàsicament la secció hemerogràfica. Aquest fet ens permetrà utilitzar el temps d'una altra manera, és a dir, no caldrà retrinxar-lo per buscar un forat, ja que disposem de vint-i-quatre hores per buscar el millor moment. La part negativa és la pèrdua de contacte amb les persones responsables. Encara que sóc amant del paper i m'agrada tenir presència als arxius, biblioteques i hemeroteques, he d'admetre que la informació digital és molt pràctica amb l'estalvi de temps que significa no haver d'anar amunt i avall. Als usuaris forans que utilitzem les biblioteques, hemeroteques i arxius històrics de Tarragona, depenent del tipus de recerca que fem, ens facilita la tasca i ens va molt bé.

Quant a les meves recerques, he de dir que fa molts anys que, amb més o menys intensitat i sempre que el treball professional ho ha permès, he anat i vaig als arxius his-

tòrics d'arreu, biblioteques, hemeroteques, registres, etc., per intentar buscar informació sobre el tema en què estic treballant. La curiositat de buscar les respostes d'aquelles preguntes que et fas sobre un tema que t'il·lusiona fa que no paris de remenar papers i més papers per trobar la resposta, que de vegades no apareix.

Sigui com sigui, la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona és una de les que m'ha permès trobar informació, tot i que no tota la que un voldria, per complementar els treballs que posteriorment serien publicats als setmanaris vallencs, al setmanari vilafranquí, a la revista *La Planenca* (que edita l'Associació Cultural i Recreativa Col·lectiu 1714, del Pla de Sta. Maria) i a la revista *Foc Nou* (que edita la Colla Joves Xiquets de Valls). Tots, evidentment, fent constar la font documental, la bibliografia, i els arxius i biblioteques consultats.

Val la pena ressaltar que a més d'utilitzar els mitjans escrits en paper, utilitzo també els mitjans cibernètics. Internet és una eina universal que arriba arreu, a qualsevol racó del món, cosa que el paper no permet. La tasca de divulgar la majoria dels treballs publicats ara a Internet en català fa que aquests siguin vistos per molta gent. Fa poc temps vaig obrir un web, <http://www.elcasteller.cat>, de temàtica castellera, basat en la història dels castells humans des dels inicis sota la mirada políticossocial de cada època.

Al marge de tot plegat i en l'apartat d'anècdotes voldria mencionar-ne un parell que van passar a Tarragona els dies 22, 23 i 24 de setembre de 1862 durant les festes en honor a la protomàrtir Santa Tecla, patrona de la ciutat.

La primera, seguint la crònica del *Diario de Tarragona* del dia 23, 25 i 26 de setembre, diu:

«Ya llegaron ayer (22) a las 4 de la tarde la estrepitosa armonía de las gaitas y tamboriles (...) dieron la bienvenida a los heraldos de la fiesta mayor. Eran los gigantes grandes y chicos (...) y las comparsas de D. Jacinto, Sebastiana del Castillo, Chiquets de Valls, etc. (..)

El día 23, (...) Terminado este acto, las intrépidas “Collas” levantaron torres en la Plaza de las Coles consiguiendo ambas hacerla de nueve (...) Eran la Colla o Cuadrilla de los Menestrales [tal com consta documentat en una carta de l'alcalde de Tarragona al de Valls, sol·licitant que participi a les festes de Santa Tecla del 1861] y la Cuadrilla de Payeses.

Entre las torres, que una de las comparsas de valencianos levantó en la parte baja de esta ciudad el miércoles (24)...un padre en el colmo del entusiasmo quiso que su hijito de unos 5 años, fuera remate de ella, y la madre no pudo resistir la emoción de ver el tierno fruto de sus entrañas, cayó desmayada. El resultado, fué satisfactorio. (...)

Sembla inversemblant que aquest fet pogués passar, que una família entusiasta dels castells donés el seu fill (hauríem d'interpretar que no és casteller) perquè fes d'enxaneta per tal de satisfer l'entusiasme del pare i el fet d'observar com la mare del xiquet de 5 anys que pujava a dalt de tot del castell (en aquells anys es feien castells de vuit i de nou pisos) cauria desmaiada al veure el seu filllet allà dalt. Al capdavant deuriem haver quedat molt satisfets amb dós donat que la proesa del seu fill va acabar bé.

La segona anècdota fou la que va ocórrer, també el mateix dia 24 de setembre, com narra el dia 25 el *Diario de Tarragona*:

«Terminaron ayer (24) a las once de la noche los festejos (...) Un hecho no obstante obligó al Tribunal de la Marina á constituirse en la playa, por haberse asfixiado uno de los que formaban las torres. Parece que sintiendo un excesivo calor fue á bañarse y fue sacado del agua casi cadáver, fue trasladado al hospital en donde sigue un tanto mejorado.»

Amb l'afany de saber a quina colla valenca pertanyia aquest casteller i qui era aquest personatge, el 26 de juliol de 2003, ens vam posar en contacte amb l'Archivo General de la Marina, a Viso del Marqués (Ciudad Real), després d'haver fet els passos pertinents, per tal d'esbrinar la

identitat del casteller i la colla o quadrilla a què pertanyia. El resultat fou negatiu. La resposta de l'Archivo, del 4 de setembre, deia: «Sentimos comunicarle que, consultados los Instrumentos de Descripción documental del Departamento de Cartagena, no consta referencia alguna sobre el informe o hechos acaecidos en las fiestas en honor a Santa Tecla.»

No donant-ho per perdut em posaria en contacte amb els responsables de l'hospital de Santa Tecla de Tarragona per tal de fer la mateixa consulta. El resultat va ser que els documents que guardaven del segle XIX no els tenien catalogats.

Per acabar voldria dir que la Sala de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT) ha estat un dels llocs que m'ha permès trobar més dades sobre un personatge liberal del segle XIX, que va donar com a resultat un treball titulat *Josep Antoni Baldrich i Palau (1818-1894) Primer Comandant de les Milícies Nacionals de Valls*. Aquesta feina va significar rebre l'any 2004 l'accèssit del XVI Premi Rodón-Giró d'història comarcal, convocat per la Fundació Ciutat de Valls.

Felicitats a l'equip de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona per aquest 25è aniversari i que en pugui celebrar molts més.

Antoni Coll i Gilabert

Conseller editorial del Diari de Tarragona

i M.Teresa Bretos Blanch

Documentalista del Diari de Tarragona

47 escales fins a les golfes

Quan l'Elena Virgili ens va demanar d'escriure aquest article, vam intentar recordar des de quan teníem relació amb la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT) i vam ser incapaços de recordar la data. Un dia, dels tants que parlem per motius de feina, li vaig preguntar: "Elena, des de quan ens coneixem?", i ella em va contestar que no ho recordava, però que li semblava que la relació amb el Servei de Documentació del *Diari de Tarragona* s'havia intensificat amb el col·leccionable que vam fer amb motiu dels 200 anys del nostre mitjà. Llavors, incrèdula, li vaig dir: "Vols dir? Si em sembla que ens coneixem de tota la vida!". I en el moment d'acomiadar-nos telefònicament ho vam fer d'aquesta manera: "Adéu, col·lega de tota la vida!". Aquesta és una anècdota que vol reflectir fins a quin punt la relació que tenim amb la BHMT traspasa les fronteres de la institució. Tots sabem que darrere les institucions hi ha persones i, segons quines siguin aquestes, les coses funcionen d'una manera o d'una altra.

La Biblioteca Hemeroteca es troba situada a l'edifici de l'Antic Ajuntament de Tarragona i quan accedeixes et sorprenen gratament el pati d'entrada i les galeries renaixentistes de l'interior, preludi del tresor que amaguen les golfes. Malgrat la bellesa de l'edifici, la seva ubicació s'aparta de totes les recomanacions de confort i seguretat dels usuaris i del personal: planta baixa, fàcil, directe, independent, etc. És igual si has de pujar 47 escales fins a dalt, o que quan arribis no puguis respirar, o que hakis hagut d'esperar que algú baixi per poder pujar (ja que l'escala és molt estreta), o que l'ordinador que anheles estigui ocupat... És igual,

perquè tant l'Elena, com la Rosa o la Montse t'acolliran i intentaran solucionar la teva cerca. En aquests casos es comprova la raó d'aquell adagi kenyà que diu "la muntanya es puja més fàcilment si l'amic està a dalt".

La BHMT va ser una gran descoberta per al Servei de Documentació del *Diari* i també un gran suport. El nostre fons digital neix l'any 1989 i en l'època anterior pateix la manca d'un catàleg, fet que dificulta la localització dels articles quan es vol fer un reportatge històric o recordar altres fets relacionats amb un mateix esdeveniment. En aquests casos, i també per a temes de patrimoni, recorrem a l'ajuda de la BHMT. La disponibilitat, professionalitat i eficàcia són molt importants per a un mitjà de comunicació, i a la BHMT hi hem trobat totes aquestes virtuts. Quan l'any 2008 el *Diari* es va plantejar la realització d'un col·leccionable per recordar els seus 200 anys de relació amb la ciutat de Tarragona, ràpidament vam pensar en la Biblioteca Hemeroteca i hi vam trobar la complicitat necessària per tirar-ho endavant. Malgrat la manca de temps i els canvis de darrera hora, sempre vam acabar fent-ho tot amb l'esforç i l'interès que caracteritza les persones a qui els agrada la seva feina, sense tenir en compte que a vegades aquesta ajuda traspasa la frontera de l'àmbit estrictament laboral.

L'any 2010, i per celebrar els seus 25 anys, la Biblioteca Hemeroteca engega una nova etapa: ens ofereix l'opció de consultar en línia la digitalització de la premsa històrica de Tarragona. Amb aquesta possibilitat s'obre una nova eina de comunicació entre la BHMT i la societat, que apropa encara més aquesta institució als ciutadans.

En aquest cas no es tracta només de l'avantatge material d'estalviar-se els 45 graons, sinó la comoditat que a través d'Internet, des de casa o des de qualsevol altra part, i en qualsevol moment del dia, els investigadors, professionals o eventuals, puguin accedir al diari que busquen i ho facin amb una rapidesa impensable en altres èpoques. Però, per tal que nosaltres puguem accedir de forma ràpida amb uns clics de ratolí a aquest coneixement, les encarregades de la Biblioteca Hemeroteca han hagut d'omplir-se de pols moltes vegades i carregar amb pesats volums, un treball previ que permet ara una còmoda localització de persones i notícies. Qualsevol ciutadà del món es veurà beneficiat d'aquesta eina. Ja no haurà de rebuscar entre les inacabables pàgines dels diaris, passant fulls esgrogueïts i perdent la vista entre les paraules, com qui busca una agulla en un paller. Ara poses l'agulla i el paller es desmunta perquè la trobis.

Des d'aquestes línies volem donar les gràcies a 25 anys de feina continuada i silenciosa que dona com a resultat aquesta finestra oberta al món. Gràcies a la BHMT, el *Diari de Tarragona* tindrà la possibilitat de conèixer una part de la seva història, la seva pròpia casa, els qui hi han passat, i allò que ens han explicat i que el temps havia esborrat de la nostra memòria.

Montserrat Duch

Fundadora de la BHMT. Historiadora de la URV

L'hemeroteca Municipal

 El setembre de 1985 l'actual alcalde de la ciutat, Josep Fèlix Ballesteros, en la seva condició de regidor de cultura, signava el pròleg al catàleg de l'Hemeroteca Municipal on sostenia que «un programa d'actuació cultural que pretengui tenir un caire globalitzador i exhaustiu no pot oblidar que la cultura no pot avançar sense, per una banda, la participació de la col·lectivitat. D'altra, sense una reflexió sistemàtica i acurada de la nostra història com a poble amb trets culturals diferencials. I, finalment, tot això no és possible si no gaudim d'una "sana memòria"». M'agrada molt reproduir aquestes paraules que precedien a la presentació signada per Francesc Barriach, l'arxiver municipal, i Montserrat Duch, primera directora de l'hemeroteca. Aleshores, com ara, era indiscutible que els 136 títols de premsa periòdica que hi són ressenyats, constitueixen el fons més important de premsa editada en els darrers dos segles que es troba a Tarragona.

La vida, en la perspectiva dels cinquanta anys, m'ha dut a treballs i dies prou diferents en l'intent de guanyar-me la vida en funcions de servei públic: administrativa, professora, bibliotecària, historiadora, diputada socialista al Parlament de Catalunya i membre, en representació de la Generalitat, al Senat del Regne d'Espanya o vicerectora de la Universitat Rovira i Virgili. Tot i amb tot, tinc molts bons records dels quasi tres anys viscuts a l'Antic Ajuntament.

També perquè hi vaig viure, ho recordo com si fos ara, l'anunci de Barcelona com a seu de les olimpíades i el meu primer estat de dona gràvida. La baixa laboral per maternitat va portar l'Elena Virgili a substituir-me i quan vaig anar a fer de professora a l'Escola Social en va assumir la direcció ja de manera definitiva. L'Elena ha fet bona feina tot i que les condicions d'espai no han facilitat l'evolució desitjada d'aquest importantíssim servei que conserva bona part del patrimoni hemerogràfic i bibliogràfic de la ciutat.

Recordo com amb el Francesc Barriach i la Montse Carreño preparàvem la inauguració de la Biblioteca Hemeroteca Municipal, que va integrar el fons bibliogràfic del Llegat Gramunt que fins aleshores es trobava a Casa Castellarnau; també recordo l'exposició que vaig comissariar sobre la Guerra Civil el 1986, en el cinquantenari del cop d'estat feixista contra la República, que va ser molt visitada per joves estudiants. Recordo, també, haver fet moltes fotocòpies a col·legues de l'institut que avançaven en les seves recerques amb treballs fonamentals, com ara els professors Carme Gómez o Carlos Mas. També em vénen a la memòria historiadors i historiadores joves i grans o erudits locals que venien diàriament a temporades.

Vint-i-cinc anys és un quart de segle, és molt de temps, i no tinc cap mena de dubte que la Biblioteca Hemeroteca Municipal, que havia imaginat el primer regidor de cultura de la democràcia, Sergi Xirinacs, i que l'alcalde Josep M. Recasens va acollir i impulsar, ha estat un servei reeixit, útil, nodridor per a tantes i tantes persones que hi han anat a consultar la premsa i la biblioteca especialitzada en temàtica tarragonina. Molts homes i dones, de diversa condició social i edat, hi han viscut –segur!– moments "sàpiens", com em va succeir a mi el 2004 quan vaig aconseguir desllorigar, amb informacions de premsa, la gal·làxia catalanista i republicana que havien forjat homes com Macià Mallol o Pere Lloret i que s'estenia pels pobles i les viles del Camp de Tarragona.

Prou que sabia la riquesa del fons, perquè uns anys enrere, entre el 1982 i el 1983, quan encara no existia la Biblioteca Hemeroteca, m'havia fet un tip de buidar diaris i setmanaris a l'Arxiu situat al Palau Municipal, amb grata conversa amb Francesc Barriach i Joan Cavallé, per a la meua tesi doctoral sobre la II República que va publicar Edicions El Mèdol.

Digitalització, millora del servei en hores de consulta pública, ampliacions de l'espai... tantes i tantes coses que s'han fet i que han millorat un centre de cultura que vaig tenir el privilegi d'ajudar a fer néixer.

Moltes felicitats!!!

Montserrat Duran i Albareda

Dra. en Història de l'Art

Arxivera Municipal de Sant Joan Despí

Per endavant les felicitacions pels 25 anys de la inauguració de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, i l'enhorabona a la seva directora, la M. Elena Virgili, amb qui he compartit informació. He trobat una companya excel·lent per obrir-me camins i donar-me respostes al llarg dels més de 10 anys que deu fer ens coneixem, malgrat que no va ser fins a la presentació del meu llibre *Josep M. Jujol, l'arquitectura amagada* (Ed. Meteora, 2003) a la ciutat de Tarragona que ens vam conèixer personalment. I fou justament per a aquesta publicació que em feia molta il·lusió poder trobar material documental que il·lustrés quines foren les per-

sones que envoltaren Jujol en vida, mentre treballava a la ciutat; material dipositat i conservat en un arxiu públic de Tarragona.

I fou així que diligentment i entusiàstica des de la BHMT es facilità la feina a l'Editorial Meteora i vam poder il·lustrar la pàgina 41 del nostre llibre amb una fotografia dels operaris de Bru i Arana al taller de marbristes tarragoní al carrer de Méndez Núñez, i amb una altra del mateix Àngel Bru i Balart –gran col·laborador i amic de Jujol, mort el 27 d'abril de 1924, a l'edat de 38 anys–, la pàgina 42.

Espero i desitjo poder tenir una nova oportunitat d'utilitzar els fons de la BHMT.

Coia Escoda Múrria

Arxiu del Port de Tarragona

Les commemoracions o efemèrides sempre ens porten a fer un exercici molt sa i alhora melangiós que és recordar. En el cas que ens ocupa, el de la celebració dels 25 anys de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, des del meu punt de vista personal, em fa recular a l'època d'estudiant.

L'any 1985 estudiava el 3r curs de la Llicenciatura d'Història i Geografia a la Facultat de Lletres de Tarragona, llavors encara dependent de la Universitat de Barcelona. Els estudiants, en aquells temps, passàvem moltes hores als arxius, hemeroteques i biblioteques fent els nostres primers passos per dur a terme investigacions que desembocaven en treballs diversos per a les diferents assignatures o, emprant la nomenclatura actual, crèdits. Hi havia la particularitat que no estàvem sols: hi anàvem de la mà d'autèntics mestres, com el doctor Lluís Navarro Miralles, Josep Maria Sabaté, Maria Antònia Ferrer o Montserrat Sanmartí, entre d'altres, i fins i tot era habitual impartir les classes en els mateixos arxius, com l'Arxiu Històric de Tarragona. Sense cap mena de dubte la devoció que sento pels arxius i la feina que s'hi fa prové d'aquesta època; no és estrany, doncs, que la meua vida professional, posteriorment, es decantés cap a aquest terreny.

I és que els arxius, les biblioteques, els centres de documentació, les hemeroteques, són tots fills de la mateixa mare i tenen un objectiu comú: servir la informació als usuaris. Uns en format document, els altres en format llibre i els altres en format revista o diari, tant és, allò valuós és la informació que contenen i l'ús que se'n pot fer.

La feina de tots els professionals que ens dediquem a aquest món, el de la **gestió de la informació**, és molt meticulosa, variada i, sobretot, inacabable; sempre surt una eina millor que permet fer una descripció més acurada de

cara a facilitar la recerca. En l'actualitat, per exemple, molts de nosaltres estem immersos en la digitalització dels fons que custodiem, o de part d'aquests, amb una doble finalitat: d'una banda, difondre'ls i fer-los accessibles des de qualsevol lloc del món a través de la xarxa, aquesta gran finestra virtual que ens fa més grans però també més vulnerables i més competius, i de l'altra, contribuir a la preservació dels originals lliurant-los de la manipulació a què son sotmesos quan es consulten a les sales de lectura, traient-los del seu dipòsit climatitzat amb una temperatura i una humitat adequada i regular, sotmetent-los a la llum natural i artificial, moltes vegades inadequada per manca de pressupost, etc.

Ens trobem en un moment en què, a més, la investigació presencial, als arxius especialment, tendeix a anar a la baixa d'una manera espectacular, en què les visites d'alumnes i universitaris és cada cop més minsa i esporàdica, malgrat els esforços que es fan des d'aquests centres per fer difusió a través de fórmules tan diverses com exposicions, publicacions de llibres, cicles de conferències, visites guiades o edicions de material didàctic, que computen una quantitat considerable d'actes al cap de l'any.

Tarragona és una ciutat mitjana, on tots ens coneixem, i on darrerament hem pogut comprovar la positivitats d'aquell lema tan clàssic que diu que la unió fa la força, en actuacions conjuntes com la de *Només en fa setanta*, amb motiu del 70è aniversari de l'acabament de la Guerra Civil, en què participaren bona part dels arxius, museus i entitats culturals de la ciutat organitzant diferents actes i activitats de tot tipus per recordar als nostres ciutadans aquell episodi de la nostra història recent que no voldríem que es repetís mai més.

La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona ha estat i és també un dels centres actius de la ciutat: publi-

cacions diverses, actuacions de difusió dels fons, digitalització, etc., i sempre hi he trobat un molt bon servei. Quan m'ha calgut localitzar aquell llibre "estrany" i difícil de trobar, especialment del segle XIX, aquells diaris d'època, cartells de festes (de disseny extraordinari), gravats i plànols

de la ciutat, etc., necessaris per complementar les meves investigacions, allà els he trobat.

Només em resta desitjar llarga vida a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona!

Xavier Fernández

Redactor jefe del Diari de Tarragona

Co-autor de *Paraules de guerra. Tarragona als papers de Salamanca*

Un lloc al cor

Ao confesso. Només vaig a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona per feina. Mai no hi he anat a passar alguna estona de l'escàs temps lliure que em deixa el *Diari de Tarragona*. Però quan hi vaig no és una feina, sinó un veritable plaer. Repassar els toms que fan olor de vell en unes taules àmplies i polidament netes em porta a submergir-me en una espècie de gap temporal. Sé queestic llegint notícies “passades”, però me les imagino en el moment en què es van produir. Somric per com escrivien els meus col·legues de fa dècades. Somric de vegades amb enveja per com eren capaços de treure suc a la notícia més nímia. D'altres vegades el somriure és una miqueta trist, quan veig les notícies que fan pudor de censura franquista.

Recentment vaig coordinar el suplement que celebrava els 200 anys d'existència del *Diari de Tarragona*. Vaig rescatar les 73 notícies més importants d'aquests 73.000 dies. Van ser hores i hores de repassar toms antics. La paciència de M. Elena Virgili i el seu equip va ser infinita. Em treia els toms i després fotocopiava les pàgines que corresponien.

Submergint-me en els diaris antics, m'emocionà l'orgull que es reflectia en una carta publicada al primer *Diari de Tarragona*, l'1 de novembre de 1808. Era una missiva d'un soldat que combatia contra els francesos. Em va enllestir el llenguatge patriòtic amb què s'incitava Espanya a entrar en guerra amb els EUA, el 1898. Vaig somriure amb el localisme detallista amb què s'explicaven els petits incidents que van succeir durant el canvi del segle XIX al XX. Em va admirar la prudència amb què es reclamava la neutralitat espanyola en esclatar la I Guerra Mundial. Em van avergonyir les al·legories a la victòria franquista i els diversos actes

durant la dictadura o el suport a l'Alemanya hitleriana. Em va alegrar com destacaven el primer ascens del Nàstic a la categoria d'or del futbol... I així successivament.

La premsa és un reflex de la vida diària, un mirall del millor i pitjor de la societat en la qual s'imprimeix, és un guardià de la vida diària que s'oblida al segon i de les notícies que passen a la història. I l'Hemeroteca, com a lloc que bressola els diaris, que els cuida, té un lloc al meu cor.

Pere Ferrando Romeu

Investigador i estudiós del món casteller

A la recerca de la notícia castellera perduda

L'agost del 1980 es va començar a publicar en fascicles l'obra col·lectiva *Món casteller*, dirigida pel vallenc resident a Barcelona Pere Català i Roca i mitjançant l'editorial familiar Rafael Dalmau. Aquesta obra ha estat, de sempre, un referent per a tots els castellers i aficionats, i per a qualsevol persona encuriosida per conèixer una mica més tot aquest món que envolta els castells.

L'obra havia estat configurada llavors amb un caràcter enciclopèdic, sobretot la part històrica, compresa des dels inicis dels castells fins als anys 30 del segle XX, ja que en aquest període es van recollir gairebé totes les notícies que, el 1980, s'havien localitzat referents als castells.

Fins a l'any de l'aparició de *Món casteller*, poques firmes s'havien proposat investigar la història dels castells. I, a més, la major part calia anar-les a buscar a la dècada dels anys 20 i 30, durant l'època de la Mancomunitat i de la Segona República, coincidint amb la revifalla de l'activitat castellera, que havia estat en decadència durant gairebé tres dècades.

Coincidint, doncs, amb aquest reviscolament, van aparèixer els primers estudis sobre l'activitat castellera: Francesc Ballester publicaria el 1920 i Joan Amades i Francesc Blasi el 1934, per posar tres exemples. Però la Guerra Civil espanyola de 1936-1939 va tallar en sec aquesta progressió de l'activitat castellera i també del seus estudis.

Fins a la mort de Franco, el 1975, pocs foren els qui es van proposar continuar l'estudi dels castells. D'entre aquests volem destacar-ne tres per la importància de les se-

ves aportacions: el vendrellenc Emili Miro, el tarragoní Jordi Morant i Clanxet i el mateix Pere Català i Roca. Els dos primers, fins i tot, van publicar els seus respectius llibres: Miro ho feia el 1961, mentre que Morant ho feia per partida doble en un mateix llibre: el 1967 editava la primera edició de la seva *Història dels castells* i el 1975 la segona.

El 1980, doncs, tot aquest material es recopilaria en l'esmentada obra *Món casteller*, que va aparèixer en dos volums i que va acabar d'editar-se cap a mitjans del 1982.

Aquesta publicació va coincidir també amb una nova embranzida de l'activitat castellera, amb la creació de noves colles, l'expansió territorial i l'augment del nivell de les construccions. Però també, paral·lelament, va tornar a créixer l'interès pel seu estudi. Fou, doncs, un moment clau en la història dels castells.

A partir d'aquí diverses fórem –i aquí m'incloc– les persones que ens vam interessar per l'estudi dels castells. Algunes ja tenien darrere seu una llarga trajectòria en el món dels castells, altres érem totalment novells. Però tots estàvem d'acord que calia aprofundir en l'estudi. Però, com s'havia de fer?

El primer investigador que es va posar mans a l'obra fou el vallenc Miquel Trenchs i Mestre, que fins i tot abans que s'acabés d'editar *Món casteller* ja va enviar el fruit de les seves recerques a Pere Català, el qual, amb bon criteri, les va incloure al final del segon volum, dins l'apartat "Precisions". Trenchs havia visitat l'hemeroteca de la Caixa Tarragona, on va consultar el *Diario de Tarragona* des del 1870 fins al 1890 aproximadament. Amb aquesta recerca, Trenchs va aclarir una de les grans incògnites plantejades fins llavors: saber la data exacta de l'erecció del mític quatre de nou net de la Colla Vella dels Xiquets de Valls a Tarragona.

Aquest exemple em va fer adonar d'un parell de coses: en primer lloc, que no estava tot descobert, que encara es podien trobar notícies inèdites; i en segon lloc, que aquestes informacions les podria trobar a la premsa de l'època.

Amb aquest plantejament em vaig dirigir a la biblioteca del Vendrell, la vila on vivia llavors, disposat a buscar notí-

cies inèdites. Tot i que no vaig trobar res espectacular, amb el resultat d'unes quantes notícies desconegudes em vaig convèncer que, efectivament, la premsa escrita era una font encara poc treballada.

Un cop buidada la premsa vendrellenca, calia anar més enllà. En aquell moment l'objectiu que em vaig proposar era trobar notícies relacionades amb l'activitat casteller a Vendrell. I, per fer-ho, havia de dirigir els meus passos a la ciutat de Tarragona, on, per tractar-se de la capital de la demarcació, trobaria diversa premsa escrita on apareixerien notícies del Vendrell.

Quan vaig demanar informació sobre el lloc on trobaria el major nombre de premsa escrita, em van dirigir a la Biblioteca Hemeroteca Municipal. Ara sé que tot just s'havia inaugurat –el 1985–, per tant, me'n vaig convertir en usuari gairebé des dels inicis.

La idea que qualsevol profà té de la història de la premsa tarragonina és que existeix una capçalera gairebé hegemònica al llarg del temps, el *Diari de Tarragona*, i una altra també molt important al segle XIX anomenada *La Opinió*. Però aquest punt de partida se'm va esmicolar quan em van donar un exemplar del catàleg de l'Hemeroteca Municipal, editat el setembre del 1985: desenes i desenes de capçaleres editades a l'època en què havia concentrat els meus esforços. Se m'havia girat molta feina!

A partir de llavors, doncs, les visites foren constants a la recerca de notícies castelleres inèdites centrades al Vendrell per al meu estudi. L'esforç d'anar amunt i avall s'anava veient recompensat per la troballa d'informacions desconegudes fins llavors. Pensem que la premsa vendrellenca s'inicia el 1885; per tant, d'allí en endarrere tot era nou i gens divulgat.

Paral·lelament, altres investigadors també anaven fent les seves recerques en la premsa escrita, que consultaven a la mateixa hemeroteca. Això era evident perquè, algun cop, havíem coincidit a la mateixa sala, i també perquè anaven publicant el fruit de les seves recerques en diferents publicacions. En pocs anys, doncs, allò s'havia convertit en

una autèntica cacera on tothom mirava de trobar la notícia més impactant i transcendental de la història dels castells.

N'hi va haver moltes, de notícies importants trobades i que romanien ocultes enmig dels milers i milers de pàgines de premsa escrita. Recordo que llavors les més ben valorades eren les que explicaven l'aixecament de castells de nou pisos al segle XIX. Pensem que el 1981 es va aconseguir descarregar el primer castell de nou del segle XX i que durant la dècada dels 80 els castells d'aquesta alçada s'anaven fent molt de tant en tant –un o dos cada any.

Trobar una notícia que demostrava que tal població havia vist algun castell de nou pisos durant la primera època d'or del segle XIX era tot un esdeveniment, perquè, a part de reforçar el prestigi de les colles castelleres vallenques, era la confirmació que aquella població gaudia d'una afició casteller centenària i de màxim nivell.

Davant d'aquestes troballes, personalment m'havia proposat trobar la notícia que al Vendrell també s'havien aixecat castells de nou al segle XIX. Estava convençut que havia de sortir. Era qüestió de temps i molta feina.

Cap a principis del 1988 vaig rebre una trucada de l'esmentat vallenc Miquel Trenchs anunciant-me que la desitjada notícia de castells de nou al Vendrell ja havia estat trobada. Aquella trucada em va deixar un gust agredolç: per una banda em va alegrar comprovar que les meves sospites s'havien complert –el 1881 la Colla Vella hi va descarregar el tres i el quatre de nou amb folre, a la plaça Vella–, però, per altra banda, vaig tenir una mica de desencís pel fet de no haver estat jo qui trobés la tan preuada notícia. Havia estat en Lluís Solsona, un altre dels diferents estudiosos que per aquells anys estàvem immersos en la "cacera casteller".

Sigui com sigui, a principis del 1991 el Patronat de Serveis Culturals de l'Ajuntament del Vendrell va poder editar el meu primer llibre, que vaig titular *Presència casteller a Vendrell fins al 1926*, que sumava tot allò que ja sabíem i totes les notícies inèdites que s'havien trobat a l'Hemeroteca Municipal de Tarragona i en altres llocs per part de tots els investigadors.

El salt qualitatiu i quantitatiu que s'havia produït a la dècada dels 80 pel que fa a l'estudi dels castells era el resultat de diversos factors. Ja hem explicat l'efecte instigador de l'aparició de *Món casteller*, i, també, l'augment de l'afició i l'activitat castellera. Tot això, sortosament, va anar acompanyat de l'obertura de diversos equipaments culturals com són els arxius comarcals o municipals, biblioteques i hemeroteques, amb la catalogació dels respectius fons i la preparació per disposar-los per a la consulta del públic en general. Unes eines que han esdevingut clau per poder desenvolupar aquelles inquietuds sorgides a principis dels 80.

Per la meua part, la tasca de buscar notícies relacionades amb el Vendrell em va derivar a la troballa de notícies d'altres poblacions, que anaven apareixent sense buscar-les. I quan et disposaves a buscar alguna dada concreta n'apareixien altres. D'aquesta manera, gràcies a tots els qui vam esmerçar hores i hores fullejant premsa s'ha pogut fer aquest gran salt en el coneixement de la història dels castells.

Nous investigadors s'han anat afegint a la recerca, amb una base ja molt més sòlida de la que teníem els de la "fornada" dels 80, però amb les mateixes ganes de buscar i el mateix neguit que encara no s'ha trobat tot. Actualment, quan algú em pregunta si val la pena resseguir la premsa escrita sempre ensenyo tot el que s'ha fet en aquest sentit perquè se n'adonin de l'enorme tasca desenvolupada en aquest terreny.

No se sap mai. Quan sembla que ja tot està trobat, algú localitza alguna informació desconeguda fins llavors. Però també en altres àmbits, no tan sols en la premsa.

Precisament, la meua darrera visita a l'Hemeroteca Municipal, a principis del 2009, em va suposar la recuperació d'una notícia transcendental per a la història castellera. Seguint els consells de les bibliotecàries, vaig fullejar el llibre *Puerto de Tarragona. Acontecimientos notables en su construccion. 1802-1829*, del professor José Sánchez Real, editat el 1995 i on apareixen unes dades referents a la visita

reial a Tarragona el 1802, amb actuacions castelleres incloses. La troballa, per la seva antigor i generositat de detalls, ha estat molt comentada fins avui.

Actualment ja no cal desplaçar-se per consultar la premsa escrita. Asseguts còmodament des de casa, a través d'Internet, ja es pot consultar i, fins i tot, el programa llegeix per tu i busca allò que vols. Qui ens ho havia de dir, als qui hem estat anys i anys fullejant diaris!!! Aquesta comoditat pot fer distanciar el tracte de l'usuari i el bibliotecari. Segurament. Però vista la meua darrera experiència de l'any passat que acabo d'explicar, tinc clar que els resultats del contacte directe amb el personal de qualsevol biblioteca i/o hemeroteca no el substituirà mai cap màquina.

M. Antònia Ferrer Bosch

El Llegat Gramunt, llibres estimats

L'Elena Virgili, cap de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, es proposa commemorar l'aniversari de la inauguració d'aquesta entitat publicant un llibre amb l'aportació de tots els que al llarg d'aquests 25 anys hem fet investigacions i estudis utilitzant els fons que s'hi conserven. La meua contribució, en concret, serà parlar del Llegat Gramunt, que va entrar a formar part d'aquesta nova entitat especialitzada en temàtica i autors locals i la més gran col·lecció de llibres que parlen de Tarragona.

El 1985 s'inaugurà la BHMT, que per a mi tenia una importància especial: acolliria molts fons documentals que m'havien ajudat en les investigacions i que, per tant, apreciava. Però entre totes n'hi havia dos que tenien un significat peculiar. Un simplement com a investigadora, el *Diario de Tarragona*, i l'altre, a més, per un sentiment especial, el Llegat Gramunt.

Havia consultat el *Diario de Tarragona* durant les meves investigacions quan estava elaborant la tesi doctoral sobre el Trienni Constitucional, 1820-1823. El *Diario* era liberal i una font molt interessant per conèixer el primer assaig d'un govern liberal a casa nostra. També m'hauria agradat parlar-ne, potser una altra vegada.

La segona font la vaig conèixer del tot quan el Dr. Olivé i jo vam fer el primer catàleg, l'any 1978, dels llibres que encara estaven a les llibreries de la casa Gramunt i que havien de formar el llegat que passaria a l'Ajuntament de Tarragona. Va ser una proposta que em va fer el Dr. Olivé. Tenia l'encàrrec de fer el catàleg i em va demanar si hi volia col·laborar. Em va agradar la seva proposta. Se m'oferia l'oportunitat de

tocar, fullejar, mirar i acariciar tots aquells llibres amb una temàtica comuna, Tarragona, i que de joventeta havia observat amb un gran respecte sense gosar treure'ls del seu lloc. No eren tots els llibres de la biblioteca Gramunt, però Déu n'hi do. Havia estudiat el batxillerat amb la Pilar Gramunt, fèiem el mateix curs i solament érem tres alumnes i vam ser unes grans amigues, i també amb la Montserrat, encara que era de curs diferent. Dels 13 als 17 anys vaig conviure amb elles i la seva família. Anàvem al Col·legi del Sagrat Cor, que era al carrer August, al costat de l'edifici on vivien els Gramunt, i anàvem contínuament a casa seva a estudiar, a berenar, a dinar, a parlar... Admirava amb silenci i respecte els llibres del notari, i estimava sobretot la mare de les meves amigues. Del notari n'ha parlat molta gent, però de la seva muller molt poca, i crec que ella va ser la persona més important de la família.

El llegat l'havia consultat, per tant, com a font d'informació per a les meves investigacions. La consulta la vaig poder fer dins la casa i la notaria de Josep Gramunt com una cosa inaccessible. Havia fet les fitxes bibliogràfiques, abans de sortir de la casa Gramunt, de cadascun dels llibres que versen sobre Tarragona per elaborar el primer catàleg. I, el 1993, els vaig poder contemplar en una de les exposicions més belles que s'han fet a la nostra ciutat; em refereixo a "Llibres estimats, homenatge al Dr. Josep Gramunt Subiela", on es mostraven les joies bibliogràfiques de les biblioteques públiques i privades de la ciutat, recordant Josep Gramunt i el seu amor pels llibres. Era una exposició organitzada pel Museu d'Història i es va editar un nou catàleg.

"Llibres estimats" era un títol afortunat per a un homenatge a Josep Gramunt. El notari estava enamorat dels llibres, essencialment dels que parlaven de Tarragona. Aquesta estima es notava quan miraves les parets de casa seva, quasi totes plenes de prestatgeria atapeïdes de llibres. La seva biblioteca abastava un ampli ventall temàtic i cronològic, des del segle XVI al XX. Gramunt va ser, sobretot, un gran col·leccionista de llibres, principalment de dret, histò-

ria, genealogia, heràldica i viatges. Li agradaven les bones enquadernacions, les publicacions estranyes i les edicions d'alta qualitat, principalment si contenien gravats. Per a ell, el llibre i l'enquadernació en si eren més importants que el tema. Una prova és la gran elegància dels relligats, especialment els realitzats pel gran artista barceloní Emili Brugalla i Turó.

Els llibres del Llegat representen una part de la seva biblioteca i tenen tots una mateixa temàtica: Tarragona. Es calcula que són uns 1.600 llibres. Són interessants els opuscles i textos en general dels anys compresos entre 1808 i 1811. D'aquesta època val la pena citar les memòries del general Suchet.

Una col·lecció dintre la biblioteca Gramunt la constitueixen els llibres amb gravats, com *Voyage Pittoresque en Espagne*, del comte Alexandre de Laborde, que són una superba i documentada visió geogràfica, arquitectònica i militar principalment, on destaquen els gravats de Tarragona. Laborde va ser un espia de Napoleó que li preparava la invasió a la Península.

S'iniciaren les negociacions per a la donació del Llegat l'any 1969. La família Gramunt exigia tres coses: un destí digne per als llibres, i proposaven com a lloc l'Antiga Audiència o un indret semblant; una peritació del valor perquè en base a aquest es creés un fons per atorgar un premi anual o bianual dirigit als estudiosos o investigadors de temes tarragonins, i que se n'elaborés un catàleg. El tràmit va ser lent. S'havia iniciat amb l'alcalde Vilar, la donació es va fer amb l'alcalde Banús i amb Recasens es van acabar de negociar les condicions que s'havien demanat. Lluís Mezquida, amb el pseudònim de Petròfilo, va intentar mobilitzar l'opinió pública, a través d'una columna al diari, perquè l'Ajuntament accelerés les negociacions. El Llegat es va incorporar al patrimoni municipal el 1979. Però Manuel Gramunt, en nom de la família, el 7 de maig de 1980 encara es lamentava que el catàleg, almenys com a garantia, no estigués confeccionat i que no es compressin nous llibres per actualitzar la biblioteca. Havien passat molts anys. És la

lentitud pròpia del govern municipal tarragoní per afavorir la cultura?

El Llegat s'instal·là primer a la Casa Castellarnau i després se li atorgà el lloc actual. Un catàleg digne encara s'ha de fer. M'ha dit la directora que actualment s'està confeccionant i que sortirà aviat. El premi per fi es va crear. El Llegat no es va valorar econòmicament, ja que és incalculable, i el premi no té cap relació amb el valor de la biblioteca. El 1979 es concedí a Pedro Heras; el 1982 es declarava desert; el 1985 es donà a M. Jesús Muiños, amb *Tarragona 1923: crisi econòmica i postures ideològiques davant el cop d'Estat*, i el 1988 tornava a quedar desert. El 1991 el van compartir Josep M. Sabaté i Josep M. Prats. Els anys 1995 i 1997 tornà a ser declarat desert. El 1999 el guanyava Enric Olivé amb un tema completament nou: *Una història cibernètica de Tarragona*. El 2001 Elena de Ortueta Hilberath; el 2003, Josep Sánchez Cervelló, i el 2005, Salvador Rovira amb un tema que li hauria agradat al Sr. Gramunt: *Plàcid Maria de Montoliu i de Sarriera, primer marquès de Montoliu (1828-1899)*.

El notari Gramunt no deixava escapar, tampoc, cap llibre publicat a Tarragona, per tant, el Llegat conté un corpus de textos editats a Tarragona per totes les impremtes hagudes a la ciutat des de finals del segle XVIII fins al 1960. Des de Brusi a Sugrañes i a Torres Virgili. Podria ser un treball d'investigació interessant per conèixer la vida cultural de Tarragona durant tots aquests anys.

Gramunt tenia predileccions, a més de Tarragona, per dues ciències auxiliars de la història: la genealogia i l'heràldica. La mostra en són dues obres: *Tarraco Gentilicia* (1968) i *Armonial del los Arzobispos de Tarragona* (1946), sobre l'heràldica dels arquebisbes de Tarragona, que va escriure amb la col·laboració d'Antoni Company i Fernández de Córdoba. *Tarraco Gentilicia* està dedicada a les famílies nobles de Tarragona i província, i està publicada amb una bella edició. Una edició en paper de fil, il·lustrada amb 143 escuts, més el de Tarragona a la portada en color, edició numerada amb 210 exemplars. Va aparèixer el dia del

llibre del 1968, pocs mesos abans de la seva mort. Joaquim Icart comenta en el pròleg que aquesta obra remata una labor de molts anys consagrada als temes històrics, especialment tarragonins.

El 1936 el Sindicat d'Iniciativa i Turisme publicava *Tarraco quanta fuit...*, que reunia una sèrie de reproduccions de gravats de Tarragona cedits per Josep Gramunt, Antoni Company, Antonio Guàrdias i Josep Icart. Era una edició de 500 exemplars en paper de fil català i 10 en imperial del Japó. El text de l'obra va ser recollit per Josep Maria Melendres i el llibre va ser editat per la impremta Sagrañes.

Gramunt va ser un gran mecenes i com a tal va impulsar l'edició de noves publicacions d'història i genealogia catalana. I va patrocinar les traduccions del llatí al català principalment d'obres sobre el llinatge català. Va patrocinar, també, la traducció del llatí al català de la important obra de l'historiador Pere de Marca, arquebisbe de París, *Marca hispànica*. Va ser el responsable d'aquesta traducció el tarragoní, gran coneixedor del llatí i del català, Joaquim Icart. El 1965 es publicaren en un sol volum els tres primers llibres. El quart llibre fou editat l'any 1994 per l'actual Agrupació de Bibliòfils de Tarragona. Gramunt va fer imprimir com a separata el capítol que Pere de Marca dedica a Tarragona. Li va posar com a títol "Elogi a Tarragona". En realitat era un comentari elogiós dedicat a l'obra, a l'autor, al traductor, a la llengua catalana i a Tarragona.

També com a mecenes, va impulsar la publicació dels tres últims volums de l'obra d'Emili Morera *Tarragona cristiana*, de la qual va donar els originals a l'Institut de Estudios Tarraconenses, que es va cuidar de la publicació.

Els arquebisbes de Tarragona van ser els senyors de Tarragona, i com a tals eren admirats per Gramunt. Ell mateix va publicar articles com "Geneología y heráldica del Arzobispo Antonio Agustín", el 1940; "Iconografía de los Arzobispos de Tarragona", el 1952; "Los Obispos auxiliares de los Arzobispos de Tarragona", el 1945, o "Retrato del Arzobispo don Jaime Creus por el pintor Vicente López", el 1944.

Del Llegat, cal destacar el conjunt monumental de les primeres edicions de les obres d'Antoni Agustí, tan en les versions publicades a Tarragona com en les publicades a Itàlia i a Roma en especial. Gramunt va sentir una gran admiració per Antoni Agustí, que procedia d'una família de notaris i de juristes, que va ser un humanista, un erudit, un estudiós i un elitista allunyat de la vida quotidiana del seu temps. Agustí assumí el doble paper de bisbe tridentí en defensa dels interessos de l'església i d'humanista en la seva tasca recopiladora d'antiguitats. Entorn seu s'aglutinà un petit cercle d'estudiosos i va escriure una sèrie d'obres. Antoni Agustí estava fascinat per les antiguitats clàssiques i va instal·lar un *museum*, a l'hort del Palau arquebisbal, que té més aviat un valor arqueològic que no pas artístic. Agustí tenia una biblioteca composta per 975 impresos com a mínim, 272 manuscrits grecs i 561 de llatins. Era una biblioteca d'un veritable bibliòfil aficionat als manuscrits clàssics, principalment grecs.

Antoni Agustí oferí les ajudes necessàries perquè l'impressor Felip Mey, instal·lat a València i de procedència flamenca, vingués a Tarragona. Els anys entre 1577 i 1587 foren importants tant des del punt de vista tipogràfic com també per la gran qualificació acadèmica i cultural del mateix Mey, que fou catedràtic de retòrica i de grec a la Universitat de València. Les edicions més importants de Mey a Tarragona foren *Les Constitucions Provincials Tarraconenses*, en cinc volums i publicades l'any 1580; *Les Constitucions Sinodals* de l'any 1581; *Les Constitucions del Concili provincial* de l'any 1584; la traducció en vers feta per ell mateix, i posterior edició de la *Metamorfosi* d'Ovidi, l'any 1586; els *Diàlogos de medallas*, d'Antoni Agustí, i l'índex de la biblioteca del mencionat prelat. Els *Diàlogos* van ser traduïts a diversos idiomes i reeditats moltes vegades fins al segle XVIII, cosa que demostra la seva considerable difusió entre l'erudició europea. Segurament a Gramunt li hauria agradat ser un mecenes en l'època renaixentista, ja que l'època en què ell ho va ser era més trista i poc valorada.

Josep M. Figueres

Universitat Autònoma de Barcelona

Una hemeroteca important

He visitat la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona en diverses ocasions i n'he tret resultats científics sempre ben positius. De les diverses recerques que he fet voldria ara esmentar-ne una, la del periodisme durant la Guerra Civil, amb una dada que capgira el que sabem sobre la història del periodisme durant el període, tal com exposo en el llibre que és en curs d'edició. Per primera vegada durant aquest període bèl·lic hi ha més periòdics en llengua catalana que en llengua castellana. Una altra cosa són els tiratges, naturalment, on el predomini és en castellà per la força de *La Vanguardia* i *Solidaridad Obrera*, tot i l'empenta de *La Humanitat* i de *Treball*, i potser ens enduríem sorpreses de conèixer-los amb detall. En aquesta taula podem veure clarament els diaris de Barcelona i de comarques durant el 1938:

Barcelona		
La Publicitat	1922-1939	Acció Catalana
Treball	1936-1939	PSUC
Diari de Catalunya	1937-1939	Estat Català
Full Oficial del Dilluns	1931-1939	independent
La Rambla	1936-1939	PSUC
Última Hora	1935-1938	ERC
La Humanitat	1931-1939	ERC
Total en català: 7 diaris		
La Razón	1928-1938	radical
Hoja del Lunes	1926-1939	independent
Solidaridad Obrera	1916-1939	CNT
La Noche	1924-1939	CNT-FAI
Renovación	1906-1939	radical
El Día Gráfico	1913-1939	Izquierda Republicana
Diario del Comercio	1890-1939	Partit Federal Ibèric
El Mundo Deportivo	1929- ->	independent
Las Noticias	1896-1939	UGT
El Diluvio	1858-1939	republicà independent
La Vanguardia	1881-->	republicà socialista
El Noticiero Universal	1888-1985	independent
CNT	1938-1939	CNT
Mañana	1937-1939	Partit Sindicalista (A. Pestaña)
Total en castellà: 14 diaris		
Total de publicacions: 21 diaris		

Comarques:				
Vertical	Sabadell	1937-1938	català	UGT
El Dia	Terrassa	1918-1939	català	PSUC
L'Acció	id	1933-1938	català	ERC
Vida Nueva	id	1936-1938	català	CNT
Llibertat	Mataró	1936-1939	català	[CNT]
FOCMI	Igualada	1936-1939	català	Ajuntament
Diario de Avisos	Manresa	1896-1938	castellà	Comitè Obrer
El Dia	id	1929-1938	català	ERC
UGT	id	1937-1939	català	UGT
Butlletí del Comitè de Defensa Local	Vilanova G.	1936-1939	català	[CNT]
Diari de Tarragona	Tarragona	1932-1938	català	CNT
19 de Juliol	id	1938	català	independent
Front Popular->Llibertat		1936-1938	català	Front Antifeixista
Diari de Reus	Reus	1930-1939	català	Comitè Antifeixista
El Poble	Tortosa	1915-1938	català	ERC
Lluita	id	1936-1938	català	PSUC
Acracia	Lleida	1936-1938	castellà	CNT
UHP	id	1936-1938	castellà	PSUC/UGT
L'Autonomista	Girona	1920-1939	català	ERC
Front	id	1936-1939	català	PSUC/UGT
català: 17				
Castellà: 3				
Total: 20				

És a dir, a comarques hi ha 20 diaris, dels quals 17 són en català i 3 en castellà, mentre que a Barcelona n'hi ha 21, dels quals 14 són en castellà i 7 en català. És a dir, dels 41 diaris que hi ha a Catalunya el 1938, 24 són en català i 17 en castellà. Mai no s'havia produït aquesta situació.

Avui la situació és molt bona per al català, que compta amb diaris amb doble edició (*El Periódico* i *Segre*), diaris locals en català (*Diari d'Andorra*, *Diari de Girona...*), diaris digitals en català que són legió, diaris d'abast general (*Avui*,

El Punt...) i un mercat creixent en comprensió que augura bones expectatives per al periodisme en català. Dos factors ho han complicat: la irrupció dels diaris de Madrid que han creat delegació ací, i els diaris gratuïts, que han imposat una sola llengua amb l'excusa de la immigració que no entén el català. Al respecte d'aquest darrer punt sobre la premsa gratuïta i la immigració voldria fer esment que a la ciutat on visc, Sant Cugat del Vallès, hi ha un setmanari gratuït amb vint mil exemplars, un setmanari d'informació

de venda amb uns tres mil aproximadament i una plataforma digital municipal i ràdio i televisió local. Tot, tot, és en català i els mitjans s'han convertit en mestres d'idioma. El capital i les decisions són locals i d'ací el valor de la llengua. Dels 80.000 ciutadans, censats un vint per cent, en xifres a l'alça, són d'origen forani i troben més facilitats per arrelar amb el periodisme en català.

Voldria també recordar que quan vaig haver-me de desprendre de la meua col·lecció de premsa en català, pràcticament tota, inclosa la diària, corresponent al període 1970-1991 (feia més de 500 metres lineals!) va anar a parar a diverses institucions, sempre catalanes, mai de fora tot i el preu superior que oferien (això va per la família de Centelles!). Així, la premsa cultural fou per a la Biblioteca de Catalunya, la política per a l'Arxiu de Girona, diversa per al CEDOC de la UAB (i la humorística per l'arxiu que ens ocupa.)

Una altra dada és la meua implicació com a director de la col·lecció val·lenc amb projecció europea –hem publicat testimoniatges de Dachau i Mathausen i això interessa arreu el continent— *Memòria del segle XX*, on arran el treball de la M. Elena Virgili sobre els bombardejos s'utilitzà la col·lecció de premsa local. Contemplar la vitalitat catalana actual tot i la discriminació política –jutjats, exèrcit, administració central...– i del mercat –cinema, envasos, publicitat...– em resulta un os difícil de rossegar. Un dels mèrits és la història i el periodisme, que han ajudat a preservar la memòria de qui érem i qui volem ser.

Els meus records, a més, van molt lligats també a la ubicació de l'arxiu, al costat d'una zona en la qual hi ha la clínica on morí la meua mare Úrsula, i això són coses que t'entren molt endins. Com aquest passeig romà que tinc tan gravat. La vida i la mort ens fan adonar de la petitesa i el periodisme, sovint, ens ho palesa en la seva grandesa i misèria.

Alexandra Fortuny

Bibliotecària

Quan vaig accedir per primer cop a la Biblioteca Hemeroteca Municipal va ser l'any 1999, per una qüestió relacionada amb la premsa: cercava unes notícies relacionades amb l'escultor Julio Antonio, i allà va ser l'únic lloc on les vaig trobar.

Més endavant em van plantejar el repte de catalogar el Llegat Babot, més de 3.000 volums de temàtica local, donació del bibliòfil Carles Babot i Boixeda. Tot i la il·lusió que hi vam posar, la feina va ser dura –hi havia més voluntat que recursos!–, però personalment em va permetre acostar-me a volums de totes les èpoques, recopilats amb cura, custodiats i mimats al llarg de tota una vida. Entre els 3.000 volums hi va aparèixer de tot, volums excepcionals i únics, i altres potser no tan excepcionals però que, com vaig poder comprovar, eren difícilment localitzables a altres biblioteques properes. Hi havia fins i tot títols duplicats en diferents edicions. També volums moderns però igualment difícils de trobar per la temàtica local, les tirades curtes que s'imprimien i la breu distribució, que fan difícil trobar-los si no és dins aquestes col·leccions.

A banda de l'interès indubtable de la col·lecció en si mateixa, hi ha tota una altra història al voltant de la històrica recollida en aquestes publicacions: el seguiment dels peus d'impremta ens acosta a l'evolució de la indústria editorial local –molts cops més que d'indústria, parlariem de nissagues–, així com les impremtes que el temps ha anat deixant en cada volum, en forma de segells, exlibris, i anotacions manuscrites que també ens parlen del camí recorregut. La intrahistòria dins la història.

Com a bibliotecària, em consta que a les biblioteques no hi ha únicament llibres. Moltes, sobretot les més petites, les especialitzades, les que s'adrecen als investigadors..., no poden 'ser creades', és necessari el pas de molt de temps fins a arribar a recollir una col·lecció, no necessari-

ament extensa, però sí completa i adequada per satisfer les consultes dels qui s'hi adrecen cercant informacions molt concretes, i hi ha molta feina fins a arribar a crear els instruments de consulta, els materials complementaris, que en facilitin l'explotació.

Això únicament s'aconsegueix amb el mateix zel que els bibliòfils posen en les seves col·leccions, triant, catalogant i guardant sense prejudicis tot tipus de material –fins i tot el més petit díptic–, en espera de trobar-se amb l'investigador adequat que li doni ús.

Aquesta és una feina de fons, de vegades ingrata i poc visible –en termes de rendibilitat immediata– per a la majoria, però no hi ha altra manera de fer-la. Cal que les pistes hi siguin per tal que algú les pugui seguir.

Crec que aquest és el cas de la Biblioteca Hemeroteca Municipal, de les persones que amb diferents contribucions l'han fet possible i del personal que hi treballa.

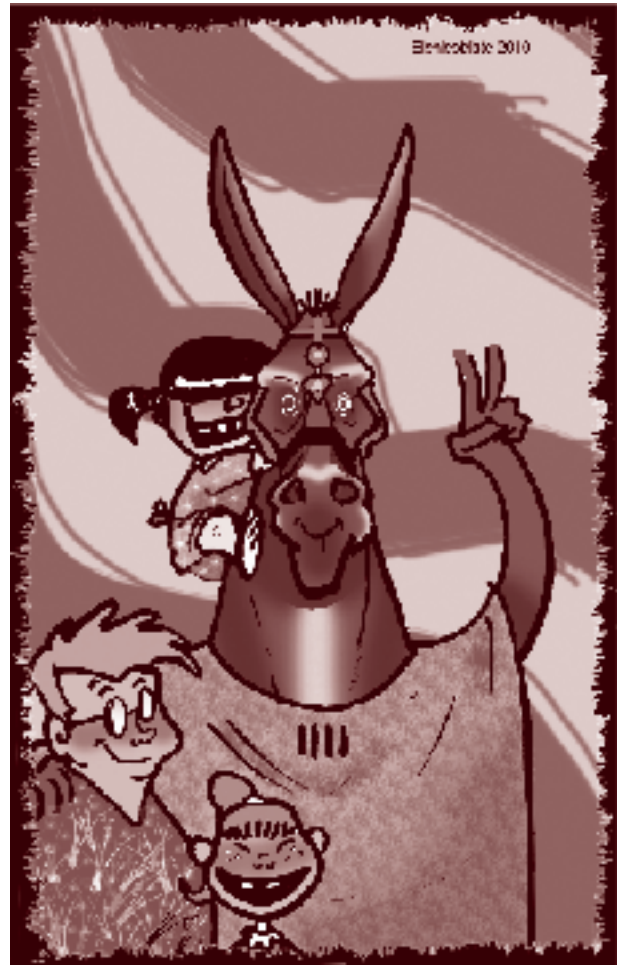
Enric Garcia Jardí

Bràcies a la realització del meu treball de recerca (“La Mulassa de Tarragona: la més juganera”) vaig poder conèixer la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona i el gran treball humà que s’hi desenvolupa. En aquell petit racó de l’emblemàtic Antic Ajuntament vaig passar-m’hi un bon grapat d’hores, sobretot l’estiu passat.

El meu treball tractava sobre la Mulassa de Tarragona, i fou allí on vaig poder buscar informació sobre la bèstia en diversos diaris publicats entre el 1988 i el 2008 i en altres publicacions. Així, doncs, vaig marejar molt sovint els treballadors amb volums de diaris amunt i avall. També em facilitaren la imatge del cartell de les festes de l’any 1992 digitalitzada (on apareix com a protagonista la Mulassa). Cal remarcar que, més enllà de la informació de diaris, llibres, etc. existeix un fons digital molt útil, que em consta que dia a dia va ampliant-se. No és agosarat afirmar que la tasca de recopilació que vaig poder fer allí fou vital per a una plena realització del meu treball.

I és que, certament, la feina que fan a la BHMT és molt lloable i de gran servei per a tots els tarragonins i les tarragonines. M’agradaria destacar, sobretot, el tracte fantàstic i la disposició de la gent que hi treballa. Ho dic sincerament, fou fantàstic treballar en aquell espai. Trobo que aquest aspecte és el més important i el que converteix aquest lloc en únic i particular, ja que hi ha un grup de persones amb moltes ganes de treballar i d’ajudar els nostres conciutadans.

Sens dubte, si es continua amb aquesta dinàmica, la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona gaudirà d’una gran salut durant molts anys més. Moltes felicitats!

Portada del treball, realitzada pel dibuixant Elchicotriste

Isabel Gayá Trullenque

Un diari, una època

Després del desconcert, del sentiment de llibertat, de la descoberta de lluminosos retalls de la vida quotidiana amagats fins llavors i de la delícia de fer les coses amb calma i pau, vaig donar per acabat el meu primer, i únic, any sabàtic, que va coincidir amb el dels inicis de la meua jubilació laboral.

Finalitzat aquest període, una imatge i uns sentiments nous van lligar-se amb intensitat a un projecte acabat d'estrenar. Malgrat la satisfacció i plenitud amb què vaig viure la meua vida laboral, a cavall entre el món educatiu i la psicologia, un altre pol atreia sempre el meu interès: la història.

La imatge càlida de la petita sala de consultes de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona resumia i acollia les sensacions i els sentiments nous que anaven fent-se un lloc impulsats per la meua tasca de recerca històrica.

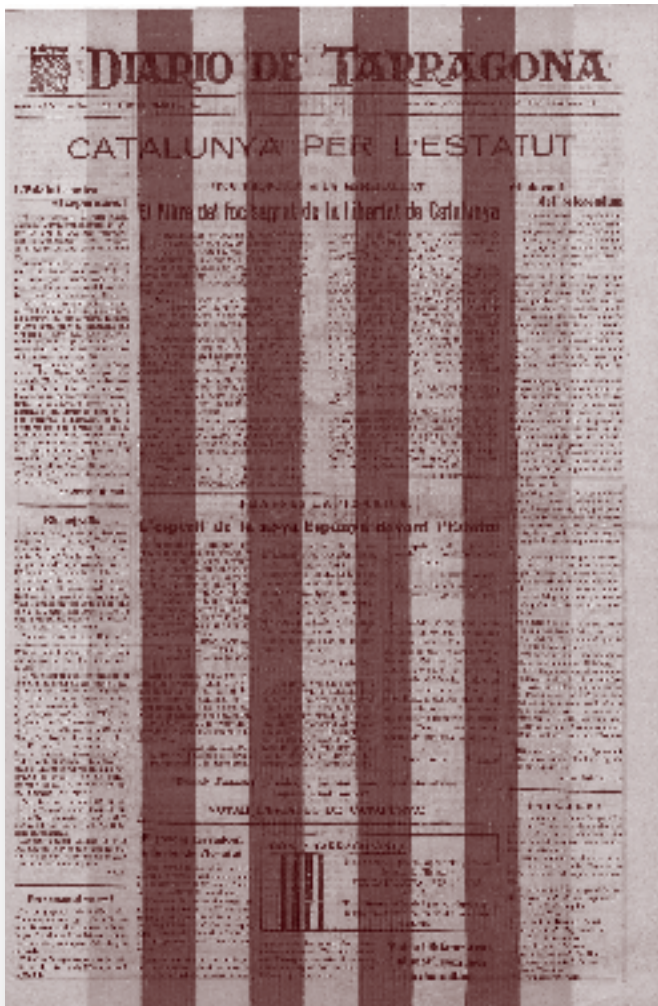
La sala llarga i estreta amb mobles plens de llibres a un costat, les finestres obertes a la vida del carrer Major a l'altra paret, les taules i ordinadors... eren l'entorn físic i utilitari. La professionalitat, la disposició i capacitat per trobar el que demanaves i per entendre el que buscaves o necessitaves, la cura per propiciar el silenci o la temperatura adequada a la sala, el funcionament dels ordinadors, l'ambient acollidor... tot això ho facilitaven l'Elena, la Rosa i la Montse. Oblidaves la mandra de pujar les llargues i costerudes escales que hi donen accés i que anticipen ja l'ambient acollidor i eficient.

Un dels descobriments que més em va impressionar, que em va ajudar a reflexionar i em va impulsar a conèixer més una època clau de la nostra història, poc o mal coneguda, va ser el del *Diari de Tarragona*. La seva des-

cripció quotidiana, apassionada i compromesa de l'època de la Segona República va meravellar-me per exhaustiva, il·lusionada i combativa. Era, en aquell període, un diari compromès amb l'ideari de la República i de la classe obrera i, en la seva primera època era –de forma obrera– partidari de Marcel·lí Domingo i del seu ideari polític. Informava de successos, conflictes, dificultats de la vida quotidiana, idearis i discursos dels diferents líders i partits, actes polítics i culturals; detallava les disputes, les vagues obreres i la violència al carrer i a les poblacions rurals i les accions i la lluita que es duïen a terme per controlar-la o solucionar-la i, tot això, centrat no només en la capital, és a dir, Tarragona, sinó que informava també de moltes de les comarques i poblacions de la província. Explicava amb tota mena de detalls el que passava a diverses poblacions petites i grans. Evidentment, els fets clau que tenien lloc a Barcelona o a altres indrets de Catalunya i la resta de l'Estat tampoc eren oblidats.

La informació era omnipresent, però l'argumentació, la reflexió sobre els esdeveniments, la crítica i la valoració sobre les actuacions dels polítics, de l'exèrcit, dels partits, de les associacions i del poble, de la gent del carrer, era constant i ocupava una bona part del diari.

Era com tenir davant dels ulls les disputes entre partits, entre líders polítics o sindicals, o com estar vivint les dificultats dels pobres de solemnitat, dels pagesos o de les classes mitjanes. Descrivia les estratègies dels partits obrers per defensar els treballadors, les dificultats que els posaven el capital i el poder. S'alegrava dels encerts dels líders de les entitats obreres, però també blasmava sovint les seves errades i desunió. Revivies la violència dels pistolers de la patronal i la dels sindicalistes radicals; quasi veies saltar les

espurnes dels qui, sense poder i amb fam o necessitat, se sentien abandonats per la part de l'Església que mantenia el poder i dels qui, sincerament religiosos, se sentien ferits en sentiments molt pregons i personals quan veien atacades les seves creences. L'eterna incomprensió entre Espanya i Catalunya i les giragonses, avançades i reculades de l'Estat durant les negociacions de l'Estatut de l'època semblen calcades a les d'avui.

Llegint el diari hi constataves, o en deduïes, les estratègies del poder, el discurs de l'extremisme, la feblesa i l'actuació errant de la ignorància, l'heroïcitat, la lluita per un món millor, l'absolutisme i el sectarisme, les contradiccions, la demagògia i el feixisme.... tot hi era reflectit directament o indirecta.

Era un diari amb una clara tendència política que, igual com fan avui dia, magnificava o treia importància als fets segons el seu ideari i tenia les seves pròpies estratègies d'informació. El seu contingut va reflectir unes idees d'esquerres més o menys moderades o radicals segons les etapes per les que passà i, naturalment, segons els gustos i l'ideari dels que el llegim actualment.

El fet de donar una gran quantitat d'informació, de tenir col·laboradors amb diferents visions dels fets i la innegable sinceritat i entusiasme d'alguns articulistes donava l'oportunitat d'una informació contrastada. A més, es publicaven sovint extractes d'altres diaris o d'òrgans oficials de partits i sindicats i es podien llegir escrits que expressaven la indignació d'alguns articulistes davant de segons quins fets, que tant l'empenien contra els violents que desvirtuaven la lluita del poble, com contra aquells dels seus que consideraven inseqüents, o bé contra els fatxendes, els hipòcrites, els corruptes, els aprofitats i fins i tot contra els tebis. Aquest estil, o estructura, del diari anava modelant una informació que reflectia força bé la situació, el conflictes, les apassionades ideologies de l'època i el desastrós final que va tenir.

Des del meu posicionament, és un diari que he llegit amb un interès creixent. No sé si podrà agradar més o menys, suposo que dependrà dels diferents enquadraments

ideològics que abasten les esquerres o les dretes, però crec, sincerament, que és una publicació que ajuda a conèixer una època, que afavoreix la reflexió i l'autocrítica i que pot pal·liar el sectarisme. La realitat política i social és molt complexa, cadascú ha de defensar amb energia el seu ideari, però no la podem reduir a una simple classificació entre els "meus" i els "altres" o entre els "bons" i els "dolents". Potser aquesta afirmació és també una simplificació, és possible que potser calgui formular-la millor, però personalment hi crec fermament.

Vaig consultar altres diaris guiada per les orientacions de les responsables del servei. La seva tasca no es limitava a proporcionar-me el material que jo demanava. Responien amb arguments i coneixement de causa als meus dubtes i preguntes. Les seves indicacions em van ajudar en la descoberta d'altres publicacions que van contribuir a millorar la meva percepció i coneixement sobre l'època que m'interessava.

Una anècdota simpàtica va ser la sorpresa que vaig experimentar un dia mentre consultava el *Diari de Tarragona*. Un grup de persones revisava una publicació i parlaven entre ells dels exemplars que consultaven. Un explicà que havien estat propietat de la seva família i que, actualment, estaven deixats en custòdia a l'Hemeroteca. En fixar-m'hi una mica més, vaig veure que el seu nom era *L'Avançada* i que informava de fets i conflictes quotidians de poblacions de la meua comarca, el Priorat, durant l'època de la República. Vaig tenir una gran alegria del tot inesperada.

Al *Diari de Tarragona* sortien de tant en tant aquestes poblacions, però poder consultar aquest periòdic em va permetre obtenir una informació més propera, més inserida en la realitat quotidiana d'algunes d'aquestes comunitats.

En aquests moments, per la mateixa evolució de la recerca, em cal consultar publicacions que estan en altres hemeroteques, però tinc encara aspectes per aclarir, i el material que necessito per poder fer-ho m'espera a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. Em sento feliç de poder dir-vos: fins aviat!

María Dolores Gimeno Puyol

Professora de literatura espanyola, URV

L'atracció de l'arxiu

Com a tarragonina recent coneixia l'edifici de l'Antic Ajuntament, un dels espais singulars de la Part Alta de Tarragona. Passejant-hi, sempre se m'escapava la vista al seu pati espaiós, i de tant en tant l'havia visitat amb motiu d'alguna exposició a la primera planta. No obstant això, m'havia passat gairebé despercebuda la placa que anuncia la seu de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. Però sempre m'han agradat els arxius i les biblioteques, temples de paraules velles i belles, i no podia deixar de descobrir la BHMT; va ser una vegada fa uns anys quan mirava de fer-me una idea dels seus continguts amb la intenció de trobar documents del segle XVIII i principis del XIX que m'interessen com a investigadora. En aquella llunyana ocasió, per diferents raons, no vaig arribar a revisar i copsar l'abast del Llegat Gramunt, i encara no hi estava dipositat l'important Llegat Babot.

Recentment hi vaig tornar, resseguint la pista del setge de Tarragona de l'any 1811, i em va suposar tot un descobriment. Els dos llegats mencionats contenen una quantitat considerable i ben seleccionada de documents d'aquell esdeveniment del qual celebrarem aviat el bicentenari, redactats en diversos moments: textos contemporanis als fets escrits pels seus protagonistes; llibres d'historiadors del segle XIX analitzant la Guerra de la Independència o del Francès; escrits del centenari de 1911; altres de més recents i indispensables... Alguns m'havien anat apareixent als catàlegs, escampats per diverses biblioteques de Catalunya o a la Biblioteca Nacional de Madrid, i resultava que a la biblioteca del carrer Major de Tarragona hi eren tots plegats, esperant els investigadors! Va ser com trobar un tresor amagat.

Em va interessar en especial un llibre de format petit i fràgil: *Sitio de Tarragona, lo que pasó entre los franceses, el general CONTRERAS que la defendió, sus observaciones sobre la Francia, y noticia del nuevo modo de defender las plazas* (Madrid, Imprenta de Ibarra, 1813). Són les memòries del comandant de la plaça durant el setge esmentat, una mica més de cent pàgines que descriuen amb bon estil la part bèl·lica i humana de la tragèdia patida per la ciutat en una època històrica complicada. Per complementar esta visió, la BHMT disposa d'una singular edició de les memòries de Suchet, cap de l'exèrcit atacant: *Mémoires du Maréchal Suchet, duc d'Albufera, sur ses campagnes en Espagne, depuis 1808 jusqu'en 1814* (París, Adolphe Bossange, Firmin Didot, 1828, 2 vols); és una història general de les seues campanyes, on Tarragona, tant per la conquesta com per la defensa oposada, ocupa un paper fonamental, segons exposa el general Saint-Cyr al pròleg: «L'attaque et la défense de Tarragone semblent quelque chose de gigantesque; ce sont plusieurs sièges en un seul» (p. xxxiv). D'especial importància resulta haver conservat les versions dels ciutadans, com l'anònima *Tarragona sacrificada en sus intereses y vidas por la independencia de la nación...* (Tarragona, Por Miguel Puigrubí, [1816]), on es detalla el nombre de víctimes i els sofriments de la població civil. De la mateixa manera, els exemplars del primer *Diario de Tarragona* publicats entre 1808 i 1811 permeten conèixer com era la vida diària en aquell context de guerra, i ens ofereixen la possibilitat de passar les mateixes pàgines que van tocar les mans d'altres tarragonins fa dos-cents anys.

Aquests textos que comento són, en definitiva, moltes importants d'un conjunt més extens que informa d'uns esdeveniments del passat comú, als quals s'ha de tornar

per tal de conèixer la història, per revisar-la amb rigor a partir de documents de primera mà i per poder valorar sense prejudicis la seua projecció en el moment present. Un arxiu, una biblioteca, són lletra viva, història que parla amb dades i que, perpetuada sobre el paper, no es resigna a deixar d'existir. Segons la investigadora francesa Arlette Farge, bona coneixedora dels arxius parisencs del segle XVIII, «el archivo es exceso de sentido, en el lugar mismo en que quien lo lee siente la belleza, estupor y una especie

de sacudida afectiva» (*La atracción del archivo*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1991, p. 28). El conjunt documental arxivat a la BHMT és un bocí capital de la ciutat de Tarragona que atresora els seus fets, alegres o tristos, i les seues aspiracions a través dels temps. I tota la seua plantilla —entusiasta, treballadora i preparada—, amb la directora al capdavant de diverses iniciatives de modernització i difusió, és la garantia de que la Biblioteca Hemeroteca continuarà oferint informacions, textos, sorpreses.

Ramon Giner i Filella

Historiador aficionat

L'hemeroteca Municipal que conec

Recordo perfectament el primer cop que vaig visitar el que jo conec com a Hemeroteca Municipal. Fou a les acaballes dels anys noranta –sí, del segle passat. Vaig aparèixer allí per referències d'altres escriptors de llibres de temes locals i val a dir que arribar-hi suposa un desgast físic considerable per a aquells que, com jo, gairebé no pugem escales. De ben segur que per aquest motiu la gent s'hi està tanta estona, per tal d'amortitzar l'esforç realitzat.

Ara puc confessar-vos que anava una mica despistat i fins i tot perdut. Buscava informació sobre els rellotges públics de la nostra ciutat. Sí, aquella cosa quasi sempre rodona, amb unes sagetes de diferents formes i colors, que sovint deixaven de funcionar durant temps, cansats de mesurar precisament el temps. A la ciutat n'hi havia diversos. Per exemple, els de damunt de les cabines de la venda de cupons dels cecs, el situat a la part més alta de l'edifici número 61-63 de la Rambla Nova, etcètera. Altres encara sobreviuen: el de la nostra Catedral, que marca incansable els quarts i les hores amb les seves campanades; els rellotges de les dues caixes, la de Pensions i la de Tarragona (bé, quan aquestes lletres vegin la llum possiblement el rellotge situat a la façana de la seu que Caixa Tarragona té a la plaça Imperial Tàrraco sobreviurà, però no així l'entitat, que haurà passat a millor vida); el de l'Ajuntament, fabricat a casa Roquetes; el situat al magnífic edifici de la plaça Prim (ei, no és broma, la plaça de la Mitja Lluna s'anomena oficialment així); el rellotge de sol del Port i el del principi de l'escullera, que servia per marcar l'hora d'entrada i de sortida dels treballadors del port, i un altre etcètera. Sí, la meva intenció era documentar

i historiar cadascun d'aquests aparells que marquen el ritme de la nostra vida.

Però mentre remenava papers i diaris va aparèixer un titular que va acaparar la meva atenció: "Trofeu Armangué". Eren només dues paraules, però aquella inesperada troballa va fer que m'oblidés ràpidament dels rellotges públics tarraconins (per cert, si algun estudiós vol escriure la monografia, la idea és gratuïta; em consideraré ben pagat si fa constar el meu nom entre els agraïments) i iniciés la recerca d'informació d'"aquellos locos chalados con sus locos cacharros" que es llençaven sense cap precaució, a més de cent quilòmetres per hora, per les carreteres properes a Tarragona. El fet de conèixer per primera vegada que aquí, per alguns dels carrers que encara trepitgem, s'havien disputat curses que extrapolades en el temps serien la Fórmula 1 actual em va deixar bocabadat. I jo que presumia de saber coses de Tarragona!

Les meves visites a l'Hemeroteca Municipal foren contínues. Recordo que a vegades, quan jo arribava, l'Elena obria els llums i uns radiadors només per a mi. Cal dir que quan es notava l'eficàcia d'aquests darrers era l'hora de

marxar, però si més no caldejaven l'espai i donaven més ambient d'estudi silencios, a vegades avorrit.

L'atmosfera era relaxada i la personalitat de l'Elena encara enriqueix més el treball perquè es feia seu l'estudi i sempre suggeria noves fonts d'investigació, la qual cosa em facilitava molt la tasca. No era usual trobar companyia de taula mentre buidava les notícies que havien escrit els diaris de l'època sobre el Trofeu Armangué. Quan coincidíem diverses persones ens miràvem recelosos, intentant esbrinar què carai estaven buscant en aquells grocs diaris –sovint els mateixos que jo utilitzava. Al final, després de força mesos de visites, el treball de camp –per dir-ho d'alguna manera– finalitzà, i quedava aplicar la recepta màgica per aconseguir publicar el meu primer llibre d'història –jo sempre dic en minúscules– tarragonina. Les meves hores invertides, sense saber que després arribaria la recompensa, es van veure reflectides en el número 12 de la magnífica col·lecció Pau de les Postals, que els amics de la Impremta Gabriel Gibert van oferir de manera desinteressada durant quasi dues dècades als tarragonins. Per a mi va ser un honor poder aportar el meu petit esforç a la interessant recopilació de temes locals aquell any olímpic que fou 1992.

Ja em podia morir! Tenia dues filles, havia escrit un llibre i havia plantat al bonic poble de Farena més d'un cirerer, que, ara que hi penso, la riuada de l'octubre de 1994 es va endur.

Per cert, no voldria desapropiar l'ocasió per fer una crida a la ciutat. Ja és hora que les entitats plegades facin un reconeixement a Lluís Bonet i Amigó, destacat mecenes de la ciutat. El seu amor per Tarragona va aconseguir portar fins a les nostres carreteres el Trofeu Armangué, en me-

mòria del primer pilot d'aviació català mort en accident. També a tall de pessic biogràfic volia recordar-vos que la pista central del Tennis Tarragona porta el seu nom; que la reconstrucció de l'edifici del Club Nàutic després de la riuada de la nit del 18 al 19 d'octubre de 1930, coneguda com riuada de Sant Lluc, fou possible gràcies a la seva aportació econòmica, i que acabada la Guerra Civil fou condemnat a pena de mort, la qual cosa l'obligà a l'exili. Escric de memòria i penso que el Club Gimnàstic li oferí un homenatge una vegada retornat a Catalunya, allà a la dècada dels anys setanta del passat segle, i que un carrer de la ciutat duu el seu nom.

Però el neguit tarragoní estava ben viu, i després d'una petita pausa vaig tornar a visitar assíduament l'Elena –crec que per a molts de nosaltres ella és la imatge viva de l'Hermeroteca. Doncs bé, aquest cop el motiu era ben diferent. Durant força dies vaig recopilar informació sobre la nostra Festa Major al llarg dels anys. Certament hi havia notícies sorprenents per la seva curiositat. Algunes fins i tot ara semblen impossibles. “És broma, no?”, diríem incrèduls molts de nosaltres actualment en llegir-les, però no, formen part de la nostra festivitat. El projecte no prosperà per manca de recursos (econòmics, clar), no per falta de ganes. Veus? Una altra idea de llibre!

L'escolarització de les meves filles Georgina i Marina provocà el meu apropament a les Teresianes –perdó, al col·legi que la Companyia de Santa Teresa de Jesús té a la Rambla Nova. El rampell històric va sorgir quan vaig as-sabentar-me que ben aviat el singular edifici d'obra vista compliria 75 anys.

La relació amb la direcció d'aquella època era fluïda i vaig tenir el privilegi de poder consultar els arxius propis del col·legi, de visitar els arxius de la companyia ubicats en el modernista edifici situat al carrer Ganduxer de Barcelona i, per acabar, consultar epistolament els de la casa mare, a Roma. Poc a poc vaig anar descobrint que les escoles teresianes s'havien passejat per diversos indrets de la Part Alta abans de comprar els terrenys on ara s'ubica el magnífic col·legi.

Com no podia ser d'una altra manera, l'Elena es va fer seu el projecte i participà activament en la recerca suggerint-me fonts d'informació gairebé sempre fructíferes. Els diaris *La Cruz*, *Tarragona*, *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de la JONS* van passar a formar part de la meua família. Era frustrant buscar, rebuscar, trobar i llegir les cròniques de cadascun dels diaris per trobar finalment exactament el mateix escrit fil per randa.

Malgrat la meua desesperació, el material existia, i calia treballar-lo per donar-li prou contingut per confeccionar un llibre commemoratiu dels 75 anys de la inauguració del singular edifici modernista, obra de l'arquitecte Benardino Martorell i Puig, secretari d'Antoni Gaudí i parent proper del cardenal Vidal i Barraquer.

Per fi, l'any 1998 sortia al carrer el meu segon llibre, dedicat aquesta vegada a les cases-col·legi de les Teresianes a Tarragona i editat amb els diners familiars, ja que les nostres estimades entitats (exceptuant el Port de Tarragona, que va aportar tota la feina de maquetació) no van estar disposades a oferir el recolzament necessari. Per sort, el llibre va resultar un èxit –està malament que ho digui l'autor però és la veritat– per la interessant recopilació de temes locals i els diners avançats pels *Ibanos* van ser recuperats ràpidament.

Ara sí! L'aturada fou perllongada fins que a inicis del nou mil·lenni, el bon amic Rafael Vidal Ragazzon em va fer una proposta. Una proposta que va activar ràpidament el cuc d'investigador amateur que porto dins. Després d'una

petita reflexió el repte em va semblar molt considerable. L'objectiu estava clar però la manera d'assolir-lo no tant –bé, també estava clar, però esglaiava. L'amic Rafael *només* em va proposar fer un recorregut per la vida dels 150 anys que el nostre principal passeig compliria segur al cap d'uns anys, just l'any 2004.

Per recopilar la informació necessària no n'hi havia prou a consultar la rica bibliografia tarragonina, calia quelcom més extens. La solució? Doncs llegir els diaris locals publicats durant un segle i mig. Quasi res! Tant el Rafel com jo teníem clara la feina a fer i sabíem que amb tenacitat, constància i una mica de metodologia donaria el resultat esperat.

Aquesta vegada per raons logístiques i pràctiques vam “fer el salt” a l'Elena per recórrer a la competència. No parlaré aquí d'ella –avui no toca–, però està clar que l'Elena no ens ho perdonava. Calia compensar-la per la nostra infidelitat, i qui millor que ella per presentar el llibre *La Rambla de Tarragona. Un passeig al llarg del temps*.

El seu parlament va obrir l'acte de presentació celebrat al jardí del Teatre Metropol una magnífica tarda d'abril i allí, mig seriosament i mig en broma, ens ho va retreure: «La primera impressió en veure les proves del llibre *La Rambla de Tarragona. Un passeig al llarg del temps. 1854-2004* va ser pensar en la feïnada que havien fet. Sabia que estaven treballant en l'elaboració d'aquest llibre des de feia temps, un parell d'anys (que es diu aviat) i havien estat buidant premsa (permeteu-me un incís: volia dir que aquest cop no han estat clients de la BHMT, han anat a la competència)». No la volíem? Doncs ja la teníem!

El cert és que malgrat això l'Elena encara em saluda pel carrer i m'espera, n'estic segur, quan comenci un nou projecte literari, cosa que després de veure les facilitats per publicar, no serà fàcil.

Gràcies Ajuntament, gràcies Elena, gràcies Rosa.

Joan Gisbert i Canes
Historiador

Vint-i-cinc anys d'història

La “nostra” Biblioteca Hemeroteca Municipal compleix vint-i-cinc anys. Felicitats!
Com altres tarragonins, estic convidat a participar en aquesta publicació commemorativa i, com que la història de la BHMT ja la fa qui li toca, jo hi aportaré sols els meus modestos i particulars records personals.

El meu primer contacte amb l’Hemeroteca va ser a la tardor de 1986. Des d’aleshores he anat fent ús dels seus fons, amb més o menys freqüència, segons les èpoques i els treballs d’història en què m’he vist embolicat.

L’accés directe a les diferents col·leccions de premsa local i la facilitat de consulta dels diversos llegats aquí di-

positats, provinents la majoria de donacions particulars, faciliten la tasca de l'investigador, sobretot, com era el meu cas al principi, si hom no hi està avesat. A tot això cal afegir-hi l'ambient de tranquil·litat i d'acolliment que té la sala, la professionalitat de les persones que en tenen cura i l'exquisit tracte que dispensen als usuaris del centre.

L'Hemeroteca està preparada per atendre tota mena de visitants, tant els que hi van amb l'objectiu primordial de recerca, ja siguin investigadors, estudiants o persones amb afany de conèixer dades i fets de la nostra història local, com als que hi van per passar una agradable estona, "submergits" en un acollidor ambient cultural.

Recordo que fa un grapat d'anys un company de treball, bastant més gran que jo, em comentava que quan anava a mirar coses a les biblioteques sempre s'hi quedava "enganxat". Tot seguit, em matisava que en les seves consultes sempre se li "creuava" alguna cosa nova, tant o més interessant que la que buscava anteriorment. Això l'empenyia a aclarir el contingut de la nova troballa i el portava a la recerca d'una nova paraula, dada o concepte que allargava hores i hores la seva estada en aquell "dipòsit de cultura". Recordo això perquè a mi també em passava (i tot sovint encara em passa!), que tot cercant una notícia o una dada determinada me n'anava d'una banda cap a l'altra, a la recerca de novetats o d'aclariments a allò que estava trobant. I això, és clar, alienta el ritme de treball.

Tant de bo sempre ens passés el mateix amb tot, encara que hi esmercés més temps del que inicialment pensàvem invertir-hi. Perquè el temps emprat en fer noves descobertes, de temes, de dades, de coneixements i, sobretot, de persones, mai no és un temps perdut. Perquè, com va dir el poeta, l'important no és arribar aviat a la nostra Ítaca, sinó les vivències que tenim al llarg del camí!

En iniciar-se l'actual 2010 ens fan saber que ja tenen digitalitzada una bona part de les publicacions periòdiques que conserven i que les podem consultar des de qualsevol indret, a través d'Internet. Això vol dir que a més a més de les visites periòdiques a la Biblioteca Hemeroteca (sempre convenients!) podrem també contactar-hi a través de la xarxa i ampliar la nostra capacitat de consulta, perquè, val a dir-ho, el sistema digital és molt ràpid i precís. Tot això, repeteixo, sense deixar d'anar-hi personalment de tant en tant, perquè els diaris, com a bon document històric que són, cal també tocar-los, ja que el seu contacte físic ens parla de moltes coses, i no sols de la qualitat i de la bona o mala conservació del paper.

Als que van endegar el projecte de la Biblioteca Hemeroteca Municipal i als que dia rere dia fan possible el manteniment i l'increment d'aquest servei, gràcies i per molts anys!

Anna Gispert Magarolas

Institut Antoni de Martí i Franquès de Tarragona

El bagul dels secrets

Dels llocs més acollidors que visitem a Tarragona amb els alumnes, l'Heremoteca és dels primers. Ubicat a la Part Alta, a l'Antic Ajuntament, és lloc de visita gairebé obligat per a tot alumne del nostre institut. A segon d'ESO ja ens hi acostem des del Departament de Socials a fer un treball de síntesi sobre la Tarragona medieval. Depenent del curs, bé a 3r d'ESO o bé a 4t d'ESO, els alumnes que treballen el crèdit *De la paraula a la Festa* tenen la possibilitat d'anar-hi en grup amb el professor o de forma individual pel seu compte. L'amabilitat i bonhomia de les bibliotecàries fa que ens hi sentim com a casa i que l'activitat adreçada als alumnes sigui ben rebuda i en traguem molt de profit.

Aprenem que, a Tarragona, tenim molts documents que ens mostren el patrimoni de la Festa: llibres, cartells, programes, anuncis...; ens comencen a sonar els noms de personatges il·lustres de la ciutat, llegats, a través de la digitalització podem consultar diaris molt antics que ens presencien la informació i la fan avinent al treball. Crida l'atenció el fet que durant el matí a l'heremoteca hi ha gent gran que llegeix el diari, a més de força gent que investiga i cerca dades per als articles, o lliga caps d'esdeveniments ocorreguts a casa nostra fa una pila d'anys. En la memòria dels meus alumnes hi ha moments àlgids i brillants: com la troballa magnífica del text de la Sebastiana del Castillo a través de l'estudiós Morant i Clanxet, o dades molt interessants que despertem el casteller vallenc o que recuperen, en l'imaginari popular, les tradicions més nostrades.

Al final de la visita, sempre hi ha hagut un detall —recordo que quan hi va haver els 150 anys de la Rambla van obsequiar els alumnes amb la gravació d'un CD o amb la reproducció d'algun text del llegat.

La sintonia de les persones que treballen a l'Heremoteca ha estat extraordinària amb els alumnes de batxillerat que tiren endavant els treballs de recerca. La facilitat d'aproximació de la documentació als alumnes ha estat clau per aconseguir una feina molt ben feta que ha permès presentar els treballs a diferents premis o arribar a la publicació dels textos. Un exemple que es va gestar de cap a peus a l'Heremoteca va ser el llibre de l'Anna Follia *Santa Tecla en la Segona República*, dins la col·lecció Els Titans d'Edicions El Mèdol, amb el pròleg de M. Elena Virgili.

Donat que la feina abnegada i silenciosa de la bibliotecària no sempre té la recompensa merescuda i de vegades passa sense reconeixement, des d'aquestes línies volem brindar un fort aplaudiment i agraïment a les persones que tant ens han ajudat de manera altruista, deixant el que tenien a les mans, perquè la seva professionalitat els feia endinsar-se en els llibres.

PER MOLTS ANYS!!!!

Carmen Gómez Cruz

Professora de l'IES Martí i Franquès

Tarragona i l'Hemeroteca

De limbe confortable havia etiquetat, en sentit crític i no sense raó, Josep A. Baixeras la ciutat de Tarragona durant la dècada dels seixanta del segle vint, situació només alterada per algun esdeveniment social o cultural de caràcter lleu. Avui, des de la perspectiva de la distància, no pot dir-se que el canvi experimentat en aquells anys no fos substancial, des de la instal·lació de la indústria petroquímica a l'ampliació dels barris que envolten la ciutat per als immigrants vinguts de tota la geografia peninsular, ja que aquests aspectes, sense cap efecte ensordidor, van comportar a la llarga una nova estructura ciutadana. En iniciar-se la dècada següent, és a dir, la ciutat que jo vaig conèixer en arribar a Tarragona, el moment polític canviaria fortament aquella 'idíl·lica' situació.

La ciutat havia anat prenent forma a poc a poc d'acord amb les funcions de capital administrativa. Havia crescut el nucli urbà i s'havia prolongat la Rambla Nova fins a la plaça Imperial Tàrraco, on s'aixecaven l'edifici del Govern Civil i altres que amb el règim de Franco allotjaven la seu de la Sección Femenina o la Delegación de Juventud, institucions que, encara que ja havien perdut part de la incidència social que havien tingut, seguien presents i no acabaven de desaparèixer del tot. En paral·lel amb la vida oficial, un conjunt d'entitats culturals estaven prenent un gran impuls i actuaven per forçar el canvi polític, actuació que si en un principi era un fenomen tímid i fins i tot clandestí en algun cas, a partir de la mort del dictador es va fer evident, a plena llum i amb presència creixent al carrer. L'Associació de Castells, les associacions de veïns, Òmnium Cultural, la delegació de la Universitat (oberta recentment), Ràdio

Tarragona o la Cooperativa Obrera Tarraconense, per recordar-ne algunes, cadascuna en la seva mesura apostaren per un canvi en el marc legal on tingués cabuda la nova situació del país. Recuperar la tradició estroncada i consolidar una nova cultura no va ser tasca fàcil i va requerir dels tarragonins molta imaginació i no menys riscos per tal de posar en marxa tot un teixit d'institucions ciutadanes, algunes de velles –recordem el Ball de Dames i Vells o el Seguici tarragoní– i altres de bell nou, per on es canalitzés la vida en llibertat.

Si algunes entitats podien actuar a plena llum, també hi havia organitzacions que ho havien de fer des de la clandestinitat. L'activitat política i sindical fou especialment viva en aquells anys. La vaga de Valmeline (de 1974); la vaga de la construcció, o les mobilitzacions pels fets de Vitòria (l'any 1976), amb els quals Tarragona es va veure vivament implicada per la mort d'un obrer que va rebre l'impacte d'una pilota de goma de les forces antidisturbis, eren fets que donaren a la vida ciutadana una nova situació, com si aquell estat de somni de ciutat de províncies hagués canviat per un escenari de primera. Arran d'aquests fets, l'Assemblea de Catalunya, que feia d'aglutinant de moltes associacions i que venia demanant amnistia i llibertats, es presentà a Tarragona, i passà de la clandestinitat a la llum sense embuts. Les forces polítiques d'esquerra anaven sortint a la superfície, no sense problemes afegits amb les forces d'ordre públic, com les carreres davant la policia, els apallissaments o les detencions. Per la seva banda, l'empresariat buscà camins al marge del sindicat vertical per resoldre el diàleg amb les organitzacions obreres. Comple-

tant el conjunt, apareixerien les organitzacions polítiques de centre i dreta, formades per servir de camp d'atterratge a molts "demòcrates de tota la vida" que volien continuar en el poder dins la nova situació.

En aquell moment tan complex i arriscat les autoritats franquistes no van mantenir una línia coherent en relació als múltiples actes polítics que organitzava l'oposició, i de la mateixa manera reprimia violentament la marxa de la llibertat, el setembre de 1976, que deixava, dos mesos després, que l'Assemblea de Catalunya fes el seu acte de presentació en públic, o que el periodista José Maria Huertas Clavería, poc mesos abans de ser empresonat, presentés un llibre sobre Salvador Seguí a Tarragona. A l'Ajuntament, el conseller Agustí Rossell demanà, i s'aprovà per unanimitat, que el consistori s'adherís als punts de l'Assemblea de Catalunya: llibertat, amnistia i estatut d'autonomia. Va ser de les poques vegades, si no l'única, que un ajuntament franquista era aplaudit per les forces de progrés. Tan desbordats estaven que no sabien negar-s'hi, se sabien instruments d'un moment de transició que es movia a tota velocitat i amenaçava d'arrossegar-los com efectivament quedarien arrossegades les altres institucions del règim. Les eleccions generals de 1977 donaren nous representants de Tarragona a Madrid, i les eleccions sindicals del 1978 configuraren un nou panorama d'organitzacions sindicals. Una vegada aprovada la Constitució de 1978, les noves eleccions de març de 1979, les municipals d'abril i les autonòmiques de 1980 completaven, formalment si més no, la transició de la dictadura a la democràcia.

Quan vaig arribar aquí, fruit de la necessitat o de l'atzar, no sé si producte de l'art d'haver triat la ciutat o de la impremeditació que sol guiar les decisions de la nostra joventut, aquesta va ser la Tarragona amb què em vaig trobar. Als meus ulls era una ciutat dinàmica, jove, privilegiada amb la bellesa del mar i de les restes d'un passat monumental. Els meus estudis d'història m'havien portat cap als arxius i va ser per aquesta raó que vaig localitzar els de Tarragona. El primer, l'Arxiu Municipal, estava l'instal·lat a les golfes de l'Ajuntament, laberíntic espai al qual s'arribava a través de diverses escales que ascendien interminablement gairebé fins al cel. També vaig visitar l'Arxiu Arxidiocesà de mossèn Salvador Ramon i l'Arxiu Provincial, que llavors estava en un semisoterrani del carrer Gasòmetre –llavors Comandante Rivadulla. Horaris difícils i dificultats reals d'espai feien fàcilment desistir de continuar insistint, almenys per a un recent arribat com era jo en aquells moments.

Poc temps després, l'any 1985, la nova Hemeroteca, al carrer Major, posava la premsa i la resta de les fonts a la meva disposició. L'espai era silenciós, ben guarnit, molt il·luminat; tot això i l'amabilitat de Montse Duch i d'Elena Virgili canviaven sensiblement el panorama. L'edifici havia estat seu de l'Ajuntament i escola de magisteri i ara estava restaurat i recuperat per a la vida cultural de la ciutat, amb sales d'exposicions i un gran pati cobert. Era com un cop d'aire fresc que feia treballar a ple l'investigador. Allí vaig consultar el *Diario de Tarragona*, *La Cruz*, *El Comercial*... No importaven les hores ni l'esforç per arribar a l'Hemeroteca i arrencar una estona a les altres activitats de cada dia.

Jo no era d'aquí. Una persona és d'un lloc quan les coses i la gent que l'envolten li porten records, vivències i fets compartits. Així, aquest espai envoltant parla col·loquialment a un individu, que fa de l'espai exterior casa seva en sentit estricte. Pel contrari, una casa nova, un lloc nou, no parla; la gent, viva o no, no està enviant missatges de participació, ja que no s'ha compartit res amb ella. El sentit de l'estranyament consisteix precisament en això. I això fa que qui ha deixat un lloc per anar-se'n a un altre porti amb ell la nostàlgia del que ha deixat enrere. Accentuar aquest sentiment d'estranyesa ha donat lloc a molta literatura romàntica. Les identitats són impossibles de fabricar precipitadament perquè aquest manat de fibres invisibles que lligaven a un lloc ja no hi són, i les del nou no han arribat encara. Tot i que insistir en aquestes coses portaria a no moure's mai –i això va contra l'esperit dels nous temps– és ben cert que tots aquests sentiments pesen. Ara bé, i si arribes a una ciutat i comences a dialogar amb aquells que deixaren escrites les seves idees de la millor manera que van saber? Llavors, resulta que aquestes veus del passat i del present comencen a arribar-te a tu i es converteixen també en les teves veus.

Si bé, com he dit, jo no sabia gaire d'aquesta ciutat i no tenia família ni altres arrels, aquestes afirmacions deixaren de ser veritat a mida que m'hi vaig anar endinsant en la lectura de documents, a mida que recollia dades i seguia la pista de persones o famílies, de problemes o d'institucions, de tal manera que em vaig anar familiaritzant amb els pro-

tagonistes dels fets i fins i tot amb els carrers. Potser aquesta afirmació implica una idea molt desproporcionada: com un arxiu, ens callat i suposadament impersonal i mort, pot donar a una persona la nacionalitat? Va ser així, crec que vaig fer-me de Tarragona a l'Hemeroteca. Potser no va ser el meu únic "pare adoptiu", ja que al llarg de la meua vida a Tarragona també hi ha hagut altres forces, o "pares" per a mi, com ara la feina, els amics, les filles nascudes. Però el diàleg establert amb don Antonio de Magriñá, Domènec Guansè, Joan Antonio Guàrdias, Bonaventura Hernández Sanahuja, Sanç Capdevila, Pin i Soler o Lluís de Salvador, als quals sentia parlar des del paper, va anant fent-me una mica d'aquí. Que no eren vius? Per a mi sí que ho eren: els sentia defensar el patrimoni cultural, criticar el sistema de les presons o tantes altres coses. A altres persones importants, vives de veritat, també vaig conèixer a través de l'Hemeroteca, com Luis Mezquida o l'infatigable José Sánchez Real. Així mateix, vaig conèixer la ciutat com a realitat física, els fets notables com l'aiguat de Sant Lluç; els congressos de viticultura; la problemàtica urbana, amb l'aigua com qüestió fonamental –Tarragona, com Tàntal, patia set al mig de l'aigua–; el debat inconclús del futur turístic o industrial; l'expansió del port i del nucli urbà; els líders de la República; la Guerra... En definitiva, així ha estat com la ciutat, que vaig fer meua en un moment, m'ha apadrinat, m'ha acompanyat i ha servit d'escenari de la meua vida i d'inestimable font d'inspiració.

Jaume Gómez Travé

La paraula “hemeroteca”, que ve del grec *emera* (“dia”) i *theke* (“estoig”), vol dir lloc on es guarden i col·leccionen publicacions periòdiques. Per a molta gent és una paraula més que no els diu gairebé res, però quan una persona té l’inquietud de voler saber més sobre coses que li interessin, les hemeroteques són un gran tresor d’una vàlua impagable.

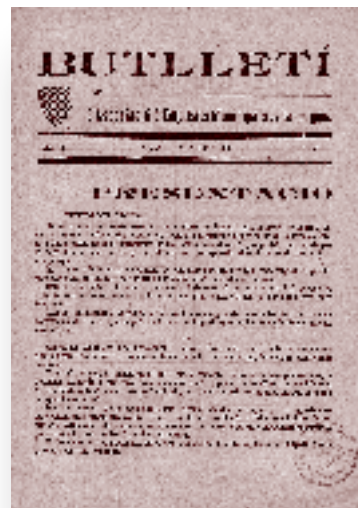
Tenia la tarda lliure, i el passeig per Tarragona sempre em reconforta pels records que em porta. La ment ens dona moments agraiïts, ja que sabem seleccionar el que ens pot ser agradable i ens hi esplaiem. Ningú ens contradiu ni critica. La memòria és la nostra arma de felicitat individual.

Després d’un dinar amb els meus fills, hem estat parlant (com no!) de Tarragona, dels seus llibres i autors. Després ens hem assegut en un banc de la plaça de la Font. Ells seguien amb la seva tertúlia i jo tenia a les mans un petit treball sobre els personatges de la façana del nostre Ajuntament... Penso que per fer aquest treball l’autor s’haurà passat unes quantes hores treballant a les hemeroteques.

Escolteu, fills, vull explicar-vos una història, encara que em faci pesat i que em torneu a dir que em passo els dies remenant papers de vell. Un dia em vaig decidir fer un petit treball de recerca i no veia lloc més adient per anar a recollir dades que l’Hemeroteca Municipal.

Sincerament, una hemeroteca no era un lloc que freqüentés massa sovint, però errat en la idea i sensació d’un lloc hermètic, enclaustrat, polsegós i gris, em vaig trobar amb sensacions agradablement sensibles, tant visualment com ambientalment. El personal, amb una predisposició admirable, atent i amb aquell saber fer i deixar fer, servicial fins l’extrem més desitjat.

Que important és per a Tarragona la nostra Hemeroteca! És una guia de la nostra evolució, una crítica dels fets consensuats en diferents vessants. Una font inesgotable que cada dia omple de cultura les prestatgeries amb nous

documents, i per tant, sempre en constant evolució, ampliació i renovació.

Ja que m’ho havia proposat, havia de fer un bon estudi sobre el tema que m’havien demanat per a un treball en concret. No els podia decebre i intentava que el treball fos al més acurat possible.

Sempre m’ha mogut una mena de vincle emocional i visceral en la recollida de dades, especialment les de Tarragona, ja que sóc un enamorat de la meua ciutat i de tot el que d’ella s’ha escrit. La culpa? Potser del pare, que durant anys i sempre que li venia bé m’explicava curiositats que de jove em feien obrir els ulls d’admiració. Durant tot el temps que hi vaig treballar (i hi treballa) vaig sentir sensacions que fins aleshores m’eren desconegudes. La troballa d’una notícia buscada durant dies em motivava i incitava a la recerca d’una altra, i la lectura es convertia en una persecució inesgotable de fets escrits. Tots m’obrien la porta a un món nou o em recordaven converses passades amb el pare.

Mirant aquelles pàgines es va despertar en mi la curiositat latent de tots els anys passats. Era la primera vegada que sentia tots aquells sentiments, uns sentiments nous que no volia deixar escapar. M’omplien i em satisfien interiorment.

A qualsevol amant de la cultura li agradaria saber el secret més ocult que s'amaga dins un llibre o un diari i, per tant, fer la descoberta. És una explosió de satisfacció i una fita aconseguida. Pujava pel carrer Major amb l'afany marcat a la cara d'una nova troballa. Abans d'arribar-hi ja em veia remenant per les prestatgeries aquell diari amb poca tirada que em podia donar satisfacció. La Catedral era pintada d'aquella claror ataronjada que deixa el sol de ponent a Tarragona. Portava els ideals, les il·lusions i fites a la carpeta que desitjava donar a conèixer a la gent. Unes il·lusions que un dia, en un segon i sense adonar-me'n, se'm van despertar. Va ser com una espurna que em va despertar tot el meu passat que fins aleshores tenia impenetrable, absent, adormit, i que era ric en coneixements.

Anava decidit, engrescat. Portava la meua ploma Montblanc perquè l'ocasió s'ho mereixia. Fins aleshores, aquest món no formava part de la meua vida, ara em dominava agradablement. M'abandonava a les seves mans, esperant que aquell dia em donés una satisfacció. Entrant a l'Hermeroteca sentia que al meu interior es definia i tancava un cercle espiritual més ràpidament que en la resta de la meua vida. Tenia el pit inflat d'orgull perquè anava a fer un treball de recerca. Recerca d'aquella història de Tarragona que el meu pare sempre m'anava explicant. Ara, en paper, ho recordaria i prendria totes les notes possibles per gaudir en aquells moments de solitud que totes les persones tenen i dels quals alguns gaudim. Després, si el treball tingués una qualitat presentable, potser es publicaria. Però això era el menys important. Es convertia en un mal menor. El considerava la meua història secreta.

Com més documents llegia, més ganes tenia de passar hores senceres entre aquelles quatre parets. No gosava aixecar els ulls dels diaris i documents perquè em semblava perdre el temps i perquè em sentia abstret per la quantitat immensa de llibres alineats a les prestatgeries. Cada un em cridava sense que em pogués negar a llegir-lo i estudiar-lo. De mica en mica, com més estones hi passava, més m'adonava de com n'era d'imprescindible aquell lloc. Era una font

immensa de dades, de documents que en qualsevol moment donaven llum a una idea o al seguiment d'una pista que fins aleshores no havia trobat. Tot un plegat de llibres que sols mirant-los em deixaven bocabadat. Llibres que qualsevol amant de Tarragona voldria tenir a la seva biblioteca particular. El tacte d'aquells llibres, l'enquadernació tan valuosa, aquelles portades, aquells lloms i l'olor, aquella magnífica olor de segles que tenen els llibres vells!

Llegia i llegia fins que els ulls em cremaven. Havia d'aturar aquell desig de voler assimilar en un moment tota l'ansia que sentia amb la lectura, però al mateix temps ja pensava en un demà prometedor, llarg i profitós.

Un d'aquells dies, la sorpresa! La troballa d'uns documents que em demostraven el compromís del meu avi amb Tarragona i la responsabilitat que prenia en moments que a la llarga li van ser adversos. Els documents del Butlletí de l'Associació d'Empleats Municipals em mostraven la firma del meu avi com a secretari de la Guàrdia Urbana de Tarragona. Això i altres fets el van portar a ser un dels depurats en l'època franquista. El seu càrrec i comportament li van costar la feina i una part de salut, però se sentia compensat amb l'honoradesa de la seva actuació. La paraula donada i la dignitat eren bandera del seu comportament.

La fresca m'ha despertat. M'he trobat assegut al banc on tenia la intenció de llegir una mica el llibre. Els meus fills em miren rient. Saben que sóc de dormir fàcil i no en fan cas.

Quant he agafat el llibre de la falda he recordat que tot això els ho volia explicar algun dia, i ho he fet en un senzill somni que ells no han viscut. Gairebé no sabia ni jo que aquesta història existís. La recordo vagament com si fos viscuda i sentida en l'impàs de la somnolència, aquell moment que dura dècimes de segon i en què es passa de la realitat al somni.

Però ara, fills, en parlarem de viva veu. Sereu la meua memòria en el futur. M'agradaria que anéssim un moment a la "meua hermeroteca". Gaudireu de gran quantitat d'informació al vostre abast i coneixereu persones tan qualificades que us faran sentir còmplices de la cultura.

M. José Gómez Arroyo

(la “vesina de baix”)

“Vet aquí una vegada...”

Què? Oi que voleu seguir llegint? Esteu interessats a saber de què va tot això? Jo només vull fer un escrit especial, diferent... segur que les col·laboracions d'altres amics –molts desconeguts per a mi– versaran sobre les seva experiència durant aquests 25 anys en la recerca d'informació per a les seves investigacions o coses així; però jo no vull parlar d'això perquè, senzillament, no ho he fet.

I us preguntareu... i llavors? Doncs m'agradaria fer pàl·les que si tot això ha funcionat, si la gent està contenta amb les seves petites o grans troballes és gràcies, en gran part, a l'amor i la passió que hi posa la seva responsable, la M. Elena Virgili, que ha estat al capdavant durant tots aquests anys.

I, com ja he dit, no vull avorrir-vos amb un escrit de recerca. Així que segueixo amb el meu conte:

Vet aquí una vegada... fa 20 anys que una noieta jove neta i maqueta (jo) va començar a treballar a l'oficina de la planta baixa de l'Antic Ajuntament, al carrer Major d'una ciutat no gaire gran però espectacular: Tarragona.

Era un edifici molt i molt gran i molt i molt antic: com ja he dit, la planta baixa estava ocupada per un punt d'atenció turística i la consergeria de l'edifici. A la primera planta hi havia una gran sala tancada presidida per un majestuós piano de cua negra, i a la segona planta, una altra noia jove neta i maca... i més alta! Era la responsable d'un lloc que aparentment passava desapercebut: una biblioteca municipal.

La noieta de la planta baixa es trobava una mica perduda. No tenia companys i l'única persona de l'edifici en qui es podia recolzar era la noia de la biblioteca. Ella també estava sola. El temps va passar i les noies van iniciar una bo-

nica amistat. I era normal! A l'edifici només hi havia un sol telèfon i el compartien com podien (es passaven les trucades “piticlinejant” de manera contínua i ràpida). Així, la noia de la planta baixa avisava a dalt que pujava un “client”, manera afectuosa amb què identificaven els usuaris de la biblioteca, la major part dels quals, abans de pujar, saludaven la noia de la planta baixa, cosa que era d'agrair.

Les dues noies també compartien un lavabo que s'embossava de seguida. I direu... què hi pinta aquí un lavabo? Doncs que la noia de dalt advertia a la de baix, “piticlinejant” el telèfon, que no pugés ningú perquè ella baixava un moment a visitar al Sr. Roca... ja m'enteneu!

Quatre anys més tard, la resta dels companys de la noia de la planta baixa es van instal·lar “provisionalment” a la sala del piano. Oh! Pobre piano... on deu ser ara? Oh! Pobra gent... que després de setze anys segueixen envaint l'edifici amb la seva provisionalitat. L'Antic Ajuntament va començar a tenir més vida interior; però cap canvi exterior. Les noies es van convertir en la “vesina de dalt”, la Marijelen, i la “vesina de baix”, la Maria Josefa: seguien compartint amistat, experiències personals i laborals, lavabo i, sobretot, les exposicions que es muntaven a l'edifici (algunes per no oblidar, i creieu-me que això també forma part de la història). És evident que ja no compartien telèfon... encara sort!

I ara la moralitat de la història després de 20 anys: malgrat que ja ens han sortit a tots canes...tot segueix igual, fins i tot el lavabo.

Quin conte amb més “poc suc”, oi? He passat de puntes per una història real que té un transfons molt peculiar: la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona sí que va néixer, però ha crescut molt a poc a poc perquè té moltes

mancances. S'ha d'ampliar l'espai on es troba per dignificar tot el fons que té i per donar un millor servei als usuaris. Us asseguro que m'ha entristit molt com la BHMT ha estat un lloc oblidat per a molts. Qui o què n'ha tingut la culpa? No ho sé... o pot ser sí.

Felicitats pels 25 anys? És clar que sí; però no deixa de ser un número: després del 25 ve el 26, i? M'alegra molt més saber com la responsable de la BHMT es va entusiasmar quan va aconseguir el llegat de Carles Batot i Boixeda o quan ara fa poc ens va informar de la digitalització de part del fons de premsa històrica. Això sí que són grans fites, ja que costen molt i molt i molt i remolt d'aconseguir. Voldria que aquestes línies fossin una plataforma per despertar la consciència de les persones que tenen a les seves mans poder assolir millores per a la BHMT. Oi que és possible? Oi que Tarragona es mereix un lloc digne i ha d'escriure el nom d'un dels seus serveis en majúscules, com faig jo, i no deixar-lo en l'oblit?

Reprenc tota aquesta història sobre la meva estimada "vesina de dalt". Veieu ara per què al començament parlava d'una gran persona? Sense infraestructures, sense mitjans, en unes condicions pèssimes en algunes ocasions (fred, calor, goteres...) sempre ha atès els seus "clients" amb amabilitat i amb una professionalitat tan gran que no trobo cap adjectiu per acompanyar. Que jo parli d'una persona meravellosa, legal, amb un cor que no li cap al pit... és normal perquè la considero una dona exemplar i vull deixar-ne constància –un petit homenatge a una gran persona–, però crec que cap dels seus usuaris en podrà dir res de dolent...

Aquí radica l'èxit de la BHMT durant aquests 25 anys: en la seva responsabilitat i en la de totes aquelles persones que en els darrers anys l'han ajudada (faig l'ullet a la Rosa F. i a la Montse R.), que amb la seva professionalitat, el seu engrescament, la seva estima i la seva dedicació fan de tot plegat una gran Biblioteca Hemeroteca Municipal!

Felicitats, Tarragona, per comptar amb gent així!

Carles Gosálbez Noguera

L'última aportació de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, la digitalització de la premsa de la ciutat publicada entre els anys 1808 i 1938, és un fons d'informació de primer ordre i un autèntic *divertimento* per a la persona que vol aprofundir en el passat de la seva família o en aspectes curiosos de la societat dels segles XIX i XX.

Entre les notícies que m'afecten i que he trobat bussejant en la web de la BHMT en citaré dues. En la primera, el protagonista era el meu rebesavi Eudald Roca Martí, comerciant i industrial de Valls que entre altres activitats es va dedicar a la importació de *guano* de Xile. En la segona, el meu avi Primitivo Gosálbez Valls, persona que va tenir càrrecs de rellevància en les seus del Banc d'Espanya de Tarragona i Tortosa.

Curiosa és la notícia recollida al *Diario de Tarragona* en l'apartat titulat "Gacetilla", publicada el 6 de juny de 1865. La informació textual era la següent: «Intento de robo. – De regreso ayer de la feria de Valls el señor don Eudaldo Roca (els noms en aquella època habitualment s'escriu en castellà) se halló forzada la puerta de su almacén, y algo estropeada la caja de hierro cuya solidéz se debió el que los ladrones no pudieran conseguir su obgeto (sic). Irritados sin duda de haber sido frustado su intento rasgaron algunas hojas del libro borrador que allí encontraron apoderándose de una pequeña cantidad en calderilla, que fué lo único que se llevaron los cacos.»

La segona informació familiar que em va cridar l'atenció fou el nomenament del meu avi, Primitivo Gosálbez Valls, conseller de l'Ajuntament de Tarragona el 1929.

De sorprenent qualifico una notícia de l'àmbit social, referida a un enllaç matrimonial. En aquesta s'hi detalla la relació de regals que va rebre la parella. La web de la BHMT em va permetre saber què va obsequiar la família Gosálbez Roca. Com a periodista tarragoní apassionat de

la història de la nostra ciutat, la Biblioteca Hemeroteca Municipal és una font inesgotable de notícies.

Com a periodista que consulta el servei de la Biblioteca Hemeroteca Municipal, l'any 2009 vaig publicar una informació a partir de les notes que va redactar Lluís de Salvador, director del *Diari de Tarragona*. Va comptabilitzar els morts i ferits causats a Tarragona per l'aviació franquista durant la Guerra Civil, va anotar el nom de les víctimes, els edificis afectats i el nombre aproximat de bombes caigudes sobre la ciutat. No vull finalitzar aquest escrit sense confiar que en un breu termini de temps la BHMT disposarà d'una nova seu, més digna que l'actual i més còmoda per a treballadors i visitants. També vull donar les gràcies als seus responsables, encapçalats per Elena Virgili, pel tracte rebut i per no tenir mai un no.

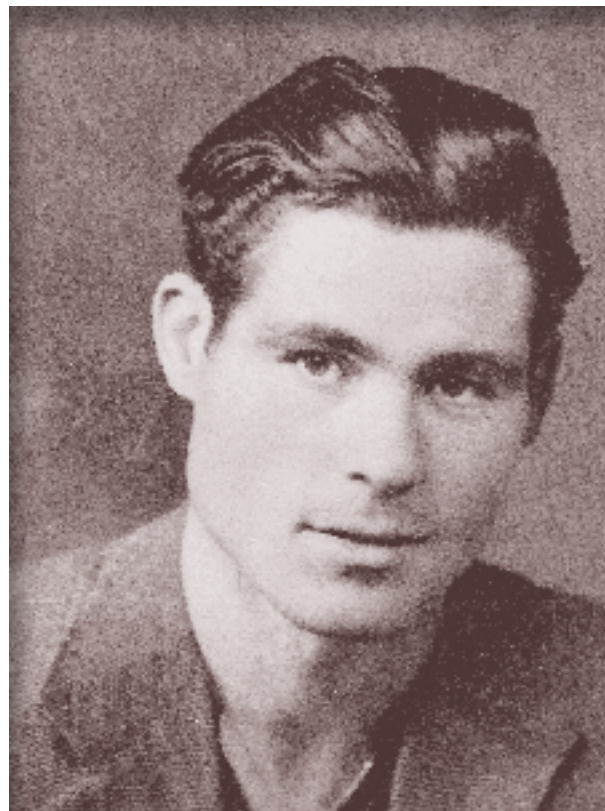
La BHMT ha complert 25 anys. És el punt de partida d'una nova època. Aviat es digitalitzarà la premsa tarragonina a partir de 1938. El camí és llarg i inesgotable.

Ramon Gras i Alomà

Enginyer de camins, canals i ports
Autor d'*Una Utopia, una Esperança*.
La història de Josep Alomà

L'any 2006 em vaig assabentar que l'Ajuntament de Tarragona havia resolt dedicar un carrer a Josep Maria Alomà i Sanabras. Ben aviat vaig pensar que s'obria el camí cap a la realització d'un projecte gestat uns anys abans, quan vaig dur a terme el treball de recerca de batxillerat sobre la trajectòria d'Alomà durant els anys de la República i la Revolució. Quedaven tres anys per al 2009, l'any del centenari del naixement de l'avi, i la inauguració del carrer semblava l'excusa idònia per donar embranzida a un homenatge integral que suposés el primer pas cap a un reconeixement a un personatge històric tan rellevant com silenciats en la història de Tarragona. Havia de completar l'estudi biogràfic, que ara abastaria tota la seva trajectòria vital, i aprofitant les gravacions de les entrevistes que l'historiador Jordi Piqué li féu als anys vuitanta acompanyar la publicació amb un documental que aportés un miratge complementari a la del llibre. Finalment, el tret de sortida dels actes es materialitzaria en un acte d'homenatge que precediria la inauguració del carrer, celebrada, simbòlicament, l'any del centenari de l'homenatjat.

La visita a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona es presentava, doncs, en aquest context, com una fita obligada en la recollida de documentació que suposaria l'espina dorsal sobre la qual construir el relat de la vida de Josep Alomà. No només perquè parlar de la República, de la Guerra, i de la Revolució a Tarragona és parlar de Josep Maria Alomà, que ho és, sinó perquè a més a més fou precisament Alomà el director del *Diari de Tarragona* entre el 29 de juliol de 1936 i el setembre de 1937, l'etapa àlgida d'un procés que suposa el fet històric més estudiat de la història de la humanitat i, paradoxalment, un dels més desconeguts pel gran públic.

Potser no tan paradoxalment, doncs, són molts els interessats a silenciar un episodi històric que evidencià que existeix una alternativa al capitalisme, al feixisme i a l'autoritarisme marxista, i que aquesta es manifestà precisament a la nostra terra i la protagonitzaren els nostres avis.

No fóra just, però, en aquest cas, destacar o significar una anècdota o troballa en particular que m'il·luminés en la meua recerca, ja que la consulta dels diaris tarragonins presents durant la Revolució de 1936-1939 suposà el descobriment d'una màquina dels temps, un giny necessari en el moment adequat, una vertadera porta oberta a la quotidianitat d'una societat tan propera i alhora tan llunyana

com la Catalunya i la Tarragona revolucionàries en el marc de la Guerra Civil.

Pel que fa a l'etapa compresa entre l'adveniment de la República i el cop d'estat de militars i paramilitars feixistes de juliol del 36, fou encoratjador comprovar amb quina claredat i detall recordava Alomà en les entrevistes dels anys vuitanta els fets més transcendents de l'època, contrastant les vivències amb el punt de vista dels redactors dels diaris de l'època, des dels Fets de Tarragona, esdevinguts quan el governador civil prohibí un míting organitzat per la CNT i la Unió de Rabassaires on s'anaven a denunciar les flagrants injustícies que es produïen al camp català, passant per les visites de Lerroux, president de la República, a Tarragona, així com en els actes de celebració de l'aniversari de la proclamació de la República.

Un cop fracassat el complot a Tarragona, i amb l'esclat de la Revolució, la CNT-FAI requisaria l'històric *Diari de Tarragona* i Josep Alomà en seria designat director. D'aquesta etapa cal destacar que a diferència de *Llibertat*, controlat per ERC, i en una època de grans sectarismes, Alomà s'oposà a la coerció i la censura regnant i respectà les opinions personals dels redactors. Així mateix, molts dels operaris continuaren sindicats a la UGT.

Pel que fa als articles d'Alomà, aquests denoten erudició autodidacta i voluntat de pedagogia, en un afany d'estimular els treballadors a abandonar la «manca de consciència de guerra» i preconitzant les idees llibertàries, aquelles que eren majoritàries entre les persones més conscients de Catalunya ja des de finals del segle XIX, i que unien els molts militants de la classe treballadora que jugant-se la vida havien fet fracassar el cop d'estat a Catalunya en les jornades heroïques del 19, 20 i 21 de juliol de 1936, malgrat enfrontar-se a un exèrcit professional ben equipat i recolzat per paramilitars d'extrema dreta.

L'obra cultural liderada per Alomà com a tinent d'alcalde i conseller de Cultura de l'Ajuntament també tindrà ressò en la premsa local, i la promoció del teatre; del cinema; de la música clàssica, els himnes revolucionaris i l'òpera;

de les belles arts, i de la lectura, la ciència i la formació es manifestarà en nombrosos articles, notes i columnes presents a les pàgines de *Llibertat*, *Acció*, *Endavant*, *Front Antifeixista*, *La Vanguardia* i *Diari de Tarragona*.

Tampoc no hi faltaran referències a la tasca de conservació del patrimoni, materialitzada a través del Comitè d'Incautacions d'Obres Culturals, del qual Alomà ocuparà la vicepresidència, i on comptarà amb l'inestimable ajut dels responsables de l'Escola Taller d'Escultura i Pintura de la Generalitat, Joan Rebull i Ignasi Mallol.

Els testimonis de les múltiples persones que salvaren la seva vida mercès a l'actuació d'Alomà i que trobaren aixopluc en la seva persona, els trobaria en un altre centre de documentació: l'Arxiu del Govern Militar, Tribunal Militar Territorial III, a Barcelona. Malgrat això, algunes petjades de les in comptables gestions i rescats es poden trobar en notícies com la del 17 de setembre de 1936, que anuncia que el sacerdot Pere Batlle «ha passat a col·laborar amb tota lleialtat a la conselleria de Cultura del Comitè Antifeixista».

Així mateix, el pols d'Alomà no tremolarà en la denúncia dels interessos, el manteniment de privilegis profundament injustos i la mentalitat caduca que havien estimulat el cop d'estat i el seu recolzament per part de la Itàlia feixista i l'Alemanya nazi, i així es manifestarà en nombrosos articles. A tall d'exemple, citarem «La intervenció religiosa en la nostra guerra», en referència al posicionament de nombrosos membres de l'Església Catòlica que qualificaren la guerra de «cruzada» entre «la civilización y la barbarie, la religión y el ateísmo, España y la anti-España»; «Calen solucions ràpides», denunciant el paper de les democràcies liberals que constituïren el pacte de no-intervenció; o «Víctimes del criminal feixisme», en referència als bombardejos sobre la població civil de Tarragona per part de l'aviació italiana i alemanya que provocaren centenars de morts.

També cal destacar la troballa de nombrosíssimes referències a mítings, locucions radiofòniques, concentracions a l'Ateneu Llibertari, reunions del Sindicat Únic de l'Ense-

nyament i les Professions Liberals de la CNT, conferències, i d'altres actes polítics on Alomà tingué un paper protagonista, liderant la difusió de l'ideari àcrata a Tarragona i promovent la unitat de l'Aliança Obrera de la CNT amb els sectors de la UGT no contaminats per l'estalinisme, en defensa de l'aprofundiment de les conquestes revolucionàries.

La defensa de l'obra constructiva dels sindicats confederals a la rereguarda i de l'entrega mostrada al front pels anarcosindicalistes serà una constant dels articles d'Alomà, que es farà extensible al llarg de tot el període. Especialment quan l'ombra de la Komintern s'anirà fent present a la rereguarda tarragonina, amb el creixement exponencial dels estalinistes del PSUC i el suport que rebran d'Acció Catalana i de determinats sectors d'Esquerra Republicana. Alomà denunciarà les argücies contrarrevolucionàries en articles com «La contrarrevolució en marxa», de l'1 de desembre de 1936, o «L'augment abusiu del preu de les subsistències», de l'11 de juliol de 1937, en referència al paper de la patronal infiltrada a la UGT a instàncies del PSUC, anomenada GEPCI. Així mateix, la sagnant repressió contra el POUM i la CNT serà denunciada en articles d'Alomà com «Un ple històric», del 13 de juliol de 1937, i «Què es pretén?» del 5 d'agost del 1937.

Una de les principals fites del període fou la constitució del Consell de l'Escola Nova Unificada, liderada pels anarquistes de la CNT-FAI. La delegació del CENU a Tarragona, presidida per Alomà, transformà d'arrel el sistema educatiu, higienitzant i ampliant els centres escolars antiquats, tancant els més vergonyants i obrint-ne de nous i amb més prestacions; incorporant els avenços educatius hereus de la pedagogia de Ferrer i Guàrdia, i reintroduint, per primer cop en més de dos segles, el català com a llengua vehi-

cular. Les pàgines del *Diari de Tarragona* i de *Llibertat*, els principals diaris del període, així ho reflectirien.

Em vaig adreçar a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona amb l'objecte de constatar alguns fets històrics de què ja tenia notícia per altres fonts, i per, en el millor dels casos, estudiar els articles principals de Josep Maria Alomà per tal d'entendre el seu posicionament i el d'altres persones que protagonitzaren aquells moments davant les successives crisis, problemàtiques i divergència d'estratègies que s'enfrontaven en uns moments en què confluïen en el temps una profunda transformació de la societat amb la guerra total contra el feixisme.

Certament, vaig trobar molt més que això. Editorials, articles d'informació local i columnes sobre l'evolució del front redactats per Josep Maria Alomà, cròniques de Lluís de Salvador, convocatòries d'activitats a l'Ateneu Llibertari, presentacions de pel·lícules al Cinema Modern o nits d'òpera a la plaça de braus, espectacles musicals a càrrec del l'orquestra del Sindicat d'Espectacles Públics de la CNT, testimoniatges dels espectaculars avenços de l'Escola Nova Unificada, la tipografia, el disseny de l'encapçalament, el tacte de les pàgines en definitiva, tot un seguit de petjades que indefectiblement em duïen a copsar la transcendència i la proximitat d'uns fets que constitueixen l'única Revolució genuïnament llibertària de la història, una frenètica successió de fets destinats a construir una nova societat, inspirats per aquell ideal «de bondat, de bellesa, de servei als altres i sobretot d'independència personal», tal com Josep Maria Alomà definia l'anarquisme. I és precisament el seu exemple, l'orgull del seu llegat i la vigència de les seves idees allò que ens estimula a continuar la seva labor amb la certesa que sense esperança no s'avança cap a la utopia.

Josep M. Grau i Pujol

Arxiver i historiador

La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, un centre al servei de la investigació

ls aniversaris de les institucions solen tenir dues funcions: la primera valorar la feina feta, i la segona posar els fonaments per encarar el futur. Tarragona, a causa de la seva capitalitat administrativa, ha disposat de diferents serveis culturals tant públics com privats. Les biblioteques existents són diverses i n'hi ha de generals i d'especialitzades; la més gran en exemplars i antiga de fundació oberta fins avui és la provincial (al carrer Fortuny), que també disposa de fons de premsa històrica local i comarcal. Segueix en importància la de la Universitat Rovira i Virgili, sense oblidar l'Hemeroteca Caixa Tarragona, de l'obra social d'aquesta entitat bancària. A més, existeixen petites biblioteques especialitzades: les dels museus (com la del Museu Nacional Arqueològic, la del Museu d'Art Modern o la de l'Autoritat Portuària), la del Col·legi d'Arquitectes, la de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense i els arxius, entre d'altres. Alguns d'aquests centres depenen de la Generalitat de Catalunya, la Diputació o són privats, però de lliure accés.

En el cas que ens ocupa avui la titularitat i la gestió són municipals. Tarragona no és l'única ciutat a nivell de l'Estat que manté una hemeroteca i això entra en la normalitat i ens en felicitem. Abans que res hem d'agrair la dedicació de les dues directores: la Montserrat Duch (1985-1987) i M. Elena Virgili (a partir de 1988 i fins l'actualitat), ja que han estat el

veritable pal de paller per al seu funcionament intern, sempre enfocat amb tota professionalitat al servei de l'usuari, amb la important tasca de difusió dels fons a través de llibres i articles de revistes.

Com a consideracions generals ens agradaria remarcar primerament la seva ubicació al nucli històric, una ubicació cèntrica en un edifici emblemàtic, tot i que malauradament ara no disposi de l'espai suficient, i en segon lloc el pes dels llegats o donacions que custodia. Al nostre país el col·leccionisme és més que una afició o una distracció, per a molts és una dedicació que ocupa hores i costa recursos econòmics, però sovint amb vocació altruista, ja que sigui en vida o en mort volen que l'esforç recopilatori de tota una vida, sigui de llibres, impresos, revistes, postals, o altres tipologies, estigui en mans públiques per a la seva preservació, ordenació, consulta i difusió. El nostre homenatge al notari Josep Gramunt, al químic Antoni Quintana, l'enginyer Carles Babot, el periodista Lluís de Salvador i a la família Nadal-Malé. Gràcies a les compres d'aquests mecenes de la cultura, joves estudiants com jo quan visitàvem la Biblioteca Hemeroteca Municipal hi descobríem veritables joies literàries i històriques que havíem vist citades en bibliografies però que no havíem tingut el plaer i privilegi de tenir a les mans i menys de poder-les llegir. Els que veníem de comarques ens meravellàvem d'edicions exhaurides o que sols podíem localitzar a més a més en les grans biblioteques de Barcelona, amb els lògics inconvenients del desplaçament. En el nostre cas concret els volums referits a la Conca de Barberà o a la Selva del Camp eren els preferits, en especial els diccionaris geogràfics que contenen entrades de totes les poblacions catalanes, o almenys tarragonines, i que més tard servirien de base per a petits articles per a la premsa local, la més propera a les nostres possibilitats d'aleshores.

Conforme avançaven els cursos de la llicenciatura de Geografia i Història alguns professors ens demanaven treballs de recerca en base documental. Per a l'època contemporània era bàsica la premsa diària, i tots cap a l'He-

meroteca Municipal a fer buidatge en fitxes, que per alguns foren la base de les seves tesines o tesis. Encara no existien les màquines digitals ni els ordinadors i la feina la fèiem a mà, com a màxim amb l'ajuda de les fotocopiadores. No és aquest el lloc ni el moment per relacionar tots els treballs realitzats gràcies als fons de la Biblioteca Hemeroteca, però sí que ens agradaria destacar-ne un. És el referit a un tractat sobre la brúixola i el magnetisme terrestre que va editar l'any 1807 un prevere nascut al Vilosell (Les Garrigues) l'any 1739 i mort a Bràfim el 1816, que en companyia del Dr. Antoni Roca Rosell i de Roser Puig Tàrrach estudiàrem en el llibre: *L'obra de Josep Rubió i Nadal, científic il·lustrat, rector de Vilanova de Prades (1792-1807): Hipòtesis... con la que se descubre la causa de la declinación y variación de la Aguja de Marear*, publicat per l'ajuntament i la parròquia de Vilanova l'any 1999 i que avui es troba ja exhaurit. Doncs bé, la primera edició impresa de la hipòtesi de Mn. Josep Rubió únicament la vam localitzar aleshores dins el llegat Gramunt de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona i fou l'embrió de l'esmentat llibre.

Tal com manifestàrem públicament fa deu anys en un article al *Diari de Tarragona*, donem gràcies a tot el personal que treballa a la Biblioteca Hemeroteca Municipal, per les seves atencions i l'exquisit tracte que ens han donat en totes les nostres demandes, en especial a la directora, la M.Elena, antiga companya de carrera. Per molts anys.

Manel Güell

Encarregat de l'Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona

Troballes a l'Hereroteca Municipal de Tarragona

L'Hereroteca Municipal ha estat punt de confluència per a consultes documentals de tota mena. Conté les principals capçaleres dels periòdics de la ciutat (de fa pocs mesos, penjats a la xarxa) i una magnífica col·lecció de bibliografia local on s'hi pot trobar qualsevol dels títols publicats de temàtica tarragonina. El servei que presta el seu personal és impagable, i el tracte personalitzat, la voluntat de cooperació i l'amabilitat que poden dispensar en tractar-se d'un centre d'infraestructures modestes, està per damunt del que poden oferir molts altres.

Les experiències de consulta a l'hereroteca, per bé que puntuals, han estat múltiples. Bàsicament hi he cercat monografies que per la seva antigor i/o difusió limitada només ha estat possible localitzar i llegir allí. En aquest sentit

recordo, en concret, la consulta de la *Tarragona Benèfica* i d'algun altre llibre descatalogat de fa molts anys.

Una de les sorpreses més grates fou comprovar que entre el material traspasat de l'antiga biblioteca de l'Ajuntament hi figurava la col·lecció dels Dietaris de l'Antic Consell Barceloní, vulgarment anomenats els *Novells Ardits*. Es tracta d'una sèrie de volums editats entre 1892 i 1974 que transcriuen les actes municipals del principal consistori català, el de Barcelona. Són, doncs, una peça clau en la historiografia catalana, i com a tal han estat consultats, treballats i citats pels principals historiadors de Catalunya. Ignorava que Tarragona tingués aquesta col·lecció de llibres (la URV només compta amb alguns exemplars solts en el Llegat Capmany), la qual ara ja no farà falta anar a consultar a Barcelona.

Bàrbara Guim

Quan arribes al final del carrer Major et trobes amb l'Antic Ajuntament de Tarragona, lloc on al llarg del temps i fins al passat s. XIX s'hi arreglaven els temes de la nostra ciutat. Amb la recuperació democràtica dels ajuntaments es començà a arranjat aquest edifici. Puges per l'escalinata principal i et trobes amb una porta petita que et porta a unes escales petites; les puges i entres en un espai lluminós, amb unes finestres que donen a l'artèria principal de la Part Alta, amb unes prestatgeries plenes de llibres, diaris i tot un seguit de documentació diversa on es reflecteix el passat i el present de la ciutat. En una habitació del costat es troben relligats diferents diaris i revistes que han copsat la història del dia a dia.

Però el que més m'agrada de l'actual Hemeroteca és l'atenció de les persones que hi treballen. Aquestes fan que durant les hores que un hi passa fent tota mena de consultes es trobi com a casa. Sempre reps l'ajuda i la informació adequada per a l'ocasió.

Avui he anat a consultar diverses dades en diferents diaris. M'assec, m'organitzo i demano a les bibliotecàries la informació que necessito. El material a consultar és gran i voluminós i les taules ho són en funció d'aquest material. Quan crec que la informació és a punt d'arribar, la bibliotecària m'informa que el material que demano no el podré consultar amb el suport paper, ja que amb el temps es deteriora; poso cara de sorpresa. "No et preocupis" –em

diu la bibliotecària– "tota aquesta documentació la podràs consultar a l'ordinador, ho tenim tot digitalitzat." Respiro.

Em poso a mirar el material digitalitzat, cerco, trobo el que m'interessa, però tinc una debilitat. Sabeu quina és? Els anuncis de l'època. Els de les navilieres amb què des del port de Tarragona pots anar per tot arreu, els de diverses professions que es van instal·lant cap a una de les artèries principals de la ciutat: el carrer de la Unió, que uneix la Part Alta i la Part Baixa.

La tasca que faig és feixuga, descanso, faig una ullada al que passa a la resta de l'estança. A la sala principal hi ha persones que consulten diverses informacions, llibres, revistes..., silenci, n'hi ha que porten els seus ordinadors portàtils (la tecnologia està al servei de les persones), se sent passar els fulls... Aquest silenci només es trenca quan algú vol fotocopiar algun document amb l'aprovació de les bibliotecàries.

Quan surto és de nit –he entrat amb la llum del dia esmorteïda–, fa humitat però no fred, som a les acaballes de la tardor i s'albira l'hivern. Baixo pel carrer Major cap a la part nova de Tarragona. Tinc al pensament l'aspecte socialitzador d'aquesta biblioteca, i per extensió de totes: gràcies a aquestes podem conèixer el passat i el present de la nostra societat i comprendre els canvis que es van desenvolupant sense perdre, però, les arrels d'allò que ha estat i és la ciutat de Tarragona.

Montse Icart

La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona compleix aquest any el 25è aniversari. Moltes felicitats. Sí, us felicito molt sincerament.

No fa gaires dies, potser només algunes setmanes, havia de fer unes consultes a la premsa dels anys 30. En arribar a la Biblioteca, va ser tot tan fàcil! En pocs minuts vaig tenir a la vista els articles que m'interessaven. Extraordinari! La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona disposa de la digitalització del fons de publicacions periòdiques locals més importants. Així celebren el seu 25è aniversari. És a dir, també, cosa molt important, les consultes es poden efectuar per Internet, amb tot el que això representa de facilitats, immediates, bon servei, etc.

Però no ha estat fàcil arribar fins aquí. L'emblemàtic edifici on està ubicada aquesta Biblioteca, que es troba al bell mig de la Tarragona medieval i que al mateix temps està sobre la Tarragona romana, va ser en temps molt reculats, la seu de l'Ajuntament. Ja en el segle XX, l'ocupava l'Escola Normal, i als anys 50 va ser la seu de l'Escola de Música. Finalment, després d'una restauració en profunditat de tot l'edifici, l'any 1985, l'alcalde Josep M. Recasens, amb gran satisfacció, inaugurava la nova Biblioteca Hemeroteca, que va ocupar el segon pis de l'esmentat edifici.

Recordant els seus inicis penso que en aquells moments ningú es podia imaginar el gran canvi que s'hi ha produït. El seu fons s'ha vist incrementat de forma espectacular, tant pel que fa a la Biblioteca i a l'Hemeroteca com als dife-

rents i importants llegats de diversos patricis tarragonins, que de manera desinteressada, van voler (ells o els seus hereus) que els seus llibres formessin part del fons cultural d'aquesta institució, convençuts tant de la importància de la cessió com del tracte acurat que rebria el fons, de manera que el ciutadà de Tarragona o l'estudiós interessat podria gaudir-ne o consultar-lo.

M'agrada recordar en aquest punt un fet que em sembla prou lloable: motivat per aquest esforç municipal, un tarragoní (nascut al Catllar), Amadeu J. Soberanas Lleó, filòleg i bibliògraf, havia pogut adquirir excepcionalment els exemplars del *Diario de Tarragona* des del 1808 al 1811. Aquests exemplars els va cedir a l'Ajuntament de Tarragona per tal d'ampliar la col·lecció guardada a la Biblioteca Hemeroteca, fet que cal agrair-li sincerament.

Amb tot això, la part de l'edifici que actualment ocupa la Biblioteca Hemeroteca, ja és del tot insuficient. Hi ha més llibres que prestatgeries, i això em sembla que és molt bo. L'Ajuntament, doncs, conscient de la gran importància que té el fet de dotar de més espai l'actual instal·lació, té previst en un futur pròxim destinar tot l'edifici a la Biblioteca Hemeroteca.

Vull felicitar l'actual directora, Elena Virgili, que ho ha estat gairebé des de l'inici, per la magnífica gestió d'aquest centre de cultura tarragonina que tots tant estimem i admirem i que ha esdevingut punt de referència insubstituïble per a tots els interessats en la història i la cultura de la nostra ciutat.

Antoni Jordà Fernández

Catedràtic d'Història del Dret i de les Institucions de la URV

Felix qui nihil debet: d'Erasmus de Rotterdam a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (1985-2010)

La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT) celebra el 2010 el seu vint-i-cinquè aniversari, una vegada finalitzades les obres d'arranjament de l'espai que ocupa a l'Antic Ajuntament de Tarragona, seu emblemàtica per a la història i les institucions locals de la ciutat.

No he estat un gran usuari de la BHMT; podríem dir que sóc un usuari esporàdic dels seus fons, bé siguin llibres, opuscles o col·leccions de premsa. Ara bé, en les èpoques en què he fet qualsevol recerca a la BHMT he dedicat els esforços i la intensitat necessàries per tal d'extraure tot el profit possible de la consulta dels seus fons. Normalment, la meua aproximació a la BHMT ve determinada per la investigació sobre algun tema que podem definir com d'àmbit local. Ja he dit i escrit en altres llocs que la història local té una rellevància molt més destacada del que hom acostuma a creure.

En efecte, en el decurs de la història molts autors pale-saren el seu interès per investigar aspectes del passat històric d'una vila, d'una ciutat, d'un terme... Pretenien, pot-ser sense saber-ho, fer estudis d'història, d'història local... Però, què és la història local?

Sobre la història local (que no és solament la història de les ciutats), hi ha hagut una certa tradició historiogràfica inclinada a menystenir-la. Era criticada pel seu excessiu nivell d'erudició, l'absència de sistema i metodologia adients, la manca de preparació científica dels autors... Actualment, aquestes consideracions estan del tot superades, entre altres motius per la dificultat d'establir una definició acceptable de la història local. Per què una història és local? Per la seva temàtica limitada a un territori "petit" en contraposició a un espai més "gran"? O és local per la procedència i/o formació de l'autor? Per exemple: l'estudi de la borsa de Wall Street dins del sector economicofinancer del nostre món globalitzat no deixa de ser, en teoria, un estudi d'història "local"; i l'anàlisi arquitectònic del Palau Reial de Madrid no deixa de ser un estudi d'història "local" de l'urbanisme de la *villa y corte*.

Sembla evident que el llistó que separa la història local o comarcal de la història global o general és difícil de trobar. Cal tenir uns objectius clars, i posar els mitjans per aconseguir-los. Amb aquesta perspectiva, la discussió sobre la necessitat de la història local queda plenament superada: cal una història global, completa, ben feta, de factura

moderna i de discurs innovador, sense oblidar, però, el que s'ha fet fins ara.

Per fer possible la superació d'aquest repte, les fonts d'informació són bàsiques i fonamentals. Ja siguin fonts bibliogràfiques o fons documentals (la distinció dels quals no sempre és fàcil d'esbrinar), l'accés a aquesta informació és la palanca que impulsa l'investigador en la seva recerca. Localitzar les fonts, saber-ne prèviament l'estat, intuir-ne el contingut, etc. són fases o etapes de tota recerca. L'ajuda dels experts professionals de la biblioteconomia i la documentació és imprescindible: una bona orientació pot facilitar en gran manera l'èxit de la recerca que s'inicia.

Els fons de la BHMT són prou rics per engrescar qualsevol recerca; crec que els he consultat gairebé tots, buscant informació i detalls sobre el llibre antic que ja no es troba, o el que no figura a les biblioteques, o aquell exemplar de bibliòfil que és essencial per acabar una nota a peu de pàgina d'un treball o per finalitzar (o iniciar, qui sap!) aquell capítol o apartat del treball en curs.

Les estones de recerca a la BHMT han estat sempre molt agradables i agràides, coincidint amb col·legues de recerca coneguts o desconeguts. Certament, són, som, un públic especial, aquest dels investigadors, lletraferits i curiosos dels papers i els llibres, que no tenen mai pressa, que esmerçarien hores i hores en la consulta i lectura de llibres, manuscrits, cartells o qualsevol altra font d'informació, que gaudeixen llegint coses del passat perquè, en definitiva, són vivències ja passades que, tanmateix, fan el present.

La professionalitat i dedicació del personal de la BHMT, amb la seva directora al capdavant, la M. Elena Virgili i Bertran, és un element cabdal en tot aquest món bibliogràfic i documental. Cal dir-ho, perquè certament és d'agrair la seva feina, que tanta ajuda proporciona als investigadors.

Com iniciant una nova època, l'any 1500 es publicaven a París per primera vegada els *Adagia* d'Erasmus de Rotterdam. En un d'ells, afirmava: *Felix qui nihil debet*¹. Manlleuant aquesta reflexió, i capgirant-la alhora, podem afirmar amb goig que per als investigadors que han treballat i treballaran amb els fons de la BHMT, *felix qui debet*, "feliç qui deu", un agraïment sincer pel suport rebut a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, al seu personal i a l'Ajuntament que honorant la ciutat conserva tot aquest patrimoni històric i documental.

1 Utilitzo una edició de Paolo Manuzio [Paulus Manutius], *Adagia Optimorum Utriusque Linguae Scriptorum Omnia, Quaecumque Ad Hanc Usque diem exierunt: cum plurimis ac locupletissimis indicibus*. (Roma 1575, reed. Ursellis [Oberursel]: Ex Officina Cornelii Sutorii, impensis Lazari Zetzneri, 1603), p. 690.

Emma Liaño

Catedràtica d'Història de l'Art de la URV

lena, querida amiga:

No me enteré de vuestra iniciativa para celebrar el 25º aniversario de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona en un primer momento y me mandaste otro correo. Seguro que el primero había sido abducido por la informática de mi buzón, siempre demasiado lleno. Me pedías algo muy simple. Una colaboración, más bien un comentario de mis experiencias y anécdotas en esa biblioteca, “tu” biblioteca, respetuosamente y con permiso del Ayuntamiento. Mi respuesta: “Lo intentaré. Tengo ahora entre manos varias cosas urgentes y estoy bastante agobiada. No se si llegaré a tiempo”. Y tú insistiendo: “Inténtalo, aunque te pases un poquito de fechas...”.

Así que hoy, algo más relajada, he decidido corresponder a tus mensajes recuperando, como ves, ese género epistolar tan olvidado y tan directo, porque interpreto tu invitación en su aspecto más entrañable, de tú a tú, amistosa y sincera. He recordado un episodio premonitorio, de tus primeros tiempos. El día en que, con un entusiasmo desbordante, me contaste que acababas de recibir el Legado Babot. Me informaste de su importancia y de su contenido ante una mesa alargada, en una sala estrecha, en parte sala de consulta de una biblioteca y despacho improvisado de su encargada, con una máquina de escribir y varios ficheros al fondo. Ganas de trabajar no faltaban.

Desde entonces ha pasado tiempo. Diría que para mi, demasiado. Pero os hemos visto crecer con esfuerzo y dedicación admirables. Nos habéis atendido como si en cada búsqueda estuviera en juego vuestra propia investigación además de la nuestra.

Es muy gratificante comprobar que de nuestras aulas ha salido gente así. Inteligente y preparada, a pesar de nuestras deficiencias. No sabes cuánto me alegro de que estéis colaborando a demostrar el valor de la cultura y que la

tarea que se realiza desde las especialidades llamadas “de letras” merecen un profundo respeto.

Te felicito. Por los veinticinco años. Por tu capacidad, tu eficacia, tu labor diaria, tu empeño, por los resultados y por saber trabajar en equipo, al que hago extensiva mi felicitación y gratitud. Y me felicito por tu amistad. ¡Que cumpláis muchos!

Josep Maria Llord i Porqueres

Aquestes ratlles són per atendre l'amable invitació de l'Elena i poder aportar el meu petit gra de sorra a la commemoració del 25è aniversari de la inauguració de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona.

Anar a la BHMT és com anar a un bon restaurant, ja que reps un bon servei i un millor tracte humà per part de les seves responsables. Com moltes de les persones que hi han passat, em considero una «rata de biblioteca». He cercat informació sobre molts i variats temes. N'esmentaré només alguns per no fer massa feixuga aquesta col·laboració.

Una recerca la vaig fer per a un treball universitari de l'assignatura Història Contemporània d'Espanya, sota el mestratge del malaguanyat Pere Anguera. La investigació estava relacionada amb els partits polítics que es van presentar a les primeres eleccions democràtiques al Parlament de Catalunya del 1980. Així mateix, he bussejat entre les cròniques, alineacions, resultats i classificacions futbolístiques de les dècades dels 70 i 80, anys en què vaig jugar a futbol en els equips de la Pobla de Mafumet, Tarragona i Santos. També he cercat dades dels bombardejos de l'aviació feixista italoespanyola sobre Tarragona, mentre buscava informació sobre la destrucció per les bombes del forn de pa que els meus avis i besavis tenien al número 15 del carrer Gasòmetre. Una altra bona feina la vaig fer cercant informació sobre la Guerra del Francès, també per a un treball universitari amb el Pere Anguera de tutor. La investigació em va dur a consultar els lligats de Josep Gramunt i Subiela i de Carles Babot i Boixeda. I va ser d'espigolaire al lligat Babot quan vaig fer la troballa si no més important almenys més interessant i peculiar per a mi. De cop i volta, va aparèixer davant els meus ulls el programa de festes del barri de Maria Cristina de l'any 1950, la qual cosa va significar una descoberta molt simbòlica i emotiva, ja que ni els més vells del barri el tenien. He de fer esment que

d'ençà de la recuperació de les festes del barri el 1982, he sigut membre de l'antiga Comissió de Festes, i actualment sóc el secretari de l'AV de Maria Cristina, Hernández Sanahuja, Cronista Sessé, López Peláez i avinguda de Catalunya números parells.

Aquestes han sigut una petita part de les meves vivències, i del temps no perdut que he passat a la BHMT.

Que puguem celebrar el 50è aniversari en una nova seu més àmplia i confortable.

Salut i per molts anys, noies!

Àngel López i Lluís

Embadalit a l'Hemeroteca

La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona celebra enguany el 25è aniversari i, a més, ho fa avançant en el procés de modernització que tota institució del seu caire exigeix. Bones notícies, doncs, per als qui ens agrada remenar els llibres, diaris i documents que ens ajuden a entendre millor la nostra història. Una tasca que, en el meu cas, ja fa molts anys que realitzo per obligació i per devoció.

Darrerament, però, vaig embarcar-me en un treball d'investigació que tenia un termini de finalització molt estricte i que em va portar per tota mena d'arxius, biblioteques i hemeroteques d'arreu del país, a parlar amb gent de diverses poblacions, etc. És a dir, a fer allò que fem els qui ens atrau això de cercar i interpretar el nostre passat. Foren uns mesos realment estressants, en part per això que acabo de dir, que hi havia un límit molt ben establert al calendari, però també per un altre aspecte que estic segur que a tots els que fan aquesta mena de feines els haurà passat.

La recerca tenia un objectiu molt concret, però les fonts d'on podia obtenir informació eren moltes. De fet, a mida que hi anava treballant, d'un fil d'informació, en principi insignificant, n'acabava traient un cordill i, després, molts fils i cordills més que semblaven fer-se inacabables. Per exemple: un modest retall de diari dels anys 70 del segle XX, que vaig estar a punt de deixar aparcat, finalment em va portar a un arxiu de Barcelona on vaig localitzar correspondència particular d'un investigador dels anys 40 que obtenia declaracions de persones que permetien replantejar seriosament un moment històric de la sardana (el tema del meu treball).

Ja ho sé: vostès em diran, sobretot els habituals en aquestes feines, que això ja és així, que és molt normal i

desitjable obtenir aquestes troballes. Però no em negaran que són situacions que produeixen cert pessigolleig a dins del modest remenador de papers vells. Entre altres coses, em preocupava que allò que es podia deduir d'aquella documentació marxava de l'eix principal de la investigació i m'incomodava deixar-ho a mitges.

Quelcom semblant em va passar a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. Aquí, amb la variant que el que trobava era una qüestió plenament tarragonina i directament relacionada amb la investigació. De fet, allò que estudiava amb preferència eren els primers testimonis de la sardana a Tarragona i les comarques més properes. Immers en aquesta tasca, vaig ser un habitual de l'Hemeroteca, on la tranquil·litat que habitualment hi regna, la bona acollida dels seus responsables i el material que hi trobava em van portar a un altre greu perill: l'embadaliment. També aquí em sembla sentir les veus que diuen que "és clar, li passa a tothom que fa aquestes tasques, ja ho té, això de buidar diaris...".

Sigui com sigui, la cosa s'allargava més del que havia previst, no només perquè localitzava (o no, que de tot hi va haver, ja que els anys han fet estralls en el patrimoni, com tothom sap) el que esperava trobar, sinó per les moltíssimes coses que em distreien l'atenció. Mil i una notícies sobre fets ocorreguts a Tarragona, anuncis d'esdeveniments propers, cròniques... N'hi havia de realment transcendentals, fins a altres de més banals, però tots redactats d'una manera que avui ens sembla, si més no, curiosa. La imaginació aviat volava i hom s'imaginava com podia ser la vida en aquella ciutat d'ara fa cent o més anys, amb uns escenaris sens dubte canviats, però que vull creure que en un hipotètic viatge en el temps podríem identificar aviat.

Malgrat tot, el treball va seguir el seu camí i, finalment, quedà enllestit fins i tot abans de la data requerida. A més, quedaven innombrables suggeriments, idees sobre altres recerques que em tornaran a portar, si tinc aquesta sort, a l'Hereroteca. Ara bé, algunes d'aquelles sorpreses sí que van servir per enriquir allò que tenia entre mans, com ara els fets que van tenir lloc el setembre de 1908 al voltant de les ballades de sardanes de les festes de Santa Tecla i que van tenir un gran ressò a la premsa local de tots els colors, a la de Barcelona i, fins i tot, tingué repercussions a la capital del regne i a nivell parlamentari.

Efectivament, de sobte, mentre buscava referències sobre activitat sardanista a la premsa local a inicis del segle XX, van començar a aparèixer articles, cròniques, cartes al director, etc. En definitiva, tots els gèneres periodístics de l'època hi estaven representats, tots parlant d'aquells fets. Vegeu com ho narrava el diari catòlic *La Cruz* del 25 de setembre d'aquell any:

«A las siete y media de anteanoche ocurrió un incidente en la Rambla de San Juan, que pudo tener serias consecuencias. Estaba interpretando sardanas la «Cobla tarragonina», en la tribuna levantada por el Ayuntamiento, y varios jóvenes habían formado un círculo en la acera, al lado de la «Fraternidad republicana». Algunos intransigentes se permitieron molestar á los sardanistas, y tomando el público parte en la cuestión, se originó una reyerta en la que se menudearon los palos y silletazos. Se nos dijo que dos individuos salieron del lance con sendas heridas en la cabeza. La gente aplaudió á los sar-

danistas, reanudó su música la copla, y por fortuna siguió todo sin más novedad.»

El periòdic catalanista *Catalunya Nova*, com és natural en aquells temps en què aquest moviment havia adoptat la sardana com un dels seus símbols, va posar el crit al cel i se'n va fer ressò durant setmanes. El cas és que aquelles batusses es van repetir en moltes poblacions, i en alguns casos amb proporcions considerables, com a la veïna ciutat de Reus.

Els protagonistes sempre eren els lerrouxistes, que veïen en la sardana allò que acabem d'apuntar: un símbol de catalanitat. Però allò que més va indignar els catalanistes i, segons es pot deduir de les cròniques publicades, a molts sectors de la ciutat, fou la reacció de l'autoritat municipal, permissiva amb els contraris a la sardana i injusta a l'hora de prendre mesures, ja que amb l'excusa d'evitar aldarulls l'alcalde decidí traslladar les ballades a llocs poc cèntrics, com si el càstig hagués de ser, precisament, aplicable als sardanistes, no pas als agressors.

Sortosament, els anys han passat i moltes d'aquelles situacions ja són història, fets que ara analitzem per mitjà d'eines i recursos d'un valor incalculable per als lletraferits, aquells per als quals sempre serà un plaer passar pàgines esgrogueïdes –encara que ara les noves tecnologies sovint facin que aquesta feina sigui ben diferent. Un dels punts de trobada obligats esperem que segueixi sent l'Hereroteca.

Carles Mallol

La BHMT: un tresor

En un petit indret de la Part Alta de la ciutat de Tarragona s'amaga un gran tresor, la Biblioteca Hemeroteca Municipal. Tot i que pot semblar l'inici d'un conte, no ho és pas, és la realitat. Veritablement, entre les parets del vell recinte de l'Antic Ajuntament hi ha un tresor: el del coneixement, la història, la cultura, les tradicions, les imatges, etc. de la nostra estimada Tarragona. L'encert en el seu dia de crear aquest servei ciutadà ha permès la conservació de molta de la documentació referent a la nostra ciutat i, el que és més important, que la ciutadania hi pugui accedir.

Els fons documentals d'hemeroteca i biblioteca d'àmbit local són dels millors que es poden trobar i no paren de créixer. Llegats, donacions, adquisicions... la converteixen en una biblioteca hemeroteca viva.

Aquest espai és un lloc de referència per als investigadors, els estudiants i els ciutadans que volen aprofundir, fer recerca o saber més sobre la nostra ciutat. Una vegada has conegut tot el que et pot oferir la Biblioteca Hemeroteca Municipal és molt fàcil convertir-te en un més de la seva "clientela fixa".

A tot això cal afegir-hi el component humà. En un bon servei influeixen molt les persones que hi treballen, començant per l'Elena, com a responsable del servei, que a més de localitzar les fonts documentals que necessita l'usuari, l'assessora i l'ajuda en la seva investigació, hi col·labora, l'aconsella en la recerca, etc., fins a les seves ajudants, la Rosa i la Montse, sempre atentes i amb molta paciència. El seu tracte amb els usuaris és excel·lent, els fan sentir com a casa seva.

Però tant de bo tot fossin flors i violes. L'altra cara d'aquest servei es fa pal·lesa pels pocs recursos que hi esmerça el nostre consistori. Ni la biblioteca ni l'ús que se'n

fa ara són els mateixos que fa 25 anys. Com ja s'ha apuntat anteriorment, aquest servei ha crescut i molt. Fa falta un espai més gran, amb més metres lineals de prestatgeries (no és permisible que els llibres s'amunteguin o estiguin desats en caixes per manca d'espai), amb millor accessibilitat per a tothom (una tercera planta sense ascensor ni serveis limita considerablement l'accés a persones amb mobilitat reduïda), amb un horari d'atenció al públic més ampli, amb una sala de consulta més gran (pel nombre d'usuaris i el volum de la documentació aquesta de vegades és insuficient) i amb més ordinadors per a les consultes dels fons i d'Internet (tan sols n'hi ha un per als usuaris i és obsolet). Des d'aquesta col·laboració reivindico un espai digne per a la Biblioteca Hemeroteca Municipal, que sigui cèntric, a peu pla i amb prou espai, com ara l'edifici de l'antic Banc d'Espanya, per tal de fer-lo accessible a tots els ciutadans. Altrament continuarà essent un gran tresor amagat en un petit indret de la Part Alta de la ciutat, desconegut per a la majoria dels tarragonins.

Felicitats pel 25è aniversari i per molts anys més!

Enrique Mariscal

“Serendipidad” en la Hemeroteca.

Manos que curan

El hallazgo ocurrió en el territorio de la Imperial Tarraco, para mayor precisión en un recinto municipal, a comienzos del 2005.

El poder de las coincidencias fue vivenciado por una pareja de argentinos instalados en la Biblioteca. Todas las mañanas concurrían para dar término a un libro titulado *Reiki de cada día*; ella, Susana Mazza, residente en Buenos Aires, practicante consagrada a la “gimnasia sin nombre” del sistema Milderman, y al estudio benéfico de las “manos que curan”, era la feliz autora de esa obra testimonial. Le acompañaba en esta feliz tarea literaria, su pareja: un escritor porteño autor de numerosas publicaciones en España; conocido entre sus amigos, como Henry o a veces, con simpatía, como “el maestro Pan de Leche”.¹

El lugar de trabajo que habían encontrado era muy apropiado para protegerse del frío invernal que dominaba las calles de Tarragona, poco transitadas a esas horas tempranas. Además la Hemeroteca contaba con acceso a Internet, buenas enciclopedias y un trato muy cordial de las especialistas que atendían el servicio de investigación escrita.

También solían aparecer en el salón de lectura unos señorones locales, entrados en años, que transcribían entusiastas, de puño y letra, textos de periódicos añejos donde figuraban ciertas celebraciones que ellos documentaban

en cuadernos para un destino de lectores virtuales supuestamente adictos a las citas documentales.

Fue en ese cálido ámbito afectivo, en el piso alto, rodeado de libros, donde los visitantes vivieron el prodigio de un “hallazgo valioso imprevisto”, que de eso se trata cuando se pronuncia el termino inglés de “serendipity” o de “serendipidad”. Este vocablo no incorporado todavía al lento Diccionario de la Real Academia, a pesar de haber sido acuñado por el afamado escritor inglés Horacio Walpole (1717-1791) se refiere a cierta historia del rey de Ceilán con sus tres hijos aventureros. “Serendipia”, proviene de “Serendib” o “Serendipo”, antiguo nombre de Ceilán, luego conocido como Sri Lanka.²

Cuenta la leyenda que los sagaces príncipes salieron a recorrer la totalidad del mundo conocido y recibieron una solicitud especial de su padre, el Rey. Éste les pidió ciertos objetos que necesitaba de manera indispensable, como suele ser la voluntad de un monarca. Después de varios años sus hijos regresaron al hogar después de vivir intensos aprendizajes y de asumir aventuras insólitas pero no trajeron los “importantes” encargos que les hizo el padre al partir, sino que vinieron con otros hallazgos mucho más valiosos que los solicitados y que ellos descubrieron en su exploración, sin proponérselo, por disponer la mente abierta.

El término en cuestión es hoy utilizado con precisión para indicar al motor secreto que originó los grandes aportes que encontraron, con sorpresa en sus laboratorios, lecturas, telescopios o redes, científicos, artistas, inventores e investigadores de todos los campos del saber humano.

De la misma manera la “serendipidad” visitó a la Hemeroteca cuando los turistas rioplatenses concluían su libro de sanación y su autora escribía este epílogo:

«Agradezco a todos los que han colaborado con su generosidad y talento en la construcción de esta iniciativa grupal.

La mano que da es la que recoge.

1 MARISCAL, E. *¿Hay mariposas en París? Las enseñanzas del maestro*. Buenos Aires: Serendipidad: 2005.

2 MARISCAL, E. *Cuentos para regalar a personas originales*. Barcelona: Grijalbo, 2007.

No hay un punto final de llegada, siempre es un comienzo unido a nuevos hallazgos valiosos imprevistos para una mayor comprensión del infinito vivir.

Tarragona, febrero de 2005.»

Allí parecía terminar este cuento sobre las manos que no sólo nos representan sino que también nos diferencian de cualquier otro animal, ellas constituyen una síntesis exclusiva de la condición humana, que exteriorizan nuestras actitudes tanto en demandas como en respuestas. Pero de pronto irrumpió el hallazgo sorprendente:

Henry o Pan de Leche descubrió que en 1484, en Tarragona, el editor Nicolás Spindeler editó el primer libro, impreso a lo Gutemberg, en la ciudad imperial titulado "Manipulus Curatorum", incunable cuyo autor era Guido de Monte Rocherii y salvando todas las distancias, 510 años después, Susana Mazza concluía su modesto *manipulus sanatorum* referido no a la administración de los sacramentos, sino a la aplicación del *Reiki de cada día*, una asistencia cercana, gratuita e inagotable al dolorido hombre contemporáneo, una conexión interna directa con su espiritualidad. Ambos se refieren a potencialidades de las manos que curan.

Manifestación o manifiesto, son términos que tienen la misma raíz que mano. Equivalen a lo que puede ser tomado, aprehendido, a lo palpable, a lo patente. La mano cerrada es símbolo de secreto, de disimulo o de lo esotérico; también constituye un emblema de la realeza, un instrumento de maestría y un signo de dominio. La derecha que bendice distingue al sacerdote; cuando se trata de la mano de la justicia señala a quien tiene poder real.

La izquierda es sabia porque no obra. Es pasiva en lo que contiene y es activa en lo que tiene, sea arma o herramienta. Dar la mano significa compromiso.

Existen danzas de las manos, mudras. Son mensajes gestuales.

Caer en las manos de Dios, de tal hombre o mujer, significa estar a su merced. A veces se comparan con el ojo.

Como centros de fuerza las manos desempeñan un papel muy importante; en un ser de conciencia elevado se convierten en transmisores de energía espiritual.

La "imposición de las manos" no es una frase trivial ni está limitada solamente a las operaciones del apostolado de cualquier fe; puede ser estudiada bajo cuatro aspectos:

- 1) En la curación; la fuerza que fluye a través de las manos proviene de una fuente dual y por medio de dos centros de energía: el bazo y el corazón.
- 2) En la estimulación de un lugar específico, la energía empleada proviene de la base de la columna vertebral y de la garganta, y debe ir acompañada de palabras apropiadas.
- 3) En la tarea de vincular al hombre con su identidad superior.
- 4) En el desarrollo espiritual de la dinámica grupal.

La ciencia de las manos es real y efectiva. Hace su tarea a través de un constante flujo de energía; no sólo de corrientes que pasan por los centros de su propio cuerpo sino también que se combinan con ondas planetarias o cósmicas, disponibles en el medio ambiente. Así las usan los oradores, muchas veces sin darse cuenta.

Unas manos dan la bienvenida cuando el bebé irrumpe como nuevo huésped. En manos de una persona de buena voluntad constituyen arma poderosa de paz.

Así fue como en Tarragona se encontraron, por serendipidad, dos fuentes de salvación espiritual; se "dieron las manos" dos servicios sanadores, coincidieron dos libros de culturas muy diferentes.

Uno de los textos, voluminoso, habla de la redención del pecado y del método de la confesión y del poder de los sacramentos. La otra obra es muy pequeña se refiere a la liberación del equívoco, de la ilusión, a la superación de la postura errónea en la vida, a tomar la mano que corresponde para poder circular acompañando a la sana energía.

Susana y Henry desconocían que justo en Tarragona el primer libro impreso y el último epilogado seguían insis-

tiendo en convocar la sabiduría del *manipulus curatorum*; descubrirlo fue un hallazgo valioso imprevisto que bien vale no sólo vivenciarlo, sino también hacerlo cuento.

Imaginar hace que suceda. La modelo que ilustró *Reiki de cada día*, llamada Zulema, quedó embarazada después de colaborar con sus fotos en la ilustración del texto. Todos los tratamientos ginecológicos previos, habían fracasados.

Fue una gran alegría celebrar el acontecimiento para ellos al regresar a Argentina. El dichoso padre era su marido, Claudio, el fotógrafo que intervino. La inesperada niña se llama Magdalena, bella y atractiva, capaz de enamorar al más santo. Nunca traiciona a la alegría.

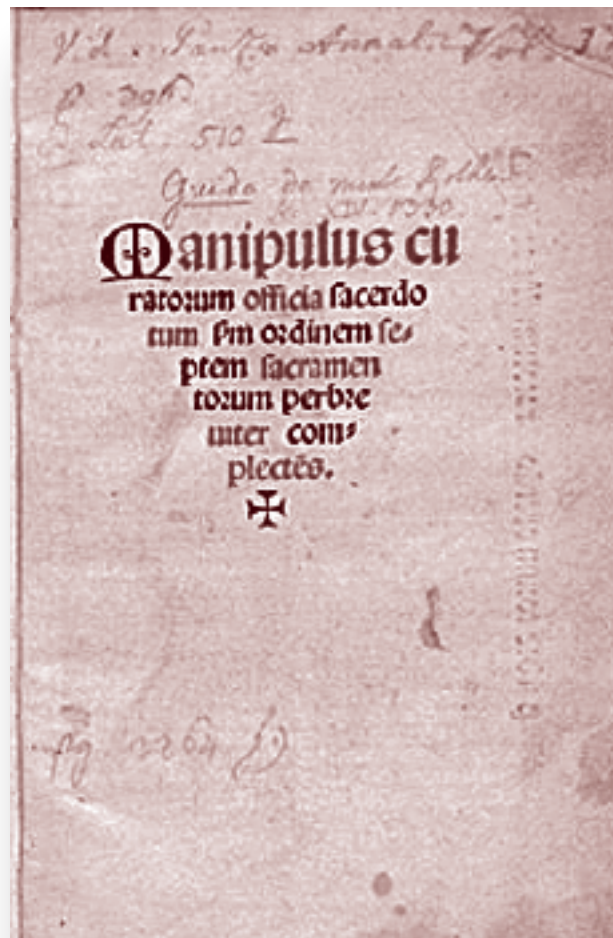
Cuando Rembrandt pintó la mano del padre al regreso de su hijo pródigo mostró qué es contener sin retener. Es una mano que protege, no somete; ampara, no ofende ni humilla. La mano del amigo en la espalda, alivia.

Para el hombre ignorante ellas sólo son un símbolo de adquisición para retener y adquirir lo que se desee para sí mismo. El hombre espiritual sólo toma lo que necesita y distribuye lo que sobra para el bien del conjunto.

En su *Manual de Jardinería Humana*, Enrique Mariscal dice: «La mano resume la prodigiosa evolución del hombre, es comunicación, diligencia cerebral, herramienta práctica que prolonga el brazo y cumple la intención, acaricia o apresa, da o retiene, dirige o pide, abre un encuentro, cierra el abrazo.

La mano es la totalidad del hombre; si está paralizada no ayuda, complica; separada del uso es una abstracción, como un archivo de recetas minuciosas, alimento de pillas.

La mano gana agilidad en ejercicio; en la disciplina diaria del piano los dedos y las teclas se encuentran, es cuando la mano se hace música. Un manual no es apropiado para los teóricos que detienen la peonza para observar su movimiento.»

Jep Martí Baiget

Una perla de J. Laurent a la BHMT

Aquest és un d'aquells moments en què voldria que la memòria, sense la necessitat de forçar-la excessivament, aboqués damunt del paper, l'un darrere l'altre, els records d'aquests anys de relació amb la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. La memòria, però, no sempre actua d'acord amb la voluntat de qui ho necessita, com un desplegable d'imatges a la manera de Sciascia en el cas del desmemoriat de Collegno. De fet, gairebé no ho fa mai.

Al llarg d'aquest quart de segle, no he tingut pròpiament una relació amb la institució, sinó amb la persona que la dirigeix, amb l'Elena Virgili, que és qui fa que l'hemeroteca tarragonina sigui un d'aquells llocs en què els que ens dediquem, més o menys circumstancialment, més o menys professionalment, a la recerca de dades per a bastir un discurs que ens ajudi a entendre una determinada història, ens hi trobem com a casa. No només perquè sigui un lloc acollidor, sinó perquè, a més, el que no hi trobes a faltar mai és l'interès professional per allò que estàs fent. Una sola insinuació, un comentari fet de passada, són molt sovint suficients per captar l'atenció de l'Elena que al cap d'un moment, o potser al cap d'uns dies, t'acabarà posant damunt de la taula o al correu electrònic, algun document, alguna publicació, alguna referència, que pot acabar tenint interès per a la recerca que portes entre mans.

Les meves darreres consultes presencials a la BHMT havien estat motivades per la recerca de dades en relació a la biografia política d'Indaleci Castells. Ja no tocava el paper, només la premsa digitalitzada, però com que encara no es podia consultar des de casa, m'arribava amb molt de gust a la sala de consulta del carrer Major per a la confirmació o

no, a la premsa tarragonina, d'aquells detalls que la premsa local valenca no acabava d'il·luminar amb la riquesa de matisos que un volia.

Des de fa uns quants anys, dedico una bona part del temps de recerca a recollir dades sobre els fotògrafs i la fotografia del segle XIX a Catalunya, amb un especial interès per saber com s'introdueix, s'expansiona i s'assenta la pràctica de la fotografia a les nostres contrades, tant pel que fa als professionals com en l'àmbit dels aficionats. Dues vessants que durant els primers temps de la fotografia no són sempre fàcils de separar.

El fet que des de principis d'any la BHMT faciliti la consulta en línia de la premsa tarragonina digitalitzada (1808-1938), des de casa o des de qualsevol altre lloc del planeta, em va fer decidir a continuar la recollida de dades dels fotògrafs que havien actuat a Tarragona al llarg del segle XIX, centrant-me en aquesta ocasió en un fotògraf anomenat Ainaud, del qual es tenen molt poques referències documentades. Constava que un fotògraf anomenat Julio Arnaud, o Ainaud, per encàrrec de J. Laurent havia pres vistes urbanes significatives d'una part important del llevant peninsular¹, però no teníem clara la seva activitat a Tarragona.

Si feu una cerca del cognom Ainaud a la premsa digital tarragonina, us sortiran mitja dotzena de referències d'aquest fotògraf entre 1871 i 1872. Vint-i-cinc anys més tard, el *Diario de Tarragona* reproduirà alguna d'aquestes referències en una d'aquelles mostres de premsa retrospectiva a què els mitjans recorren periòdicament.

La primera notícia apareguda a la premsa tarragonina de la presència d'aquest fotògraf ens la dona *El Tarraconense* del dia 26 d'agost de 1871:

«Hace algunos días que se encuentra en esta ciudad el señor D. Julio Ainaud, fotógrafo, representante de la conocida casa Laurent de Madrid. Parece que su

1 HUGUET CHANZÀ, J. (COORD.) *Las fotografías valencianas de J. Laurent*. 2003.

objeto es obtener copias fotográficas de todo lo más importante que encierra esta ciudad y su provincia ya en monumentos antiguos como en modernos y al efecto sale hoy para Tortosa para sacar las vistas fotográficas del puente sobre el Ebro de la línea de Valencia y del faro de la isla de Buda regresando luego a esta capital para empezar aquí sus trabajos y continuarlos luego en Poblet y Santas Creus.»

Encara no he pogut concretar quan va arribar Julio Ainaud² a Tarragona, però sí que he pogut saber que ja hi era deu dies abans que la premsa en deixés constància. El 17 d'agost va visitar el Museu Arqueològic, on va estampar la seva firma al llibre de visites, sota la frase “Un fotògraf admirador de lo bello”³. No és aquest, però, el lloc per entrar en els detalls de l'estada a Tarragona, durant set mesos, del fotògraf que per encàrrec de Juan Laurent va prendre vistes de Tortosa, el delta de l'Ebre, els monestirs de Poblet i Santes Creus, Tarragona ciutat i les restes monumentals romanes del seu entorn més pròxim, i qui sap si de la visita del rei Amadeu I, que coincideix amb la seva estada a la capital.

La recerca de més dades sobre els fotògrafs tarragonins em va portar un dia de febrer del 2010 a la BHMT per consultar una determinada bibliografia, on vaig comentar a l'Elena el meu interès pel fotògraf enviat per Laurent. Volia,

- 2 Mentre aquest article es trobava en procés d'edició, he acabat una comunicació sobre aquest fotògraf sota l'enunciat “Jules Ainaud (Lunel, França, 1837- Barcelona 1900. Més que un fotògraf al servei de J. Laurent”, per presentar a les 11s. Jornades Antoni Varés d'Imatge i Recerca, a Girona, en la que hi podreu trobar informació detallada sobre la seva activitat fotogràfica.
- 3 MNAT. Llibre de firmes del Museu Arqueològic de Tarragona, 1871-1906. Hi ha una certa confusió a l'entorn del nom d'aquest fotògraf, confusió que alimenta la premsa de l'època, doncs en algunes ocasions és anomenat Ainaud i en altres Arnaud. En la publicació citada anteriorment sobre les fotografies valencianes, s'inclinen pel nom Arnaud. Ara bé, la firma que hi ha en el llibre de visites del Museu Arqueològic, em fa decantar per Ainaud.

a més, establir les connexions entre Julio Ainaud i Bonaventura Hernández Sanahuja, a qui suposo el cicerone del fotògraf mentre va fer estada a Tarragona, i per tant havia de consultar també l'obra que l'arqueòleg tarragoní té dispersa pels diversos centres arxivístics i documentals de la ciutat. Mentre ho feia, l'Elena em va posar damunt de la taula una peça documental que fins aleshores era per a mi totalment desconeguda. Un àlbum-acordió de fotografies editat per J. Laurent que s'anunciava sota el títol *12 vistas de Tarragona*.

La peça, que forma part del llegat de Carles Babot Boixeda⁴, té unes dimensions d'11 x 8,5 cm. plegada, es pot datar abans de 1875⁵ i inclou una part de les fotografies que la casa Laurent oferia de Tarragona al seu catàleg: vistes generals de la ciutat, de la Catedral, de les muralles, de l'Arc de Berà, etc. Acabava d'aparèixer, doncs, aquella peça que ens alegra la vida. Les indagacions posteriors m'han confirmat l'interès de l'àlbum-acordió, ja que es tracta de la primera edició d'aquests àlbums, dels quals només se'n poden trobar alguns exemplars de la sèrie en col·leccions particulars. En aquests moments és l'únic que coneixem de Tarragona en una institució pública.

La recerca a l'entorn de l'estada de Julio Ainaud a Tarragona continua, i qui sap si encara ens té reservada alguna altra sorpresa.

- 4 També al llegat Carles Babot Boixeda hi ha el catàleg *L'Espagne et le Portugal au point de vue artistique, monumental et pittoresque: catalogue de la collection photographique 'Laurent'. Serie C: Vues de villes, monuments, architecture, types (...)*. Madrid: J. Lacoste, [19--?].
- 5 Dades facilitades per Carlos Teixidor Cadenas, conservador del Archivo Fotográfico Ruiz Vernacci. Instituto del Patrimonio Cultural de España (Madrid), on es conserva el fons fotogràfic de J. Laurent.

Maite Martorell

Biblioteca? Hemeroteca? Al carrer Major? Em considero una privilegiada perquè puc contestar aquestes preguntes i fins i tot en conec els continguts.

Reconec que us vaig conèixer a causa de la feina, però des de llavors sempre us he tingut present a l'hora de fer un treball universitari o a l'hora d'engegar una feina en què poguéis col·laborar amb vosaltres.

Recordo perfectament la primera vegada que vaig anar a buscar informació per fer un treball sobre les festes de Santa Tecla (em vam posar molt bona nota a la *uni*), i la darrera vegada que he col·laborat amb vosaltres per qüestió de feina (ens heu ajudat a fer el *tesaurus* de la *tarracowiki* i col·laborat amb l'Archivo de la Experiencia).

No oblidó la relació MHT-BHMT. Durant uns anys vam mantenir una col·laboració força continuada a nivell professional, quan des del Museu d'Història consultàvem els fons per a la documentació de la col·lecció de CD-ROM que es van publicar per donar a conèixer la ciutat que ens era més propera en el temps. Aquests projectes que es van desenvolupar entre els anys 2000 i 2006: *Tarragona. La transformació de la ciutat*; *Tarragona: itineraris històrics*; *La Rambla. 150 anys d'història*; *La Rambla 1854-2006: de la mar al riu*, i la sèrie de CD dedicats als barris de ponent *Torreforta: el primer nucli de ponent* i els dedicats als barris de Bonavista, Campclar, la Floresta, l'Albada i Parc Riu Clar

Tots hi hem posat un granet de sorra...

Per molts anys BHMT i per molts anys, noies!!!

Tecla Martorell Salvat

Biblioteca Hemeroteca Municipal

Deixo la pujada de l'avinguda Catalunya, que Déu n'hi do, i passo pel polèmic Portal del Roser. Són quarts de deu del matí i els turistes tomben pels voltants de la muralla esperant el guia que els passejarà per la Part Alta de Tarragona amb l'objectiu d'intentar reproduir entre maquetes i runes la història de la meua ciutat. Costa encabir dos mil anys d'antiguitat en una passejada, però si ets capaç de veure, escoltar i respirar per la pell, descobreixes la magnitud de les gran obres i la subtilesa dels petits detalls. Tots, absolutament tots, donen caràcter i forma a una gran capital estudiada en llibres de text i visitada per ulls absorbents de cultura i talent.

Mil vegades he passat pel carrer Major però poques he entrat a l'Antic Ajuntament de la ciutat. Avui ho faig amb l'objectiu de cercar informació d'una part de Tarragona per a un treball que m'han encarregat. Es tracta d'un estudi sobre gent anònima que ha fet possible part de la història de la meua ciutat de la mateixa manera que camperols, mestres, estudiants o comerciants de totes les èpoques ho han fet sense ser conscients de ser constructors de la seva història, ...de la meua història.

L'edifici és ampli, maco, però amb poca vida, i mentre enfilo escales amunt recordo el meu pas per les biblioteques en edat adolescent. Ara, en plena maduresa, hi vaig per feina, però abans, en època escolar, havia fet ús d'aquests espais per altres tasques que no es relacionaven amb el saber, i involuntàriament havia utilitzat aquests temples com a simples llocs de relació, carregats de xiuxiuejos i riures dissimulats que evidentment anaven seguits d'avisos i retrets per part de les persones responsables. Que aquest humil redactat serveixi, doncs, per demanar discul-

pes a les senyores bibliotecàries pels abusos propis d'una edat destinada a aprendre no només el gust per la lectura, la consulta o la ressenya, sinó també el gust pel respecte, el silenci i el plaer del contacte amb papers carregats de paraules, il·lustracions i conceptes que poc a poc ajuden a formar criteris i opinions.

Una vegada fet l'incís que m'ajuda a reconciliar-me amb la meua consciència, segueixo amb el meu recorregut. L'edifici convida a l'estudi. L'amplitud que s'avança al meu punt d'arribada no em permet imaginar el petit espai que es destina a magatzem de saviesa sobre una Tarragona mil·lenària i en constant procés de canvi, però l'amabilitat de l'Elena ho posa tot a lloc i troba allò que demanes amb qüestió de minuts.

El que busco no està escrit, potser per això m'han encarregat la feina, i curiosament he de fer ús de diaris, revistes, prospectes de mà, cartells publicitaris, fulletons divulgadors i totes aquelles petites publicacions que infinitat de vegades han quedat en un cubell d'escombraries. Molts arriben aquí tan bon punt surten de la impremta i altres són fruit de donacions particulars. Només alguns ciutadans, conscients de la importància que poden tenir amb el pas del temps, han sabut que aquí tenien la seva seu, al costat dels grans estudis i treballs de recerca. Han recopilat tota aquesta "paperassa" per a què bibliotecaris disciplinats i bibliotecàries endreçades els donessin un número i un lloc. Ciutadans que recollint i recollint present saben que ajudaran a reconstruir el passat ho han donat de manera desinteressada a la seva ciutat, per a què després gent com jo, curiosa i enamorada d'aquesta, ho desenterrem de la prestatgeria o de la caixa de cartró i ho puguen consultar.

Mentre faig la meua feina observo dos nois entregats a uns papers groguencs que fullegen, fins que aturen l'atenció en uns que deuen ser la clau de la seva recerca. No es miren. Només jo, poc habituada a remenar papers, els miro de reüll pensant quina part de la meua història deuen estar investigant. Un s'aixeca i discretament cerca un altre llibre. Curiosament un home gran i de cabells blancs ha entrat per la porta i s'adreça a un dels joves i comença una conversa. Potser s'han conegut aquí i s'intercanvien correus electrònics per seguir el contacte des de fora.

No vull distreure'm i segueixo treballant, però un soroll de multitud m'interromp la concentració. Una colla d'adolescents aterra amb força demanant informació per a un treball de síntesi de l'institut. Renoi quin xivarri! L'Elena els crida a l'ordre i els facilita la informació, que comparteixen entre l'interès i els riures ofegats i comentaris a cau d'orella que reconec com a meus. Ara van a fer una fotocòpia, ara els cau un llibre a terra, ara es reparteixen les tasques, i finalment torna el silenci. Tot s'aprèn... Tot s'encomana... Tot és començar...

La meua feina és una mica llarga i cada cop que torno trobo, entres altres, els dos xicotets de sempre. A força de creuar-nos les mirades acabem saludant-nos amb cordialitat, fins i tot anem a fer un cafè i compartim els respectius treballs i els correus electrònics. "Quan t'ho publiquin ja m'ho diràs!" –li comento a un, convençuda que tindrà sort. "Què Déu t'escolti!" –em respon amb cara d'escepticisme. Però estic convençuda que sí, que, malgrat la mediocritat de molts comportaments adults que pretenen fer-se passar per bons referents i que a vegades ens fan desconsiderar l'esforç personal, la constància d'aquest jovent trobarà l'èxit.

L'Elena m'informa que molt del material que jo utilitzo està digitalitzat i el podré consultar des de casa. "Caram, quina sort! M'estalviaré la pujada de l'avinguda Catalunya" –ha estat la meua resposta. Però avui, malgrat la calor, tornaré a la casa dels llibres que consulto, a tocar les revistes amb els dits, i si convé passaré per la Rambla.

Sílvia Mas

Era l'any 1995; ho sé perquè ho posa al certificat signat pel llavors director del Museu d'Història de Tarragona, el senyor Enric Olivé. Recordo que hi anava unes horetetes els dimecres al matí; ara no sé ben bé si de deu a una o d'onze a dues..., suposo que això és el de menys. Estava estudiant el quart curs de Geografia i Història General a la Universitat Rovira i Virgili i sempre m'havia agradat imaginar-me com vivia la gent de la meua ciutat en altres èpoques. Sona a tòpic però, encara ara, és així.

Va ser per això que, en aquelles alçades de la carrera, vaig voler provar d'entrar en contacte directe amb el món de la història local. La ingenuïtat de la meua edat em va fer pensar que tot seria fàcil i senzill a l'hora de buscar una entitat, associació o ens on poder col·laborar desinteressadament i anar introduint-me a poc a poc en aquell món.

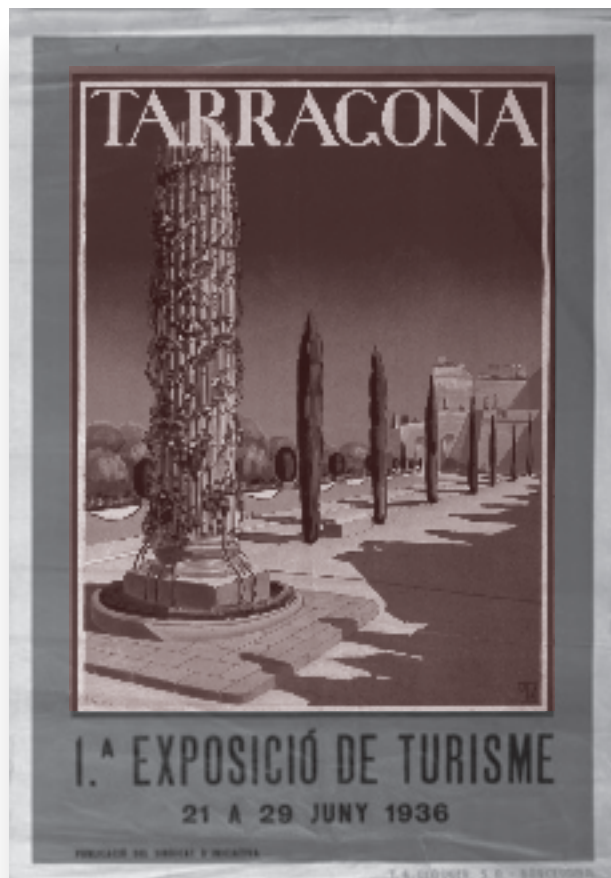
La veritat és que vaig estar de sort i tot va resultar com havia pensat, molt senzill; vaig decidir anar deixant currículums a diferents biblioteques i arxius de Tarragona i va ser així com, amb il·lusió i sense cap mena de pretensió, vaig entrar un matí que s'havien anul·lat unes pràctiques a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. De fet, ja hi havia entrat d'altres vegades per consultar alguna cosa o per fer treballs de classe. Allí, en una petita sala, vaig trobar-hi una noia molt amable i planera, l'Elena, amb qui de seguida ens vam entendre.

Vaig començar la setmana següent. No tenia assignada cap tasca en concret, però això no m'importava gens: un dia endreçava cartells de les festes de Tarragona o d'actes que se celebraven a la plaça de braus, un altre dia classificava butlletins municipals o exemplars del *Diario de Tarragona* d'anys enrere, un altre fitxava llibres seguint un model que em facilitava l'Elena o bé els endreçava a les prestatgeries, d'altres senzillament comentava notícies amb alguna persona gran que llegia el diari o amb algun investigador que consultava llibres locals... De fet, però, fos el que fos

el que em toqués fer, l'estona em passava en un instant, asseguda en aquelles taules d'aquella biblioteca del carrer Major 39, petitona i acollidora, on sempre hi tocava el sol de biaix. S'hi treballava molt a gust, calmadament, i era conscient que en treia un gran profit personal perquè feia tasques relacionades amb els meus estudis però que mai no es tractaven a les aules. L'Elena m'explicava coses del dia a dia de la seva feina i jo li feia preguntes d'altres temes de la història de Tarragona o del funcionament de la biblioteca que m'anaven passant pel cap. En realitat, venia a ser com la mena de pràctiques que es fan avui dia els darrers cursos del estudi però sense concretar-ho formalment.

Vaig estar anant-hi uns quants mesos seguits, però en passar a cinc vaig haver de deixar-ho per incompatibilitat amb els horaris de classe. Em va saber molt greu no poder-ho seguir compaginant perquè aprenia i m'agradava molt tot el que hi feia. Vaig dir-li a l'Elena que ja no podia continuar i ella, com sempre molt amable, es va oferir a fer-me un certificat de col·laboració per si mai podia servir-me per al meu currículum personal. Al certificat hi deia "Col·laboració en tasques pròpies de biblioteca i centre de documentació cultural"; jo sempre l'he adjuntat orgullosa entre els meus mèrits.

Com es diu normalment, tot té un sentit i un lloc en la nostra particular història, i jo així ho crec. En la meua història, de la relació amb la BHMT (protagonista en majúscules de l'efemèride que commemorem enguany) en va resultar una experiència personal i podríem dir que professional, sense ser-ho certament, del tot enriquidora. Va ser molt profitós tot el que hi vaig fer i aprendre i, el que és més importat, ho vaig fer a gust, en un entorn familiar i disposat a ensenyar i a compartir. Amb el temps, he pogut tornar a treballar en un lloc directament lligat a la història passada i actual de la meua ciutat, Tarragona (sóc auxiliar d'arxiu a l'Arxiu Municipal), i, com quan era

més joveneta, continua entusiasmant-me i em sento, per això, afortunada.

Biblioteques, hemeroteques i arxius municipals posen la cultura en general i la història local en concret a l'abast de tothom, i les fan properes i accessibles a qualsevol estudiós o ciutadà que s'hi interessi i en vulgui gaudir. Aquest és un dret que ens pertoca i que hauríem d'aprofitar tant com poguéssim, al màxim.

Doncs bé, ja per acabar, només em queda dir que aquestes línies no parlen de grans investigacions, ni de grans recerques, ni de grans troballes documentals o bibliogràfiques, tal com ens suggeria l'Elena en el correu on ens animava a escriure per celebrar el 25è aniversari de la nostra BHMT. No, no en parlen perquè no va ser això el que jo vaig trobar-hi, a la Biblioteca Hemeroteca Municipal, en aquell precís moment; parlen més aviat de records, de sensacions o, fins i tot, de sentiments d'una jove estudiant en una petita biblioteca en què, com ja he dit abans, però ho repeteixo perquè m'encantava, sempre hi tocava el sol de biaix.

Jaume Massó Carballido

Director del Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca, Reus

Biblioteca, hemeroteca... i arxiu documental

Éc un devot usuari de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT) gairebé des que va obrir les portes, des de l'època en què n'era responsable la Dra. Montserrat Duch. En determinats períodes hi he anat molt sovint, sobretot durant els prop de vint anys en què he treballat pràcticament de manera quotidiana a Tarragona (1984-2002), primer col·laborant en diferents intervencions arqueològiques endegades per la Generalitat, després com a professor del Taller Escola d'Arqueologia (TEDA), més endavant com a arqueòleg del Centre d'Arqueologia Urbana de Tarragona (CAUT) i finalment com a tècnic i conservador del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT). A les dècades dels vuitanta i dels noranta hi anava bàsicament per consultar els escollits i valuosos llibres del llegat del notari i col·leccionista tarragoní Josep Gramunt i Subiela (1893-1968) o les interessants i no menys valuoses sèries de la premsa local, però últimament les meves espaiades visites a la BHMT han tingut com a objecte preferent de desig els fons documentals del llegat de l'enginyer industrial i també col·leccionista tarragoní Carles Babot i Boixeda (1909-2000). Més avall m'hi detindrè una mica, en això darrer.

Seria prou difícil de quantificar el nombre de consultes puntuals que he fet a la BHMT, molt sovint només per ampliar o precisar alguna dada o referència bibliogràfica que havia de citar en un dels meus llibres o articles. En alguns moments, per raons d'urgència de temps o de dificultat de desplaçament, fins i tot he abusat de la confiança i l'amabilitat de l'Elena Virgili o de qualsevol altra companya

seva per aconseguir una determinada informació o la còpia d'aquell document escrit que em feia falta. Gairebé sempre he pogut treure'n profit, de les meves visites i consultes, i sempre he estat atès amb la major professionalitat i amb una gran consideració personal. Aprofito l'avinentesa per expressar des d'aquí el meu sincer agraïment.

Permeteu-me ara que faci cinc cèntims d'algunes de les recerques, d'entre les més recents, que he pogut portar a terme gràcies a la BHMT. El darrer trimestre de l'any 2006, l'Elena Virgili va tenir la gentilesa d'informar-me que durant la catalogació de l'important llegat de Carles Babot –a qui jo, gràcies a una indicació del Dr. Amadeu Soberranas, havia conegut i tractat força anys enrere, a propòsit d'uns manuscrits de Bonaventura Hernández Sanahuja que el senyor Babot guardava curosament al seu domicili barceloní– havien “aparegut” unes quantes cartes inèdites dels il·lustres reusencs Antoni Gaudí i Cornet (1852-1926) i Eduard Toda i Güell (1855-1941), procedents de l'epistolari de l'escriptor tarragoní Josep Pin i Soler (Tarragona, 1842-1927). Ben aviat, després de la consulta pertinent, vaig publicar en diferents diaris i revistes locals una carta de Gaudí i tres de Toda.¹ Amb aquella petita mostra espera-

1 MASSÓ CARBALLIDO, J. “Una altra carta inèdita de Gaudí (1907)”, *El Punt* (Tarragona-Reus), 10 de desembre de 2006, p. 37, i *L'Om* (Riudoms), núm. 433, gener de 2007, p. 37. ÍDEM, “Toda, Gaudí, Pin i Escornalbou (1911)”, *Diari de Tarragona*, 25 de desembre de 2006, p. 33; *El Punt* (Tarragona-Reus), 2 de gener de 2007, p. 31, i *L'Om* (Riudoms), núm. 434, febrer-març de 2007, p. 29. ÍDEM, “Eduard Toda i els ‘papers’ d'Alí Bei (1910)”, *Diari de Tarragona*, 30 de desembre de 2006, p. 41.

M

Sr. D. Jaume Puigferrer

Molt estimat amic de
Sr. D. Jaume Puigferrer
Dono per Sr. D. present molt
amicament per una persona
molt respectable sense se
meu doctor, deute que per
inter. me relacionat en el moment
de castells de la fabrica.

Sr. Sr. Antoni V. que
torna per talent. Dono per
tals al Sr. Jaume Puigferrer
meu doctor la pedia, com
placien compleren el seu
requisit.

Esperanto així
Dono per amic
Antoni Puigferrer

Sr. Sr. Antoni V. que
1907

va haver cridat l'atenció dels nostres filòlegs i historiadors de la literatura vers aquest important fons documental, que inclou cartes de personatges tan interessants com Caterina Albert (Víctor Català), Josep Maria de Barberà, Jaume Bofarull, Francesc Carbó, Ramon Casals i Vernis, Pompeu Gener, Pere Lloret, Josep Martí i Folguera, Artur Masiera, Ramon Miquel i Planas, Narcís Oller, Felip Pedrell, Ferran de Querol, Marià Rius (comte de Rius), Tomàs Sucona, Pere Antoni Torres i Jordi, Bernat Torroja i Cosme Vidal (Josep Aladern), per esmentar només els que em són més coneguts. Posteriorment, també de manera succinta, vaig publicar tres de les dotze cartes que Pin i Soler havia guardat de les que li havia adreçat el seu compatriota –i conegut crític i escriptor– Josep Yxart i de Moragas (1852-1895).² No cal dir que aquesta dotzena de missives d'Yxart a Pin, escrites entre 1887 i 1894, complementen amb escreix les tres fins aleshores conegudes de Pin a Yxart (una de 1888 i dues de 1889), que van ser publicades i estudiades per Josep Maria Domingo fa més d'un quart de segle, en el segon volum de la desapareguda revista *Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària*, del no menys malaguanyat Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV.³

IBÍDEM, "Toda, home de negocis a Londres (1901-1919)", *Diari de Tarragona*, 6 de gener de 2007, p. 44. Vegeu també el volum *Llegat Carles Babot Boixeda*, editat l'any 2006 pel Museu d'Història de Tarragona i la Biblioteca-Hemeroteca Municipal.

- 2 MASSÓ CARBALLIDO, J. "Tarragona al final del segle XIX, segons Josep Yxart", *Estudis de Constantí*, 23 (2007), p. 43-50.
- 3 DOMINGO CLUA, J. M. "Sobre la relació entre Josep Pin i Soler i Josep Yxart: Tres cartes de Pin a Yxart", *Treballs de la Secció*

Fa cosa d'un any, l'Elena em va avisar que a l'immens Llegat Babot hi havia localitzat també diversos documents referents a la més que meritòria tasca de salvaguarda patrimonial portada a terme durant la Guerra Civil pel pintor tarragoní Ignasi Mallol i Casanovas (1892-1940), principal responsable de la Comissió del Patrimoni Artístic de la Generalitat republicana a la nostra demarcació. Val a dir que aquesta "nova" documentació del Llegat Babot millora i complementa significativament la que es conserva a l'arxiu del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona i a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.⁴ N'he publicat un parell de documents inèdits i espero poder-ne publicar uns quants mes.⁵ De seguida que les altres ocupacions professionals em deixin, és clar.

BHMT: que sigui per molts anys!

de Filologia i Història Literària, II. Tarragona: IETRBIV, 1981, p. 109-123.

- 4 Vegeu MASSÓ CARBALLIDO, J. *Patrimoni en perill. Notes sobre la salvaguarda dels béns culturals durant la guerra civil i la postguerra (1936-1948)*, Reus: Edicions del Centre de Lectura, 2004.
- 5 MASSÓ CARBALLIDO, J. "Un document inèdit [sobre els mosaics de la vil·la romana de Parets-delgades (1936)]", *El Punt* (ed. Camp de Tarragona), núm. 4676, 9 d'agost de 2009, p. 31. ÍDEM, "Un altre document inèdit sobre el patrimoni religiós de la Pobra de Mafumet (1939)", *Estudis de Constantí*, núm. 25 (2009), p. 131-133.

Sofia Mata de la Cruz

Conservadora del Museu Diocesà
Professora d'Història de l'Art de la URV

La recerca documental a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

La consulta a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona esdevé del tot necessària en el decurs de qualsevol procés d'investigació de tema històric relatiu a Tarragona. A l'inici de la dècada dels anys 90 vaig començar una recerca sobre la pintura tarragonina del segle XVI, tema de la meua tesi de llicenciatura i de la doctoral. Vaig poder comprovar que els fons documentals que conserva aquesta institució m'oferien la possibilitat de consultar algunes capçaleres de premsa local –com el diari *La Cruz*, que es va publicar fins a l'any 1936–, on es troben col·laboracions de diversos autors que ofereixen dades extretes de primera mà dels arxius parroquials relatives a contractes d'obres d'art i altres informacions d'interès. Moltes vegades, aquestes col·laboracions als diaris locals són l'única font d'informació que es conserva avui d'un seguit d'obres artístiques i d'arxius malauradament desapareguts en la maltempada del 1936. Tot i que aquest fons d'hemeroteca és de gran interès, cal dir que la progressiva digitalització de la premsa històrica ha fet que la consulta presencial i directa d'aquest tipus de documentació a poc a poc s'hagi vist substituïda per la molt més còmoda recerca davant de la pantalla de l'ordinador.

En el decurs d'aquella recerca inicial vaig poder consultar, també a la Biblioteca Hemeroteca Municipal, el Llegat Gramunt, un valuosíssim fons bibliogràfic especialitzat en llibres editats a Tarragona o bé relatius a la ciutat, que el

seu propietari, el notari i bibliòfil Josep Gramunt i Subiela, va llegar a la ciutat de Tarragona. La consulta del catàleg d'aquest fons és sempre per a mi una font d'agradables sorpreses i troballes; hi són gairebé tots els que han escrit sobre la ciutat de Tarragona, de totes les èpoques i des de totes les vessants, des de l'arquebisbe Antoni Agustí fins a Yxart de Moragues. Recordo especialment el fet d'haver pogut consultar el volum XIII de *Viage de España* d'Antonio Ponz (1785), *Itineraire* d'Alexandre de Laborde (1809) o *Las casas de religiosos en Cataluña*, de Gaietà Barraquer i Roviralta (1906), entre moltes altres obres, que van suposar el goig de l'accés directe a unes fonts literàries de la història de l'art que eren gairebé impossibles de trobar a la ciutat de Tarragona i que, de no existir al Llegat Gramunt, les hauria d'haver buscat a Barcelona, en un peregrinatge per diversos centres. A més, cal afegir que la qualitat humana i la diligència de les persones que com l'Elena Virgili atenen els usuaris fan més agradable i profitosa la consulta.

En el meu cas, com en molts altres, la documentació conservada a la Biblioteca Hemeroteca Municipal ha estat part important en les meves investigacions, que finalment han retornat a la institució en forma de llibres i articles redactats per mi que ara formen part dels seus fons i que espero que no només els hagin enriquit, sinó que també serveixin d'estímul per als futurs investigadors.

Joan Menchon Bes

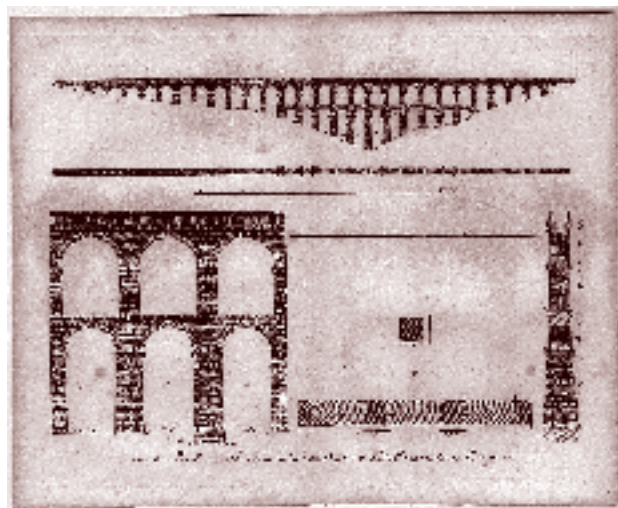
Arqueòleg Municipal. Ajuntament de Tarragona

Ciceró, Guillem d'Ockam, Isidor de Sevilla, el Pont del Diable, la muralla, el temple d'August, i la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

Doce, disce aut discede
(Ensenya, aprèn o vés-te'n)

La investigació arqueològica no deixa de ser investigació històrica. Manta vegada hem entès que l'arqueologia és una disciplina que, a banda de fastigujar les obres públiques i privades en fase executiva, es dedica a desenterrar objectes trencats, vells i de vegades meravellosos que tard o aviat acabaran en una vitrina mal il·luminada d'un museu, o pitjor encara, perduda en el pèlag d'un magatzem, que no sap ningú ben be per a què serveixen.

Però l'arqueologia és una disciplina científica que estudia el passat històric mitjançant els vestigis que ens han arribat després de l'inexorable pas dels segles. No tan sols se centra en l'excavació. L'estudi dels materials, les anàliti-ques cada vegada més sofisticades, el C14, l'ADN, la informàtica... van fornint una malla que permet atansar-nos a la reconstrucció del passat. A més no tracta tan sols Egipte, Roma, Grècia, Mesopotàmia, sinó que s'ocupa d'edificis històrics, del passat visigòtic, islàmic, feudal, renaixentista, barroc... i fa temps que ja es fa arqueologia industrial.

Però no podem oblidar el que dèiem més amunt: l'arqueologia no deixa de ser investigació històrica. I si recordem la vella definició de la nostra ciència que donava Ciceró, podem escatir que arqueologia i història, malgrat tot, tenen un sentit en un segle XXI en plena crisi per les hipoteques *subprime*, i quan els referents se'ns fan més confosos i qüestionables: «Historia vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur?» (La història és testimoni dels temps, llum de la veritat, vida de la memòria, mestra de la vida, nuncia del passat, per quina altra veu, sinó la de l'orador pot ser encomanada a la immortalitat?), *De Or.* 2, 36.

L'experiència del passat ens pot ajudar a afrontar el futur, i el coneixement d'aquest ens pot fer entendre el perquè del nostre present i preveure, si és possible, cap on pot anar la cosa sinó canviem de manera de fer, atesa la seva qualitat de mestra de la vida. En aquest context, també hem d'incloure el què es deia i com es deia sobre la nostra història.

Certament la història, pel fet de ser una ciència, està subjecta a la metodologia i al compliment de processos que entenem epistemològicament correctes, i cada vegada més rigorosos i complexos. Hi ha dues claus encara vigents que ens permeten atansar-nos a la reconstrucció del passat. Primer, la dialèctica històrica de Hegel: el desenvolupament de la història es regeix per l'etern pas de tres etapes (tesi, antítesi, síntesi), que ens crea un marc teòric i evolutiu. Un historiador marca una teoria (tesi) que se segueix durant un temps fins que un altre en proposa una de diferent, fins i tot contrària (antítesi), de manera que s'estableix una lluita fins que se'n destil·la una de nova que beu de la primera, de la segona o és totalment diferent (síntesi), que amb el temps esdevé tesi, i tornem a començar.

L'altre axioma és la metodologia que s'estableix en la crítica textual, que en bona part és la base de la documentació històrica: la *recensió*, o recollida i comparació de les fonts escrites, l'*examinatio* (o *collatio*), o anàlisi de les variants, i l'*emendatio*, o selecció de les lectures correctes.

Però sovint les tesis de la dialèctica hegeliana no han estat objecte d'antítesis i síntesis, o les *recensiones* no han patit les corresponents *examinationes*, de manera que el coneixement històric ha romàs encallat, fins que de cop i volta, com si fos una riuada, es revoluciona en poc temps.

Tal vegada l'argument d'autoritat ha pesat massa a l'hora de fer la *collatio* de les fonts històriques, de manera que un treball d'un autor destacat o afí al lector, o al poder, o a la moda intel·lectual de torn, es converteix per simplement això en un axioma inamovible. Però la maduresa de la disciplina històrica la fa basar cada vegada més en realitats palpables, en proves empíriques, cosa que es veu especialment quan s'escriu a partir de l'arqueologia. I aquesta maduresa ens porta a entendre que junt a això, cal conèixer molt bé quins han estat els enfocaments que han dut a uns i altres a explicar el procés històric d'una manera o altra.

La comunicació, ja ho deien Saussure i Coseriu es basa en emissor, receptor, missatge, codi i context. És el "yo soy yo y mi circunstancia" d'Ortega y Gasset, que

de vegades oblidem en fer l'estudi de la història de la història, que ara en diem historiografia. Aquest context més general és el que condiciona d'una o altra manera l'òptica que utilitza l'historiador a l'hora de reconstruir el passat. Exemples, un munt. Pensem en la vindicació del germanisme del món visigòtic (que no visigot) després de la Guerra Civil, en una Espanya de Franco i amiga de l'Alemanya de Hitler. Pensem que el concepte reconquesta, present a la documentació alt medieval asturiana és utilitzat com a exemple d'esforç per la recuperació d'una unitat nacional trencada per la invasió dels mal anomenats infidels, que entren a Hispània fruit de la suposada depravació de la monarquia visigòtica i d'una traïció entre les pugnes dinàstiques. Pensem que la formació dels comtats catalans des de la Marca Hispànica es mitifica per reivindicar un passat gloriós de la nació catalana, que culmina en la conquesta de Mallorca i València. I per contra, cada vegada està més clar que el món visigòtic és una evolució del món romà i difícilment el podem aïllar del que passa a la resta de l'antic Imperi romà; que la reconquesta és més aviat conquesta feudal, o que a Catalunya, aquesta va acabar amb uns sistemes de vida molt antics i amb una cultura, la islàmica, que ara comencem a assumir... Però això és la història.

El coneixement del context en què s'interpreta un procés històric ens porta a entendre molts perquè de la historiografia. Així es podrà comprendre, per exemple, el perquè de la recerca de passats gloriosos i mítics ja des del Renaixement. O l'afany de lligar-se amb la història sagrada, és a dir, la Bíblia, traient a passejar, barrejats tots, personatges de l'Antic Testament amb d'altres de més mitològics: Túbal, Noè, Hèrcules...

El racionalisme des de l'*Encyclopedie* arriba potser tard a casa nostra, però hi arriba. El descobriment de cultures oblidades al segle XIX, especialment a Egipte i Mesopotàmia porta a intentar relacionar el passat amb aquestes exòtiques civilitzacions. No deixava ni deixa de ser una sort de pedigrí o prestigi local, regional o nacional. El positivisme

fa abandonar personatges mitològics i bíblics i porta a egipcis, fenicis, etruscos...

On porta tot això? No ho sé, o potser sí. El que cal entendre, o si més no, admetre, és que en reconstruir el nostre passat arqueològic (és a dir, històric) no tan sols hem de basar-nos en les evidències físiques, sinó que hem d'entendre i estudiar els precedents de la nostra investigació en allò que altres han dit en un moment o altre. S'ha de ser vindicatiu a l'hora de fer historiografia, de marcar estats de la qüestió que recullen el què s'ha dit sobre un tema, qui ho ha dit i per què ho ha dit. Cal recuperar un esperit crític i autocrític que precisament ens ha de portar a ser respectuosos amb el que han dit altres temps ençà. I cal tenir la capacitat d'admetre que si el que altres havien escrit fa 100 anys ara és qüestionable, vés a saber què diran de nosaltres d'ací un temps, o què en diuen ja.

Aquest context, la recerca d'unes arrels de prestigi per a un país, una ciutat, una cultura, ha dut, i fins i tot duu encara, a la recerca d'uns orígens llunyans, llegendaris i tenebrosos quan sovint les més senzilles són les més correctes. Entra aquí el concepte de la navalla d'Ockam.

Fem una mica d'història de la filosofia. Al franciscà anglès Guillem d'Ockam (1280-1349) se li atribueix el principi d'economia o de parsimònia: s'han de preferir les teories simples a les complexes. Quan dues propostes tenen les mateixes conseqüències, caldria preferir la més simple, encara que s'ha de tenir en compte que no té perquè ser finalment la veritable. I és al Renaixement quan neix la facècia que Ockam "afaitava com una navalla les barbes de Plató", ja que el seu plantejament era d'una gran simplicitat filosòfica enfront del pensament del savi atenenc.

Si aquesta navalla hagués estat present a la historiografia de Tarragona, ens hauríem estalviat molts rius de tinta i hauríem tingut unes explicacions més satisfactòries sobre molts temes. Però hagués estat més avorrida i més pobre. Donem una ullada a alguns exemples.

***Tempus omnia revelat* (El temps ho revela tot). Uns megàlits d'antigor llegendària**

La vindicació d'una antigor esplendorosa a Tarragona ha anat per exemple subjecta a la cronologia del sòcol megalític de la muralla. Així els ibers, els fenicis, els egipcis, els hicses, els atlants... van desfilant com a mestres d'obres i constructors. I Roma? Això no podia ser, no feia ni fa bo.

Els autors islàmics com Ahmad al-Razí o Al-Idrissi no van deixar de sorprendre's de les restes i dels murs de marbre i torres fortificades. I per alguns traductors, al segle XII Benjamín de Tudela ja ens parlava de la muralla ciclòpia de Tarragona. Al Renaixement, Pons d'Icart pensava en uns orígens tubalians de Tarragona, però al mateix temps tenia clar que la muralla era obra dels escipions. I al segle XIX sembla com si hagués una pugna per defensar l'antigor del sòcol megalític atribuint-lo a diferents èpoques i cultures. Petit-Radel la veu pelàsgica o cartaginesa, tal com apunta Laborde. Piferrer, seguint-los, la creu fenícia. Per Andreu de Bofarull és celta, com per al seu germà Antoni o per a Pascual Madoz.

Bonaventura Hernández Sanahuja, de qui enguany se celebra el dos-cents aniversari del seu naixement, es va ocupar a bastament dels fonaments ciclopis de la muralla. Primer els va prendre com a egipcis, per culpa de la famosa falsificació d'un suposat sarcòfag. Després va pensar que era obra dels hicses i els pelasgs, proposta que va seguir un cert temps Emili Morera fins que, com Saule, va caure del cavall i va creure en el seu caràcter romà. Hübner li va donar una antiguitat indeterminada, i Guillén-García la creia hitita. Per a Hübner el sòcol seria d'una antiguitat indeterminada. Per contra, Guillén-García hi veia la mà dels hitites. Mérida la va prendre com a micènica, com també Luís del Arco, tot i que alguns segments serien celtíbers.

Però tornem a Morera. Quan el 1910 va publicar el volum de Tarragona de la *Geografia Comarcal* de Carreras i Candi, es va decantar per la romanitat de tota la muralla. Aquesta proposta torna a sortir en un article pòstum, però no va rebre el ressò esperat. Als primers decennis del segle

XX pesava l'iberisme del sòcol, com ho defensaren Albertini i especialment Bosch Gimpera, seguit per Jeroni Martorell i en un primer moment per Adolf Schulten.

En la línia hi haurà Antoni Rovira i Virgili, Serra Ràfols, Adolf Fick, Nogués, Navascués, Capdevila, o Joan Antònio i Guàrdias. Però a la segona edició de *Tàrraco*, d'Adolf Schulten, introdueix una nova variable: podia ser etrusca. Aquesta idea queda clarament fixada, amb arguments filològics més que discutibles a l'edició de 1948.

Quan entre 1932 i 1936 van caure diferents trams de muralla, l'arqueòleg i canonge Joan Serra Vilaró va aprofitar la circumstància per poder estudiar-la, i va demostrar la romanitat de l'obra. La nova proposta va dur com a conseqüència una agra polèmica amb Adolf Schulten, en la qual Serra no va sortir gaire airós. I a nivell acadèmic, la resposta va ser contundent: Garcia Bellido, Martínez Santa-Olalla, Ripoll o Beltrán no el van creure. Només Almagro acceptava la romanitat de la base megalítica.

Les dimensions de la polèmica van dur al Dr. Sánchez Real a realitzar una excavació de la muralla, juntament amb Nino Lamboglia. Era l'any 1951 i es va fer al tram de l'Escorxador. La conclusió era contundent: és totalment romana. El Dr. Batlle va beneir la romanitat al Congrés d'arqueologia francesa, cosa que no va fer uns anys abans, durant la polèmica Serra-Alföldy. I amb tot, encara n'hi ha que no es creuen l'opció més ockamiana: és romana. Quedava establert el que havien apuntat Pons d'Icart i Morera, i demostrat Serra Vilaró. Altres polèmiques vingueren després, com la cronologia de les dues fases romanes, però això és una altra disputa.

***Quaerite et invenietis* (Cerqueu i trobareu), Mat. 7,7. Un temple que es mou**

Una altra polèmica historiogràfica és la localització del temple d'August, que coneixem gràcies a les monedes batudes en temps de Tiberi, *Annals* de Tàcit (I, 78), per la coneguda i desapareguda inscripció de Gai Calpurni Flac,

o per les referències que ens fa Espartià a la vida d'Hadrià (XII, 3) i Septimi Sever (III, 4-5).

En el cas del temple d'August tornem a trobar-nos a Pons d'Icart com a primer referent, i ens en dóna dues ubicacions: prop del convent de Sant Fructuós, és a dir al Fòrum de la Colònia, o darrere de l'absis de la Catedral. Laborde, seguint Vicentó, relacionava els fragments de fris del Claustre de la Seu amb el temple, en contra del que deia Flórez, que els veia de l'ara. Madoz veia una estructura de formigó del Pla de la Seu com a part del temple d'August. Albiñana i Bofarull van seguir la proposta de Pons d'Icart i Flórez. Hernández situava, però, el temple d'August a la zona de les Peixateries, és a dir entre la plaça del Fòrum, i els carrers Sant Llorenç i Santes Creus, en base a la localització de força fragments de marbre esculpturat al llarg dels anys, mentre que a la Catedral hi hauria el de Júpiter, per la troballa dels famosos clipis a les obres del Seminari Pontifici. La proposta d'Hernández s'ha mantingut vigent fins ben entrat el segle XX: Morera Llauredó, Gibert, Puig i Cadafalch, Falguera i Goday (tot i que no s'acaben de pronunciar), Sanç Capdevila, Navascués, Cosme Oliva, Schulten o Avellá Vives, fins que Recasens la posa en quarantena.

No és fins els treballs de Th. Hauschild que tenim una visió clara de l'estructura en terrasses de la Part Alta, amb el recinte de culte, el Fòrum Provincial i el Circ. Alföldy rebla el clau amb els seus estudis epigràfics i veu el temple d'August a la plaça del recinte de culte, encara que Hauschild, prudent, no acaba de definir si és el d'August, ni si es troba sota la Catedral o a la gran sala axial del fons de la plaça.

Quan als anys 80 del segle XX es proposa la datació flàvia d'aquest conjunt, identificat amb el Concili Provincial, es fa difícil lligar-lo amb un temple d'August més antic, juliclaudi. La reinterpretació del Fòrum Local o de la Colònia com a basílica, porta a pensar que temple i ara serien precisament allí.

Amb tot, alguns elements marmoris apuntaven a una cronologia anterior als flavis, com defensa E. Koppel i estu-

dia Pensabene. El 1993 R. Mar proposa que el temple imperial seria precisament a la sala axial del recinte de culte.

L'aparició de dos frisos de marbre en unes excavacions a la plaça del Fòrum porta a Pensabene i Mar a recuperar la idea que el temple d'August seria sota la Catedral, i la sala axial seria un gran temple de culte imperial. Precisament en aquells anys les excavacions al Fòrum de la Colònia, lluny de localitzar ara i temple d'August es topen amb el Capitoli republicà de Tàrraco. Finalment els treballs arqueològics del Pla Director de la Catedral i la posterior reinterpretació del conjunt porten a datar un primer projecte de la primera meitat del segle I dC, relacionable amb un hipotètic temple d'August sota la Catedral (per alguna cosa es troba a l'eix de simetria). A mitjan del segle I dC el projecte de plaça es substitueix per un de més ambiciós en el marc dels programes edilicis imperials. Les prospeccions geofísiques a la nau central apunten cap aquesta ubicació. Finalment l'estiu de 2010 es fan excavacions a la nau central de la Catedral i es localitzen part d'uns fonaments que s'interpreten, lògicament, com el podi d'un temple, amb la lògica precaució i la controvèrsia.

Quo diversus abis? (cap a on et desvies?), Virgili, Eneida, 166. El Pont del Diable no du l'aigua del Gaià

I tanco amb una altra de bona: el Pont del Diable, l'aqüeducte del Francolí. Cal confesar-ho, sobre el Pont s'ha escrit, sí, i força. Però a nivell científic, no ha rebut l'atenció que es mereix. I per això alguns dels seus interrogants no s'han solucionat fins fa relativament poc temps (bé, un segle): d'on duia l'aigua, i on la duia?

Pons d'Icart, com en el cas del temple d'August, no es va pronunciar del tot si duia l'aigua del Gaià o del Francolí, tot i que sembla decantar-se cap a la primera idea. Un segle després, Geroni Pujades ja defensava clarament que l'aigua venia del Gaià. L'error va agafant volada i així ho diu Flórez a l'*España Sagrada*. I en aquesta línia tenim el *Viaje de España* d'Antonio Ponz, i fins i tot ens diu que l'arquebisbe Santiyán volia restaurar l'obra, cosa que encara més

augmenta la confusió, i més quan el prelat va recuperar el traçat del Gaià.

Laborde, però, no es va entretenir a parlar d'on duia l'aigua, encara que prop seu hi hauria una pedrera oberta per fer l'obra. Albinyana i Bofarull van continuar amb l'error, tot i que pensen que comença d'Altafulla. Hernández Sanahuja va restaurar el monument el 1857 i en el corresponent informe continua amb l'equívoc, que manté a l'*Indicador Arqueológico*, on també diu que la pedra procedeix d'una pedrera a un quilòmetre al nord. Morera, a l'edició de la *Historia de Tarragona*, no canvia de parer i a més marca l'origen del material constructiu a les Coves de la Pedrera (precisament els estudis de J. L. Prada indiquen que mai no es van usar en els carreus dels monuments romans de Tàrraco). El 1898 J. Galán segueix amb l'error, com es veu també al *Diccionario* de Madoz o a la *Tarragona Antigua y Moderna* de Morera.

Els arqueòlegs del segle XIX i principis del XX no s'escaparen, tampoc. Hübner lliga el Pont amb l'aqüeducte de l'Oliva, és a dir el del Gaià. Luís del Arco va anar més enllà i pensava que a uns 4 km. de Tarragona la conducció es dividia, amb una branca cap a l'Oliva per dur aigua a la Part Alta, i l'altra, pel Pont del Diable, a la ciutat baixa, cosa que manté en publicacions posteriors. No varien gaire Pau Piferrer, Sanç Capdevila i Joan Antònio i Guàrdias.

L'any 1905 el catedràtic de psicologia de l'Institut de Tarragona, Martí Navarro, publicava un article al *Diario de Tarragona* on l'encertava de ple. Fruit dels treballs de prospecció amb els alumnes, determinava que l'aigua venia del Francolí, prop de Puigdelí. Morera se'n fa ressò el 1910 al volum de Tarragona de la *Geografia* de Carreras i Candi. En canvi, Puig i Cadafalch i els seus col·laboradors, dos anys més tard, continuen pensant que ve del Pont d'Armentera, i marca la font de la matèria primera a les Coves de la Pedrera. Mérida també cau en l'error, així com Juan Subías, Navascués, Schulten, o Serra-Ràfols.

L'any 1949 Sánchez Real publica dos articles al *Diario Español*, recuperant la proposta de Navarro, i realitza noves

prospeccions. A partir d'ací alguns autors com Antònio i Guàrdias esmenen l'error. Però el fet de difondre la realitat científica, el 1905 i el 1949, a la premsa local, la fa passar inadvertida.

Recasens, com sempre fa gala del seu esperit crític i prudent, però defensa la procedència del Francolí. L'enginyer Fernández Casado torna a caure en el parany. Però Sáenz Ridruejo accepta les propostes de Navarro i Sánchez Real. Rafel Gabriel relacionà encertadament aquesta conducció amb l'*specus* del Camí de l'Àngel. Finalment a la *Guia Arqueològica* de Tarragona, sia en la seva versió en fascicles al *Diario de Tarragona*, o en les edicions de 1991 i 1999 ja s'aposta definitivament per l'origen al riu Francolí, com segueix Tarrats o la publicació sobre hidràulica del Seminari de Topografia Antiga de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.

Haurit aquam cribo qui descere vult sine libro (Treu aigua amb un garbell qui vol aprendre sense llibre), Geiler Navicula Fatuorum I.

I tot això, què hi té que veure, amb la nostra Biblioteca Hemeroteca Municipal? Doncs molt, almenys per a mi. La BHMT no deixa de ser un santuari de les muntanyes d'Athos, on després de pujar l'accidentada escala fins l'àtic de l'Antic Ajuntament, et trobes amb vells amics que t'expliquen coses tal com les veien i les entenien: Pons d'Icart, Laborde, Hernández Sanahuja, Albinyana i Bofarull, Sánchez Real... Allí hi són tots o gairebé tots, en una mena de club dels poetes morts (permeteu-me la llicència cinematogràfica), i allí ens esperen. La fortuna que tenim amb la BHMT és molt gran. No tan sols guarda llibres, sinó també diaris, revistes, fulletons, fotografies, etc., que no poques vegades són custodis de les poques notícies accessibles sobre una troballa, una excavació, o sobre com trobar un investigador d'un tema determinat. I ara, amb la informàtica, la cosa es posa fins i tot més interessant.

Confesso que sense espais físics i conceptuals com la BHMT difícilment hagués pogut afrontar-me a uns quants

entrellats històrics de la nostra ciutat. Gràcies als fons m'he pogut atansar amb uns mínims de serenitat, al que deien, pensaven o defensaven altres, al perquè ho pensaven i com ho expressaven. Vaja, que la BHMT m'ha estat i m'és d'un gran servei. I tampoc puc deixar de banda una altra cosa, l'aspecte personal, el fet de la tranquil·litat del lloc, de la pau que et permet estudiar, llegir, comentar, compartir tribulacions sobre els llibres i poder fins i tot desconnectar. I això es deu al caliu humà de l'Elena Virgili, la Rosa Maria Fortuny i la Montse R. Sans.

Tot, de forma unitària i inseparable, permet afirmar, i sense possible data de caducitat, que la BHMT és almenys per a mi un lloc bàsic i indispensable per poder fer arqueologia, és a dir, per fer història tot recordant el que un altre clàssic, Isidor de Sevilla deia fa uns quants segles (*Etym.* XLI, 1): «Historia est narratio rei gestae, per quan ea, quae in praeterito facta sunt, dinoscuntur. Dicta autem Graece historia APO TOU ISTOREIN, id est a videre vel cognoscere. Apud veteres enim nemo conscribat historiam, nisi is qui interfuisset, et ea quae conscribenda essent vidisset. Melius enim oculis quae fiunt deprehendimus, quam quae auditione colligimus.» (La història és la narració de les coses que han passat, que han succeït en el pretèrit i d'aquesta manera es percep les coses que han esdevingut en el passat. En grec en diuen recerca, història, que es fa a partir de veure i escoltar. Entre els antics, ningú no escrivia la història, a menys que hi fossin presents i fossin testimonis del que havien de descriure).

M. Isabel Miró

Professora d'Història de l'Educació de la URV

Fa molts anys que la pujada pel carrer Major de Tarragona o l'espera a l'escala de la Catedral és habitual durant el curs acadèmic. Espera o pujada que ha portat centenars d'alumnes de doctorat, Pedagogia i ara de Grau a visitar, consultar i investigar a l'Hemeroteca Municipal de Tarragona. La situació, l'edifici, l'"ohhh! que bonic!", "quina passada!", "no m'ho imaginava!", "que guai"... esdevenia una rutina que feien els petits grups quan anaven pujant i esbufegant per les escales, primer senyorials i després recetes i estretes que els portava al cor de l'Hemeroteca. Però, com va començar tot? Per què als alumnes de Pedagogia els podia interessar remenar diaris vells, grocs, empolsegats? Què els ha aportat? Ha estat profitós? O merament ha estat durant molts anys el passeig, el dia sense classe, la sortida... Per respondre a totes aquestes qüestions i moltes més ens cal una mica d'història. Som-hi.

Quan encara era una adolescent vaig tenir una professora que entenia la història d'una altra manera que la merament descripció o explicació d'uns fets. La història la vam aprendre a través de diapositives, d'anar pel carrer, de preguntar a la gent, de llegir diaris i revistes, d'entrar en el món dels llibres (però no solament dels de text...) i de visitar i consultar els centres de documentació. Quina sensació més estranya quan tota aquella jovenalla teníem a les mans aquells papers vells, carregats d'història. Els anàvem devorant, encara que no enteníem moltes coses. Com podien els investigadors llegir el que hi deia si no s'entenia res? Com podien estar hores tancats als baixos humits, foscos i plens de pols? Tot això els representava aprendre del passat. D'aquella professora vam aprendre moltes coses, però sobretot que la història és quelcom viu, que s'ha d'interpretar dia a dia i per això hem d'anar a les fonts.

El pas dels anys em portaren a la docència universitària, i mira per on, a impartir la matèria d'Història de l'Educa-

ció i altres relacionades amb aquesta. Ara era el moment de motivar els meus alumnes com vaig aprendre en el seu dia. La història està fora de les quatre parets de l'aula, la història també vol dir investigació, beure de les fonts que la nodreixen.

A partir de l'any 1992 i sense interrupcions, curs rere curs, hem pujat pel carrer major camí de l'Hemeroteca Municipal. Ens hem assegut a les escales de la Catedral a fer la xerradeta, donar una queixalada mentre esperàvem

que arribessin tots o que els toqués el torn (com que el local és petit, s'havien de dividir en petits grups). L'espera valia la pena.

Ha estat una sorpresa sempre, cap alumne es pensava que aquell munt de papers pogués ser tan atractiu. Val a dir que la presentació, explicació i motivació que fa Elena Virgili ajuda moltíssim per arribar a aquest clímax d'interès per la història. Una selecció acurada, dels diaris des del més antic (on s'analitza la mida de la premsa, la distribució de les notícies), fins els diaris franquistes, passant per moments forts de la nostra història, aturant-se en aquelles notícies que calien un moment de reflexió, l'evolució de l'escola, de l'interès de l'educació. Els ha cridat molt l'atenció l'article, en època de guerra, dels pares penyorats per no portar els seus fills a escola, la depuració d'una banda i una altra, el fet, com explica molt bé l'Elena, dels judicis en la postguerra i les posteriors esqueles de gent jove que correspon als que dies abans els havien jutjat i que per tant havien estat afusellats.

Llàstima que l'espai no és el més adequat per rebre grups, ja que la sala d'investigació no es pot emprar perquè sempre hi ha gent consultant diaris (i que continuï així o que augmenti) i la sala de magatzem és molt petita. Els alumnes drets o asseguts a terra escolten embadalits el que es diu, respiren l'aire de la història vella, encara que més d'una vegada n'ha sortit algú blanc i marejat.

Per a la història de l'educació s'obre un camp novedós, els alumnes veuen en primera persona el que passava en aquest camp a Tarragona, poden contrastar les notícies en diferents publicacions i conèixer com s'ha anat gestionant l'escola a la ciutat. Per als de primer de Pedagogia és un primer contacte amb la realitat de l'Heremoteca i l'objectiu que tenim amb aquesta visita és doble: en primer lloc obrir una finestra a la possibilitat de consultar la premsa

escrita per als futurs treballs de recerca, motivant-los, llegint notícies, posant les noves tecnologies a l'abast de la investigació, i per altra, conscienciar-los del valor de les coses antigues (tant llibres, com fotografies, documentació personal, revistes, diaris, propaganda...), de no llençar res, de recollir el que els avis guarden com un tresor i si no hi ha lloc per guardar-ho o no es valora, donar-ho a un centre de documentació.

Hi ha alguns aspectes de la visita que voldria subratllar: d'una banda, l'impacte de les nombroses publicacions de l'època de la República i de les notícies sobre l'educació, la qual cosa els confirma el que s'ha explicat a classe sobre la importància del tema educatiu per part del govern republicà; d'altra banda, el temps de guerra amb els constants anuncis sobre l'ajut que es demanava a la població per ajudar al front: sabó, roba, aliments, solidaritat per als refugiats, col·laboració per a la infància, mantes, llibres per al front... Se n'adonen que en aquell temps no era fàcil donar ja que a la majoria de cases els mancaven moltes coses, però com que, qui més qui menys, tenia familiars al front, la solidaritat estava a flor de pell. Un altre aspecte destacable és el primer diari franquista, amb la gran imatge del General a tota plana seguit per una sèrie de fulls de paper dolent perquè no havia material. Finalment, els estudiants que volen poden consultar i llegir el diari del dia del seu naixement.

Aquesta visita és una de les més valorades i profitoses. Com que el treball estrella durant molts anys ha estat un treball educatiu sobre els seus avis, veuen en la premsa una font per cercar el context, el dia que van néixer, etc. Són nombrosos els joves que després per si sols tornen a visitar l'Heremoteca cercant informació.

Amb els alumnes de tercer de Pedagogia que fan l'assignatura d'Història de la Pedagogia Catalana és diferent,

ells ja van visitar l'Hemeroteca i saben què hi poden trobar, i com que tots han de fer un treball de recerca de recuperació de la memòria històrica sobre els temes d'educació a la República, Guerra Civil, o Franquisme troben la majoria d'informació a la premsa que després contrasten amb les entrevistes i els llibres sobre el tema.

Un dels grups que ha gaudit i que gaudeixen molt d'aquesta visita és el dels alumnes d'Història de Gènere. L'Elena Virgili els té preparades una sèrie de notícies que afecten a les dones al llarg del temps, xoquen aquells paperets grocs, com a separates, que donaven bons consells a les dones, sobre l'estricta moral a l'hora de banyar-se a la platja. O els dibuixos dels anuncis de productes per a les dones, o de neteja... No es poden perdre, realment és tota una lliçó magistral. A partir d'aquí s'han fet curiosos treballs.

Amb els de grup de doctorat era tot més seriós, gent més gran que anaven per feina. Gent que preguntaven coses que els interessaven, o que s'avorrien perquè la història no era el seu tema. Normalment eren grups molt peculiars que ja de bon començament s'orientaven de cara la seva tesi doctoral, i bevien amb delit d'aquelles matèries que els podien resultar profitoses i aguantaven com podien la resta.

I per últim cal dir que jo també he aprofitat moltíssim l'Hemeroteca Municipal, per preparar les classes, per fer treballs sobre l'educació a Tarragona a través de la premsa local, per ambientar alguns llibres, o simplement he pujat les escaletes estretes per petar la xerrada amb l'Elena, la Rosa i la Montse. La pujada pel carrer Major té, per a mi i per a altres persones, un sentit diferent: gaudir del lloc, de la llibreria de la Generalitat, però sobretot no passar de llarg d'aquelles habitacions petites amb olor de pols vella i de l'alegria amb què ets rebuda per part de totes les treballadores. Només em resta de donar gràcies, sí, moltes

gràcies pel gran servei que fan a la Universitat i en concret als alumnes de Pedagogia, Educació Social i Magisteri, que any rere any han gaudit i gaudeixen de les lletres impreses de la nostra premsa local.

Jordi Morant i Clanxet

Vivències personals a la nostra Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, els vint-i-cinc anys

La consulta de la premsa tarragonina, freqüentment en període de vacances, primer en el mateix edifici municipal i després dalt de les golfes de l'Antic Ajuntament, em va portar d'immediat a ser conscient del tresor documental que amagaven lligalls i volums periodístics plens de pàgines de nodrides lletres.

Durant l'alcaldia de Josep Maria Recasens s'obrí una petita hemeroteca que amb els anys s'ha convertit en un referent ciutadà, i que custodia, gosaria dir, un patrimoni cultural de gran magnitud que per la manca d'espai s'emmagatzema, a dia d'avui, en caixes i més caixes, fet que n'impedeix la correcta contemplació a les prestatgeries de la sala de consulta. La situació actual és crítica i requereix d'una acurada transformació del recinte o fins i tot d'una nova seu.

En el període que fou tinent d'alcalde el Sr. Àngel Andreu i Carcolé, jo em trobava treballant a hores a la Casa Castellarnau. Aquest fet va coincidir amb la incorporació del Llegat Gramunt al fons municipal. Estava format per una quantitat més que considerable de llibres de diverses èpoques que tenien en comú tractar diferents temes relacionats amb Tarragona. Aquests exemplars foren dipositats en una estança de la casa noble. La possibilitat de fullejar aquells llibres em va servir d'inspiració i així és com va sorgir la idea de realitzar un estudi –mai fet fins aleshores– sobre els diver-

sos escuts d'armes de la ciutat des de les diferents vessants heràldiques. A partir d'aquell moment cada dia em vaig quedar mitja hora més, fora de l'horari pactat, llegint i recopilant tot allò que feia referència a l'heràldica de la ciutat.

Aproximació historicoiconogràfica dels escuts d'armes de la ciutat de Tarragona

El treball consta de 110 folis de text i més de 1.200 escuts de diverses èpoques classificats per temes, èpoques, corporacions, entitats, premsa, segells, filigranes de paper, etc. Com ja he esmentat el vaig començar a Casa Castellarnau, malauradament quedà interromput durant molts anys, i vaig poder finalitzar-ho anys després a la Biblioteca Hemeroteca Municipal. En són testimonis les bibliotecàries Elena Virgili, Rosa Fortuny i ara la Montserrat R. Sans.

Aproximació històrica al teatre tarragoní d'aficionats de postguerra (1936-1955)

Aquesta aproximació al teatre tarragoní consta de 200 folis de text amb 150 programes de mà amb els repartiments, obres teatrals, fotografies, elencs artístics i actors tarragonins. Per elaborar el treball també vaig anar a la Biblioteca Hemeroteca Municipal. En tinc promesa feta, i si finalment es publica amb l'ajut i col·laboració de l'Ajuntament faré una donació de la totalitat dels cartells que conservo de

les entitats i associacions d'Educación y descanso, Teatre Metropol, la Salle i Colaboración Claretiana, entre d'altres. Totes, viu reflex de la vitalitat teatral tarragonina de l'època. En aquest cas vaig tenir la sort de fer-me amb l'arxiu folklòric d'Educación y Descanso i de poder entrevistar-me amb antics actors per tal de recollir les seves vivències. Mentrestant, l'Associació la Salle convocà un concurs tot commemorant els 75 anys de vida, al qual vaig presentar l'obra que portava per títol: *El quadre escènic de l'Associació la Salle, del col·legi al teatre Metropol de Tarragona*, premiat el 1993 i que roman inèdita. Aquesta obra té un valor afegit que és donar molta informació de l'antic Patronat Obrer.

El segle XX: les bandes de música i altres fets relacionats

És un treball de més de 500 folis sobre les bandes de música de totes les èpoques, concerts, institucions musicals, cafès, orquestres, personatges del panorama musical, articles de fons i cròniques sobre música, directores musicals, gèneres, lírica, òpera... així com un recull de fotografies sorprenents. En un 80% el manuscrit ha estat elaborat a partir de la informació extreta de la Biblioteca Hemeroteca Municipal, fet que agraeixo profundament per les facilitats que m'han dispensat les eficients funcionàries.

També relacionat amb el món musical m'agradaria destacar *L'obra musical de l'Orfeó Tarragoní a les nostres comarques*. L'Orfeó tocà davant del rei Alfons XIII al Teatro Español de Madrid. Era potser una de les corals més important de Catalunya, amb 250 orfeonistes que cantaven les grans obres mestres de la polifonia universal: *El credo de la missa del Papa Marcel*, grans *Misereres*, *La nit de Nadal*, *El Messies* de Haendel i un estol d'obres de gran envergadura. El manuscrit està format per 250 folis de text més do-

cuments, programes, partitures i fotografies. La idea sorgí al mateix temps que estava treballant en l'elaboració del manuscrit sobre les bandes de música mencionat anteriorment. La nostra Hemeroteca també n'és testimoni. De fet, treballant en aquests projectes recordo que quan s'acostava Nadal ens reuníem tots plegats en un petit refrigeri de germanor i amistat, fruit de les aportacions que fèiem cadascú i que per una estona ens portava a oblidar llibres i papers fins passades ben bé les festes.

De fet, foren anys molt productius. Aprofitant el buitatge de premsa tarragonina que estava realitzant vaig començar a recollir la informació relacionada amb el sardanisme, conscient de l'existència d'estudis sobre aquest camp i també de la manca d'una recopilació total. Aquest treball culminà amb l'edició de l'obra: *Cent anys de sardanisme* l'any 1971. Obra premiada i que amb els anys he anat ampliat, fet que ha portat que en l'actualitat tingui uns 70 folis inèdits per afegir-hi. L'Hemeroteca Municipal era el meu refugi.

He conegut molta gent durant aquests darrers deu anys. L'Hemeroteca ha servit de bàlsam per omplir les meves aspiracions investigadores i històriques. Tot just fa vint-i-cinc anys vaig tenir el vessament cerebral, que comportà un canvi radical de forma de vida. La gent creu que no tinc res, infeliços, no saben què és patir aquesta malaltia: llegeixo com un nen per la manca de visió i en tinc d'altres seqüeles que són ben notòries. En els moments més difícils vaig tenir, però, un fidel servidor, company de recerques a l'Hemeroteca: l'amic Manel Mallol, que dia a dia em deixava senyals o el número de columna on apareixien notícies relacionades amb l'àmbit musical. Després jo anotava el que havia trobat fins a les dues, hora que es tancava el servei. La tarda la destinava a passar la informació que ha-

via extret de la premsa al matí. Aquesta activitat de vegades quedava interrompuda, tot s'ha de dir, per alguna conversa intrascendent amb l'Elena, la Rosa o la Montse.

He estat testimoni d'excepció en molts moments especials de la història de la Biblioteca, per exemple, quan hi va arribar el Llegat Gramunt, l'arribada del Llegat Nadal i Malé... Directament vaig intervenir, juntament amb el Sr. Mallol, en la donació de l'arxiu fotogràfic de Josep M. Tarrasa. La meua última gestió personal, després de diversos viatges a Barcelona, va concloure amb l'arribada del Llegat Babot, que ha vingut a sumar-se a tots aquells que enriqueixen bibliogràficament i documental la nostra ciutat. A nivell més personal he fet donació de 30 caixes de material relacionat amb Tarragona: biografies, revistes tarragonines de caire religiós compreses entre els anys 1940 i 60...

Biografies de músics i altres

Encara avui continuo anant a l'Hemeroteca Municipal de Tarragona, ara, tot sigui dit, per coses més concretes i ocasions puntuals. Sovint per consultar alguna dada i de rebot em faig amb algun document que m'interessa. Recentment, al diari *La Cruz* de 1929, vaig topar-me amb un article del Pare Iglésias relacionat amb l'escultor tarragoní Cabré i Alentorn, que traspassà. En un altre volum del mateix diari, però de l'any 1928, hi vaig recuperar la necrològica de Marià Puig i Valls realitzada per Manuel de Peñarubia, i en un recent exemplar del *Diari de Tarragona* hi vaig descobrir un escrit dedicat a l'arquitecte Pau Monguió, fill de Tarragona.

Últimament he anat a raure diverses vegades a la Biblioteca per un tema concret: músics tarragonins. De diaris diversos he pogut extreure referències que m'han permès elaborar 55 esbossos biogràfics que han publicat la Diputació de Tarragona i l'editorial Escua. En la confecció d'aquest treball hi ha intervingut una de les bibliotecàries.

Al llarg de les meves estades a la Biblioteca he conegut estudiants lletraferits, autors de treballs d'allò més invertebrats. He conegut persones que per diverses raons s'han atansat a la saviesa dels vells papers.

És curiós perquè malgrat haver passat moltíssimes estones en l'Hemeroteca Municipal i tenir-hi una estreta relació mai hi he coincidit amb l'Alcalde o qualsevol altre representant del consistori. L'Hemeroteca sembla que sigui la cendrosa de l'Ajuntament. L'espai és insuficient, les instal·lacions anacròniques i per exemple hi manca un ascensor, fet que dificulta l'accés a aquestes golfes que amaguen un meravellós tresor.

Aquestes són les principals experiències viscudes per qui signa. He tingut en les bibliotecàries comprensió i estima, no he tingut mai un no i més hi vindria si no fos per la gran dificultat que em representen les escales d'accés. Crec que aquest llibre servirà per dignificar-la i enriquir-la amb els múltiples parers dels addictes a la nostra història.

M. Teresa Muntanya i Martí

La informació gràfica: el Fons Lluís Soler

Bo és el servei que fa l'Hereroteca de l'Ajuntament de Tarragona i extens al llarg del seus vint-i-cinc anys d'existència. Són molts els documents que aplega, i d'entre tots jo voldria dir alguna cosa sobre uns que m'han fet servei per a l'elaboració del treball d'onomàstica tarragonina. Em refereixo a un fons fotogràfic, i és evident que no reculem en el temps més enllà de la meitat del segle XIX, això no obstant, s'hi pot trobar informació respecte diversos aspectes de l'època. Es tracta en aquest cas del llegat de la família Delclòs-Soler.

Les més de 500 plaques de vidre que s'hi conserven bàsicament reproduïxen temes familiars, on es mostren diferents aspectes de la vida quotidiana i de l'esbargiment de la família: viatges, sortides, activitats festives i, una mica més llunyà, algunes desfilades de la Creu Roja.

Hi ha imatges que fan referència a la nostra Tarragona, carrers, platges i monuments, però també n'hi ha de masos, que en realitat són les que a mi m'han servit per al treball que abans he anomenat, de les quals me n'ha facilitat la reproducció el seu nét Lluís Delclòs Balvey, a més de les explicacions relatives als elements retratats.

En una visió general afegiríem també la visualització de diferents excursions i estances a ciutats com Ginebra,

Sant Sebastià, o a poblacions més properes com l'Argilaga, Altafulla, etc. que en conjunt són de poblacions de les comarques tarragonines, d'espanyoles i també d'Europa. Se'n desconeix l'autoria fotogràfica i també els personatges retratats, encara que podrien estar fetes pel mateix Dr. Soler i els que hi apareixen serien generalment familiars, algunes vegades identificats pels seus néts, i també amics, entre els quals destaquen els germans Puig i Valls, ben coneguts a l'esfera social tarragonina.

Altres fotografies, també del nostre entorn, corresponen a les sortides del batalló infantil, de braus o de la Creu Roja. Cal recordar que Dr. Lluís Soler fou impulsor de la Creu Roja tarragonina, president del Sindicat d'Iniciativa i Turisme, tinent d'alcalde de l'Ajuntament i organitzador del Cós Blanc. Una nota curiosa és la seva participació en la pel·lícula *Heroísmos*, l'any 1922, feta en benefici de la Creu Roja, on actuà en el paper de metge.

Cal no oblidar a l'hora d'investigar en qualsevol camp de la història, els fons fotogràfics, en els quals, si bé resten callats, sense lletra, s'hi pot llegir allò que tu ets capaç de captar a través de les imatges i que són un bon testimoniatge d'uns fets i d'una època.

Andreu Muñoz Melgar

Director del Museu Bíblic Tarraconense

Reconstruint la història del Museu Bíblic Tarraconense des de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona compleix 25 anys. És un motiu de joia compartir aquesta felicitat efemèride amb el seu personal pels grans serveis que han prestat a la investigació i a la difusió de la història de la nostra ciutat. Aquesta institució sempre s'ha caracteritzat per donar un servei silent i eficaç. Ha estat un instrument indispensable per construir la nostra història i una autèntica casa d'acollida per al ciutadà o l'historiador assedegat de coneixement.

La directora, M. Elena Virgili, ens convida a explicar una petita o gran troballa descoberta entre els llibres que formen els llegats bibliogràfics o entre els milers de plànols de les publicacions periòdiques que es custodien a la BHMT. Vet aquí que la gran descoberta que hem fet ha estat trobar en aquesta institució una realitat amatent, oberta, professional i acollidora. Amb un gran esperit de servei, la BHMT ha estat exemplar en la projecció de les tasques de conservació, divulgació, informació i investigació que li són pròpies. Una institució és gran perquè les persones que la porten la fan humana, i aquest és el gran tresor que acumula.

Però bé, convidats a relatar una petita o gran descoberta, he d'agrair, també, a la BHMT la tasca de digitalització del

seu fons de publicacions periòdiques locals més importants, que és la que em permet, ara, escriure aquesta aportació. No fa massa temps que, gràcies a aquesta eina, hem pogut reconstruir fragments de la història del Museu Bíblic Tarraconense que fins llavors ignoràvem¹. I és que la història del nostre museu és tan singular com convulsa i són porcions fragmentàries de documentació les que ens han arribat per reconstruir la seva vida.

El Museu Bíblic Tarraconense va ser fundat l'any 1930 pel Dr. Josep Vallés i Barceló, canonge lectoral de la Catedral de Tarragona, professor de Sagrades Escriptures al Seminari de Tarragona i vinculat al Pontifici Institut Bíblic de Roma. El Museu es va crear a partir del material que recollí o adquirí en els seus viatges a Terra Santa i el Pròxim Orient i s'ubicà en dues sales del claustre del Sagrat Cor del Seminari de Tarragona. D'aquest fet es compleixen ara 80 anys.

1 En aquesta tasca escomesa per l'equip del Museu vull citar particularment la feina realitzada per Míriam Ramon Mas, tècnica del Museu Bíblic, John López, secretari del Museu Bíblic i de Mercè Masdeu Dolcet, alumna en pràctiques de la Universitat Rovira i Virgili.

El Dr. Vallés va concebre el museu com una eina pedagògica al servei de la cultura i de la fe². En aquest sentit era un instrument molt útil per a la formació dels seminaristes. Els testimonis orals ens referenciaven que el Museu també obria les seves portes a la societat civil, però aquest fet no el teníem documentat. Gràcies a la digitalització del fons antic que ens brinda la BHMT hem pogut trobar un conjunt de notícies que ens permeten palesar la importància del museu en la dècada dels anys 30, abans de l'esclat de la Guerra Civil i la funció pedagògica tan eclesial com civil de què participava la institució. És així que en el diari *La Veu de Tarragona*, el 8 de gener de 1932, narra:

«Proper a inaugurar-se al nostre Seminari Universitat Pontifícia hi aportem la modesta contribució de aquestes lletres. Perquè és un fet que transcendeix més enllà de la vida intel·lectual tarragonina, sedentària com les seves pedres històriques. Una col·lecció de coses orientals, el Museu Bíblic, és el complement a la fecunda tradició dels estudis escripturístics tarragonins i també l'inici d'una nova fase de recerca que ens fa albirar llums novelles en la recensió de la cultura catalana. [...] Precisament per a posar-se en aquest altiplanell, per escutar els camins per on ens ha vingut el Crist, la terra on nasqué, la cultura i els trasbalsos de la seva època, la tradició del seu poble i les relacions amb els veïns, etc., la Universitat Pontifícia de Catalunya inicia el seu Museu Bíblic. Un Museu Bíblic – ho subratllem – en el sentit d'intuir i biografar.³

El 14 de gener de 1932 el mateix diari, *La Veu de Tarragona*, apuntava:

2 MUÑOZ A., “Veure la Bíblia: El Museu Bíblic Tarraconense”, *Foc Nou*, 409 (2008), Barcelona, pp. 32-35.

3 J.P. I J. DE TORRAMADER, “Els estudis orientals a l' Universitat Pontifícia de Catalunya I; A propòsit d'un Museu Bíblic”, *La Veu de Tarragona*, 8 de Gener de 1932, p. 1.

[...] Avui, doncs, el Museu és una exigència pedagògica: ensenyar veient, ensenyar palpant, ensenyar construint, aquest és l'ideal! L'alumne ha de fer quelcom més que aprendre, ha de saber caminar tot sol; i per això els professors de laboratori, els seminaris d'iniciació dels museus. [...]

Els museus Bíblic i Egiptològic del Monestir de Montserrat començats amb elements minsos i continuats amb aquella paciència proverbial benedictina, constitueixen avui, en les seves diverses seccions, una col·lecció d'un interès escripturístic imprescindible. [...] Una raó semblant ens mena ha preveure també la futura puixança del pro-museu Bíblic. Recordem, si més no, els noms del passat i la tasca present auguri de l'avenir. [...] Aquests són els antecedents i el caliu del prop Museu Bíblic tarragoní. En un altre article parlarem més concretament d'alguns detalls i algunes tasques que els nostres exegetes es proposen realitzar.»⁴

Del 16 de gener del 1932, de nou *La Veu de Tarragona* comentava del Museu Bíblic:

«Com preambulant en els dos articles anteriors, hem traçat les línies més vistents dels homes i del mètode. No vull desviar-me de la difícil comesa que tinc iniciada. Abans, però, d'entrar a la descripció i finalitat pràctica del Museu Bíblic que ens ocupa hem de dir alguna cosa de dos auxiliars seus: la biblioteca i el seu laboratori. Fins podríem afirmar pròpiament ésser el museu fruit dels dos útils. També que adjunts - biblioteca, laboratori i museu – com tres cercles concèntrics, arriben a completar la funció cultural de la moderna pedagogia. [...]»

4 J.P. I J. DE TORRAMADER, “Els estudis orientals a l' Universitat Pontifícia de Catalunya II; Una adaptació del mètode intuïtiu”, *La Veu de Tarragona*, 14 de Gener de 1932, p. 1.

La història del museu ha pogut complementar-se gràcies a la publicació de Jaume Aguadé *Jeroni Fàbregas Camí. Fusta cisellada*. Mn. Jeroni Fàbregas Camí fou vicari de la parròquia de Vilabella i morí màrtir durant la Guerra Civil espanyola. En una de les cartes que Mn. Fàbregas va escriure al seu germà, l'any 1932, li descriu amb tota mena de detall el treball entusiasta que està fent al Museu Bíblic, a les dependències del Seminari:

«La teva carta última la vaig rebre a Tarragona, on m'hi vaig estar un mes també treballant neguïtament. Estàvem instal·lant un Museu Bíblic en el Seminari, de molta importància. Una de les coses més interessants que té és el Temple de Salomó, reconstruït amb alabastre de Sarraí (Tarragona). Entre altres coses té un mapa de Palestina en relleu, el tabernacle que els israelites portaven pel desert, dos planells en relleu de la ciutat de Jerusalem antiga i moderna de grans dimensions; nombrosos objectes referents a diferents paisatges (sic) bíblics sobretot atenyents als fets de la vida de Jesús.»⁵

La recerca en la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona encara ens reservava una notícia més. A vint dies de l'inici del conflicte de la Guerra Civil, el Museu Bíblic Tarraconense ofertava visites a les seves instal·lacions. Així apareix reflectit en el *Diari de Tarragona* del 28 de juny de 1936:

«Avui, a dos quarts de dotze, tindrà lloc una visita col·lectiva d'estudi al Museu Bíblic del Seminari. Es visitaran a més a més la capella de Sant Pau i el Museu de Prehistòria.»⁶

Amb l'esclat de la Guerra Civil el Museu fou desmuntat i les peces custodiades al Palau Arquebisbal⁷. El rotlle del Séfer Torà del segle XVII fou guardat a l'Arxiu Històric Arxidiocesà. L'any 1941 el Museu fou refet en una dependència contigua a la biblioteca del Seminari que alhora servia d'aula de Sagrades Escripures. L'any 1950 el Museu fou traslladat al seu antic emplaçament i divuit anys més tard, l'any 1968, tornava a ser desmuntat. Mn. Salvador Ramon, canonge i arxiver de l'Arxiu Històric Arxidiocesà, va aconseguir aplegar i salvaguardar la major part dels objectes i així evitar-ne la desaparició. Amb l'aprovació de l'Associació Bíblica de Catalunya, per decret de 21 de setembre de 1974 de l'arquebisbe Josep Pont i Gol, es va consolidar la represa d'un treball ben actiu en l'àmbit de la Tarraconense en el camp dels estudis bíblics i la difusió de les Sagrades Escripures, que havia tingut els seus antecedents al nostre país en una llarga i qualificada tradició anterior a la desfeta de 1936.

L'any 1995 el MBT va ser reinstal·lat per iniciativa del Secretariat Diocesà de Pastoral Bíblica, i amb l'esforç d'un equip de voluntaris. L'arquebisbe Ramon Torrella Cascante en va fer la inauguració el dia 12 de maig d'aquell mateix any. Durant una dècada ha estat ubicat provisionalment a la planta superior del Palau Arquebisbal, on va rebre la visita de milers de visitants. Darrerament els arquebisbes Lluís Martínez Sistach i Jaume Pujol Balcells han donat un nou impuls al MBT assignant-li un nou emplaçament a l'històric edifici de la casa dels Concilis. El dia 10 d'abril de 2006, l'Arquebisbe Jaume Pujol inaugurà i beneí les noves instal·lacions.

Estem convençuts que les eines que ens brinda la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona continuaran contribuint de manera decisiva a esclarir nous aspectes del nostre passat.

5 AGUADÉ SORDÉ, J., *Jeroni Fàbregas Camí. Fusta cisellada*. Barcelona: Claret, 2008; p. 30-31.

6 "Paedagògium", *Diari de Tarragona*, 28 Juny 1936, p.5.

7 Per entendre la història del Museu a partir de la postguerra vid. RAMON VINYES, S., " El Museu Bíblic de Tarragona", *Abcat*, 15 (1980), p.23.

Maria Josep Nadal

Estudiant de doctorat, Universitat de Barcelona

Troballes i descobertes

En el món globalitzat d'avui en dia i havent-hi una implantació d'Internet força generalitzada a les nostres llars una es planteja si es pot trobar tota la informació a cop de clic i sense sortir de casa, tranquil·lament asseguda davant d'una pantalla d'ordinador. Doncs la resposta més plausible és que no!

Matisem-ho, però; si allò que cerques està relacionat amb el temps present, o les darreries del segle XX que van veure nàixer la xarxa, és molt fàcil trobar-hi coses que es poden aproximar a allò que busquem, fins i tot el que no ens imaginàvem que podríem aconseguir trobar.

Tanmateix, quan vas a parar més enrere comencen a sorgir les primeres dificultats: materials sense les referències adients, els cercadors més famosos són incapaçs de trobar el que vols, noms i dades no contrastades, enganys a petita i/o gran escala documental, entre altres. A mesura que retrocedim en el temps, posem per cas al segle XIX en el qual centro el tema de la meua recerca, ens podem trobar que les fonts electròniques no ens són útils. Llavors la millor opció que tens a l'abast és endinsar-te en el meravellós món de la documentació escrita per cercar entre els papers de l'època, o en el millor dels casos en els que hi fan referència.

La premsa és i va ser tot un descobriment, ja que treballar-hi i veure com està conservada permet contemplar-la amb els teus propis ulls, veure com n'és de diferent respecte la premsa actual, com s'escrivia abans de com s'escriu ara, fins i tot el nombre de pàgines del diari. Al segle XIX s'aprofitava bé el paper i si els anuncis havien d'anar de costat s'hi posaven, ja que no n'he vist cap amb més de quatre pàgines, a diferència dels d'ara que només amb publicitat, molts cops absurda, ja en tenen més.

Tots aquests materials han estat la guia i el punt d'origen per treballar i conèixer millor els continguts i la temàtica en què pretenc aprofundir. A més a més, en començar qualsevol tema, sempre cal plantejar-te què vols i després demanar ajut. Aquí és quan es nota realment la bona feina que es fa des de les hemeroteques, com a garants del patrimoni històric i cultural.

Per exemple, almenys en el meu cas, arribes amb un tema més o menys clar i demanes què s'hi pot trobar, sempre tenint en compte que per art de màgia no apareixerà cap document que et doni la feina feta i acabada.

Després, un fet que cal ressaltar és que t'escolten i et suggereixen noves possibilitats. A partir de llavors comencem a estirar del fil i poc a poc sorgeixen noves idees que pots aprofitar, un tema en porta un altre, i així successivament.

Escrivint aquestes línies només puc dir que m'han proporcionat molta documentació, llibres, articles de revistes (on mai hauria somiat trobar-hi res), per endinsar-me en el tema de la recerca que pretenc dur a terme. La seva ajuda i els seus suggeriments han estat de gran vàlua. Sense el fons documental de l'Hemeroteca Municipal i el seu equip professional he de reconèixer i dir amb sinceritat que estaria perduda en el meu treball.

A més a més, hi trobes i coneixes altra gent, parles amb diferents persones que et van indicant altres possibilitats, qui més qui menys acostuma a ajudar, tot i que no és un fet generalitzable. El millor de tot ha estat, sens dubte, una gran troballa i tota una descoberta per mi: el Visor, un programa que et permet visualitzar en format digital la premsa antiga del segle XIX, des del llunyà 1808 amb la primera edició del *Diario de Tarragona*, passant per revistes i di-

ferents tipus de publicacions. Això permet, de passada, estalviar-te algun més que probable disgust amb uns originals que pel cap baix poden tenir clarament més de cent cinquanta anys d'antiguitat i un paper imprès molt delicat.

M'agafa febre només de pensar en aquells pesats volums enquadernats en els quals cal passar un full rere d'un altre per trobar algun detall que pugui ser útil, i això si el trobes, contrastant amb la facilitat que representa cercar pàgines de premsa en un format de lectura més adient, per temes, paraules clau o frases que el programa pot fer aparèixer convenientment. A més a més pots cercar informació en els exemplars sencers, pàgina a pàgina, com llegint un diari sencer, amb la seguretat de què no el faràs malbé ni es perjudicarà de cap manera cap d'aquests exemplars tan antics i delicats.

El millor de tot no acaba aquí, ja que a partir del 2010 es pot consultar la premsa digitalitzada còmodament asseguts, fins i tot des de casa, davant la pantalla de l'ordinador.

Sembla, doncs, que a cop de clic es pot treballar en la recerca i procurar dur a terme un treball de doctorat gràcies a l'ajuda que m'heu facilitat amb diferents propostes i materials que he pogut consultar a l'Hemeroteca.

Hem fet la volta al món i hem tornat al Born.

Feliç 25è aniversari, BHMT!

Gràcies per tot.

Núria Nel·lo Ventosa

Vídua de Carles Babot

Estimada Elena,
Vam rebre la teva carta en què ens dius la il·lusió que et faria que es fes el llibre que faràs. Dius ben clar que és un projecte, però jo sóc molt vella, sóc del 1911, i no sé si podré viure per veure-ho.

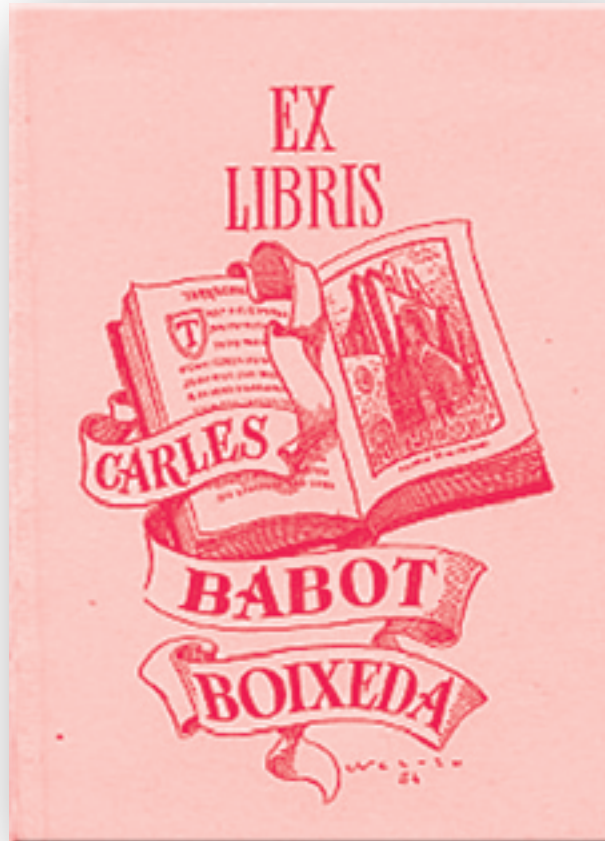
Estic molt ben cuidada pels fills i néts. Estic a la casa que tan bé coneixes i tan grata em vas fer.

Si ho puc veure m'agradaria si pots incloure la meua lletra, si no, la llences.

Una abraçada.

Una de les satisfaccions més grans que tinc és haver deixat la gran col·lecció de tots els llibres de Tarragona. Els vaig deixar on millor podien estar: a la Biblioteca de la ciutat.

Allí en poden gaudir amb tota l'atenció dels que la cuiden i que la voldrien cada dia més gran. Que la vagin cuidant i fent més gran em fa alegria.

Yolanda Ortega i Palomar

Auxiliar de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona entre els anys 1993 i 1995

Vint-i-cinc anys, ja! Enhorabona!

És el que vaig pensar quan l'Elena em va enviar el correu electrònic comunicant la celebració del vint-i-cinquè aniversari. La idea de fer un llibre explicant la teva experiència a l'Hemeroteca em va semblar tan agradable que no vaig poder negar-m'hi.

Recordant el meu pas per aquest lloc tan il·lustre, evoco aquella sensació des de l'entrada, pujant les escales a les cinc de la tarda. Les consultes dels diaris del segle XIX i del XX, amb tanta història al seu interior, representaven, per a mi, retornar a un passat que d'altra manera hagués estat impossible. Aquella grafia, aquelles imatges, aquella tinta, identitat d'una serigrafia típica d'un moment que plasma la història de la nostra ciutat.

En aquesta mateixa direcció, els llegats que il·lustren personatges de la ciutat de Tarragona, en un acte després, han deixat a l'abast de tothom amb llibres d'un valor incalculable, fan de l'Hemeroteca un lloc ideal per trobar-se amb la saviesa popular i les tradicions de la ciutat. Recordo, per Santa Tecla, com s'omplia la sala de nens i nenes que volien informació del Seguici, de Santa Tecla i de tot allò que envolta la nostra cultura popular.

Així mateix, em ve a la memòria com un matí d'estiu va venir a l'Hemeroteca un professor d'una universitat anglesa a consultar un llibre d'història del Llegat Gramunt i va comentar que era una obra difícilíssima de trobar.

Felicito l'empenta i la il·lusió per l'adaptació a les noves tecnologies. Representa un pas més per poder aconseguir que els ciutadans tinguin la possibilitat de consultar tot el material i que, potser, d'altra manera resultaria difícil.

Per acabar, enhorabona a tot l'equip de la biblioteca per aquests 25 anys i que en compliu molts més!

Lola Paniagua Valle

Portaveu de la Plataforma ciutadana "Salvem la Platja Llarga de Tarragona i el Bosc de la Marquesa"

Al principi de la nostra campanya per salvar les platges naturals que queden al municipi de Tarragona, la gent que la portàvem endavant no estàvem assabentats de l'existència d'aquesta hemeroteca al carrer Major. Potser no hi ha prou informació a la ciutadania de l'existència d'aquests serveis a la seva disposició? Però un dia la vam descobrir.

Molt aviat, la gent que hi treballa va observar que ens interessàvem per les notícies sobre la platja Llarga, i de seguida ens van oferir ajuda amb el seu servei de recerca. Des d'aleshores a la Plataforma se'ns escapen menys articles relacionats amb les platges.

També va suposar una satisfacció per a nosaltres que se'ns demanés, com una cosa interessant per a l'Hemeroteca, una mostra dels cartells i d'altres materials gràfics que hem anat fent servir (paperetes, fulls de recollida de signatures, fulls informatius, dossiers per als mitjans de comu-

nicació, peticions per escrit als polítics, etc.). Alguns dels cartells i paperetes estan dissenyats per molt bons artistes, que són d'aquí o resideixen a la nostra ciutat (Jordi Gallus, Prusi, Andrea Eidenhammer, Thaïs i altres que prefereixen guardar l'anonimat). El fet que es conservin i es puguin veure a l'Hemeroteca Municipal és una forma d'honorar aquests dissenys en favor de la preservació de les platges.

Però el que més vull destacar aquí és el somriure i l'enorme amabilitat que qualsevol de les persones que treballen a l'Hemeroteca ens han regalat cada vegada que hem anat a demanar diaris endarrerits, fotocòpies... I és tot plegat el que fa que aquest indret, a més de còmode i acollidor, ple d'un aroma de consideració entre les persones, enormement tranquil i recollit, envoltat i envaït de cultura, sigui, a més a més, un indret màgic.

Moltíssimes gràcies pel servei, que és molt més que bo, malgrat el reduït tamany de les instal·lacions!

Montserrat Pascual

Gerent del Patronat Municipal de Turisme 1989-2009

Una història comuna: Biblioteca Hemeroteca i Turisme

M'han demanat una petita col·laboració en aquest 25è aniversari de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, la BHMT. La primera pregunta va ser: "En què vols que col·labori?". I la resposta: "En 25 anys de compartir edifici, vols dir que no tens alguna cosa a dir?". I bé, aquí em teniu, intentant reflectir tots aquells anys de turisme i biblioteca junts en un mateix edifici, l'Antic Ajuntament.

Durant tot aquest temps he conegut de molt a prop el servei directe al ciutadà que la BHMT ha donat i continua donant amb molta professionalitat. Un servei que ha estat utilitzat per historiadors, investigadors, estudiants, curiosos i fins i tot turistes.

Els clients de la BHMT passaven a saludar per l'oficina i molts cops demanaven que els reservéssim aquelles noves publicacions que editàvem a turisme per a les seves col·leccions particulars.

Encara que molts cops la manca de recursos ha sigut la tònica dels dos departaments units per aquest edifici, l'esforç, la il·lusió, la vocació per la feina i la lluita constant per la millora de les nostres àrees van consolidar unes relacions que han anat més enllà del tracte personal.

Ara, des de fora de l'Antic Ajuntament, reconec encara més l'esforç de la persona que durant tants anys i de manera eficaç i discreta ha aconseguit que cada dia tingui nous llegats, que la BHMT surti en publicacions amb reportatges dels seus fons, que sigui el lloc de referència per demanar qualsevol document de la ciutat, que participi en exposi-

ons... Sols la professionalitat, la creativitat i la il·lusió han optimitzat els pocs recursos disponibles.

Avui, com a amiga de la M. Elena només em cal encoratjar-la amb el seu projecte de crear una BHMT de referència al nostre territori que pugui donar el millor servei al ciutadà. Confio que aquesta commemoració no es quedi aquí sinó que sigui la porta per als nous reptes de futur.

Felicitats!!!

Lluís Miquel Potau de la Muela

Historiador de l'Art

Aquell any jo caminava per la Ciutat Comtal i gaudia del segon curs matriculat a la Universitat de Barcelona. El 1984 havia arribat amb els ulls oberts a una ciutat que em va embruixar des d'aspectes molt diferents. No vaig tenir sort el primer curs de carrera perquè, com que vivia a la Diagonal i els meus estudis eren els de Ciències de la Informació, a les tardes, a la Universitat Autònoma, havia de fer un viatge d'una hora, de tal manera que arribava a Barcelona cap a les deu de la nit. Per això vaig decidir massa aviat deixar d'anar a classe.

L'any següent em vaig matricular als estudis de Dret, potser per enganyar-me i creure que era una carrera amb més sortides, però en aquell moment la meua vida havia fet un canvi molt fort de manera de veure el món, de tot el que havia vist i havien intentat donar-me a casa. La frase que vaig escriure a la primera pàgina del llibre de Dret Natural era "No hay derecho".

Evidentment, aquell va ser l'últim any a Barcelona; el següent, cap a Cartagena a complir el servei militar. Tot i no fer res de res des del punt de vista acadèmic, era un gran lector; vaig aprendre molt de música, fins i tot música clàssica, de filosofia, d'art, de la vida al carrer, de l'amistat i de l'amor. Vaig poder gaudir de concerts de grups que en aquells moments es començaven a fer sentir més, coneguts a Madrid però que a Catalunya no tenien gaire tirada general. Era música gravada en companyies independents de Madrid, encara que alguns d'aquests grups eren nascuts a Barcelona. Tot plegat era l'any 1985. La meua presència a la Tarragona de llavors es limitava als caps de setmana per disputar un partit de futbol sala i sortir de festa els dissabtes, i diumenge tornar a Barcelona. El servei militar marca un abans i un després a la meua vida, un oblit de la cultura en general, potser amb alguns detalls de contracultura, un allunyament de 12 anys fins i tot de la literatura, tot i la

meua sensibilitat i afany d'escriure poemes, que va ser una manera de tenir una via d'escapament. Després d'un esclat necessari i gràcies a una persona que em proposa l'oportunitat de fer teatre agafo de nou els estudis universitaris. Em decideixo per la Història de l'Art. Em conec i des dels viatges familiars sempre he tingut una atracció per la creació artística. Mai he oblidat que amb 12 anys em quedava embadalit davant de *Saturn devorant un fill*, de Francisco de Goya, al Museo del Prado.

Dels meus passejos per Barcelona recupero l'afany d'observació artística als carrers de Tarragona; tot tipus d'art, arquitectura i la seva relació amb la història. Vaig fent camí a la carrera i les coses em surten força bé. Aprovo amb força facilitat les assignatures, ja que m'adono que la meua capacitat d'estudi és gran i la de treball també, qualitat que ja conec des de petit. La de l'estudi... potser la darrera època del COU a l'institut estudiava mecànicament, sense ganes, encara que m'agradava el que aprenia. A la Universitat Rovira i Virgili, amb aquesta carrera d'Art, van passant assignatures de les quals vaig agafant tot el millor: les d'art medieval, art clàssic, mitologia, art prehistòric i del Pròxim Orient, art del Renaixement i del Barroc, art del segle XIX i del XX, art i mestissatge, art i societat, les assignatures del patrimoni tant des del punt de vista jurídic com etnològic, les tècniques artístiques, les fonts de la història de l'art i l'assignatura clau per a aquest escrit: art barroc espanyol. La Dra. Sofia Mata ens demana com a avaluació d'aquesta assignatura optativa la realització d'un treball de diferents façanes i construccions de l'època del Barroc al Camp de Tarragona. Des del primer moment el meu interès recau en la portalada de l'església de Sant Agustí, a la Rambla Vella de Tarragona, i li demano a la Sofia poder desenvolupar el treball de l'assignatura vers aquesta meravellosa obra arquitectònica i escultòrica. La nota és d'un excel·lent, 9,5, i crec que amb pocs treballs havia gaudit tant de la seva realització fins a aquell moment.

Tot i que ja havia fet les dues assignatures del Barroc, no vaig deixar de mirar-me l'església del Sants Reis Mags,

el seu nom originari, de continuar la meva observació tant exteriorment com interiorment. A causa d'uns vents de l'abril, es queda penjat força mesos un plàstic blau a l'escultura que representa la Fe a la banda esquerra del timpà de la portalada, un plàstic al lloc on hauria d'anar la creu que la identifica iconogràficament. Com que ja havia tractat al treball universitari els problemes ambientals que pateix aquesta meravella del Barroc, escric una carta al *Diari de Tarragona* donant un senyal que, com ja havia comentat l'any 1979 el Dr. José Sánchez Real al recull d'articles de la seva *Obra menor*, és la segona façana monumental amb millor qualitat artística de la ciutat, una façana que demanava una neteja i possible restauració. Mesos més tard a la meva feina la professora del Departament de Pedagogia de la Universitat Rovira i Virgili, la Dra. Carme Borbonés, em parla de la intenció que tenen els Pares Claretians, l'orde religiosa que regenta actualment l'església, de fer un llibre d'investigació històric i artístic i que havien pensat en la meva persona. El meu agraïment i la meva resposta afirmativa és al mateix moment. És llavors quan arribo al número 39 del carrer Major de Tarragona, el lloc on s'havia ubicat l'antic ajuntament de la ciutat. Les meves visites comencen a ser més assídues i al mes de juliol ja són diàries. Demano llibres a l'Elena i a la Montse, que em deixen diferents catàlegs que em faciliten molt la feina. La veritat és que trobar-se aquestes dues persones a aquest lloc fa creure en diferents aspectes, a més de reafirmar la idea positiva de l'espècie humana, ja que la seva humanitat surt de manera natural. També que la nostra ciutat té una gran sort de tenir aquesta font bibliogràfica i històrica en mans de dues persones amb majúscules.

Però a la vegada que recercava informació sobre l'església de Sant Agustí vaig començar a tenir una altra curiositat. Sóc sabedor de l'antiguitat del meu cognom a la ciutat de Tarragona, ja que alguns dels meus cosins ja havien fet un estudi farà anys i n'havien trobat constàncies des del segle XIV. Vaig voler fer jo mateix aquesta confirmació i a les actes consistorials del segle XIV vaig trobar el nom d'en

Berenger Potau. Formava part d'aquell consistori i llavors la meva ment es va traslladar en un instant a pensar que en Berenger es movia per aquelles parets. Allò em va fer ser més conscient de les meves arrels tarragonines. L'escut heràldic i un estudi que vaig demanar sobre el cognom Potau em donen la constància de Potau a Sarral al segle IX, a la Conca de Barberà i, com que encara trobem el cognom a aquesta comarca, això em fa pensar en una "caiguda" natural a la mar Mediterrània, ja que trobem el cognom a Montblanc, Valls, Reus i Tarragona. Penso en la possibilitat de l'arribada a la ciutat i a Catalunya. Sembla que l'arrel lingüística és francesa, evidentment també llatina, i segurament, pel moment en què els francs travessen els Pirineus i marquen la territorialitat, dóna peu a pensar en l'ascendència dels Potau del sud de França. L'arribada a la Tarragona medieval potser fou al segle XIII o al XIV, a causa, en part, de l'arribada dels catalans de la ciutat a les darreries del segle XII.

A la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona no em sento un estrany. Potser és un dels edificis on millor sento la veritat de la nostra ciutat. Les persones que hi treballen donen aquesta presència de la nostra veritat, i això que la Montse és de Reus! Però, sense conyes, necessitem sentir-nos no només ciutadans de Tarragona; segurament necessitem aquesta veritat nostra que al segle XXI es perd amb formes i maneres que ens allunyen d'una ciutat oberta a la mar, a la muntanya i al cel, una pedra que forma un turó quasi amb una forma diamantina, un diamant que demana ser polit de nou amb la saviesa que creix i brilla a aquestes parets de l'Antic Ajuntament, entre d'altres llocs emblemàtics de la ciutat. No crec que baralles amb els veïns ens portin res de bo, al contrari: potser els beneficis se'n vagin cap un altre lloc per culpa d'aquests enfrontaments. Tant Tarragona com el Camp demanen de nou que el saber frueixi com aquesta saviesa positiva que al carrer Major es fa palesa ferma, forta i natural.

És un orgull haver pogut escriure aquest text. Gràcies xiquetes!!! Salut i amunt!!!

Oscar Ramírez Dolcet

Periodista i escriptor

L'Hemeroteca: la història a les mans

El meu primer contacte amb la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona es remunta a l'any 1995. Jo treballava als serveis informatius d'Onda Rambla i em dedicava al periodisme d'investigació, que requereix, com a font principal per aconseguir dades, exemplars de diaris ja publicats i documentació diversa.

Recordo haver visitat l'Hemeroteca en tres o quatre ocasions i haver enviat a altres companys de l'emissora a recollir o buscar informació en moltes altres. Gràcies a les dades aconseguides vam fer-nos amb primícies importants com ara la dimissió de l'Arquebisbe de Tarragona en aquells anys, Ramon Torrella; la possible marxa d'una empresa química de la ciutat de Tarragona, o la destrossa que es va fer al pou medieval i altres objectes de l'època romana que hi havia a la plaça de la Font quan es va construir l'actual aparcament soterrat.

Investigar té els seus perills, i treure a la llum pública els draps bruts de certes persones o empreses pot arribar a comportar amenaces. Quan vaig començar a parlar dels motius del trasllat d'una coneguda empresa química fins a una província castellana i a destapar les especulacions que hi havia pel mig, vaig haver de tancar les investigacions de cop. Una trucada em va advertir dels perills que podia suposar seguir informant i em va vincular el perill a la presència d'un Jaguar de color negre. Quan vaig sortir a dinar al migdia vaig veure aquest vehicle i, òbviament, es va acabar la notícia.

Més tard he tornat a utilitzar l'Hemeroteca, i gràcies als seus fons documentals s'han aconseguit recompenses

en forma de premi. L'any 1999 vaig nodrir-me dels vostres arxius per elaborar un reportatge sobre els 20 anys dels ajuntaments democràtics, un especial centrat a les ciutats de Tarragona i Reus. Fetes les consultes a les vostres sales vaig saber quins ciutadans havien estat els primers a ocupar el càrrec de regidor en època de la democràcia i vaig parlar amb molts d'ells. De les converses en va sortir un documental que va tenir molt bona acollida entre els oients d'Onda Rambla i Onda Cero.

Aquest fet em va animar a seguir elaborant documentals, i més tard, el 2004, arribaria la sorpresa. En aquells moments treballava com a cap de programes a Més TV, la televisió local de Tarragona. Es complien els 150 anys de la Rambla Nova i vaig decidir elaborar un documental sobre aquest esdeveniment. Les consultes a l'hemeroteca, conjuntament amb una còpia que vaig demanar del NODO que parlava del centenari de la Rambla, em van permetre saber a quins comerciants i ciutadans havia d'entrevistar, de quins edificis havia de parlar, quins racons havia de destacar. I després de mesos de feina vaig enllestir el documental que es va endur el Premi de Comunicació Ciutat de Tarragona 2004. Part de l'èxit havia sortit de les prestatgeries de la BHMT.

Deixant de banda aquests fets que ara ja són anècdotes, cal dir que per als mitjans de comunicació aquest és un equipament molt necessari atès que treballen constantment contrastant informació que els subministren les seves fonts i de la qual cal garantir la veracitat. De la mateixa manera, l'Hemeroteca esdevé una eina imprescindible per a totes aquelles persones que es dediquen a la investigació, ja sigui

per a l'elaboració d'un treball, la redacció d'un llibre o la preparació d'altres materials.

A mi em va ser molt útil l'any 2008. A l'abril em van encarregar un llibre, el dels 25 anys de l'Empresa Municipal d'Aigües de Tarragona, EMATSA. No era un encàrrec gens fàcil perquè se'm demanava una obra amb una gran base històrica i una extensa explicació de les activitats de l'empresa. Això per a un historiador és simple, però per a un periodista es converteix en tot un repte.

Per afrontar-lo vaig decidir llegir una vintena de llibres vinculats al món de l'aigua, empreses municipals d'aigües, transvasaments i gestió dels recursos hídrics. Alguns es trobaven a la mateixa Biblioteca Municipal, i altres me'ls va facilitar el meu editor. El següent pas va ser analitzar informacions publicades a la premsa escrita els últims 25 anys vinculades a EMATSA, les sequeres i les protestes dels tarragonins per la mala qualitat de l'aigua que els subministrava l'Ajuntament de Tarragona.

El material aconseguit em va servir per fer l'esquelet principal del llibre, organitzar-ne el contingut i complementar certes informacions que ja havia aconseguit per altres vies. Mentre buscava als diaris de les dècades dels seixanta i setanta vaig fer un altre descobriment molt interessant. Tot fullejant les notícies locals vaig anar veient anuncis de botigues de Tarragona o de Reus i, sobretot, publicitat dels supermercats.

Em va sobtar perquè, ja en aquella època, el peix petit es menjava al peix gros i les ofertes del comerç tradicional no podien competir amb les de les grans superfícies. També vaig descobrir que la bombolla immobiliària del 2000 tenia els seus precedents vint anys enrere, perquè els diaris eren plens d'anuncis de promotores i constructores que oferien els seus pisos o xalets a preus de ganga, quasi regalats. Com que em va semblar curiós, em vaig dedicar a fer fotos dels anuncis de pisos i supermercats. Les imatges les vaig penjar al bloc que tinc a Internet. I va funcionar, perquè els lectors d'aquest espai van deixar molts comentaris escrits.

A nivell anecdòtic us explicaré que la primera persona que vaig visitar per aconseguir informació documental, un funcionari de l'Ajuntament de Tarragona que treballa a l'edifici consistorial de la Rambla Nova, em va dir que jo, com a periodista i no historiador, mai podria fer el llibre que m'havien encarregat. La segona persona que vaig visitar va ser la directora de la Biblioteca Hemeroteca de Tarragona, l'Elena Virgili, qui em va transmetre la confiança suficient per tirar endavant. Quan es tanca una porta se n'obre una altra, i la de l'Hemeroteca sempre ha estat oberta de bat a bat.

També us puc comentar que quan vaig tenir el llibre dels 25 anys d'EMATSA enllestit vaig recomanar als respon-

sables d'aquesta empresa municipal que, per aconseguir tenir un millor arxiu de la seva activitat passada, busquesin documents importants que ells no tenien a la seva seu i que sí que podien trobar a l'Hemeroteca.

Considero que la funció de les hemeroteques, en aquest cas la de Tarragona, s'ha de mantenir, i que les administracions han de potenciar-les i, sobretot, apropar-les als ciutadans. Hi ha moltes persones que creuen que són espais de consulta privats o que cal pagar per accedir-hi. Cal fer entendre la realitat amb campanyes que convidin a visitar i utilitzar l'hemeroteca tot recordant que és un equipament gratuït per a tota la ciutat.

També celebro la posada en funcionament del nou servei de consulta d'una part del fons documental de la Biblioteca Hemeroteca de Tarragona a través d'Internet. Crec que facilita molt la feina a aquelles persones dedicades al món de la investigació i acostumades a utilitzar els mitjans en línia.

Per acabar he d'agrair personalment l'amabilitat, disponibilitat i professionalitat de tot el personal de l'Hemeroteca. Gràcies a les persones que formen aquest equip humà vaig trobar-me com a casa i em va ser molt més senzill tirar endavant allò que abans anomenava repte i que va acabar sent una realitat.

Enhorabona per aquests primers 25 anys i que en siguin molts més plens d'èxits i bona feina.

Josep M. Recasens Comes

Divagacions a propòsit del vint-i-cinquè aniversari de la inauguració de la BHMT

El 23 de setembre, dia de Santa Tecla de l'any 2010, va fer vint-i-cinc anys que s'inaugurà la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona.

Per commemorar aquesta efemèride la seva directora, M. Elena Virgili, ha demanat la col·laboració dels que han estat o són usuaris d'aquest equipament cultural municipal que durant molts anys ha estat l'únic a disposició d'aquelles persones interessades en la lectura de diaris i revistes publicats a la nostra ciutat, o d'investigadors que esperen trobar a la biblioteca o a l'hemeroteca material idoni per aprofundir en la investigació que duen a terme.

Fins que no s'inaugurà la Biblioteca Hemeroteca Municipal, el Fons Històric Municipal es conservava en el que s'anomenava Arxiu, situat a les golfes de la Casa de la Ciutat. Per arribar-hi, calia pujar al departament d'Arquitectura i Urbanisme, travessar-lo longitudinalment fins al fons, i pujar una altra escala de pocs graons per arribar a les golfes ocupades per l'Arxiu Municipal.

En el decenni dels anys cinquanta del segle passat tenia cura d'aquest Arxiu, amb la categoria d'arxiver, el funcionari amb edat de jubilar-se el Sr. Salas, ajudat pel jove Salvà. Tot plegat l'Arxiu tenia l'aspecte d'un dipòsit provisional a l'espera de ser traslladat a un lloc més espaiós, i sobretot més accessible al públic. Allí, més o menys ordenada, es guardava la documentació històrica municipal fins que se cedí en dipòsit al Ministeri de Cultura. Aleshores aquesta documentació es diposità primer als baixos de Casa Castellarnau, al carrer dels Cavallers; després al soterrani de la Casa de la Cultura (actual Biblioteca Pública), al carrer

del Gasòmetre, i finalment s'incorporà a l'Arxiu Històric de Tarragona, domiciliat a la Rambla Vella.

La golfa del Palau Municipal habilitada per arxiu també es destinà a biblioteca nodrida per publicacions municipals, donacions d'autors i d'edicions locals, i llibres de procedència desconeguda.

En el programa d'actuació cultural dels anys vuitanta del segle passat impulsat per l'Ajuntament, hi entrava la recuperació del vell edifici abandonat que coneixem per Antic Ajuntament. Es tracta d'una casa carregada d'història situada al cor de la Ciutat Vella, al capdamunt del carrer Major, que, a més de ser la seu del Consolat i de l'Ajuntament borbònic fins al segle XIX, entre 1584 i 1749 havia estatjat als baixos la Taula de Canvi i de Dipòsit municipal, i, finalment, al segle XIX, l'ocupà temporalment l'Escola Normal de Mestres.

La restitució de les estructures arquitectòniques originals, especialment les de la primera planta o planta noble, hauria estat el lloc més adient per establir-hi la Biblioteca Hemeroteca Municipal, una vegada fetes les intervencions necessàries per adaptar-la adequadament; però en lloc d'això es reservà per a aquesta funció el segon pis: una sala d'un centenar de metres quadrats a la qual s'accedeix per una estreta escala de vint-i-sis graons i rep la llum per cinc finestres que donen al carrer Major.

Els primers llibres que nodriren els prestatges de la nova biblioteca foren els del llegat que el notari Josep Gramunt i Subiela (1893-1968) deixà en custòdia a l'Ajuntament. Es diposità provisionalment a una dependència de Casa Castellarnau, al carrer dels Cavallers, i l'any 1980 se n'edità un catàleg que portava per títol: *Llegat Gramunt. Bibliografia de Tarragona*, publicació de l'Excel·lentíssim Ajuntament de Tarragona. Hi figuren referències bibliogràfiques de 1.389 volums, la major part vinculats amb Tarragona per la temàtica, l'autor o l'editor. Hi predominen les publicacions dels segles XIX i XX, però també hi ha exemplars d'edicions més

antigues entre els quals destaquen els 24 volums d'Antoni Agustí, dels qual 10 són editats al segle XVI (quatre a Tarragona per Felip Mey) i la resta als segles XVII, XVIII i XX.

El notari Gramunt era una persona ben disposada a ajudar els investigadors, posant els llibres de la seva biblioteca a la seva disposició sense altra garantia que la seva paraula. Personalment vaig utilitzar l'interessant fons Gramunt de llibres d'autors francesos, espanyols, italians, alemanys i suïssos que tracten de les operacions militars i polítiques de la Guerra del Francès relacionades amb Tarragona.

Sortosament no han faltat tarragonins que seguint l'exemple del notari Gramunt han deixat llegats en dipòsit a la Biblioteca Hemeroteca Municipal, que han estat degudament catalogats indicant el nom del donant, però en examinar el Catàleg General de la Biblioteca observem que hi ha molts volums que es fa difícil saber com hi han arribat. És el cas, per exemple, de la *Historia General de España* (1886-1896) de Miguel Morayta (1834-1917), catedràtic de la Universitat de Madrid i polític republicà defensor de la democràcia i el liberalisme. Fundà l'Associació Maçònica del Gran Orient Espanyol, i en fou el gran mestre. Com a propulsor de les teories materialistes i evolucionistes escrivia coses com aquesta: «respecto a la antigüedad del mundo y del hombre enseñar la ciencia moderna es para muchos espíritus incultos pecaminoso y herético» (*Historia*, vol. I, cap. 2, pàg. 42-43). Em sembla que seria interessant conèixer la procedència d'aquest llibre d'història editat en una època que als instituts i a la majoria de les universitats espanyoles encara s'ensenyava el creacionisme i el calendari bíblic per explicar l'aparició de l'home a la terra.

Quan per Santa Tecla del 1985 s'inaugurà la Biblioteca Hemeroteca, per celebrar-ho es publicà el catàleg dels 136 títols de diaris i revistes que guardava acompanyats d'una reproducció de la portada i una fitxa bibliogràfica de tots ells, cites de catalogacions anteriors, i el temps que durà la publicació. En un curt pròleg es feia constar que "no és pura coincidència que es presenti el catàleg al mateix temps que inaugurem la Biblioteca Municipal de Tarragona

amb importants llegats, arxiu històric local i centre de documentació cultural", i els autors del catàleg fan constar en una breu presentació que: "Tot i que algunes col·leccions són incompletes, podem dir que l'Ajuntament de Tarragona gaudeix del fons més important de premsa editada a la ciutat en els darrers dos segles, que es troba a Tarragona."

Han passat 25 anys i la Biblioteca Hemeroteca Municipal continua al mateix lloc: en aquell segon pis de l'Antic Ajuntament; però poc a poc, el dipòsit de nous llegats, de revistes i diaris l'han deixat petit, i esperen amuntegats el trasllat a un local més espaiós per acollir-los i assegurar als tarragonins del demà que les seves donacions i els exemplars de la premsa diària es dipositaran dignament. Però això no s'ha fet fins ara, en una demostració d'escàs o nul interès per tot allò que constitueix el patrimoni històric de la ciutat. I això ens recorda que un cas semblant, per bé que en unes altres circumstàncies, contribuï decidivament que l'Ajuntament es desprengués voluntàriament del fons històric municipal, com aquell que es treu un pes del damunt que, com hem dit, actualment està dipositat a l'Arxiu Històric de Tarragona.

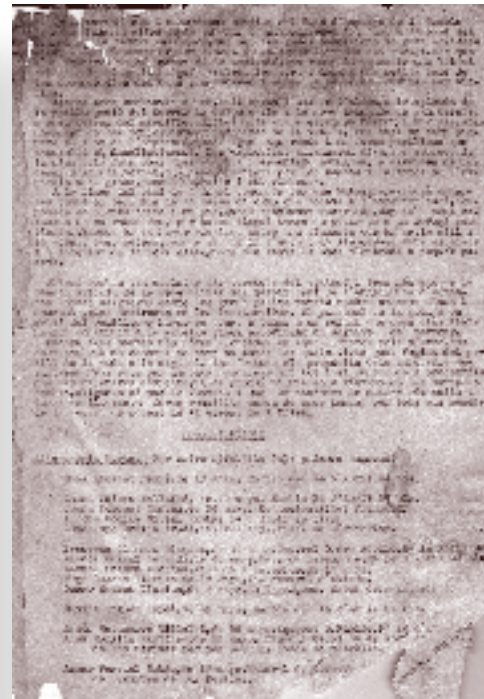
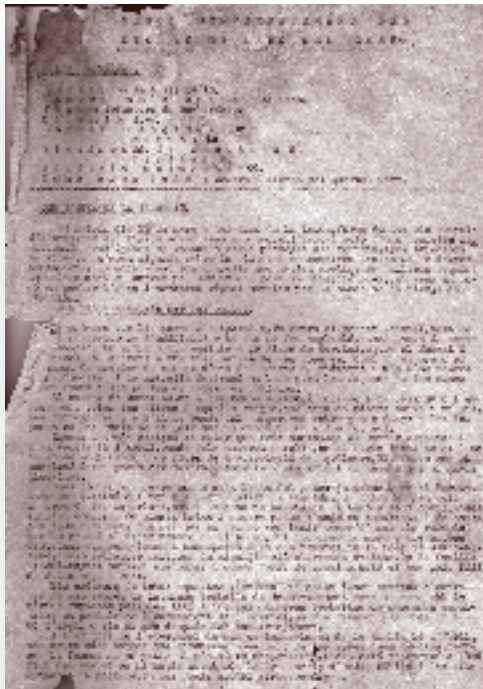
Francesc Ricomà Huguet

Les hemeroteques, com a espai especial de les biblioteques, són per definició un arxiu de diaris, encara que jo les considero més un lloc on cercar testimonis escrits sobre fets ocorreguts anys enrere. Però fets autèntics, veraçs, sense ser tergiversats per opinions subjectives en comentaris posteriors. Fets que pel seu caràcter immediat són narrats amb tota la seva cruessa. Això és per a mi el que dóna més importància a les hemeroteques.

Jo mateix vaig acudir al carrer Major per consultar el *Diari de Tarragona* i el *Catalònia* del dia 20 de març de

1938 però, malauradament, en aquella data no van veure la llum. Per sort, la gentilesa de la M. Elena em va facilitar una transcripció dels fets que buscava narrats per Lluís de Salvador. Era la ressenya d'un esdeveniment que va capgirar la meua vida: el bombardeig del dia de Sant Josep de 1938, a conseqüència del qual moriren els meus pares i diverses persones veïnes. Jo vaig restar unes hores sota les runes de casa meua, al núm. 96 de la Rambla Nova.

D'aquesta manera vaig tenir un document feiaent d'una part important de la història de la meua vida.

Rosa M. Ricomà Vallhonrat

Directora del Museu d'Art Modern de Tarragona

Un museu per a una ciutat

La invitació que ha cursat la BHMT als seus usuaris per la commemoració del 25è aniversari de la seva creació m'ha permès fer una revisió dels temes i assumptes que m'han portat a consultar els seus fons en unes quantes ocasions. La recerca en el camp del patrimoni de la nostra ciutat m'ha conduït per diferents àmbits de treball, però per participar en aquesta publicació he escollit un tema relacionat amb el meu quefer professional: el món dels museus, a través d'un artista, Ignasi Mallol, que per a mi és passat però també present.

L'any 1991, sent director del Museu d'Art Modern de Tarragona F. Xavier Ricomà, es va portar a terme un treball de recerca sobre la figura d'Ignasi Mallol que va culminar amb l'exposició de la seva obra al Museu del setembre al novembre del mateix any.

Ignasi Mallol havia nascut a Tarragona l'any 1892 i havia mort a l'exili, a Colòmbia, el 1940. La seva trajectòria vital abastava camps tan diversos com la creació pictòrica, la docència i la salvaguarda del patrimoni. Pintor reconegut, fou promotor, director, juntament amb Joan Rebull, i professor del Taller-Escola de Pintura i Escultura de la Generalitat de Catalunya a Tarragona, i coordinador, també amb Rebull, de la Comissió del Patrimoni Artístic que tenia cura, entre els anys 1936 i 1938, del patrimoni artístic de la demarcació de Tarragona, en perill constant pel conflicte bèl·lic existent.

Així, doncs, una personalitat tan àmplia requeria una revisió exhaustiva de documents diversos i, entre d'altres, la recerca en els diaris dels anys trenta tot buscant dades que ajudessin a esbrinar els diferents aspectes del seu treball.

D'aquesta manera vaig trobar dos escrits al *Diari de Tarragona*, signats per Lluís de Salvador en relació amb Ignasi Mallol; el primer, amb data 2 d'agost de 1935, és un article d'opinió que apareix a la secció "Els dies i els fets"; el segon, amb data 2 d'octubre del mateix any i publicat també a la mateixa secció, es tracta d'una entrevista a Ignasi Mallol. En ambdós textos el que per a mi significa una troballa són les referències a la creació d'un museu com una de les fites del pintor, en el marc del Taller-Escola, la qual cosa em va fer pensar en un antecedent de l'actual Museu d'Art Modern.

El primer text —de 2 d'agost de 1935— porta per títol "Un museu de reproduccions a Tarragona". L'autor enceta el text ratificant el que en aquell moment ja era reconegut públicament:

«Ignasi Mallol és, sens dubte, un gran pintor.»

A continuació, ens parla també del gran tarragonisme però destacant la seva "sang nova" que, més enllà del respecte pel passat, el duu a afrontar l'esdevenidor amb optimisme. I aquest futur és el que s'identifica amb el Taller-Escola de Pintura i Escultura de la Generalitat de Catalunya a Tarragona, un projecte que en el moment de publicar aquest article ja havia esdevingut una realitat.¹

Lluís de Salvador reflecteix en l'article una visita que Ignasi Mallol havia fet no feia gaire a la redacció del *Diari* per parlar del Taller-Escola, i especialment de la necessitat

1 SALCEDO MILIANI, A. *L'art del segle XX a les comarques de Tarragona*. Tarragona: Diputació de Tarragona, Ajuntament de Tarragona, Port de Tarragona i Arola editors, 2001; p. 66 -94.

Ignasi Mallol, La Maso.

d'ampliació del centre, ja que, un cop finalitzat el primer curs, la realitat havia superat les expectatives i les necessitats s'havien incrementat.

I és aquí on trobem el paràgraf que volem destacar:

«I tot parlant-nos dels plans futurs de l'Escola-Taller, ens va sorprendre amb la nova que dintre de poc s'iniciarien els treballs, per tal de construir, anexe a l'Escola, un Museu de Reproduccions, obert a l'Art Universal.»

Lluís de Salvador es planteja si això és només un somni, però el projecte té una bona base: per part de l'Escola, es farien reproduccions del patrimoni artístic de Poblet i Tarragona i s'iniciaria un intercanvi amb el British Museum i altres institucions angleses, com a primer pas, per anar ampliant posteriorment l'intercanvi amb altres països i així aconseguir bastir un museu de reproduccions artístiques universals.

L'article conclou destacant la brillant idea proposada i fent una reflexió sobre l'empresa iniciada per Ignasi Mallol:

«Idees que aleshores ens semblaven a nosaltres mateixos, bon xic exagerades, degut a una exaltació localista per altra banda justificada, i que avui l'esperit clarivident i pràctic d'Ignasi Mallol posa, com qui diu, a l'abast de la mà.»

El títol del segon text —de 2 d'octubre de 1935— és "Una conversa, per sorpresa, amb Ignasi Mallol". Aquest cop Lluís de Salvador s'ha desplaçat a la finca de l'Oliva on resideix el pintor. S'inicia la conversa parlant de l'estada estiuenca de Mallol a l'Empordà, on s'instal·là per pintar uns quants quadres, tot assenyalant la intenció de passar el proper estiu pintant per terres tarragonines.

L'entrevista deriva, a continuació, cap al Taller-Escola i fa especial esment de l'àmplia demanda de places per cursar els estudis que ha obligat a rebutjar unes quantes

peticions. Tot i això, Mallol és caut a l'hora de parlar d'èxits i prefereix esperar els resultats quan el centre es trobi a ple rendiment.

A continuació, amb un to confidencial, Mallol diu:

«—Sabeu que anem a intentar una cosa de positiu interès per a l'escola i que donarà un nou al·licient a la ciutat? Tractem de crear un Museu d'Art Modern.

(Expressió de sorpresa en nosaltres)

— Sí. Cerquem un local que tingui cert caràcter, on instal·lar-hi si el cas arriba, les sales d'exposició. S'hi veuran obres nacionals i estrangeres de totes les tendències, seleccionades, però amb un criteri idoni. Volem que el Museu d'Art Modern tingui un valor de sana orientació, no pas de cridanera desorientació.

—?

—Sí, però... quan es pugui donar alguna cosa en ferm, ja us ho diré. Ara fóra prematur, amb tot i que comptem ja amb oferiments valuosíssims. Com, per exemple, a Barcelona... i a París... Però no. Ja us ho diré quan sigui hora. Ara el que cal és treballar. I anar cercant el local adient.»

La reflexió final de l'autor de l'entrevista destaca una de les frases dites per Mallol a l'inici de la conversa:

«—L'any que ve, ja no aniré a pintar a fora. Jo ja no em moc d'ací. »

I conclou Lluís de Salvador:

«I això és la formalització d'una secreta aliança, que l'artista ha signat, subconscientment, amb Tarragona, la nova dama dels seus pensaments, dels seus afanys, dels seus ideals enlairats i purs.»

Tot i el canvi d'identitat del projecte d'un nou Museu a Tarragona, el cert és que a la memòria per a l'ampliació del Taller-Escola, de la qual es féu ressò Lluís de Salvador a "Els dies i els fets" del 17 de juny de 1936, hi consta el paràgraf següent:

«El Pabellón D, situado inmediato a la calle Rafael de Casanova, tiene dos plantas; en la baja disponen las siguientes dependencias: vestíbulo, que enlaza con la escalera, los servicios sanitarios para hombres y mujeres, la secretaría y la gran Sala de la Escuela elemental. La planta alta contiene un hall que establece comunicación con la Sala de Conferencias y con el Museo de Arte Comparado.»²

Amb els bombardeigs que patí Tarragona el curs 1937-1938 i la destrucció del Taller-Escola, s'estroncà un projecte que hauria pogut comportar l'existència d'un nou museu a la ciutat.

Tot i això, els documents que serveixen arxius, biblioteques i hemeroteques permeten mantenir viva la memòria patrimonial de la nostra ciutat.

PS: En el decurs de l'any 2010, la Diputació de Tarragona presentarà un nou volum de la col·lecció de llibres d'art Tamarit dedicat a Ignasi Mallo, en el qual l'historiador Miquel-Àngel Codes revisa i actualitza la trajectòria artística i humana d'aquest pintor.

2 "Proyecto de edificio para la Escuela-taller de Pintura y Escultura de la Generalidad de Cataluña. Memoria descriptiva y justificativa del proyecto de Taller – Escuela [sic] de Pintura y Escultura de la «Generalitat de Catalunya» en Tarragona". Arxiu Documental del MAMT.

Manuel Rivera Moral

Editor

Bibliòfils i petròfils

La meva relació amb la Biblioteca Hemeroteca Municipal ve d'antic, de gairebé l'inici, de quan la directora era la historiadora i amiga Montse Duch. Les historiadores i els historiadors són i estan molt presents a la vida contemporània d'aquesta ciutat i del seu territori, un *territorium* més antic que nosaltres però sempre per definir.

A mi em traspasa el “fenomen Borges”, l'argentí universal que concebia el món *sub specie* d'una gran biblioteca, una mena de paradís, de torre de babel o de metàfora de l'eternitat. I no m'importa massa que sigui biblioteca o llibreria petita o gran, privada o pública, meva o d'altres (de fet, m'han regalat gravadors d'ex-libris que mai no he utilitzat per marcar aquestes preuades peces que un dia proper o llunyà deixaran de ser “meves” per ser dels “altres”, o del foc o del no-res —fora signatures).

Sé que no sóc sol, que hi ha molta gent com jo, que sent la mateixa emoció: veient els estants i els llibres ben disposats o amuntegats, de pell o polipell o cartró, marrons o multicolors, usats o nous; sentint que m'estan convocant per desvelar-me algun secret. I l'emoció és la mateixa al petit i silencios i modest temple de la cultura ubicat en aquest animat i humit i social carrer Major que s'enfila cap a les altures de l'acròpoli tarragonina. I dic «temple» perquè, tot i els seus dèficits, per a mi és un lloc sagrat (com molts espais de la meva/nostra vida).

En una ocasió em va tocar estar molt en contacte amb aquesta Biblioteca. Va ser per l'edició dels articles de Lluís M. Mezquida, un treball encarregat per representants de l'Ajuntament a la nostra editorial (un fet sense precedents en la nostra empresa, i en uns mesos preelectorals). Si no

m'erro, la idea de la publicació partia del conseller municipal i president del Sindicat d'Iniciativa i Turisme de Tarragona, Albert Vallvé, autor d'un dels tres pròlegs del llibre (els altres dos eren més protocolaris). D'uns anys ençà contemplo la multiplicació dels pròlegs, els pòrtics i els epílegs a qualsevol publicació —política, literària i de tot tipus—, potser són un nou gènere del món d'avui.

Els llibres els fan institucions i empreses, però sempre hi ha gent que amb perícia i temps converteix els somnis, les pedres i el fang en edificis. I la llista a vegades és llarga, molt llarga, com en els crèdits de les pel·lícules, però no vull deixar-me en aquest cas els tècnics de cultura Joan Cavallé i Sílvia Ferreres. Tampoc, molt menys, als qui van buidar i seleccionar els articles, l'arxiver i bibliòfil Francesc Barriach i la dolça directora de la Biblioteca i historiadora, M. Elena Virgili —quina paciència d'aquest parell, en aquest treball!.

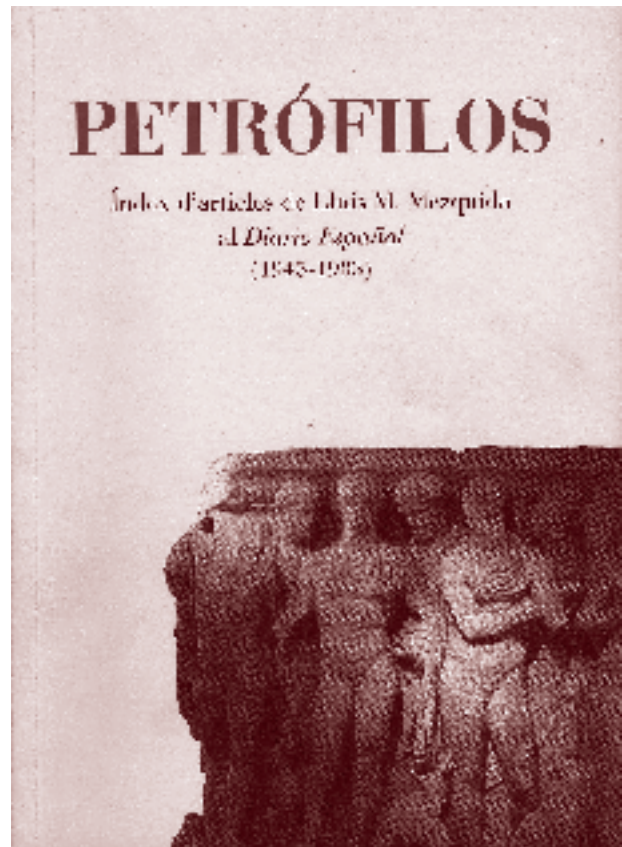
La recerca dels articles de Lluís M. Mezquida (de pseudònim Petròfilo) va ser d'hemeroteca. Podeu imaginar el pes dels volums enquadernats del *Diario Español* del 1945 al 1983 i, per contra, la fragilitat dels fulls groguencs en paper premsa de postguerra. El resultat de la recerca, el nostre llibre, té una part per llegir i una altra per consulta, ja que es tracta d'un índex del que va escriure aquest home a l'únic diari de la província.

El vam compondre a la manera clàssica: amb cobertes i interiors de paper editorial os crema, amb tipus de lletra Bauer Bodoni, amb una enquadernació a la rústica cosida, i sobretot amb cura. Ens vam permetre una llicència: la foto de portada és el sarcòfag romà d'Hipòlit (vaig recordar la foto de Mezquida com a nedador res-

catador d'aquesta peça al fons del mar, a prop del Miracle). Pel que fa al llibre-objecte, teníem un antecedent per inspirar-nos: un llibre de Manuel de Montoliu, *Tarragona símbol*, publicat el 1951 també pel Sindicat d'Iniciativa i Turisme —salvant les distàncies, atès que avui es fan les coses per arribar a més gent, amb menys cost, amb més màquines i més ràpid, a una velocitat que se salta totes les barreres, fet que es nota.

Personalment, com a lector, me'n recordava de Mezquida, dels seus articles, del seu llibre sobre la batalla de l'Ebre (fa dècades en coneixíem poques obres sobre aquest assumpte, ara és tot un gènere: l'Ebre a la Guerra Civil i la Guerra Civil a l'Ebre). Com a periodista, vaig reclamar i rebre les col·laboracions d'aquest escriptor opinador en monogràfics diferents a diaris d'aquestes contrades en els quals he treballat.

De tota manea, del que més me'n recordo és de la seva declinació, amable però declinació, a participar en un programa de ràdio dirigit per la meua persona sobre diferents visions de la Rambla Nova. Me la va argumentar per telèfon: «pluma larga, pico corto». No sé si de bec era molt llarg, potser m'ho diran la seva família i amics —que n'hi ha a casa nostra, em consta. El que sí que sé és que els seus escrits d'opinió estan fets amb «voluntat d'estil» i són convenients de consultar si volem saber més de la vida col·lectiva —de llavors i de sempre— en aquesta polis on bibliòfils i petròfils hi coincideixen molt, a vegades de manera peripatètica, a vegades treballant i a vegades en aquesta biblioteca hemeroteca local que no deixa de ser una porta al saber i al misteri de l'univers.

Anton Roca

Josep M. Rossell
Investigador

Tarragona, terra d'acollida

óc tarragoní resident a Extremadura des de fa 30 anys i durant la meua estada a Extremadura, concretament a Badajoz, he tingut i mantinc contacte amb represaliats i familiars de represaliats per la Guerra Civil espanyola. A partir d'aquests contactes, converses i lectures vaig conèixer l'existència d'un viatge que vinculava Extremadura i Tarragona per mar. El coneixement de l'existència del viatge del vapor *Nyassa* l'any 1936, amb sortida del port de Lisboa, carregat de fugitius d'Extremadura i de la resta de l'Estat, em va despertar la curiositat.

He publicat diversos treballs en les vessants arqueològica i etnogràfica d'ençà que em va ocupar el fet de la memòria històrica, que en aquesta ocasió concreta feia de Tarragona una ciutat d'acollida i agermanament. Acollidora, en aquest cas, de fugitius de l'Estat, que es repatrien des de Portugal per retornar a la lluita en la defensa de la República, coincidint en el temps amb l'acollida dels nens madrilenys que fugien del setge d'aquella ciutat.

A partir del dia 8 d'octubre de 1936, des de Barrancos van sortir cap a Lisboa 1.025 persones, a peu durant uns trams, en camions fins a Moura i des d'allí fins a Lisboa en tren. Tot va ser un calvari al qual s'anaven afegint exiliats, els darrers al port mateix de Lisboa, que es resol amb l'arribada al port de Tarragona de 1.447 persones embarcades al vapor *Nyassa*, noliejat pel govern espanyol per a la seva repatriació. Era habitual la demanda d'informació sobre aquest fet, donat que jo era de Tarragona, i així em vaig plantejar la recollida de dades que dóna per fruit aquest treball que ara esmento.

No es localitzava a Extremadura cap document que es fes ressò d'aquesta fugida, tret de l'acollida que els van fer

a Portugal, a les finques de Coitadinhas i Russianas, al terme de Barrancos. Era curiós que ningú donés dades més concretes del viatge del *Nyassa* i molt menys dels seus membres, tret del fet que un dels passatgers era el general Puigdengolas. A partir d'aquest plantejament, la tasca investigadora ens porta a conèixer el viatge, com i què va passar, el nom dels militars que anaven al vaixell, noms de passatgers i el relat excepcional del metge Ruidavetz.

La societat civil catalana es remou amb l'arribada del vaixell i el Comitè de Asistencia a los Refugiados, que es trobava al carrer Àngel Guimerà, 7, estableix una sèrie de sis edificis al Serrallo i a la Part Alta on s'hostatgen els repatriats. Els ferits feren cap a l'Hospital de Sang, i els militars, al quarter de la rambla de Pablo Iglesias. El Comitè Antifeixista, dependent de la Conselleria de Governació, va confeccionar les fitxes de filiació dels exiliats.

Els fets de Portalegre (Portugal) i la col·laboració de la guàrdia i l'exèrcit portuguesos queda també reflectida en el treball. La relació nominal dels oficials militars amb la seva graduació, la relació dels jutges, el nom de dos dels quatre mestres i els de quatre advocats és una aportació de la investigació a les hemeroteques. Es localitzen també les persones que havien estat fetes presoneres pel govern portuguès al Fuerte de Caixas, tant els embarcats al *Nyassa* com els que es quedaren allí.

La primera crida a la solidaritat fou feta per la CNT-FAI, demanant roba i queviures. La UGT va participar en la crida a la generositat tarragonina. El resultat es reflecteix en relacions de ciutadans i entitats amb la seva corresponent aportació. El PSUC, per la seva banda, va promoure una recapta destinada a roba per als infants. En qualsevol

cas, la mobilització de la Part Baixa de Tarragona fou força important.

Al treball és reflecteix també la creació d'un *comité de emigrados* que s'erigeix en òrgan de comunicació d'aquell col·lectiu i fa palès l'agraïment dels repatriats. El desenvolupament de l'últim acte "oficial" del qual es té referència, la celebració d'un míting al Teatre Tarragona, organitzat pel PSUC, que tot just s'acabava d'organitzar a la ciutat, queda també reflectit en el treball.

L'arribada dels bombardejos va fer que la majoria dels nouvinguts s'incorporessin a les files de l'exèrcit al front. Els que no eren aptes per a la lluita foren integrats a les quadrilles d'obres de l'Ajuntament, encara que per raons d'inadaptació no gaire esclarides, els varen fer incorporar a files.

Aquest treball hauria quedat incomplet i sens dubte sense final si no hagués rebut la col·laboració de la directora de l'Heemeroteca Municipal, Elena Virgili. Quan, des de Badajoz, vaig contactar amb ella, va fer seva la iniciativa des del primer moment. En l'intercanvi de missatges electrònics ja m'avançava documentació que per a mi es convertia en línies d'investigació, però a la fi l'aportació més valuosa va ser la del llibre *Tarragona sota les bombes*, de Lluís de Salvador i Andrés, al qual, per sort meua, l'Elena havia fet les aportacions biogràfiques. Moltes gràcies.

Amb l'ajut de l'Heemeroteca Municipal i amb la direcció i assessorament de l'Elena Virgili és com es va poder esbrinar el desenllaç d'un viatge. Un desenllaç que va comptar amb la generositat i col·laboració del poble tarragoní, que es va abocar a l'ajut, a la integració dels republicans que fugiren no tan sols de la repressió militar feixista, sinó també de la repressió portuguesa, malgrat els convenis internacionals.

Un cop més es va fer de Tarragona TERRA D'ACOLLIDA.

A hores d'ara el treball està acabat i resta inèdit.

Jordi Rovira Soriano

Llums i ombres en els 25 anys de la Biblioteca Municipal

La Biblioteca abans de la Biblioteca

A Casa Castellarnau s'hi guardava un tresor. Era un secret a mitges, perquè molts érem els que sabíem que des de que el magnífic llegat bibliogràfic del notari, erudit i bibliòfil Josep Gramunt va arribar a Tarragona, el 1978, es custodiava entre aquelles velles parets del palau del carrer de Cavallers. Aquell fabulós tresor del saber l'integraven llibres i més llibres, opuscles, fulletons, programes d'actes, cartells... s'hi trobava tot tipus de material bibliogràfic que fes olor de Tarragona. Jo, a Casa Castellarnau vaig arribar a veure les prestatgeries amb els volums bellament relligats i vaig intuir les edicions que s'amagaven rere aquells llocs i dins d'algunes caixes però en aquell lloc mai en vaig arribar a consultar cap; per això havies de conèixer algun dels responsables i per a un noi de 14 anys això no resultava fàcil.

En aquell període el mite dels Castellarnau es va unir al mite de la biblioteca Gramunt i els llibres van passar un temps a les prestatgeries de la sala de la biblioteca-despatx de la casa, en aquells armaris pintats de blanc amb aspecte de farmàcia amb portes de filferro i sota aquell enteixinat modern, però amb aparença d'antiguitat venerable. Allí va descansar aquell llegat sense que gaire gent molestés el son dels antics volums. Es va dir que només un esperit entremaliat, el de la petita nena fantasma de la casa, es feia present en aquella sala, sempre a mitjanit, lluny de l'horari de visita pública. Aleshores era quan feia de les seves i anava obrint portes d'armaris i feia caure dels prestatges un llibre rere un altre. Més d'una vegada, quan l'endemà els ordenances tornaven a obrir la casa-museu, es trobaven bona part de la

biblioteca per terra, i havien de recollir cada dia els llibres esdevinguts part del joc d'aquell esperit inquiet. La culpable d'aquell atemptat bibliogràfic era la nena fantasma dels Castellarnau, que es deia que havia estat molts anys tancada en aquella mateixa cambra i que havia impregnat de la seva energia les parets. Hi ha qui va dir que aquest fou el veritable motiu ocult que va empènyer els responsables municipals a buscar un nou emplaçament per a la biblioteca, on els llibres poguessin passar la nit sense caure de les prestatgeries.

Un nou espai per "salvar" la biblioteca

Com en tot, en el nostre reduït cercle de gent que estimava profundament les coses de Tarragona, es comentava que s'estava confeint un catàleg, i també es demanava tothom per què això tardava tant. Sabíem tots que primer n'havia tingut cura una persona –després ja va ser un equip–, que

s'havien fet fitxes, que unes fitxes no valien, que ho farien bibliotecàries professionals, etc.

Hi havia rumors, que només eren rumors, que deien que en aquest període d'impàs un dia algú havia anat a certa impremta a cercar una recepta secreta per esborrar la tinta del petit tampó dels llibres de Gramunt, i que una selecció de material bibliogràfic havia abandonat la casa noble per anar a raure en una altra casa de no tan bona estirp. Per sort aquesta difamació només l'estenien certs individus que al seu torn cobejaven posar la mà en aquella selecta biblioteca.

Veritablement era prou gent que havia conegut personalment Gramunt, i que havia anat a casa seva o que havia tingut la sort de veure'l adquirir algun dels seus preuats o sobretot rars exemplars. S'especulava si aquell llibre havia arribat a Tarragona, o se l'havia reservat la família, o si havia tingut un destí pitjor. El cert és que es trobaren a faltar alguns volums que Gramunt tenia a casa seva, així com algun dels llibres que ell mateix va escriure. Molta gent coneixia el fet que la llibreria de les "nenes Sala" –jo les vaig conèixer amb 70 anys cadascuna– del carrer Boters, 10, de Barcelona venia exemplars que havia editat o promogut Gramunt, com el *Marca Hispànica* de Pere de Marca, i fins i tot alguns suposats duplicats i altres que no se sap per què s'havien desestimat en la tramesa i viatge a Tarragona.

Els bibliòfils rivals i coetanis de Gramunt eren pocs però molt perspicaços i selectes en les seves compres. El seu repte era adquirir abans que Gramunt un volum encara que fos deixant la família sense postres durant mesos per rescabalar-ne l'economia familiar. Aquest era un mite que s'explicava per caracteritzar la manca de compassió amb la pròpia família d'un malalt avançat de bibliofília.

En les fires de llibres i les compres a l'estranger, la posició social del nostre notari il·lustrat de postguerra va trobar un paradís per a la compra de llibres de qualitat i a molt bon preu. Tot va coincidir perquè Gramunt pogués aplegar un fons amb un material moltes vegades irreplicable que tot

historiador o afeccionat a la recerca local desitjaria poder consultar.

El notari Gramunt, disposant testamentàriament que els seus llibres anessin a l'Ajuntament de Tarragona, va posar la base, sense saber-ho, per a la creació d'un centre de documentació de primer ordre. Des que arribaren les caixes plenes de llibres fins que es pogueren ubicar en un lloc digne passaren sis anys. Aquell període va ser com una llarga època fosca on els custodis del llegat eren els únics que accedien al ric conjunt d'informació que guardava tant de paper imprès i manuscrit.

L'alcalde que acabaria posant ordre a tot allò va ser en Josep Maria Recasens, el gran historiador tarragoní que, coneixedor com pocs de l'extraordinari valor que tenia, es decidí a ordenar-ne la integració en una biblioteca municipal. Les referències de premsa havien avançat que el nom del centre podria ser Biblioteca Tarragonina. Aquest centre hauria d'aplegar els importants i complementaris fons hemerogràfics que es conservaven sota la vella teulada de les golfes del Palau Municipal en uns armaris que convivia amb els lligalls de l'arxiu administratiu. Aquesta part sí que havíem tingut l'oportunitat d'usar-la, amb el vistiplau de l'arxiver municipal Francesc Barriach i sota l'atenta mirada dels seus col·laboradors Sr. Duran i Sr. Antonio, un català i un andalús que, provinents de la brigada municipal d'obres, amb els anys havien acabat d'auxiliars d'arxiu.

Aquella hemeroteca estava situada en una recòndita estança gairebé intrombable rere un laberint de prestatgeries altíssimes amb un pas fosc il·luminat per una bombeta solitària. Per a qui no tingués l'hàbit d'accedir-hi era una sorpresa que després d'un recorregut incert s'obrí una cambra relativament gran amb tot d'armaris mig empotrats de fusta pintats de gris. Allí s'emmagatzemaven els grans volums de la premsa històrica i també les fràgils col·leccions sense relligar. Va ser en aquella sala rústega al costat d'una finestra petita, on es passava fred i calor, que em vaig endinsar amb el meu pare en el buidatge de notícies de la premsa del segle

XIX, ja que les fotocòpies eren un luxe del qual no es disposava aleshores.

La inauguració

La tarda del 22 de setembre de 1985, dins dels actes de Santa Tecla, va tenir lloc una doble inauguració, amb una hora de retard, a l'Antic Ajuntament. Primer, l'acte d'homenatge a la memòria del pintor Joan Baptista Plana al saló principal i, després, la inauguració de la Biblioteca Hemeroteca Municipal al pis superior del mateix edifici. Jo hi vaig anar en companyia del meu pare, en Jordi Rovira Salvat, que acabaria essent també un dels usuaris més assidus d'aquell nou equipament. El local va resultar insuficient per acollir el nombrós públic que hi va assistir. Els parlaments, en els quals es van barrejar els dos actes, van anar a càrrec de l'alcalde Josep Maria Recasens, de Josep Fèlix Ballesteros i de Francesc Xavier Ricomà. En aquell acte es va presentar també el catàleg de l'Hemeroteca.

Acabat l'acte, els presents van pujar a visitar les instal·lacions de la flamant biblioteca hemeroteca. Per aquells dies no quedava clar si també aquestes dependències podrien acollir part de l'arxiu històric municipal. La nova biblioteca no obriria, però, les portes al públic en general fins un mes després. A primers d'octubre els vells armaris de la secció d'hemeroteca de l'arxiu municipal a l'edifici de l'ajuntament de la plaça de la Font estaven buits i també els llibres i la documentació impresa van ser traslladats a l'Antic Ajuntament. Finalment, el 28 d'octubre de 1985, va obrir al públic la nostra biblioteca hemeroteca. El nou equipament era una dependència del Centre Municipal de Cultura i donava un enfocament racionalitzador a l'organigrama d'aquest departament municipal. El març de l'any següent hi havia feina encara a anar desplegant els diaris antics no relligats i a posar-los en caixes grans perquè es conservessin millor. El setembre de 1986 s'hi apilaven els llibres de Martí Franquès, que els mesos següents van acabar col·locant-se als prestatges corresponents.

La precarietat de mitjans

Per aquell temps vam saber que la biblioteca del que havia estat en altre temps cronista oficial de la ciutat, en Joan Salvat i Bové, s'estava venent, i que el mateix Salvat, abans de morir, havia anat posant el preu als llibres perquè la seva muller disposés d'una orientació del valor. Si haguessin estat unes altres les relacions entre Salvat i l'aleshores alcalde, Recasens, possiblement la seva biblioteca s'hauria pogut unir als llegats Gramunt, Molas i Sanromà a l'Antic Ajuntament.

La primera encarregada de la Biblioteca va ser Montserrat Duch i sembla que cap a l'abril de 1986 ja tenia clar que no continuaria regint aquest centre. En qualsevol cas al gener següent vingué la primera baixa per maternitat entre les diferents coordinadores d'aquest centre i afortunadament no seria la darrera. En aquella primera època, sobre el 1987, la plantilla prevista era únicament d'una sola persona i qualsevol incidència laboral que hi hagués (vacances, baixa per malaltia, etc.) repercutia en l'atenció als usuaris. Aquests van començar a patir aviat els efectes d'aquella situació. Recordem períodes de mesos de tancament, canvis sobtats d'horaris, passar d'obrir matí i tarda a obrir només unes hores o trobar-se la Biblioteca tancada sense previ avís, i tot davant les dificultats municipals per redreçar la situació. Feia la impressió que el centre havia estat més temps tancat que obert. El panorama era més greu si tenim en compte que per aquella època la Biblioteca Provincial va estar dos anys tancada.

L'abril de 1987 es va voler fer balanç de l'activitat de la Biblioteca Municipal i l'aleshores coordinadora del Centre Municipal de Cultura Biblioteca i Hemeroteca, dependent de l'Àrea de Cultura i Joventut de l'Ajuntament de Tarragona, Montserrat Duch, va establir aquestes xifres:

1986			
gener	98	setembre	122
febrer	97	octubre	46
març	105	novembre	72
abril	115	desembre	38
1987			
maig	95	gener	54
juny	55	febrer	163
juliol	131	març	254
agost	vacances	abril	174

Pel que fa a l'equipament, cal dir que la fotocopiadora que hi havia era de segona mà, feia ratlles i s'espantava constantment, però encara gràcies. Aquest aparell va facilitar moltíssim el treball en aquest centre a la poca gent que s'hi atansava en els primers anys. Una idea que sorgí aquells primers anys de Biblioteca Municipal va ser la d'un arxiu fotogràfic tarragoní, que fins alguna empresa química va voler patrocinar, però, malgrat la intenció, aquesta línia d'interès no quallà aleshores.

Les instal·lacions, tot i que petites, estaven degudament condicionades com ho exigien els fons que s'hi anaven a dipositar. Però les comoditats no eren tantes per a les persones, ja que per accedir-hi s'havien de pujar una pila d'escaleres –això frenava la gent gran–, els únics lavabos de la casa eren a la planta baixa i no hi havia climatització, de tal manera que a l'estiu es passava calor i a l'hivern unes estufes paraven el primer cop. Les cadires eren tipus gronxador i grinyolaven al menor moviment del que hi seia. Les finestres no tenien aïllament acústic i el veïnat es feia present amb els seus crits, cançons i aparells de ràdio, sobretot a l'estiu quan s'havien d'obrir finestres.

L'immens encert de crear la Biblioteca

En veure les instal·lacions per primer cop vaig pensar que allí s'obria un paradís per a la recerca. Els armaris flamants, les taules grans, els despatxos, els grans finestrals i, sobretot, els fons tan selectes. Mai abans a Tarragona havia existit tot junt un dipòsit bibliogràfic tan ampli i heterogeni sobre

la ciutat. No és que no hi hagués biblioteques –hi havia la Biblioteca Pública Provincial, la biblioteca del Seminari, la biblioteca del Museu i Societat Arqueològica, la biblioteca auxiliar de l'Arxiu Arxidiocesà, la biblioteca de l'Institut i la de la Caixa–, però com aquell llegat de Josep Gramunt no n'hi havia cap altre, ja que el vell notari havia espigolat i, com una fura, dut al seu cau llibres i llibrets que de vegades només contenien un esment a Tarragona, o bé oferien un rar gravat o eren obra d'un desconegut autor local.

La biblioteca de Gramunt, que va constituir el gruix dels fons dipositats allí, havia estat creada amb la minuciositat d'un orfebre de la bibliografia, que es veia clar que havia fruit enormement en aplegar aquell botí meravellós de saber. Les cartes dins dels volums adquirits als llibreters d'arreu expliquen petites i grans vicissituds en el moment d'aconseguir cada llibre. Però a Gramunt sobretot li devem la fama entre els llibreters que té la paraula *Tarragona*, que els mou a encarir sistemàticament tot el que s'hi pugui vincular. Tot va començar un dia en què probablement digué: "M'interessa tot el que sigui de Tarragona", frase que semblà entre llibreters i que molts altres innocents bibliòfils han repetit per beneficiar-se de bones compres però a un preu massa car. Els llibres de Tarragona van molt buscats!

I va començar la nostra feina de resseguir un a un els volums d'aquella biblioteca. Aquesta va ser l'etapa més feliç. Passejar els dits entre els llocs dels llibres prestatge per prestatge i descobrir els raríssims volums impresos a Tarragona en el segle XVI, XVII o XVIII, o els gravats i imatges de la ciutat que mai abans havíem contemplat perquè es trobaven en llibres introbables. Vam poder saciar la nostra avidesa de bibliografia local tastant les mels d'aquella col·lecció que obria tantes portes a la recerca del passat tarragoní. L'Antic Ajuntament, i més específicament i concreta el Llegat Gramunt, van esdevenir per a molts de nosaltres l'acadèmia on aprendre història de Tarragona i fer-ho a través dels millors mestres: els llibres.

El robatori

L'episodi més dolorós al voltant de la biblioteca de l'Antic Ajuntament que em va tocar viure en primera persona va ser l'assumpte del gran robatori que es va estimar en unes 3.000 unitats bibliogràfiques –alguns llibres, però sobretot exemplars de publicacions periòdiques.

Un bon dia de juny de 1989, començaren a posar-se a la venda al mercadet d'antiguitats dels diumenges al carrer de Merceria exemplars de certa raresa que jo havia consultat feia relativament poc a la Biblioteca. Recordo concretament algunes publicacions de format petit, que em va resultar estrany que apareguessin a la venda. L'endemà recordo que vaig acudir a l'Antic Ajuntament a comentar-li l'assumpte a l'Elena Virgili, i també vaig fer el mateix amb l'arxiver municipal Francesc Barriach. L'Elena ja sospitava que alguna cosa estranya passava amb els fons. S'havien trobat a faltar alguns volums de la Biblioteca que, com que eren repetits, no va semblar que fos res important. El pitjor va ser constatar que mancaven series completes d'hemeroteca.

Després van venir les corresponents denúncies, les indagacions de la policia, les declaracions com a testimonis i la detenció del lladregot, que com en tantes novel·les podríem dir que va acabar essent "el majordom", en el nostre cas un prosaic ordenança. En el tràmit legal de la denúncia, les declaracions a la policia i al jutjat (anys després dels fets, entre novembre de 1995 i gener de 1996), l'Ajuntament no va donar cap suport als que vam col·laborar, encara que només fos com a testimonis, en l'esclariment dels fets. Recordarem sempre aquesta desatenció municipal envers tots els que havíem evitat que la pèrdua patrimonial fos encara pitjor. Vam lamentar tant descobrir que havíem estat defensant el patrimoni municipal purament i simplement a títol personal, com si els denunciants fóssim nosaltres i com si els llibres i documents sostrets fossin de la nostra propietat. Més tard, quan hi hagué sentència, vingueren els insults pel carrer i les amenaces de mort, i els testimonis vam esdevenir doblement víctimes: primer, de veure desaparèixer una

part del patrimoni documental de la nostra ciutat i, després, de trobar-nos repetidíssimament increpats per la persona que la justícia va sentenciar com a responsable.

Quinze anys després seguim esperant que algun representant municipal agraeixi, encara que sigui mínimament, el patiment i l'angoixa que vam viure els que vam defensar el patrimoni de tots, de la qual cosa encara seguim sofrint les conseqüències. L'agost de 1990 encara hi havia al mercat publicacions a la venda que podrien haver estat part del botí mai recuperat d'aquell robatori. Recordo haver-ho comunicat als corresponents responsables, però com que gairebé cap d'aquelles publicacions duien el segell de propietat municipal, poc es va poder fer per evitar que caiguessin en mans de particulars, en les quals romanen encara.

El lloc de tertúlia

Tot i que les biblioteques són el lloc on regna el silenci, l'estructura de les instal·lacions, amb separacions d'àmbits amb vidrieres ha permès que el despatx central es convertís en espai de conversa, lloc de tertúlia i espai propici per comentar les darreres novetats bibliogràfiques locals o per arreglar el petit món de la cultura de Tarragona. On hi ha llibres es parla de llibres i de les persones que els fan, de la política que els afecta i també de tot el que s'hi mou al voltant.

Els nous llegats

Com si d'un destí escrit es tractés, la biblioteca del rival i competidor més gran de Josep Gramunt, que era Carles Babot, va fer cap també per disposició seva a la Biblioteca Municipal. Així, les dues grans biblioteques tarragonines formades al segle XX acabarien unides en un sol espai. El gruix dels llibres està naturalment duplicat, ja que és evident que en una biblioteca tarragonina no podien faltar volums determinats que els dos col·leccionistes tenien a l'abast per comprar. Però uns quants centenars de llibres i sobretot petits impresos que vingueren amb el Llegat Babot mancaven al fons Gramunt. Sempre vam pensar que la bi-

blioteca Babot hauria d'haver-se dipositat en alguna altra biblioteca local, si es volia segregant-ne els llibres que faltaven a la Biblioteca Municipal. Finalment s'ha demostrat que el servei que fan milers de llibres duplicats empaquetats en un magatzem és nul.

Una altra biblioteca que teòricament se salvà incorporant-se a la municipal va ser la secció local de la Caixa de Pensions, que amorosament havia estat construïda sota la direcció de Sofia Esteban Cerdà. Aquella va ser la primera secció local de Tarragona empesa al trist final de la seva supressió per conveniència de la institució titular. Els fons de la Caixa eren molt més modestos que els Gramunt però van ser objecte d'un catàleg commemoratiu dels seus 25 anys d'existència. Els fons de la Caixa es troben dipositats majoritàriament també en les seves capses en una cambra de Casa Canals, sense que ningú en pugui gaudir. La Biblioteca Municipal també va incorporar un petit llegat municipal, de vegades regals institucionals; en suma, uns pocs llibres de temàtica local que hi havia a l'Arxiu Municipal.

La pèrdua del Llegat Martí i Franquès

El primer exemplar que vaig veure del volum XXIV de *l'Espanya Sagrada* de Flórez sobre les *Antigüedades Tarraconenses* va ser el que hi havia en el Llegat Martí i Franquès de l'Antic Ajuntament. Era l'únic exemplar consultable de les biblioteques tarragonines. El volum estava en rústica i en vam poder treure còpies amb tota facilitat. Era aquest un llibre que sorprenentment mancava al Llegat Gramunt i el fet de localitzar-lo en un altre fons va ser una sort en una època en la qual no era gaire fàcil aconseguir-ne un exemplar complet.

Aquest era pràcticament l'únic volum del llegat que m'interessava; la resta eren de ciència i tindrien la seva rellevància per a qui fes la història dels estudis de les ciències naturals. Els llibres estaven guardats als prestatges superiors dels armaris, ja que no eren demanats gairebé mai per ningú i anaven acompanyats per alguns objectes del laboratori

de l'il·lustre científic d'Ardenya. Tot plegat va acabar essent transferit a Altafulla, on sempre s'ha sabut valorar més la memòria de Martí i Franquès que no pas a Tarragona, on almenys ens queda el record d'haver custodiat un temps el seu llegat bibliogràfic.

Per a un bibliòfil

La biblioteca de l'Antic Ajuntament es resumeix en una paraula: Gramunt. Aquest va ser el llegat fundacional i el referent absolut de la bibliofília tarragonina del segle XX. Poder disposar, encara que fos parcialment, de la seva biblioteca tarragonina va ser el pas que ajudà a posar en valor les biblioteques particulars dels col·leccionistes locals. Quan algú vol saber de la raresa d'un llibre antic de Tarragona, busca en el catàleg del Llegat Gramunt i, en funció de si l'hi troba o no, l'exemplar que té a les mans rep una consideració o una altra.

Al Llegat Babot ja no hi donem tanta importància, vista la redundància dels seus fons, a part d'alguns documents o volums específics que conté. Això sí, quan un llibre no es troba ni en el Gramunt ni en el Babot, i a més no està referenciat per Virgili, hem de jutjar que és una obra d'extraordinària raresa. Recordo precisament en Josep-Pau Virgili acudint a la Biblioteca per prendre nota de les descripcions de llibres impresos a Tarragona custodiades sobretot en el Llegat Gramunt i també recordo el seu inseparable col·laborador Josep Bofarull agafant-li el relleu quan a l'avi Virgili ja no li era fàcil desplaçar-se a la Biblioteca.

Tarragona deu bona part del seu record històric al que s'ha escrit sobre ella, i això majoritàriament es guarda a l'Antic Ajuntament. Aquest tresor que constitueix el patrimoni bibliogràfic local configura la identitat de Tarragona, i per això mereix alguna cosa més que un petit local a les golfes a l'Antic Ajuntament. No dubtem que algun dia la Biblioteca Municipal de Tarragona tindrà la seva seu en un lloc digne i escaient com ho serà l'antic edifici del Banc d'Espanya.

Salvador-J. Rovira i Gómez
Professor d'Història Moderna de la URV

Vint-i-cinc anys de vinculació a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

i em preguntessin amb quina de les iniciatives de l'alcalde Recasens em quedaria no tindria pas cap dubte a respondre: la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona.¹

La meva dedicació professional a l'edat moderna ha fet que no fos un client assidu de la institució per tal com els fons hemerogràfics no són en general útils per a les meves investigacions. Inicialment només vaig utilitzar, i de tant en tant, algun llibre cincentista, siscentista o setcentista del fons bibliogràfic, com ara el *Ramillete christiano urbano y político. Dirigido al señor S. Ambrosio de Grosó y Robere, señor de la Fondarella, natural de la Ciudad de Tarragona* (Madrid, 1661), que em va permetre escriure dos articles.²

1 Vegeu: VIRGILI i BERTRAN, M.E. «La Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, més de vint anys al servei dels ciutadans», dins GÜELL, M.; ROVIRA i GÓMEZ, S. J. (eds.). *L'home i l'historiador. Miscel·lània en homenatge a Josep M. Recasens i Comes. Estudis històrics*. Tarragona: Autoritat Portuària de Tarragona, 2007, 77-90.

2 ROVIRA i GÓMEZ, S. J. «Joan de Gras y Sanç y su *Ramillete christiano, urbano y político*», dins ALCALÁ XAMORA, J.; BELENGUER, E. *Calderón de la Barca y la España del Barroco*, vol. I. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. Sociedad Estatal España Nuevo Milenio, 2001, 539-548. «Joan de Gras i Sanç i el seu «*Ramillete christiano, urbano y político*», *Paratge*, 13 (2001), 20-30.

La donació que Antoni Quintana i Marí va fer a la Biblioteca Hemeroteca del fons documental d'Antoni de Martí i Franquès, que estava en les seves mans i que procedia de l'Arxiu Martí, provocà l'increment de les meves visites a l'Antic Ajuntament per tal d'investigar aquesta documentació que la privacitat m'havia impedit consultar fins aleshores. El resultat d'aquesta recerca l'he utilitzat bastament en diversos articles i llibres en els quals surten membres del llinatge Martí, singularment a l'estudi que l'any 1999 els vaig dedicar.³

En els darrers anys la decisió d'escriure les biografies de Marià Rius i Montaner⁴ i de Plàcid Maria de Montoliu i de Sarriera m'ha obligat a sovintejar la visita a la Biblioteca Hemeroteca per tal de buidar diversos diaris com ara *La Opinión, El Pabellón Liberal* i el *Diario de Tarragona*.

També em va fer tornar a servir-me dels fons bibliogràfics i hemerogràfics de la institució l'encàrrec que la Universitat Rovira i Virgili i l'Editorial Pagès, de Lleida, em van fer d'escriure el volum *L'època de les revolucions, guerres i refor-*

3 ROVIRA i GÓMEZ, S. J. *Els Martí. De pagesos benestants i mercaders a nobles del Principat de Catalunya*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1999.

4 ROVIRA i GÓMEZ, S. J. *Marià Rius i Montaner, primer comte de Rius (1838-1894)*. Tarragona: Arola Editors, 2005.

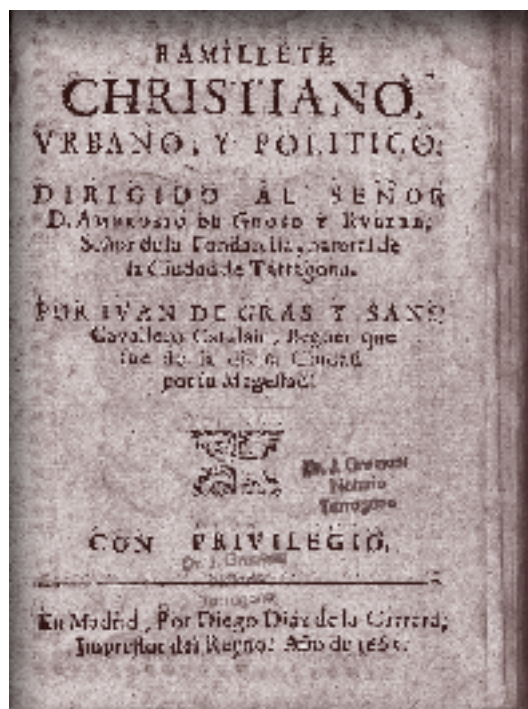
misme borbònic, de la Història de Tarragona, que no tardarà gaire a ser publicat.

Últimament la comesa per part de l'Ajuntament de Tarragona d'escriure un llibre sobre la Guerra del Francès a la ciutat m'ha adreçat un cop més a la Biblioteca Hemeroteca per fer-hi consultes, aquest cop dels llibres que conserva sobre la contesa procedents en la seva major part dels lligalls Gramunt i Babot, així com els lligalls de documents d'aquella època del darrer dels dos lligats suara mencionats.

És per a mi una satisfacció poder dir que tant la directora, M. Elena Virgili i Bertran, com les seves col·laboradores, Rosa Fortuny i Palau i Montserrat Reyes i Sans, m'han demostrat en tot moment competència professional i sempre han estat

amatents a atendre les sol·licituds que els he fet, de la qual cosa vull deixar constància.

Per celebrar el vint-i-cinquè aniversari desitjaria que l'Ajuntament de Tarragona s'adonés que les actuals instal·lacions de la Biblioteca Hemeroteca són del tot insuficients i que la institució mereix més espai dins o fora de l'Antic Ajuntament, ja que les hemeroteques, i encara més si també són biblioteques, no paren mai de créixer i precisen d'una visió de futur, especialment si es vol atreure futures donacions i llegats. Cal esperar que els nostres edils siguin receptius i ens donin aquest regal d'aniversari, que serà no sols per a la Biblioteca Hemeroteca sinó també per a tots els investigadors i tarragonins en general.

Antonio Salcedo Miliani

Professor d'Història de l'Art de la URV

25 anys de llibres, diaris, revistes i documents

La Biblioteca Hemeroteca de Tarragona celebra el seu primer quart de segle, i ha invitat a un grup d'historiadors i investigadors a sumar-nos a l'esdeveniment. Durant cinc lustres aquest centre de documentació ha ofert els seus serveis a la comunitat, als estudiosos preocupats en especial pels temes relacionats amb la història i la cultura del territori. En el meu cas, puc dir que he estat un dels primers usuaris que ha fet ús dels seus serveis des que es va inaugurar.

Feia molt poc temps que havia tornat a la Universitat de Tarragona, ara com a professor d'Història de l'Art, quan vaig fer una proposta als meus alumnes de muntar una exposició sobre la Tarragona de finals del segle XIX i començaments del XX. La proposta fou ben rebuda per ells, com també ho va ser per la Fundació Caixa de Pensions, que la va patrocinar i la va presentar a la seva sala el mes de novembre de 1986 amb el títol *Tarragona. El canvi de segle. 1890-1918*.

Muntar aquesta exposició significà d'entrada fer un buidatge el més complert possible dels diaris i revistes publicats a la ciutat. Fou llavors quan vam prendre el primer contacte amb l'Hemeroteca de l'Ajuntament de Tarragona. Per a nosaltres el material allí dipositat era una veritable mina, que no solament ens va aportar molta informació i documentació, sinó que a més ens donava moltes pistes per trobar altres fonts i enllaços. Diaris i revistes com *Diario de Tarragona*, *El Álbum*, *Patria*, *Tarraco*, etc. foren les referències bàsiques per dur a terme l'estudi.

De l'arquitectura i l'urbanisme, l'apartat més ampli, se'n van encarregar Teresa Cañellas, Teresa Ferrán, Montserrat Ferré, Rosario Lozano, Jaume Sabaté i Elena Virgili;

de les arts plàstiques, Isabel Escolà i Clara Pedrell; del teatre, Antonio Olmedo; del cinema i la fotografia, Montserrat Ferré i Montserrat Martí; de la música, la literatura i publicacions, Jordi Carbonell, i per últim de les festes i tradicions me'n vaig encarregar jo, com també de la coordinació general.

Fou el punt de partida de la meva línia d'investigació dedicada a Tarragona i les seves comarques i el primer treball que feia amb els alumnes, amb alguns dels quals continuem mantenint una relació personal i professional, com és el cas de Jordi Carbonell, professor titular de la URV, i Elena Virgili, l'actual directora de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona.

Un anys més tard vaig participar en una obra col·lectiva, *Guerra Civil a les Comarques de Tarragona 1936-39*, amb un capítol dedicat al Taller - Escola d'Art de Tarragona, publicat pel Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona. De nou, aquest centre de documentació fou la font principal de la meva recerca; a través dels seus arxius vaig poder seguir en gran part el procés de creació del Taller-Escola. El fort i decidit recolzament que Lluís de Salvador, director del *Diari de Tarragona*, va fer des de les pàgines d'aquest diari fou molt important. També a través de les seves pàgines van seguir el seu desenvolupament en els seus curts anys d'existència, i fins i tot aspectes pedagògics de les seves ensenyances.

Per al meu llibre *Julio Antonio, 1889-1919, escultor*, l'Hemeroteca de l'Ajuntament de Tarragona també fou un dels llocs de referència indispensable. A través de la documentació que hi vam trobar, vam tenir informació sobre

la primera mostra de l'escultor que es va celebrar a l'Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera, i també sobre l'inici i entrega del monument que la ciutat de Tarragona dedica al polígraf Eduard Saavedra instal·lat davant de la Via de l'Imperi. Destaquem l'àmplia informació de la controvèrsia sobre la principal obra de Julio Antonio, el monument als Herois de 1811. Controvèrsia que es va dur a terme per la seva ubicació, a causa del nu frontal de l'heroi mort, dirigida en particular pel diari catòlic *La Cruz*, i finalment la col·locació definitiva de l'obra a la Rambla, un fet del que va tenir un lloc destacat al *Diari de Tarragona*, a *Tarragona Federal* i a *La Veu de Tarragona*.

Però, en el treball que la Biblioteca Hemeroteca de Tarragona ha estat més important per la meua recerca fou en la feina duta a terme en el llibre *L'art del segle XX a les comarques de Tarragona*. Una recerca en la qual vam consultar la major part de les publicacions que al llarg del segle es van editar a la ciutat de Tarragona i òbviamment a les seves comarques, a més dels llibres i altres documents. Era un treball bàsicament inèdit, en el qual la informació primera l'havia de cercar necessàriament en la premsa dià-

ria i en revistes de les nostres comarques. Les ressenyes, els comentaris, les crítiques de les exposicions i les entrevistes als artistes que anàvem trobant foren fonamentals per anar construint el corpus del treball.

En totes aquestes oportunitats i en tots aquests anys ens han donat totes les facilitats per fer la feina el més agradable possible. Per ser un centre bàsicament de recerca en un espai recollit i amb un personal disposat a ajudar els investigadors, s'hi crea un ambient de franca companyonia en el qual es pot aprofitar molt bé el temps.

Cal assenyalar també la tasca que compleix en les investigacions que realitzen els nostres alumnes de la Universitat Rovira i Virgili quan han de fer els seus treballs de recerca sobre temes d'art i història relacionats amb el territori.

Finalment vull agrair al centre el servei prestat tots aquests anys i felicitar-ne el personal, en particular la directora per la tasca desenvolupada, per la funció que compleix en la salvaguarda d'una part molt important del nostre patrimoni i per posar-lo a la disposició dels interessats en el seu estudi, coneixement i divulgació.

Viviana de Salvador

Cada vegada que penso en els vells temps, quan el meu avi, en Lluís de Salvador, em portava a passejar pels carrers de la seva estimada Tarragona, em vénen a la memòria les seves paraules sobre la importància que tenia per a un país o una localitat en concret la seva història. De fet, el concepte que vaig treure de les seves explicacions va ser que la trajectòria de la societat humana és com una gran pel·lícula, el guió de la qual es va començar a escriure fa milers d'anys i del qual ens pertoca avui a nosaltres escriure la nostra part. Però, com a guionistes d'aquest gran llargmetratge, no ho podem fer si no coneixem abans tot el que ha succeït fins ara. Aquesta és, doncs, la gran motivació que ens hauria d'empènyer a l'hora d'aprofundir en el nostre passat: conèixer el que va passar per poder escriure cadascuna de les escenes que ens pertoquen amb rigor i intentant no cometre els errors, moltes vegades garrafals, en què van caure anteriors "guionistes".

I en aquest àmbit fonamental de la investigació històrica o, si més no, de la informació per al ciutadà del carrer, es perfila com a eina imprescindible una institució com l'Hemeroteca Municipal. Un lloc on podem reviure els esdeveniments que han conformat la història de la nostra ciutat, en base als documents, curiosament conservats per un equip de persones amb una clara vocació i, encara més, amb una profunda estimació per la nostra Tarragona.

Personalment he d'agrair a la Biblioteca Hemeroteca Municipal la tasca gegantina que han portat a terme per reconstruir les memòries dels bombardejos de Tarragona durant la Guerra Civil, que el meu avi va redactar *in situ*. I dic gegantina perquè la documentació estava ben deteriorada a causa del pas del temps i altres circumstàncies de

la conservació. Aquesta és una de les demostracions palpables de la importància de la feina que l'Hemeroteca fa cada dia per aconseguir que els tarragonins coneguem el nostre passat, que coneixent-lo, puguem viure el present i, finalment, sapiguem preparar el futur.

Josep Sánchez Cervelló

Professor d'Història Contemporània de la URV

Potenciar un servei cultural clau per a la nostra ciutat

Quevedo va escriure una frase que s'ha fet cèlebre: "Qui sap estar sol entre la multitud sap estar acompanyat quan està sol". Aquesta sensació paradoxal d'estar alhora sol i ben acompanyat, si em convé, l'he experimentat sempre a la Biblioteca Hemeroteca Municipal (BHMT). Perquè el treball de recerca històrica és un acte de solitud, però també necessita de la companyia i del guiatge del personal tècnic que sempre discretament ens acompanya.

Els historiadors treballem el temps, el moldegem, amb el mateix esperit que un terrissaire fa un gerro, amb el benentès que el nostre fang és la documentació que els nostres avantpassats van fabricar i que algú, molts cops anònimament, ha sabut guardar. I és aquí d'on surt la meua relació amb la Biblioteca Hemeroteca Municipal i amb la seva directora, Elena Virgili, quan era l'única que hi treballava.

Aquí he consultat premsa, bibliografia i correspondència que no es troba en cap altre lloc de la ciutat ni del món. Vet aquí la importància d'aquest servei municipal a la cultura i a la ciència de la ciutat: oferir pistes als ciutadans per conèixer el seu passat, tan individualment com col·lectivament.

D'aquells anys inicials quan es muntà el servei fins ara les coses han anat canviant. Ara el servei és ininterromput al llarg del dia i el personal ha estat reforçat, i compta, a més de l'Elena, amb la Rosa Maria i la Montse. En realitat es tracta d'un veritable equip pacient, amable i competent.

Tot un luxe per a una ciutat com la nostra que comença a ser un referent cultural. Des d'aquesta òptica, qualsevol treball, especialment de la contemporaneïtat, que es faci sobre Tarragona o els tarragonins ha d'anar-hi a raure. Per això habitualment hi duc als meus alumnes, encara que sempre ens trobem amb l'inconvenient de l'espai. El volum de consultes ha augmentat considerablement, el d'investigadors i visitants també, però l'espai físic és el mateix de quan es creà el servei, i això és un gran handicap, en la meua opinió, per al referent cultural que Tarragona vol ser. De fet, el desig ciutadà d'aconseguir que la nostra ciutat sigui la capital de la cultura europea el 2016 ha d'anar acompanyat d'una millora de les infraestructures culturals, més enllà de polítiques conjunturals. El projecte de Tarragona en aquest camp, com a seu universitària que és, ha de ser estratègic. Tarragona ha de ser no sols Patrimoni de la Humanitat, sinó també de la Pau i de la Cultura i, en aquest darrer camp l'ampliació de l'espai de consulta i de dipòsit de la BHMT ha de ser prioritari. Ja sabem que la cultura no dona massa vots, però també sabem que és un arma de tolerància, de civisme i de felicitat. Per això crec que no hauria de ser un problema massa difícil aconseguir un acord unànime de la corporació municipal per traslladar la BHMT a l'edifici de la Tabacalera o a l'antiga seu del Banc d'Espanya, per tal de reforçar un servei que ens fa a tots, tant si l'usem com si no, més dignes i més pròspers mentalment.

VISTA MERID

1. La Catedral
2. Castillo del Patriarca.
3. Castillo de Pilatos q^o fue Palacio de
4. Convento de Franciscos Observantes
5. Baluarte de Cervantes
6. Baluarte de San Pablo
7. Convento de Franciscos Observantes
8. Convento de Dominicos
9. Puerta de San Juan
10. Hospital General.

Palomino. f.^o

Estampa 4.

ADICIONAL DE LA CIUDAD DE TARRAGONA.

los Emperad^{rs}

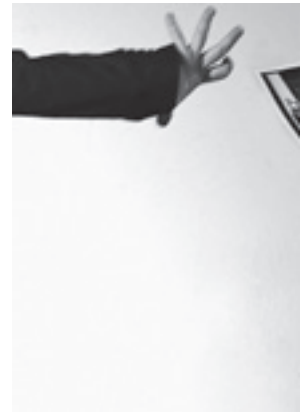
- 11. Palacio Arzobispal
- 12. Casa de Ayuntamiento
- 13. Baluarte de Jesus
- 14. Baluarte de Carlos Quinto
- 15. Puerta de Sta Carlos
- 16. Barracas del Puerto
- 17. Araval del Puerto
- 18. La Aduana
- 19. Convento de Capuchinas
- 20. Torre del Muelle

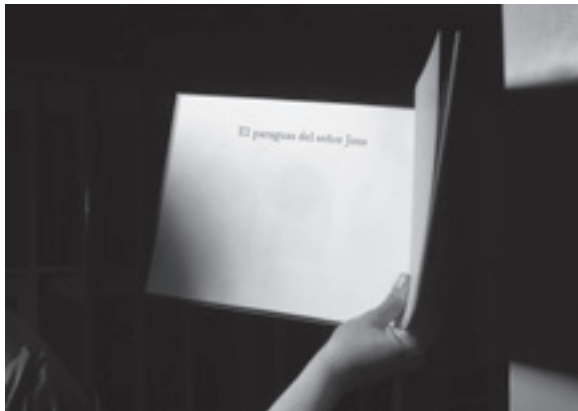

Javi Sánchez
Fotògraf

El paraguas del señor Jons, Lusi, y la chica de la Hemeroteca

Teresa Sánchez Montes

Professora de Llengua catalana i literatura
de l'Institut de Campclar

Dies a la ciutat

Què és una hemeroteca?

Hemeros, del grec, vol dir “dies”; *teca*, del grec, vol dir “capsa”. Per tant, ja ho tenim: la capsa dels dies. D'aquí sorgeix l'autèntic significat de la paraula, i concorda perfectament amb la tasca d'aquestes institucions que conserven la memòria del passat i de com es va viure des de les pàgines informatives que la van transmetre.

Aquesta informació és bàsica quan es fa una visita amb alumnat d'ESO per tal que compreguin on van i què hi trobaran; la informació etimològica situa l'activitat sense gaire complicació, però el que sorprèn és que no en coneguin l'existència, de manera quasi general.

Quan ens vam plantejar la visita a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, volia omplir aquesta mancança i introduir en la vida acadèmica de l'alumnat una institució cultural de referència, que podria completar la seva formació i que, a més, suposaria una nova eina de coneixement per al desenvolupament del currículum dels estudiants: treballs de síntesi, projecte de recerca, treball de recerca. Val a dir que s'obria una porta que no es tancaria ja mai més, perquè en estudis futurs els hauria de ser molt profitosa.

Cal precisar que encara no se sap qui són aquests alumnes i de quin centre provenen, i ja és l'hora d'aclarir-ho: són estudiants de secundària de l'IES Campclar que cursa-

ven un crèdit variable que els acostava a la premsa escrita –“Treballem el diari”. Durant un trimestre s'estudiaven els mitjans de comunicació, es feia periodisme a classe, com una expressió bàsica per a la fixació d'un estàndard acurat i es comptava amb un llibre d'estil, per tal de millorar la competència de la llengua escrita. Des de l'aula s'observaven les bones pràctiques i s'insistia en la necessitat d'una premsa rigorosa i veraç, i com a conclusió del crèdit es feia la visita a la redacció d'un diari, *El Punt*, que ens acollia i ens permetia fer de periodistes per un dia. Per l'amistat amb la M. Elena Virgili, se'ns va presentar l'oportunitat de visitar l'Hemeroteca, i sense pensar-ho ni un segon vam introduir-la en la passejada per la nostra ciutat. El grup de treball era reduït i es va mostrar molt interessat de conèixer la *capsa dels dies*. La M. Elena Virgili es va mostrar molt acollidora i va engrescar la curiositat dels adolescents.

En arribar van poder asseure's a les taules d'estudi, van fullejar materials i fotocòpies, prèviament seleccionats amb encert, des dels diaris més antics (només de notícies) fins a les capçaleres més consolidades. Van fullejar textos històrics de la ciutat: l'adveniment de la II República, l'acabament de la Guerra, la polèmica de l'escultura dels Despullats de Julio Antonio, de qui aquell mateix dia visitaríem l'exposició permanent al Museu d'Art Modern de Tarragona.

Tota aquella descoberta els va fer comprendre la necessitat de la premsa escrita com a eina d'un temps i com a testimoni de present-passat que s'ha anat fent: la premsa que és fugissera i efímera i construïa el passat amb la seva permanència a l'hemeroteca.

Voldria afegir que quan la M. Elena els va proposar buscar la portada del *Diari de Tarragona* del dia que van néixer va haver-hi una gran alegria, el grup es va organitzar en la recerca d'aquell document tan preuat, se'l van endur a casa com si fos un tresor, intentaven comprendre aquelles notícies, miraven els anuncis, la publicitat i la vida comercial, les pel·lícules que s'hi feien. Del silenci còmplice del principi es va passar al xiuxiueig i tothom confrontava el seu full i la seva història. Fins aquí arriba el record d'aquelles jornades que es van repetir en d'altres ocasions, ja que amb el pas del temps alumnes del centre han fet treballs de recerca emprant els fons de l'Hemeroteca, han fet consultes per a treballs, han estat col·laboradors en pràctiques i sempre han trobat el caliu professional de la M. Elena i la Rosa. Des d'aquest full sincer, vull agrair la seva amistat i la seva dedicació a la tasca de fer ciutat, de fer teixit ciutadà, d'obrir les portes de la ciutat als seus ciutadans i ciutadanes.

PS: El títol l'he tret de la novel·la de Jordi Tiñena Amorós, homònima.

Montserrat Sanmarti Roset

Universitat Rovira i Virgili

L'Hemeroteca Municipal de Tarragona i l'Arxiu Patrimonial dels Martí d'Ardenya

L'Hemeroteca Municipal començà a ser coneguda així que fou inaugurada. El seu ric fons tan estretament relacionat amb la ciutat, l'amabilitat i eficàcia del personal i l'acollidora sala feien preveure una molt bona acollida per part dels ciutadans de Tarragona.

Entrant a la sala, a mà esquerra, entre els diversos prestatges plens de llibres n'hi havia un que cridava l'atenció perquè contenia diversos lligalls de pergamins: uns estaven plegats i ben guardats entre les cobertes dels lligalls i altres formaven autèntics farcells lligats per betes o cordills. A través del vidre, es podia veure que el nombre de pergamins era relativament alt. En altres estances de l'Hemeroteca hi havia diverses caixes amb documentació sobre paper. Tot aquest material pertanyia a l'arxiu patrimonial de la família Martí d'Ardenya.

Les primeres referències històriques d'aquesta família, que ha estat estudiada per J.S. Rovira, es remunten a principis del segle XV. Els Martí d'Ardenya s'assentaren primerament a Tamarit, i acumularen un important patrimoni format per terres, masos, censals, drets, negocis diversos i altres béns, que quedà reflectit en aquest fons. A finals del segle XVII començaren a enregistrar els documents en els diferents llibres majors i bona part dels llibres de comptes són del segle XVIII. El fet que es portés la comptabilitat en llibres féu que els papers fossin guardats, segons els temes, en diversos lligalls, i així és com ens han arribat classificats.

L'any 1809, els francesos envaïren la casa que els Martí tenien al carrer de Santa Anna, a Tarragona, on vivia en aquell moment Antoni Martí Franquès, i destrossaren part dels arxius tant familiars com científics, de la biblioteca i del laboratori. Segons el biògraf Antoni Quintana Marí, l'any 1935 el fons estava dins d'uns sacs en el garatge de la casa del carrer de Santa Anna, anomenada *el Castellet*. En començar la Guerra Civil (1936-1939) Quintana aconseguí que la Comissió del Patrimoni Artístic li encarregués salvar la documentació. Ell mateix va portar la que va poder salvar, juntament amb part de la biblioteca familiar, al Palau Arquebisbal, al costat de la Catedral. Allí, Mn. Batlle la guardà en una habitació destinada exclusivament a aquest fons. Al final de la guerra, la família Martí recuperà l'arxiu.

L'any 1984 el fons fou dipositat, amb la biblioteca, a l'Ajuntament de Tarragona i fou guardat a l'edifici de l'Antic Ajuntament. Uns anys més tard, el 1996, l'actual propietari diposità el fons, arxiu i biblioteca, al nou Ajuntament d'Altafulla i, en la restauració de l'edifici, els llavors responsables municipals destinaren una habitació a la seva bona conservació. Els pergamins han estat catalogats, restaurats i digitalitzats, i una part de la documentació sobre paper ha estat inventariada.

Abans que cap altra cosa, cal dir que, com passa en la majoria dels arxius patrimonials, és fàcil detectar aquells hereus que tingueren interès en la seva documentació: els mateixos llibres majors, llibres de comptabilitat, pergamins i documents sobre paper apareixen copiats repetidament, controlats i anotats, segurament per poder, amb una ràpida ullada, trobar aquella nota explicativa o aquell document que podia interessar en un moment determinat.

El fons documental, format per 183 pergamins i els escrits sobre paper, es pot agrupar en els següents apartats:

Documentació constitutiva del patrimoni Martí d'Ardenya

Formada principalment per cinc llibres majors, el primer dels quals comença l'any 1679 i el darrer consta redactat l'any 1835. En aquest últim, fet escriure per Francesc Martí i Móra, s'inventarien possessions i drets repartits entre 21 poblacions, la majoria del Camp de Tarragona, sense comptar els béns que tenien a Barcelona.

Cal afegir-hi inventaris, establiments –el més antic dels quals és del segle XIV–, concòrdies, actes d'adquisició, possessió i alienació de béns, capítols matrimonials des del segle XV fins al XIX, testaments del segle XIV al XIX, dots i legítimes amb les èpoques corresponents i alguna restitució de dot, dels segles XIV-XVIII. La documentació més nombrosa és la que informa sobre creació i quitació de censals. Les primeres notícies són del segle XV.

Una part interessant del fons per seguir l'evolució familiar juntament amb els seus béns és la formada per documents de tipus judicial: plets, sentències i concòrdies. Segurament el plet que feu recopilar més còpies de documents que es guardaven en arxius notariaus, parroquials o públics fou l'establert per Antoni Martí Franquès contra Rosalia de Vallgornera, casada amb Agustí de Villiers. Perdurà fins ben entrat el segle XIX.

Documentació d'administració del patrimoni

El segon gran apartat consta dels documents d'administració del patrimoni formats per llibres de comptes, que abasten des del segle XVI fins mitjan segle XIX. Aquí hi entrarien tots els comptes de les societats i empreses que conformaren amb diversos socis, com també la comptabilitat d'alguna tutoria, despeses familiars i contribucions, bàsicament del segle XVIII endavant.

Documentació d'interès personal i familiar

Aquest tercer apartat inclouria la documentació familiar pròpiament dita, que informa sobre naixements, casaments i defuncions. Aquests fulls són un bon complement als llibres de família o majors.

En aquest fons hi ha poca correspondència familiar si es compara amb altres fons patrimonials equivalents. N'hi ha, i és extensa, entre la família Martí i diferents ajuntaments (Tarragona, Altafulla, la Riera, la Pobla de Montornès, Vilaseca, Tamarit...) i institucions (Instituto de Tarragona, Diputació de Tarragona...), amb esborranys de resposta dels segles XVIII i XIX.

Cal fer esment a d'altra documentació interessant, com l'eclesiàstica, que és força extensa i inclou fundacions, beneficiats, privilegis d'enterrament, oratoris familiars, llicències, rendes eclesiàstiques, pagaments de deixes, pagaments de dot a monges de la família, reclamacions del govern per desamortitzar béns eclesiàstics, etc., o el voluminós lligall que porta per títol *Documents de l'actuació de Francesc Martí durant la Guerra del Francès*, on s'intenta, a través de diferents cartes, justificar l'actitud afrancesada de Francesc Martí i Móra.

D'entre la documentació cedida per Antoni Quintana Marí a l'Heremoteca sobresurten els esborranys de les conferències que donà i d'estudis científics d'Antoni Martí Franquès i la interessantíssima correspondència que aquest mantingué, especialment la que il·lustra les seves relacions amb diversos savis del moment i la que encarrega la compra de llibres.

L'Heremoteca constitueix un punt bàsic per a l'estudi de Tarragona ciutat. Sorpren l'especialització de la biblioteca, que està molt ben complementada per l'heremoteca. Els catàlegs faciliten la consulta tant d'un fons com de l'altre. I l'arribada de nous fons fa que les visites dels investigadors a l'Heremoteca siguin constants.

Dolors Saumell

La descoberta de Santes Creus des de Tarragona a la segona meitat del segle XIX

Is fons de l'Heremoteca Municipal, especialment la premsa, ens han permès endinsar-nos en la descoberta de Santes Creus des de la ciutat de Tarragona. La ciutat, com a capital administrativa, és la seu de la Comissió provincial de monuments, fet que comporta una vinculació directa amb el Monument. Més enllà d'això el Monestir es constitueix, durant les darreres dècades del segle XIX, en un referent identitari amb una important càrrega simbòlica, i que impacta a la societat tarragonina.

Santes Creus a meitats segle XIX, després de l'exclusió l'any 1837, és un petit nucli de població estable a redós del monestir amb l'exmonjo Miquel Mestre com a vicari, i custodiat legalment per la Comisión de Monumentos de Tarragona, depenent a partir de 1857 de l'Academia de Bellas Artes de San Fernando. Entre els anys 1850 i 1864 el Monestir viurà el període de màxima activitat restauradora, dirigida per l'arqueòleg tarragoní Bonaventura Hernández Sanahuja, inspector d'Antiguitats de Catalunya i València per la Reial Acadèmia de la Història, i membre de l'esmentada comissió. La publicació de la memòria *Descripción Histórico-monumental del Real Monasterio de Santas Cruces* l'any 1857 comporta una notable tasca de difusió al mateix temps que permet considerar Hernández Sanahuja com el primer gran historiador de Santes Creus¹. Després d'aquestes restauracions Santes Creus patirà greus desper-

fectes els anys 1870 i 1874 amb el trasllat del penal del Miracle des de Tarragona (1870) i l'enderrocament d'una part del claustre posterior en el context de la tercera guerra carlina (1874). Hernández Sanahuja, vinculat a la Comisión de Monumentos, seguirà en la seva labor de custòdia: documentem un viatge l'any 1879 quan viatja a Santes Creus a causa d'uns robatoris per tal d'avaluar els desperfectes i aplicar les mesures de salvaguarda pertinents. El Monestir al llarg dels anys setanta i durant bona part dels vuitanta espera unes obres de restauració que tot i que foren aprovades van trigar molts anys a executar-se. Una constant manca de pressupost junt amb una extrema

1 MIQUEL VIVES, M. "Les primeres actuacions de preservació al monestir de Santes Creus (1835-1921)", dins *Santes Creus: De monestir a monument*. Barcelona: Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, 2008; p. 30-32.

lentitud en la gestió fan que l'any 1883 es desplomi l'angle nord-est del palau reial malgrat els esforços de la Comissió de Monuments, encapçalada llavors pel Marquès de Montoliu i l'arquitecte Francesc Barba². De manera destacada, fou el moviment excursionista (especialment l'Associació Catalanista d'Excursions científiques i l'Associació Catalanista de Reus) qui exercí un activisme de salvaguarda que es manifestà decisiu en la conservació del monument.

Pel que fa a la ciutat de Tarragona, el Monestir de Santes Creus (junt amb Poblet) era conegut i serà 'reconegut' des de mitjan segle XIX com a patrimoni proper, i no només administrativament sinó també de manera marcadament simbòlica.

És a mitjan segle XIX quan a més dels treballs d'Hernández Sanahuja, l'any 1866 la premsa documenta al Monestir l'estada de l'Arquebisbe durant prop d'una setmana prenent les aigües³; l'any 1867 els diaris destaquen la bellesa de les imatges exposades a l'aparador del carrer Unió, a la *Litografia tarraconense*. Es tracta d'una col·lecció de làmines fotogràfiques amb els monuments de la ciutat i els semiderruïts monestirs de Poblet i de Santes Creus⁴. En aquest sentit, les litografies, els llibres il·lustrats, possiblement despertin una primera consciència de patrimoni entre la població⁵.

2 Serà finalment entre els anys 1886 i el 1892 quan es portaren a terme la consolidació de les obres del Palau reial, i amb la meitat del pressupost que s'havia assignat en un inici (de 84.000 a 44.000).

3 *Diario de Tarragona* 1/09/1866, p. 3

4 *Diario de Tarragona* 01/01/1867, p.3

5 L'obra més representativa en aquest sentit és: *Recuerdos y bellezas de España: obra destinada a dar a conocer sus monumentos, antigüedades, paisajes, etc./ en láminas dibujadas del natural y litografiadas por F.-J. Parcerisa; y acompañadas con texto por P. Piferrer*. Barcelona: Imprenta de Joaquín Verdagué, 1839. L'obra durà més de trenta anys, i en el primer volum (1839), s'explicita el seu propòsit: «Ya que tanto se ha destruido, menos hacer apreciable lo que nos queda, y reparar en lo posible los agravios que la demolición hizo al Arte, publicando en láminas,

Més endavant, a finals dels anys setanta, serà l'excursionisme uns dels principals protagonistes de la signficació de Santes Creus, primer des de Barcelona i Reus (Associació Catalanista d'Excursions Científiques, Associació d'Excursions Catalana i Associació Catalanista de Reus) i més endavant des de Tarragona (especialment des de l'Ateneu de la Classe Obrera). Aquestes excursions comparteixen l'objectiu de fer un treball científic, una recerca sobre el monument amb una clara voluntat de servei al país, especialment a la pàtria catalana. Santes Creus aporta una càrrega simbòlica que s'incorpora a través de la pràctica de les excursions.

Les primeres excursions des de Barcelona al Monestir de Santes Creus (1879, 1881, 1882) passen per Tarragona, i són els socis delegats de les associacions a la ciutat qui prenen el paper d'amfitrions i faciliten als excursionistes la posterior visita a Santes Creus (contactes, avituallaments, breus visites a la ciutat, etc.). D'aquesta manera el 1879 trobem el Sr. Ginesta Salas com a amfitrió de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, i el 1882 Bonaventura Hernández Sanahuja, soci delegat de l'Associació d'Excursions Catalana, fent una visita guiada a la ciutat prèvia a la de Santes Creus. Aquesta excursió reuneix una quarantena de persones representatives del món cultural dels Països Catalans.⁶

en cuanto sea posible, lo que ya no está en pie, y conservando la memoria de aquellos monumentos de arquitectura gótica, recuerdo de la piedad y fe de nuestros padres, y de la magnificencia y esplendor de la España.»

6 L'excursió de l'Associació d'Excursions Catalana del 1882 és una de les excursions més emblemàtiques de l'època, impulsada per Teodor Llorente, fundador de *Lo Rat Penat* (1877), amb la complicitat del poeta Francesc Matheu. Es visiten els sepulcres dels monestirs que uneixen catalans, valencians i mallorquins, Poblet i Santes Creus. Entre els assistents hi ha els personatges més representatius de la cultura catalana del moment, com Jacint Verdagué, Jaume Collell, Àngel Guimerà o un jove Antoni Gaudí.

Als anys vuitanta, Santes Creus està ja afiançat en el panorama català i també a la ciutat de Tarragona, i en aquestes dècades es consolida també sota l'impuls ideològic del catalanisme. Les mostres més reeixides ens han arribat a través de l'Ateneu Tarraconense de la Clase Obrera. Els seus certàmens literaris sovint reben composicions carregades de simbolisme patriòtic on hi són presents Santes Creus i Poblet, escrites per autors tarragonins o d'altres procedències.⁷ Destaca, l'any 1890, Adolf Alegret, tipògraf i historiador.⁸ De les visites de personatges importants en podem fer un seguiment per la premsa, com la de Josep Pin i Soler l'any 1891 acompanyat d'Emili Vilanova i l'arquitecte Domènec de Barcelona.⁹ L'any 1894 a Tarragona es publica la guia de Santes Creus de l'arquitecte provincial Ramon Salas¹⁰, que contribuirà a la difusió del monument arreu del territori i en especial a la ciutat.

Però on ens volem aturar és en una excursió feta l'any 1895 des de la Secció Excursionista de l'Ateneu Tarraconense, que troba en el Monestir de Santes Creus l'indret

7 Entre les composicions rebudes el 1881 al Certàmen consta: '¡A Santas Creus!' *Diario de Tarragona*, 07/04/1881. El 1882 es publica a l'Ateneu el poema d'Artur Masriera (Ateneu Tarraconense de la Clase Obrera Vol. V, 15-5-1883 ; p. 6-7)

8 Santes Creus ...! Meravella catalana,
Sepulcre de guerrers, reys y capdills;
L'Abat avui la gleba ja no mana,
Y lo sacerdot, no el frare, ab veu cristiana,
Prega a deu per nostres fills.

Cambian los temps y tot se desmorona,
Quedant la patria y l'art tan sols en peus,
Una y altra avui servant ta corona,
Y yo acabo clamant !Visca Tarragona!
!Visca per sempre Santes Creus!

9 *Diari de Tarragona*, 6/3/1891

10 SALAS i RICOÀ, R. *Guia histórica y artística del monasterio de Santas Creus*. Tarragona: Establecimiento Tipográfico de F. Arís e Hijo, 1894. 148 p.

idoni per a la seva sortida inaugural, malgrat que els propers anys el destí es repetirà amb la finalitat de completar la feina i que els nous socis en puguin també gaudir.

La inauguració de la Secció Excursionista se celebra en el marc d'una vetllada literària, anunciada per la premsa amb solemnitat¹¹. Francesc Carbó, president de la Secció, i Joan Ruiz i Porta¹² són persones destacades de l'àmbit cultural tarragoní vinculades al catalanisme. En els discursos remarquen la càrrega emotiva de Santes Creus i el valor afegit que els reporta. S'hi refereixen com "el sentir del cor a les passades grandeses o el sentir a les venes la flamarada del sentiment de la pàtria".¹³

Hi van en caravana des de Tarragona el dissabte 20 de juliol; a parer del relator Joan Ruiz i Porta, els preparatius semblen per a una expedició a l'estranger: capsos, caballets, bastiments i màquines fotogràfiques. El desplegament correspon a una 'missió de descoberta', tan característica del primer excursionisme.

La caravana marxa decidida, a les deu de la nit, i es dirigeix a la ciutat de Valls, envoltada de familiars que van a acomiadar-los, d'excursionistes que caminen davant dels

11 On s'assenyala la probable assistència de Santiago Rusinyol, anomenat l'apòstol del Modernisme. *La Opinión*, 30/7/1895

12 Joan Ruiz i Porta va ser el capdavanter de la Secció excursionista, que va tenir una curta durada. Més endavant, a Barcelona serà soci i president del Centre Excursionista de Catalunya. ROMA. F. *L'excursionisme a Catalunya: 1876-1939*. A: <http://www.bubok.com/libros/17140/Lexcursionisme-a-Catalunya-18761939> [Consulta: 25/04/2010].

13 "Una excursió a Santes Creus, àdhuc pels profans en l'art sempre te mil atractius que es centupliquen quant, aquí, com nosaltres sent les seves venes la flamarada del sentiment de la pàtria; l'entusiasme per ses glòries passades.; l'anyorança per nostres grandeses, l'amor a l'art i un carinyo imens per l'Ateneu Tarraconense de la Calse Obrera." RUIZ I PORTA, J. *Vetllada literària i Artística* (celebrada la nit del 4 d'agost de 1895 amb motiu de la festa inaugural d'aquella Secció). Tarragona: Imp. de Francisco Sagrañes, 1895.

carros, entre cançons i crits d'alegria amb un component marcadament festiu¹⁴. A Valls, a les dues de la matinada, s'hi afegeixen dos excursionistes més. Després de sopar reprenen altra cop la marxa de nit, i el dia comença a clarejar prop d'Alió, quan el carreter, suposem que mancat de l'entusiasme excursionista, s'adorm. Llavors un decidit Joan Ruiz i Porta agafa la conducció del carruatge per tal d'evitar "una trencadissa d'excursionistes".¹⁵ A la carretera de Vila-rodona, el continu traqueteig els obliga a baixar dels carros, com venia éssent habitual, i arriben a Santes Creus a les sis de la matinada, suposadament cansats, tot i que la fatiga és quelcom que sovint obliden els nostres excursionistes.

El primer lloc que és troben és l'arbreda: «...erem ja davant l'aubareda, ombrívola i deliciosa sobre tota ponderació. És inútil intentar descriurela. Aquella espesstat d'arbres i troncs clapats de plata i sèpia; aquell fullatge d'esmeralda forrat de satí blanc; [...] aquelles fonts, ¡oh! sobretot aquelles fonts que no es capaç de somniarlas mes xamosas ni més ombrívolas lo més inspirat dels poetes; lo xarrotejar dels ocells; lo bronzit dels insectes d'or; lo murmuri de les ayguas, tot convidava a rebejjarnos de naturalesa. Fumant-nos-hi un cigarro quina hora passarem més deleitosa sentats en aquelles fonts.»

La descripció del Monestir és acurada, i l'únic element que desentona del conjunt són els altars de l'església parroquial. El treball durant la jornada és intens, estudis a l'oli, dibuixos, apunts en llapis i fotografies que duren tot el dia, amb un parèntesi per dinar a la fonda i tornar a gaudir de l'arbreda. Abans de marxar compren *l'Album Pintoresch i*

14 "Cada vegada que les cançons dels excursionistes paravan, se sentia ab tota l'intensitat lo silenci august de la Naturalesa, silenci que'ns imposava, y que sols s'interrumpia de tant en tant, per l'arri, moro! Dels carreters o per l'estrident Pit i fora! Que el mon s'ha d'acabar!, que en Pares donava". *Op. cit.* p. 79

15 *Op. cit.* p. 81

Monumental dedicat al monestir i no sense recança marxen a dos quarts de sis de la tarda, tornant per una altra carretera, més recta, que passa per Bràfim, Vilabella, Renau i Nulles. Arriben finalment a dos quarts de dotze de la nit, molt satisfets "i amb més pit i coratge que abans".

A les darreries del segle XIX proliferen les excursions i destaca la penetració d'esport, i en especial el ciclisme que irromp amb força en aquesta època¹⁶. A la ciutat de Tarragona segurament té una de les primeres fites en una sortida a Santes Creus; ben aviat, el mes d'abril de 1897, hi fan cap prop d'una quarantena de ciclistes provinents de Reus i Tarragona.

A tombant de segle XX les excursions i els viatges es multiplicaran, però la missió que tenien de descoberta desapareixerà i la càrrega simbòlica baixarà d'intensitat. No obstant això, el Monestir seguirà essent des de Tarragona un destí i fita 'obligada' amb un caire cultural, festiu i d'esbarjo.

16 A la ciutat de Tarragona i l'any 1897, el diari *La Opinión* crea una secció de ciclisme degut al fort impacte la ciutat: "Dado el incremento, y más que incremento, entusiasmo, y más que entusiasmo locura que ha despertado en esta capital el esport, el esport más chic, más sandunguero, más de fin de siglo", i posa en relleu aquesta vessant excursionista quan assenyala l'afany de sortir a les arbredes, als boscos, a les muntanyes i a les valls. *La Opinión*, 5/9/1897.

M. Teresa Segura Rovira

Una selecció de cartells dels fons de la Biblioteca Hemeroteca Municipal

L'objectiu d'aquesta aportació a la publicació que commemora el 25è aniversari de la inauguració de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona se centra en la presentació d'una petita mostra de cartells dipositats en aquesta entitat que integren un fons al qual no sempre se li atorga el valor documental i patrimonial que mereix.

L'estiu de l'any 2007 vaig realitzar el projecte final dels estudis de postgrau en Turisme Cultural que havia cursat a la UOC. Amb el títol "La Part Alta de Tarragona: Proposta de presentació turística i interpretació patrimonial", aquest treball pretenia articular una adequada presentació i interpretació d'aquest espai de la ciutat com a destinació turística patrimonial. L'elecció de la Part Alta obeïa a raons personals, però, sobretot, a la necessitat evident, copsada entre els professionals del sector turístic, de desplegar-hi una urgent planificació turística, urbanística i patrimonial per tal d'aconseguir una destinació competitiva i sostenible que, respectant la seva multifuncionalitat, donés resposta a la creixent demanda que el turisme cultural té a la ciutat de Tarragona i, en especial a la Part Alta, on s'apleguen els principals actius monumentals heretats del període romà i medieval i els equipaments museístics, així com una destacada oferta de restauració, sense oblidar que és l'escenari de les principals festes i esdeveniments tradicionals.

L'esmentat projecte contemplava un seguit de propostes diverses (la millora de l'oficina de turisme municipal i dels punts d'informació turística, la creació d'un centre turístic de recepció de visitants, la implantació d'un sistema actu-

alitzat i unificat de senyalització turística i patrimonial o la creació d'un centre d'interpretació, entre d'altres) i per il·lustrar-ho i, especialment, per demostrar el paper que la Part Alta ha tingut i segueix mantenint en l'actualitat com a icona simbòlica, cultural i turística de la ciutat, vaig cercar en els fons de la Biblioteca Hemeroteca Municipal alguns cartells que testimoniessin aquest simbolisme. I certament vaig poder comprovar que eren molt nombrosos els cartells que, publicats amb finalitats diverses, prenién aquest espai com a marc de referència.

Els cartells, una aproximació als seus orígens

Si bé coneixem antecedents més antics, fou a la ciutat de París, cap al 1870, quan apareix un nou mitjà de comunicació de masses: el cartell, un full imprès que tenia l'objectiu essencial de promocionar un esdeveniment o donar a conèixer un producte comercial. El pintor Toulouse-Lautrec elevaria els cartells a la categoria d'objectes artístics i, des de França, es difondrien per Occident per donar a conèixer grans esdeveniments festius i culturals; progressivament, els seus missatges incorporarien propaganda comercial, política i, a partir dels anys 20, el cartell començaria a ser el reclam d'un fenomen que s'expandia amb èxit entre les classes benestants: el turisme. A casa nostra, el modernisme va donar categoria artística al cartellisme i, així mateix no es pot defugir que l'embranchida del comerç i la indústria durant les primeres dècades del segle XX van afavorir la seva producció i popularització.

Dels humils cartells de petit format en blanc i negre, que només contenien tipografia, es passaria a cartells de formats

més grans, de composició original i major varietat cromàtica. A partir dels anys 50 i 60 del segle XX, la fotografia i el disseny gràfic i, més recentment, les noves tecnologies n'han transformat els formats.

Les imatges elegides per al projecte esmentat van ser les següents:

Programa - Fulletó de Setmana Santa (1928)

En aquest cas, l'exemple seleccionat no era estrictament un cartell sinó el programa més antic conservat a la Biblioteca Hemeroteca Municipal sobre la Setmana Santa de Tarragona¹. La imatge central, presidida per la silueta de la façana de la Catedral, il·lustraria també el cartell de la festivitat². Aquesta imatge és una de les més repetides, tant en cartells

vinculats a la Setmana Santa com a d'altres esdeveniments festius i ciutadans.

Cartell del Patronato Nacional de Turismo. 1928-1929 (?)

Aquest cartell turístic publicat pel Patronato Nacional de Turismo³ sobre Tarragona, que la definia com a *ciudad de monumentos romanos*, es va seleccionar per ser el més antic d'aquesta temàtica que es conserva a la Biblioteca Hemeroteca Municipal, malgrat que la imatge que mostra a manera de pintura, la Torre dels Escipions, no correspon a cap dels espais o monuments emblemàtics de la Part Alta. El cartell no conté la data de publicació però sabem que el Patronato Nacional de Turismo es va fundar l'any 1928 amb l'objectiu essencial de promocionar les futures grans exposicions de Barcelona (1929) i Sevilla

1 *Cartellisme i Setmana Santa. Tarragona 1928-2000*. Tarragona: Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, 2001.

2 En el cartell publicat l'any 1928 apareix l'autor del cartell, Roig. Va ser imprès per Industrias Litogràficas S.L. sota el patrocini del Sindicat d'Iniciativa.

3 A nivell estatal, el Patronato Nacional de Turismo va ser l'organisme successor de la Comisaria Regia (1911-1928), entitat que va impulsar la publicació dels primers cartells promocionals que es van dur a algunes fires internacionals.

(1930) i donar a conèixer els recursos turístics del país a través de la publicació de fulletons i cartells que s'exposaven a les fires internacionals i a les primeres oficines de turisme que es van obrir a l'estranger i en algunes ciutats espanyoles.

Curiosament aquest cartell es conserva en els fons de l'Institut de Estudios Turísticos amb la tipografia en anglès (1929) i francès (1930), la qual cosa evidencia la seva finalitat promocional exposada anteriorment.

Cartell de les Festes i Falles de Tarragona (1934)

A través d'aquest cartell s'anunciaven les falles, unes festes de caire popular que entre els anys 1933 i 1936 es van celebrar a la ciutat coincidint amb la festivitat de Sant Joan, a començaments de l'estiu. La imatge ens mostra una figura d'evocació heroica que anuncia les festes de l'any 1934 i com a teló de fons sorgeixen alguns dels referents monumentals de la Part Alta: la façana i el campanar de la Catedral i la silueta de les muralles, en la qual es retalla la popular Torre de l'Arquebisbe juntament amb altres monuments romans com són l'Arc de Berà, el Pont del Diable i la Torre dels Escipions.

Cartell de la 1a Exposició de Turisme (1936)

L'any 1936 el Sindicat d'Iniciativa i Turisme, entitat fundada l'any 1910 i pionera a casa nostra pel que fa a la promoció del turisme, com a membre de la Federació Espanyola de Sindicats d'Iniciativa, va organitzar la 1a Exposició de Turisme, un certamen que volia mostrar les activitats desenvolupades per les diferents entitats mitjançant la mostra de publicacions diverses (guies, fulletons, postals i cartells promocionals) i altres peces, com la indumentària i objectes típics de les diferents ciutats participants. En aquest cas, la imatge elegida per il·lustrar el cartell mostrava la Via de l'Imperi i com a fons la silueta del Passeig Arqueològic, un espai que s'havia urbanitzat l'any 1932.

Cartell de les festes de Santa Tecla (1952)

La Biblioteca Hemeroteca Municipal conserva una col·lecció força completa de cartells de les festes de Santa Tecla⁴. Molts dels cartells que integren aquest fons mostren com a icona principal elements del seguici festiu, si bé, com en l'exemple que vam escollir, els castells (un pilar de cinc i un quatre de set) es retallen novament sobre el rerefons de la façana de la Catedral. A partir dels anys 50 el cartellisme, i aquest exemple n'és una bona mostra, iniciaria una revifalla qualitativa després de la limitada i pobra producció derivada del període de la postguerra.

Sense perdre de vista que aquesta selecció de cartells tenia un objectiu molt concret i que no se'n pretenia realitzar un estudi exhaustiu, no es pot deixar de banda que el valor artístic, documental i patrimonial d'aquest fons constitueix un llegat molt valuós, l'estudi del qual permet endinsar-se en àmbits tan diversos com l'evolució de les arts gràfiques, però, sobretot, en el coneixement del context socioeconòmic, polític i cultural en el qual es van dissenyar i editar, i que és una mostra palpable de la història recent de la nostra ciutat. Així, sense defugir que aquests suports gràfics en el seu moment van tenir una missió molt concreta, l'anunci d'un fet o esdeveniment festiu, lúdic, esportiu o turístic, són veritables testimonis del moment en el qual es van dissenyar i del seu transfons històric.

Finalment voldria fer constar el meu reconeixement a la tasca de la Sra. M. Elena Virgili i del seu equip que durant aquests vint-i-cinc anys ens han facilitat i donat tot el seu suport per poder dur a terme els nostres estudis i recerques sobre la ciutat de Tarragona. Per molts anys!

4 Aquesta col·lecció va possibilitar l'organització de dues exposicions els anys 1991 i 1993 que van mostrar, respectivament, les col·leccions de cartells de Santa Tecla dels anys 1864-1935 i dels anys 1942-1999; així mateix, es van editar catàlegs de les exposicions. Vegeu: VIRGILI, M. E. *Santa Tecla. Cartells del Fons Municipal (1864-1935)*. Ajuntament de Tarragona, 1991, i VIRGILI, M.E. *Santa Tecla. Cartells del Fons Municipal (1942-1999)*. Ajuntament de Tarragona, 1991.

Anna I. Serra

L'Hemeroteca Municipal: el patrimoni historicoartístic de la província de Tarragona explicat per obres de culte

Quedar-se fascinat per la bellesa d'una ciutat i del seu passat històric i monumental comporta una sèrie de riscos que no necessàriament desemboquen en cap malura, més aviat engeguen un procés de fascinació que costa d'aturar. De fet, caminar cap enrere en el temps i poder-ne parlar amb propietat implica tenir a l'abast tota una sèrie de recursos que fan més planer i amè aquest viatge que quasi sempre provoca admiració, preguntes, i un plaer, el de l'aprenentatge, difícils d'explicar.

Les persones que ja fa anys, des de la nostra època d'estudiants, ens vam contagiar de les ganes d'explicar fragments de la història dels pobles i vil·les dels voltants de Tarragona i de la mateixa ciutat necessitàvem sòlids informadors que ens eixampessin els nostres limitats horitzons culturals. Així és que, per fer bé la feina d'anàlisi i comparació a què ens arriscàvem, calia nodrir-se dels testimonis que ens aportessin novetats sobre allò que van viure els nostres objectes d'estudi. Els nostres principis com a historiadors ens feien badar davant les notícies d'autors del segle XVIII i XIX que ens enlluernaven i ens completaven el que anàvem llegint.

Un dels llocs de referència imprescindible a la ciutat de Tarragona per trobar algunes respostes sobre el que s'havia dit segles enrere de la nostra terra i els seus monuments, ha estat i és la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona,

a la qual popularment li hem canviat el nom pel d'Hemeroteca del carrer Major. Recordo de l'època dels meus anys d'estudiant anar a l'Hemeroteca a buscar què deien els llibres que gairebé només podies trobar allà sobre la història de monuments, especialment els d'Alcover. Poc a poc, però, el contingut d'aquells llibres em féu evident la gran importància del nostre llegat artístic i històric, però era molt important que en aquell espai es parlava i es valorava el passat de tota la província. De fet, aquelles noves lectures que anava descobrint a la Biblioteca m'ensenyaren a ser crítica amb les obres que analitzava, a fer-les encaixar en el moment històric que van néixer i situar-les dins dels punts cardinals del pensament de qui les va escriure. Recordo amb sorpresa el descobriment de llibres com els de Madoz, d'Arthur Osona, de César Martinell, de Bernardo Espinalt, d'Alexander de Laborde i de tota una sèrie de noms que vaig anar memoritzant a partir del buidat d'un llibret, que encara guardo ben guardat, titulat *Llegat Gramunt*, editat l'any 1980, i que de tant en tant he de tornar a usar. Les matèries que allí es podien trobar s'adreçaven a tots els públics i a tots els nivells d'exigència: toponímia, arqueologia, guies de viatgers, discursos, biografies, cuina, pedagogia, antiguitats, numismàtica, obres religioses, reflexions polítiques, art, sermons... La Biblioteca es convertia en un petit univers útil i de referència per a molts investigadors i estudiosos, cronistes, curiosos, amants de la història, estudiants...

Aquest primer vademècum dels llibres imprescindibles per teixir la història i les històries que han definit un monument o un lloc en concret de les nostres terres en cridaria de nous per engrandir la col·lecció de la Biblioteca. Avui també podem disfrutar del Llegat Babot, herència llibresca per a la ciutat de Tarragona del Sr. Babot, apassionat de la història i vida tarragonina.

Altres tresors que amaga la BHMT són els diaris de finals de segle XIX i inicis del XX que han servit, també, per passar-hi hores remenant-los. Els anuncis de múltiples productes estampats als seus fulls grogosos han estat la base per a molts dels treballs de curs dels alumnes de diversos ensenyaments, especialment els d'Història de l'Art de la URV. A l'espai tranquil de la sala de treball jo i molts companys i companyes hem anat desgranant els secrets de molts temes que ens resultaven llunyans: inauguracions d'edificis modernistes de la ciutat, opinions sobre construccions, crítiques d'exposicions, biografies d'artistes, mostres de publicitat desenvolupades durant l'època de la República a la ciutat i que es van convertir, algunes, en part integrant d'una exposició al Rectorat de la nostra universitat....

Tot fent números he vist que dels vint-i-cinc anys d'existència de l'edifici resulta que en fa quasi vint que en sóc usuària!!! Això vol dir diverses coses, entre les quals que l'Hemeroteca és un dels llocs de treball habituals per a les meves recerques. És curiós, però, que malgrat la intensa recerca desenvolupada primer en l'anomenada tesina, ara transformada en DEA i després en la redacció de la meva tesi doctoral, la visita als fons de la BHMT fou sempre un punt de recerca imprescindible.

La meva tasca com a usuària i la meva particular valoració dels fons de l'Hemeroteca ha fet que, en ocasions, hagi portat als alumnes universitaris a descobrir els secrets que amaga aquesta institució. Volia intentar transmetre el poder i la gran utilitat dels fons que conté; val a dir que

algun tipus de dubte vam aconseguir provocar, jo i l'Elena, als joves, més quan descobrien quins eren els materials avantpassats de les primeres fotografies, òbviament, eren imatges de la ciutat i dels seus habitants a inicis del segle xx. La sala de consulta amaga altres troballes, per exemple: fotografies del fons Soler o Gramunt que esperen a que algú recuperi i en descobreixi l'ampli potencial per als nostres estudis o la seva col·lecció de cartells de les festes tarragonines.

Una de les línies d'especialització de l'Hemeroteca versa sobre el patrimoni de la ciutat, especialització que serveix per fer el passat present, que interessa al present de seducció turística i divulgació més enllà de les nostres fronteres. Els llibres, els diaris, les fotografies, els cartells i altres fons que es troben a les prestatgeries i a les caixes de l'Hemeroteca han aconseguit aturar-hi el temps, servits amb la cura pròpia de les persones que saben què són i què se'n pot extreure.

No pot faltar tampoc la línia de divulgació dels fons de l'Hemeroteca convertida en llibres i fulletons, que tenen com a missió fer més propers els fons de l'Hemeroteca a la població en general.

Moltes gràcies, doncs, pel bon tracte i complicitat de l'Elena, la Rosa Maria, el Lluís Piñol i dels seus companys de feina, atents a les demandes, a vegades insistents, dels usuaris de l'Hemeroteca i a les nostres preguntes. El pas del temps demostra que hi ha institucions que es fan més grans i populars per la seva utilitat i connexió amb els seus usuaris, els de sempre i altres que es van afegint a la llista esperant trobar alguna petita obra mestra.

Ehonorabona per aquest quart de segle!!! Esperem que els anys us portin encara altres llegats que ens ajudin a explicar el valuós i enlluernador passat històric i monumental de Tarragona i dels pobles de la província.

Maribel Serra

Explorant l'Heremoteca Municipal.

Una experiència docent

Comencem amb una reflexió sobre la funció de les heremoteques. En principi, els centres que custodien documentació de caràcter històric no han estat concebuts per ser utilitzats per part del gran públic. La seva funció bàsica és la de custòdia i conservació del patrimoni documental, actuar com a dipòsit de la memòria. Actualment, però, tenim una sort, tot i que de vegades costi de percebre, i és que cada cop més persones accedeixen a un nivell mitjà de coneixements (que no vol dir que també augmentin proporcionalment les persones amb alts nivells de coneixements). És a dir, cada cop hi ha més usuaris potencials dels centres de documentació de qualsevol tipus. Això sí, es tracta d'usuaris diferents als que solien freqüentar aquests temples del saber. Són usuaris que rarament aprofundiran en grans investigacions, usuaris acostumats a moure's entre la informació de manera ordenada i organitzada, que no conceben que els documents no siguin fàcilment i ràpidament recuperables, no comprenen els quadres de classificació dels arxius i no s'han aturat a pensar mai que no tota la documentació es pot trobar posant el tema en un buscador. Poc avesats a treballar com els investigadors que remenen i rebusquen document per document, usuaris formats en la imatge i en la facilitat i immediatesa de Google.

Davant aquest repte, els centres de documentació, tots, però sobretot els que custodien informació considerada històrica, tenen l'obligació d'arribar a tot aquest públic potencial i donar a conèixer, ara és el moment, les possibilitats d'investigació i coneixement de cadascun.

És veritat també que per poder estimular aquest desig de coneixement, cal que aquests usuaris potencials tinguin

una base necessària per emprendre qualsevol treball intel·lectual del nivell que sigui: curiositat i ganes de conèixer, d'aprendre. I d'això últim sembla que la nostra societat cada cop n'està més mancada. Cal doncs, "vendre el producte"; d'una banda donar a conèixer el centre i els seus fons, de l'altra, posar totes les eines de cerca i consulta possibles a disposició dels possibles usuaris.

Des de fa uns anys, des de l'assignatura de Documentació Informativa¹ dels estudis de Comunicació, Publicitat i Periodisme de la URV, portem a terme una experiència que permet als estudiants, futurs comunicadors, conèixer diferents centres de documentació de Tarragona i de Reus. Entre aquests centres es troba la Biblioteca Heremoteca Municipal de Tarragona.

Fan la visita amb un guió que també s'ha fet arribar als responsables de cadascun dels centres. El qüestionari presenta preguntes bàsiques sobre el funcionament del centre, el seu fons i les eines de recerca i recuperació de la informació que utilitza. També els esperona a esbrinar de quina manera el centre i els seus recursos els poden ser útils com a estudiants, ja que poden aprofitar per cercar informació de cara a un reportatge real que prepararan com a treball de curs, i també com a futurs professionals. Després de la visita, han de fer una presentació per tal d'explicar a la resta de companys com funciona el centre que han visitat. L'objectiu és que, donada la impossibilitat de visitar tothom tots els centres, tots els estudiants puguin conèixer-los mitjançant el treball dels companys. L'elaboració d'una presentació els obliga a fer un exercici de conceptualització i esquematització important.

L'experiència és enriquidora per totes les parts implicades: els alumnes coneixen els centres; el centre pot detectar nous usos i necessitats d'aquests usuaris potencials i comprovar si els alumnes entenen el que se'ls explica. Com a professora, em serveix de guia per treballar diferents qües-

¹ Actualment a moltes altres universitats ja s'anomena "Gestió de la Informació" per la transversalitat que està prenent en qualsevol estudi.

tions sobre la utilització d'eines documentals i també per buscar nous camins per estimular la seva curiositat.

Les experiències al llarg dels últims anys han donat uns resultats desiguals, que, òbviament, tenen a veure també, amb la capacitat dels alumnes per captar les explicacions dels responsables de l'Hemeroteca, per la seva capacitat d'atenció i la seva predisposició a treballar en grup. Tanmateix, es pot afirmar que ambdós grups han entès perfectament que a l'Hemeroteca hi poden trobar publicacions sobre Tarragona i comarca, i una col·lecció de premsa històrica prou important.

El fet de poder experimentar amb necessitats reals, de cara al seu reportatge, proporciona als alumnes una plataforma òptima d'accés al coneixement. Aprenen el funcionament i les possibilitats del centre perquè hi fan consultes i cerques reals.

L'exercici d'haver d'exposar als companys les conclusions sobre els centres que han visitat, el funcionament d'aquests i els tipus de fons que custodien, els obliga a fer una important tasca d'anàlisi i comprensió que ajuda a entendre i processar conceptes i dinàmiques.

Tot i l'evident senzillesa amb què exposen el funcionament de les eines documentals, el que interessa és que hagin entès què poden trobar i, més o menys, com poden buscar-ho; i igualment, entrar a conèixer processos i conceptes com el de la digitalització mitjançant OCR. És important que coneguin la feina que hi ha darrera l'organització de la informació, i que comprenguin els sistemes complicats d'indexació, ni que sigui automàtica, i l'origen i funcionament de les bases de dades. No tot està ni es posa sol a Google.

És interessant comprovar com gairebé tots desconeixen el sistema d'organització arxivística, en base a l'origen de la documentació, i es plantegen com a mancança el fet que aquesta no estigui ordenada temàticament. Fet que sortosament, gràcies a l'actual digitalització del fons hemerogràfic, s'està superant.

De cara als centres que visiten els alumnes, el seu baròmetre els pot servir per detectar possibles mancances, necessitats dels nous usuaris, o també elogis sobre el seu funcionament:

M'agradaria ressaltar el treball d'un grup que va fer el seu reportatge de curs sobre com la ciutadania de Tarragona convivia amb l'exercici continuat de l'arqueologia; com les troballes i treballs arqueològics modificaven o afectaven la vida diària dels tarragonins, sobretot en relació al traçat urbà i als edificis. Tota la informació que anaven recollint sobre el tema, l'anaven ordenant i organitzant en un bloc que fa la funció d'un antic portafolis amb diferents departaments.

<http://arqueologiaiurbanisme.wordpress.com/el-grup/>

La base documental del treball està extreta dels fons de l'Hemeroteca; realment, els recursos que hi van trobar els van fer encarar el treball amb unes altres ganes i, evidentment, amb d'altres resultats.

Com a conclusió, aquesta experiència em fa pensar que cal treballar les col·laboracions entre els centres de documentació, arxius i biblioteques i les institucions educatives, universitàries o no. El nostre treball demostra que cal mostrar al públic potencial els diferents usos dels centres que custodien informació per a què passin a ser-ne usuaris de ple dret. El nostre patrimoni documental és interessant des de moltes vessants, òbviament, però en aquest món tant immediat, en què tot ha de tenir una utilització pràctica, cal anar més enllà del treball d'investigació clàssic. S'han d'obrir les portes a nous usos; hi ha professions, més enllà de la de professor o investigador, susceptibles d'utilitzar la informació com a material bàsic, no tan sols periodistes o comunicadors, sinó qualsevol branca de les ciències socials o d'història de la ciència en general.

Els resultats fan pensar en què l'obertura al públic dels fons de l'Hemeroteca, en el sentit ampli de la paraula, és a dir, posar-los a disponibilitat directa del públic potencial, és una nova manera "d'obrir" el centre a la ciutadania. L'actual política de digitalització, acompanyada de bones campanyes de sensibilització, coneixement, difusió, i sobretot, de nous camins d'utilització del material documental², poden portar bons resultats.

- 2 Caldria un altre article per parlar de polítiques de dinamització del centre, tècniques de difusió i incentius d'investigació.

Marc Suanes
Llicenciat en Història

La BHMT

Pujant les escales de l'Antic Ajuntament encetava la meva primera recerca seriosa com a "historiador" i m'adonava que alguna cosa fallava. Després de tants anys a Tarragona i estudiant, mai havia entrat a la Biblioteca Hemeroteca de la meua ciutat. No sabia què em trobaria, com seria l'espai, les persones que s'encarregarien i quina informació hi podia trobar. Sens dubte anava bastant perdut.

Tot i que l'Antic Ajuntament és un lloc bonic i encantador, dubto molt que sigui el més adequat per a una hemeroteca tenint en compte la manca d'espai, la dificultat d'accés i el fet de no estar habilitat per a l'ús que se'n fa. Tanmateix, és increïble com s'ho han manegat les tres dones que hi treballen, i és que han fet, fan i faran una tasca impressionant.

Seguia pujant les escales mentre rumiava en la meua recerca: els moviments socials al Tarragonès, des de la mort del dictador fins l'actualitat. Pensava què li preguntaria a la persona que em trobés, així com quins diaris i revistes podia buscar, quins documents podia haver-hi... Vaig entrar i des d'aquell moment tot van ser portes obertes, facilitats i un somriure de les treballadores cada matí, que m'ajudava molt a fer la investigació.

"Bon dia! –la salutació de rigor– sóc el Marc, estic buscant informació sobre...". Després d'explicar què feia i quin era l'objectiu de la meua visita, em van explicar la premsa de què disposaven, un llistat de les revistes que podia consultar i els documents que, mitjançant una feina concisa i constant, havien anant recopilant. Vaig entrar a la sala de consulta i mentre esperava la primera caixa de documents,

em vaig "desinformar", com a partir d'aquell moment faria quasi cada matí, amb els diaris del dia.

Els primers documents que vaig tocar no podien ser més motivadors. Es tractava de pamflets, tríptics i fulles d'associacions i diversos moviments socials de la ciutat dels anys 80 fins ara: Amics del Poble Sahrauí, Amnistia Internacional, Comitè de Solidaritat amb Centreamèrica, Comitè de Solidaritat amb Nicaragua, Bloc Feminista de Tarragona, Coordinadora per la Pau i el Desarmament de les Comarques de Tarragona, Silenci per la Pau, el moviment anti-OTAN, el GEPEC, Plataforma en Defensa de l'Ebre (PDE), la Federació d'Associacions de Veïns de Tarragona (FAVT), SOS Racisme, Maulets, i convocatòries conjuntes d'accions, manifestacions i activitats de sindicats, partits i associacions. Ja tenia material per començar.

Després de fer una tria de les revistes, diaris i dates que m'interessaven, vaig començar el buidatge. Un treball espès però emocionant a la vegada. D'una banda, les revistes de les diverses associacions de veïns i la FAVT, que ens fan recordar que en una època van ser moviments reivindicatius i importants en la mobilització social per aconseguir una ciutat millor. Quan les veïnes i veïns s'implicaven en la vida associativa del barri per millorar les seves condicions de vida i per exigir ajuntaments democràtics. Així, la desapareguda *Farola* ens mostra les activitats als barris i les manifestacions contra la privatització de l'aigua, la pujada de l'autobús o la contaminació.

D'altra banda, calia també llegir la premsa de l'època per contrastar dates i conèixer quines accions es feien. El *Diario Español* i *Diari de Tarragona*, *El Punt*, *Més Tarragona*, els desapareguts *Nou Diari*, *Mestral*, *el Sud*, *Pòrtic*, *Prensa Ràpida*, *Tarragona Nostra*, *Tarragona Viva...* van ser alguns dels diaris que vaig consultar. S'hi van afegir les revistes d'informació general com el *Butlletí d'Informació Municipal de Tarragona*, *Ciudadans*, *Claxon*, i també publicacions

d'associacions com *l'Aguait*, del GEPEC, *l'Insurgent* i *l'Ou com balla*, de Maulets, etc.

Tanmateix no estaven ni totes les publicacions, pamflets, cartells... ni tots els moviments socials, fet que demostra que molts d'aquests col·lectius no es preocupaven ni es preocupen per recollir tot allò que fan i encara menys ho envien als arxius i hemeroteques per a què quedi per sempre.

Arribava a la BHMT pensant què em trobaria i sortia carrer Major avall pensant en les coses que havia vist, informació que havia trobat i reafirmant-me en alguns pensaments. A Tarragona, el moviment associatiu que pretén transformar la societat no ha destacat mai per ésser massiu, però ha existit i existeix. Que a la nostra ciutat sempre han manat els mateixos de sempre, digues-li A o digues-li B. Que els projectes d'aquesta ciutat sobrepassen el temps, és a dir, les iniciatives que prometien els professionals de la política dels anys 70 són les mateixes que prometen ara. I finalment, que cada visita suposava una altra visita al dia següent per llegir coses que no m'havia donat temps de buscar, trobar i xafardejar.

De fet, encara tinc algunes visites pendents...

Marisa Suárez Barral

Cap del projecte de Difusió
Museu d'Art Modern de Tarragona

Llibertat (1936-1938)

Dençà de la seva inauguració, l'Hereroteca Municipal de Tarragona ha sigut una gran aliada en molts dels treballs de recerca que he fet al llarg de la meva tasca professional; moltes han estat les consultes del seu fons a la recerca d'una data o notícia concreta. Però potser l'època que recordo amb més intensitat i continuïtat es produí al llarg de l'any 1993, quan duia a terme un treball universitari d'investigació en relació a la consulta i buidat del diari *Llibertat*, que aparegué a Tarragona entre el juliol de 1936 i el febrer de 1938 –un extracte d'aquest treball fou publicat a la revista *Kesse*, del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver, als números 15 i 16 de l'any 1994.

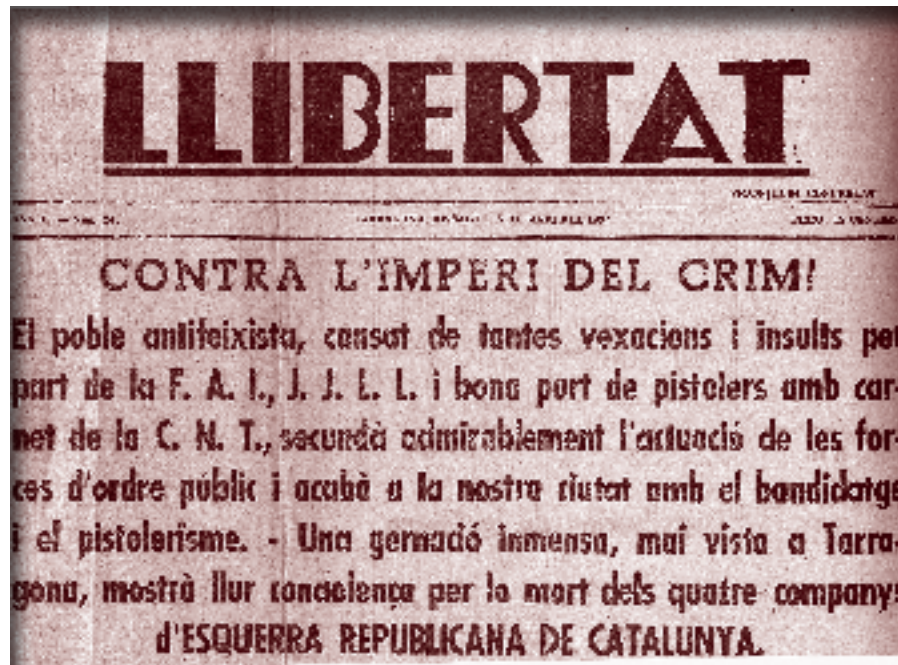
Cronològicament l'origen del *Llibertat* es remunta als moments inicials de la Guerra Civil, amb la incautació del diari dretà *Catalònia*. El dia 23 de juliol de 1936, aprofitant la infraestructura del *Catalònia* naixia el diari *Front Popular*, que el 10 d'agost canvia el nom per *Front Antifeixista* i l'1 de setembre adopta el definitiu de *Llibertat*, que mantindria fins al 26 de febrer de 1938, quan apareix el darrer número.

Si bé la font principal del meu treball consistí, òbviament, en el buidat dels esmentats diaris servint-me dels fons de l'Hereroteca Municipal de Tarragona, vaig haver d'utilitzar recursos bibliogràfics que em van ser de gran utilitat per contextualitzar el meu estudi. Els dos volums de *Tarragona i la seva premsa 1900-1980*, del senyor Josep-Pau Virgili i Sanromà, em van suposar un gran ajut. Aprofitaré l'avinentesa per esmentar una anècdota que dóna fe que la seva vàlua com a historiador anava de la mà d'una gran senzillesa i grandesa personal: em vaig permetre, es-

sent només estudiant, precisar-li que en el seu llibre no contemplava la successió de la numeració dels tres diaris que he citat; en va prendre nota i m'ho va agrair. El Diumenge de Rams de 1993, quan tot just jo estava corregint aquest treball, Josep-Pau Virgili i Sanromà va traspasar.

El treball s'estructurà en tres grans apartats, coincidents amb les tres denominacions que he mencionat. Recull en cada un, d'una banda, tot el que respecta a l'edició: la capçalera, el format, la raó social, el nom de la impremta, el preu i la publicitat que apareix; i d'altra banda, allò que afecta a la crònica de la guerra i la seva interpretació: l'editorial, la ideologia del diari i la glossa dels fets històrics.

L'adscripció ideològica del mitjà objecte del meu treball és absolutament clara i es fa palesa sobretot a les dues capçaleres que va adoptar inicialment. El *Llibertat* va ser el diari de l'*status quo*, que es presenta en un moment inicial com a portaveu de totes les forces antifeixistes i que, a mesura que la situació a la rereguarda s'estabilitza, es converteix en el diari oficial de la ciutat, des d'on es publiquen els bans i les disposicions. Des d'un punt de vista informatiu, el diari és absolutament parcial, en la seva posició inicial de servir d'ariet ideològic contra l'aixecament feixista i en la seva presentació dels esdeveniments quotidians que tenen dos punts constants d'interès: el front de guerra i la rereguarda. Aquesta parcialitat, per més que estigués afectada per la censura que la realitat bèl·lica imposava a d'altres posicions ideològiques, no és en si mateixa una particularitat; pràcticament tots els mitjans actuaven com a portaveus de diferents corrents polítics. A l'època, no era normal que sota l'eufemisme de "premsa independent" les grans empreses editorials controllessin tots els mitjans, com passa avui dia.

En aquestes circumstàncies, la frontera entre informació i propaganda era pràcticament inexistent. Fer-se una composició de lloc real de què succeïa al front és completament impossible a partir de la informació apareguda al *Llibertat*. En primer lloc perquè, amb l'objectiu de mantenir alta la moral de la població, les notícies aparegudes són escollides i moltes vegades falsejades. Un exemple de com l'exigència, no sabem si pròpia o propiciada, de donar bones noves a la població porta a situacions extraordinàries la trobem en la publicació d'una foto el dia 29 de setembre de 1936 de la presa per part dels milicians de l'Alcàsser de Toledo, fet que mai es va produir. No seria just, però, que consideréssim aquesta utilització partidista de la informació en temps de guerra com un fet excepcional. Tots els règims, amb millors o pitjors resultats, administren la informació en circumstàn-

cies tan dramàtiques amb absoluta parcialitat. Si a aquest fet li afegim que a l'època, el periodisme no deixava de ser una dedicació sobrevinguda de gent que tenia una certa disposició literària però generalment sense coneixements fonamentats de l'ofici periodístic, no ens pot estranyar una certa grolleria en la presentació dels continguts.

Molt més interessant és la informació que obtenim de la vida a la rereguarda. Podem resseguir de manera fidedigna, encara que des d'una perspectiva subjectiva, la lluita de les diferents forces per fer-se amb el poder polític i governamental i per imposar les seves tesis respecte a les estratègies bèl·liques que calia prioritzar a partir de la dicotomia guerra/revolució. Com és sabut, els dramàtics fets de maig del 37 marcaren un punt d'inflexió i de reordenació de l'equilibri de les forces populars que es palesà de

manera definitiva en la mateixa línia editorial del *Llibertat*, que abandonà l'esperit frontpopulista per esdevenir el diari de la forces hegemòniques del govern, concretament d'Esquerra Republicana de Catalunya.

En els primers mesos de la guerra s'informa detalladament sobre alguns judicis a militars revoltats respecte als quals, a partir de la mateixa informació oferta pel diari, se'ns fa molt difícil trobar-hi bons usos procedimentals. Contrasta la denúncia contundent i reiterada que el rotatiu fa de les barbaritats que alguns escamots emprenen les primeres setmanes de la guerra amb l'enfervoriment amb què es descriu l'aplicació de les sentències de mort legalment dictades.

Trobem molt ben reflectides les dificultats que imposa la guerra al desenvolupament normal de la vida quotidiana. Tenim informació dels bombardejos feixistes sobre Tarragona que s'inicien a finals de maig de 1937. El diari ens permet conèixer l'absolut desconcert que provoquen els primers bombardejos indiscriminats sobre la població civil. La manca de precedents respecte a aquesta pràctica bèl·lica criminal explica que les primeres instruccions donades a la població fossin completament estèrils. Entre els conflictes apareguts a la rereguarda menys estudiats i que, tenint en compte la reiteració i l'atenció editorial amb què es tracten, devien tenir la seva importància, hi ha la difícil adaptació de refugiats d'altres zones de l'Estat espanyol. S'expliciten veritables dificultats d'integració a través d'acusacions de manca de respecte per la societat que els acull, parasitisme, manca de col·laboració, etc. Tot i tenir una visió parcial del problema, cal donar-li el valor que té i entenc que es devia concitar en altres poblacions, sense que a hores d'ara tinguem cap estudi en profunditat sobre aquesta qüestió.

L'estudi de la publicitat inserida podria tenir molt d'interès per conèixer els hàbits de consum de l'època si no fos perquè al mateix rotatiu hi trobem un avís clar dels criteris publicitaris a l'ús: "Suposem que els antics subscriptors i anunciants dels dos diaris locals desapareguts (de dretes) col·laboraran a la nostra tasca. Si no ho fessin així, podríem considerar-los enemics de l'estat present". D'aquesta ma-

nera, trobem ofertes de rellotges, joies, ràdios –un objecte que estava prohibit– queviures de tota mena i fins i tot, en una època de restriccions, *Ca l'Ambrós* anunciava menús a bon preu, amb vermut i altres begudes.

El 28 de febrer de 1938 aparegué el darrer exemplar del *Llibertat*, després d'haver viscut un accelerat procés de decadència, paral·lel a l'augment del control governamental, que es fa palès fins i tot en l'aparició d'espais en blanc com a motiu de la censura imposada, i a la disminució progressiva de planes com a conseqüència del desinterès general vers el rotatiu.

Feta aquesta síntesi, és obvi que ens preguntem respecte a la validesa de la premsa com a font d'investigació històrica. He parlat reiteradament de subjectivitat, parcialitat, propaganda... fins i tot de notícies falsejades. Invalida això la qualitat de la font? És clar que no. En primer lloc, perquè el diari, sobretot quan es presenta com un òrgan d'una opció política o governamental, ens permet conèixer la perspectiva de l'actor en qüestió davant dels fets històrics i els mecanismes utilitzats per condicionar l'opinió pública a favor seu.

D'altra banda, cap altra font com els diaris ens permet, a partir d'un objecte d'investigació determinat, trobar informacions paral·leles que esdevenen temes d'interès sobrevinguts i que contribueixen a oferir una visió contextualitzada de l'època estudiada.

És indubtable l'extraordinari valor dels serveis de l'Hermeroteca Municipal de Tarragona per a la investigació històrica. Serveis que s'han adaptat puntualment a les possibilitats ofertes pels diferents avenços tècnics; una aproximació a l'excel·lència que té com a conseqüència l'accessibilitat per a l'investigador. De la manipulació dels originals del diari *Llibertat* d'aquest treball, amb el risc que això comporta per conservar-los, hem arribat a la digitalització d'una part important dels fons que se'ns ofereix a través d'Internet, fet que ens permet treballar des de qualsevol lloc, en qualsevol horari i amb eines de recerca de notícies i persones molt més ràpides. Aplicacions que donen fe de la vocació de servei i de la professionalitat dels responsables de l'Hermeroteca.

Magí Sunyer

Olor de gat

A l'Elena Virgili

Es va aixecar de la cadira a poc a poc, al compàs de les meditacions que feia una hora i mitja que la desconcentraven. Molt a poc a poc perquè necessitava orientar-se, no a l'edifici, que coneixia tan bé com casa seva, sinó en les percepcions que la inquietaven. No calia córrer, perseguia un record que no es podia escapar físicament, més aviat al revés, havia de procurar que es concretés, perquè en la corporeïtat actual no li servia de res. Tenia molta feina, s'havia compromès a lliurar la transcripció dels articles sobre els bombardejos de la ciutat durant la Guerra Civil abans que s'acabés la setmana i li quedaven moltes hores per acabar-la, però sabia que no treballaria bé fins que no hagués aconseguit saber cap a on la duia la sensació difusa que el matí anterior l'havia començat a inquietar.

Temps enrere, abans que ella la dirigís, havien desaparegut periòdics a l'hemeroteca. Les cauteloses denúncies no havien servit de res, l'autoritat intermèdia havia tapat l'afer per evitar l'escàndol. Havien traslladat de departament el presumpte lladre, sense cap mena de sanció, i no se n'havia parlat més. Els documents no havien estat restituïts. Sabia de quins papers es tractava i que, en aquest cas, l'adjectiu "presumpte" sobrava, perquè a ella mateixa li havia ofert material quan feia les pràctiques d'arxivística.

—Nena, tu que ets historiadora, t'interessen uns diaris antics? Me'ls prendran de les mans, però a tu te'ls deixaria a bon preu.

Els havia rebutjat, és clar. Al cap de poques setmanes, li havien explicat que els fulls s'havien venut al mercadat dels diumenges. A la ciutat, potser com a totes, abundaven els col·leccionistes delerosos de posseir documentació ex-

clusiva, vingués d'on vingués. La ràbia la dominava, però no tenia proves sòlides per acusar i havia de callar. Quan va guanyar les oposicions ja havien traslladat el subcontractor, furgar en la ferida no tenia sentit i havia oblidat l'assump-te. Només de tant en tant li venia al pensament. Fins al dia abans, a l'hora d'esmorzar.

S'havia hagut de fixar en aquella gata que es netejava al sol, per les extremes contorsions que practicava. Va quedar hipnotitzada pels moviments de l'animal, tant que, quan la gata es va aixecar, es va posar a caminar amb parsimònia, es va aturar davant seu, la va mirar fit a fit i va reprendre el camí, ella no va poder evitar seguir-la. Després de conduir-la per carrerons i carrerons, l'animal es va esquitllar per la gattonera d'una porta darrere la qual ja no hi havia cap mena d'edifici, sinó un descampat amb munts de guixots i herbotes que esperaven el permís municipal per desaparèixer en benefici de l'especulació. Es va quedar una bona estona plantada davant del portal de fusta revellida, fins que es va recobrar sense comprendre què hi feia, allí, perquè havia seguit la gata, què n'esperava. Va decidir tornar a la feina passant pel bar per pagar l'esmorzar que no s'havia acabat, però abans es va fixar en un cartell enganxat a la fusta vella de la porta: "Sitges. Setanta-cinquè aniversari de la mort de Santiago Rusiñol. Representació de *La Intrusa*, de Maurice Maeterlinck". Va ser quan, com si de sobte se li haguessin despertat les potències olfactives, va distingir perfectament una forta olor de diari rosegat per la intempèrie. En aquell barri, un poblet a l'interior de la ciutat, algunes dones embolicaven sobres de menjar i les deixaven en indrets estratègics en connivència amb els gats. A la casa esbalçada hi devien arribar per via aèria, des dels balcons del davant, i amb el temps s'hi acumulava molt de paper que ningú no arplegava. Per a ella, la de paper era la més familiar de les olors, l'acompanyava a totes hores, en podia distingir perfectament qualitats i intensitats. Aquella, que tenia poc a veure amb la sentor de romàtic dels diaris poc

consultats —aviat els digitalitzarien, per evitar que es perdessin per sempre—, va tenir la virtut de conduir-la cap a una estranya sensació que va ser incapaç de concretar però que ja no la va abandonar del tot durant la resta del dia.

L'endemà —feia un parell d'hores— havia aprofitat la calma relativa del començament del matí per continuar la transcripció dels articles que s'havien de publicar. L'apassionava rescatar aquelles cròniques d'una tragèdia que la major part de la població actual ignorava, l'emocionava seguir dia a dia la indignació del periodista que setanta anys abans havia denunciat la barbàrie i en volia recuperar els matisos, subratllar-los en els comentaris, perquè els detalls no s'escapessin a cap lector. Fins que va ser incapaç de concentrar-se i maquinalment es va aixecar sense saber del cert a on s'enaminava. Davant de la porta del despatx va recordar la gata i li va revenir l'olor de paper encartonat per la pluja, el sol i les restes orgàniques. La mateixa associació que el dia abans li havia fet descartar la relació d'aquella olor de paper amb la de la premsa arxivada la va orientar cap a la cambra del costat, on va estirar una gran carpeta que agrupava exemplars de col·leccions incompletes de diaris. Va deslligar les vetes i va repassar les dates de publicació i els continguts de cada un dels números. No va esmorzar. Tres hores després, un cop comprovada la informació de les actes d'un congrés, havia acabat la inspecció. Faltaven molts números enregistrats al fons documental que no es conservaven en cap altra hemeroteca ni arxiu, els que ella recordava que li havien ofert anys enrere. Quan va tenir al davant un dels fulls del setmanari, la intersecció entre l'olor de paper i el gat del dia abans es va completar: una enorme taca groga ocupava bona part de la pàgina, pixats de gat de sentor molt esvaïda però que havien deixat marca indeleble.

Amb tots els elements a disposició, l'anàlisi no oferia dificultats: no tenia pistes per recuperar els exemplars que faltaven, perquè el lladre no parlaria; fins i tot si pogués localitzar els compradors, negarien una adquisició irregular; la denúncia, si ja se li havia presentat com a inútil anys enrere, menys possibilitats de reeixir tenia ara, el cas havia

estat oportunament oblidat i només als polítics de l'oposició els hauria pogut interessar remoure'l, però l'oposició d'aquella època havia guanyat les següents eleccions, ara governava i no li convenia remoure menuderies incòmodes. Per altra part, l'erudició interessava a molt poca gent, i menys si del passat local es tractava.

La resolució estava presa: quan acabés la transcripció dels articles sobre els bombardejos, escriuria una novel·la d'intriga que s'ocuparia de la relació entre el furt d'uns documents en un arxiu i un passat esplendorós de la ciutat que algú s'havia encarregat d'amagar. Si la història es feia fonedissa, potser la llegenda podria multiplicar per mil l'efecte gairebé nul que unes pobres informacions enterades durant un segle en un periòdic local haurien pogut provocar. El lladre havia alimentat la misèria narcisista d'un col·leccionista que només en trauria la satisfacció de contemplar aquells fulls amb la suposició que ningú més no ho podria fer; com a molt, la complaença a mostrar el seu petit tresor a persones de confiança. Ella construiria la faula d'una ciutat absolutament falsa, amb una història oculta d'escriptors i pintors inventats al costat de noms reals: el crític Yxart en els darrers temps, tuberculós i amb un idil·li tardor; el senyor Pin, irònic i distant; Ruiz i Porta, erudit i amic del gran Tiago; Quico Carbó, lúcida, amb les idees enterrades pel provincianisme; el primer Rovira i Virgili, federal catalanista projectat cap a la gran urbs; Pere Romeu, bàrman bohemí; Cebrià de Montoliu, posseït pels somnis de la ciutat-jardí; son germà Manuel, encara sota els efectes de la vida nova del Dant; i sobretot Rusiñol, molt de Rusiñol, i acabaria de confondre el lector amb el Tamarit de Casas, Utrillo i Deering fins que dubtés sobre la realitat de la ciutat impossible. Una novel·la d'intriga, amb les maquinacions d'una secta, potser maçònica, una llarga novel·la que es traduiria. Els sagaços atribuirien a la cerveseria barcelonina de Romeu la coberta amb el dibuix d'una gata sinuosa i esmunyedissa, com la història que es perd entre la lletra escrita, les olors que s'esvaeixen i els jocs de mans que es practiquen amb la petita memòria.

Jordi Suñé Morales

Els moviments socials a la premsa

ercant allò que no trobem a la memòria

La memòria oral ens aporta una informació qualitativa importantíssima on podem analitzar com es recorden les vivències i com s'ha recreat el passat, cercant el sentit i la continuïtat dels esdeveniments. La premsa ens pot aportar un punt de vista diferent, complementari. Sovint ens serveix per posar data als records, xifres a les votacions o noms i cognoms als protagonistes de fets que ja s'han oblidat. La premsa també ens serveix per veure com les diferents ideologies interpretaven la realitat, quines eren les seves lluites, les seves propostes, els seus èxits i les seves derrotes.

Per als qui ens ha interessat conèixer de quina manera es van organitzar els moviments populars per fer més suportables les condicions socials de finals del segle XIX i del primer terç del segle XX o, fins i tot, per plantejar alternatives radicals al sistema establert, la premsa conservada en espais com la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona ha estat de gran ajuda. La varietat de publicacions i la riquesa de moltes de les seves cròniques són importantíssimes. Precisament, la desaparició de molta documentació d'abans de la Guerra Civil que hagués estat de gran ajuda per reconstruir aquesta història, com ara els llibres d'actes o els quaderns de comptes, ha fet que la premsa encara agafés més rellevància.

El primer treball que vaig publicar va ser *Miquel Mestre Avinyó i el cooperativisme a Torredembarra (1895-2004)*. La premsa consultada a l'Hemeroteca, entre d'altres espais, em va permetre endinsar-me en les entitats cooperatives i d'ajuda mútua. Un exemple de les dades trobades és la informació sobre un acte realitzat el gener de 1936 al lo-

cal del Centre Republicà Democràtic Federal, al Sabó, per tal d'intentar arribar a l'acord de fusionar totes les entitats d'ajuda mútua que hi havia a la vila.

Més endavant, junt amb el David Morlà vam publicar *El Cafè de Dalt, patrimoni de la Torre*, on fèiem un repàs de la història del cafè del Recreo a través de les associacions que van agafar com a seu social aquest històric local. Gràcies a la premsa conservada vam poder localitzar informacions com un ball públic de la festa major de 1864 o que el 1868 existien dos cafès que acollien balls per les festes i que eren coneguts amb els renom: de "salón de Euterpe" i "salón del cafè de don Juan Arbós", per exemple.

L'article que vaig publicar a *Estudis Altafullencs* número 32 sobre els inicis dels catalanisme del Baix Gaià es van basar amb les informacions localitzades a *Lo Camp de Tarragona, Catalunya Nova, La Veu de Tarragona* i al *Diario de Tarragona*, entre d'altres. Entre les cròniques més generoses cal destacar la portada publicada el 27 d'octubre de 1906 sobre el míting catalanista realitzat a la Riera de Gaià.

Amb el company David Morlà vam publicar *La Veu del Poble. Més de cent anys de tradició coral a Torredembarra*. En aquest treball vam fer un repàs del moviment coral a través d'una entitat nascuda el 1901 i que va passar per diferents etapes fins que va desaparèixer definitivament a principis de la dècada de 1970. De nou la premsa ens va resultar de gran ajuda aportant-nos diferents informacions, com la crònica de l'estrena de La Veu del Poble la vigília de Santa Rosalia de 1901.

La Torredembarra republicana i federal és un llibre que fa un repàs a la història d'un moviment republicà que va assolir totes les victòries a les eleccions municipals des de

1902 fins el 1936. Entre les troballes a la premsa podem destacar que hem pogut datar el primer míting republicà a Torredembarra i a municipis de la vora que va tenir lloc el mes de febrer de 1868.

L'any 2009 vaig publicar la biografia del cooperativista *Miquel Mestre Avinyó*, que va ser president del moviment cooperatiu català i un alt càrrec de la Generalitat Republicana. Gràcies a la premsa tarragonina vaig poder localitzar algunes de les reunions i actes públics on va participar.

Finalment, el 2010 he publicat un llibre de caire antropològic, *Costums i tradicions de Castellvell del Camp, parlen les àvies*, on a partir de diverses entrevistes he pogut

copsar els records, els obllits i les mitificacions del passat en un context de canvi social, polític i econòmic molt gran. La premsa m'ha servit de nou per intentar ordenar esdeveniments molt locals que tot sovint no apareixen als llibres d'història. També m'ha servit per trobar omissions i revisions del passat fetes ara, amb la distància, quan el record tendeix a mitificar el passat.

Així doncs, per tot plegat, pel tracte agradable i professional rebut, voldria agrair a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona la seva tasca i generositat. Felicitats per aquests 25 i per molts anys!

Mercè Toldrà

Coordinadora del Museu del Port de Tarragona

Un any de celebracions culturals a la ciutat

Com la Biblioteca Hemeroteca Municipal, nosaltres, també, estem de celebració aquest any 2010.

El 13 de maig de l'any 2000, el Museu del Port de Tarragona va obrir les portes al públic en un dels antics espais del Moll de Costa destinats a preservar de les inclemències meteorològiques i dels furs les mercaderies transitades. El magatzem del Refugi número 2, de dimensions més grans i amb una arquitectura més industrial que els Tinglados, ubicats a primera línia de mar, va ser l'edifici on es va instal·lar la darrera oferta cultural patrocinada i gestionada per l'Autoritat Portuària de Tarragona i el Centre d'Estudis Marítims i d'Activitats del Port de Tarragona, respectivament, sota la denominació "Moll de Costa".

L'any 1986, com a conseqüència de la necessària transformació de les infraestructures portuàries, que requerien nous molls, més allunyats de la població, amb més calat i més superfície habilitada, es va obrir el Moll de Costa, el moll més proper a la ciutat, a l'ús lúdic i cultural dels taragonins. Aquest fet suposà un canvi important d'activitat. De tasques portuàries i comercials es va passar a una nova denominació: la cultural.

Els antics magatzems portuaris, una vegada recuperats i habilitats, permetien instal·lar i mostrar en el seu interior, espai diàfan i de gran altura, tota mena de propostes lúdico-culturals. Però era evident que en algun d'aquets espais portuaris rehabilitats calia utilitzar-lo per donar a conèixer la pròpia història d'un port que, des que els romans hi desembarcaren –fa més de 2.000 anys–, havia estat vinculat al desenvolupament de la ciutat.

Per tal de mostrar els continguts històrics d'aquest port es va portar a terme un discurs museístic on es destaquen dues parts: una, merament històrica i, per tant, cronològica, i l'altra que presentava les tipologies de ports que podem trobar en àrees costaneres i que a Tarragona, també, s'hi localitzen: un port comercial, un port pesquer i un port esportiu. El desenvolupament del guió va suposar contactar amb entitats culturals locals que ens poguessin aportar documentació sobre fets ocorreguts a la zona portuària i sobre els quals no en tinguéssim referència o objectes representatius dins del fons patrimonial portuari. La necessitat principal es va centrar en el discurs dels àmbits del port medieval i de l'esport. Específicament, requeríem d'imatges que mostressin als futurs visitants del Museu, la línia de costa de la ciutat al segle XIV, on la presència de les infraestructures portuàries tornaven a tenir rellevància. En el fons de la Biblioteca Hemeroteca Municipal hi trobarem els gravats de Van den Wyngaerde, dels quals en vam poder fer una reproducció per tal d'il·lustrar i identificar el perfil costaner i portuari de la Tarragona renaixentista.

En referència al port esportiu, és de tots coneguda la rellevant importància de les regates que a la primera meitat del segle XX es desenvoluparen al port taragoní sota l'organització del Club Nàutic, que va inaugurar la seva primera seu a la dècada dels anys 20, ubicada en aquell moment molt a prop de l'actual edifici del Museu del Port. La magnífica col·lecció de cartells que conserva la Biblioteca Hemeroteca Municipal ens va permetre posar imatge, color i disseny a unes activitats lúdiques destacables de la història esportiva del Reial Club Nàutic de Tarragona.

L'any 2003, amb la inauguració del Far de la Banya com a Museu de Fars i extensió del Museu del Port, es va

plantejar un projecte museogràfic entorn dels senyals marítics, la seva història, destacant-ne els pertanyents a la costa tarragonina. El primer gravat local on hi apareix identificat el fanal del port o far es va localitzar al llogat Gramunt de la Biblioteca Hemeroteca Municipal. Això ens va facilitar poder incorporar aquesta imatge al disseny general de l'espai, i com a fons de tots els plafons es reproduïx la imatge d'aquest gravat, datat l'any 1572 i que presenta en diferents idiomes espais de la ciutat, entre ells el fanal del port, de gran importància i ajuda als vaixells comercials que navegaven per la costa.

Com s'ha dit al principi de l'article, el Museu del Port de Tarragona, també, està d'aniversari. Celebrem el 10è aniversari i, aquesta commemoració, ha estat el motiu d'organitzar una activitat conjunta amb totes les entitats culturals locals dipositàries de patrimoni marítim. **Compartint la mar amb...** presenta als visitants del Museu, cada mes, des del gener de l'any 2010 fins al maig de l'any 2011, és a dir, del 10è a l'11è aniversari, arxius, museus, biblioteques, hemeroteques, sales d'art, etc. que exposen, al Museu,

objectes de les seves col·leccions relacionats amb la mar o el port. Cada institució compta a l'entrada de les seves instal·lacions amb una pancarta on tots els visitants poden conèixer les dates d'exposició, els documents o objectes a exposar, així com la institució prestatària i la seva adreça. En referència a la participació de la Biblioteca Hemeroteca Municipal, aquesta ja ha exposat. Va ser al mes de març passat. Els esbossos dels cartells de les festes de Santa Tecla dels anys 1900 i 1901 han estat els documents prestats per a aquesta col·laboració entre dues institucions culturals que coincideixen en un any de celebracions, i que pel que fa a la Biblioteca Hemeroteca Municipal, arriba ja al 25è aniversari. Ens hem de felicitar per aquest esdeveniment que significa que la tasca desenvolupada és força important i que cada vegada té més presència a la societat. Les eines d'Internet així ho permeten, i el fons de l'Hemeroteca Municipal, amb gran encert, s'ha digitalitzat per poder arribar al màxim nombre d'usuaris. Per molts anys i endavant amb una tasca totalment necessària per als ciutadans, però també per als companys d'entitats culturals.

F. Xavier Tolosana Arriaga

Biblioteca Hemeroteca, una combinació de conceptes i definicions diferents que poden complementar una recerca que ens porti a conclusions diferents de les que en un principi podíem esperar. Estirar un fil de la història sovint ens porta a altres que poden ser l'inici d'un nou camí de recerca.

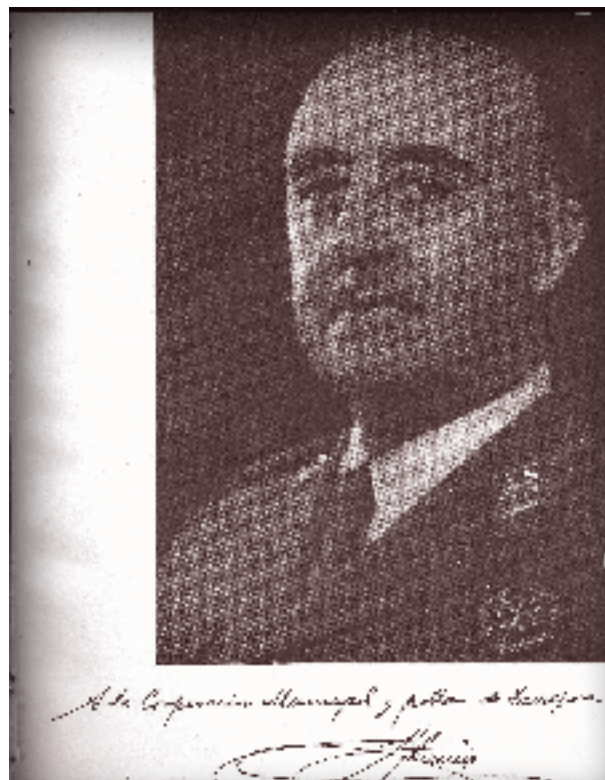
Una recerca històrica es pot fer a través de la bibliografia i els arxius, però també a través dels diaris i revistes que ens aproparan a un temps moltes vegades oblidat, i amb el treball historiogràfic es poden descobrir facetes noves del nostre passat.

Quan estava al tercer any de la Llicenciatura d'Història a l'URV, es va plantejar la possibilitat de fer un treball de recerca sobre els caps d'estat que havien visitat Tarragona. La recomanació principal que em va fer el professor va ser que per iniciar un treball de recerca calia esbrinar si realment hi havia documentació on poder consultar el tema escollit. La Biblioteca Hemeroteca Municipal em va facilitar la consulta del *Diario de Tarragona* i durant les tardes d'algunes setmanes vaig poder esbrinar quins caps d'estat van visitar Tarragona.

Vaig poder descobrir detalls de quan van visitar la nostra ciutat els caps de l'Estat espanyol, on es van allotjar, quina rebuda els va donar la ciutat, amb els cònsols al capdavant d'un poble que amb els gremis festejaven la seva arribada.

És evident que vaig utilitzar altres fonts, sobretot bibliogràfiques, que em van permetre arribar a un passat de la nostra història que es remunta a la visita de Ferran i Isabel com a primers dignataris que es van presentar a la nostra vila.

Les successives visites de caps d'estat espanyols van quedar plasmades en el nostre diari local, i s'hi detalla sovint com va ser la seva rebuda per part del poble. A vegades trobem petites anècdotes que ens fan apropar una mica a la realitat d'un temps passat.

Al 1481 visiten Tarragona Ferran II d'Aragó i Isabel II, que s'instal·len a Casa Balcells (llavors casa de la Cambreria). Isabel estava llavors embarassada de la infanta Maria, que seria, amb el transcurs dels anys, reina de Portugal.

Al 1507, Ferran II i la seva esposa, Germana de Foix, s'aturen al port de Tarragona de camí cap a València (val a dir que a Barcelona hi havia pesta). Foren rebuts a terra sense visitar la ciutat. Ferran II va aprofitar per regalar a Germana una joia d'or feta per un artesà de la ciutat.

Al 1802, visita Tarragona Carles IV, que s'instal·la a Casa Canals i Casa Figuerola, totes dues comunicades per poder encabir el sèquit reial.

Al 1927, visita Tarragona Alfons XIII (que visità la ciutat en total quatre vegades), i com qualsevol tarragoní va anar a tocar ferro. Quan visita el port es troba amb una pancarta que diu “Señor: esta es la muralla de hierro que priva a Tarragona de la plena posesión de su mar y cuya desaparición desea, con vuestra ayuda, conseguir”. Dos projectes, el de l'estació i soterrar les vies del tren, que havien de servir per suprimir el pas a nivell, tenen les simpaties del rei Alfons XIII. Quants reis o caps d'estat han de venir a Tarragona per soterrar les vies del ferrocarril i suprimir el pas a nivell?

Un altre cap d'estat que visita la nostra ciutat és el dictador Francisco Franco, que ho fa cinc cops. La més significativa és la visita del 4 de juny de 1952, quan era alcalde franquista el Sr. Enric Olivé Martínez. En aquesta ocasió el dictador visita la nostra ciutat per presidir les cerimònies de l'enterrament de les despulles reials de la Corona d'Aragó a Poblet. També va inaugurar el pas dels trens directes de Barcelona a Madrid per la nostra ciutat.

Com era habitual es va fer una passejada pels carrers principals així com una recepció a l'Ajuntament, on l'alcalde li va imposar la Medalla d'Or de la ciutat (era la primera vegada que es donava). El clero no va ser menys, i l'Abat General del Cister D. Mateo Quatemberg va imposar al dictador la Medalla d'Or de la Germandat de Benefactors de Santa Maria de Poblet, ajudat per l'Arquebisbe de Tarragona, Monsenyor de Arriba y Castro.

Joan Carles I, rei constitucional, imposat pel dictador, visita la ciutat dos cops, la darrera al 1996, quan la Reina Sofia va entregar a l'alcalde Joan Miquel Nadal el premi Europa Nostra del qual és presidenta d'honor. El premi es concedeix a les ciutats que treballen per al manteniment i la millora del seu patrimoni, en aquest cas per la recuperació del Circ.

Aquestes són les visites d'alguns dels caps d'estat més significatius, dels quals la del dictador Francisco Franco és la que va donar més de si a l'hora d'iniciar una via de recerca diferent i actual.

La concessió de la medalla d'or de la ciutat a Francisco Franco al 1953 (Franco va morir al 1975), va ser la primera d'un total de vuit que els jerarques franquistes locals van concedir fins l'arribada de la democràcia. Al 2003 el grup municipal d'ERC va presentar una moció al Ple demanant que li fos retirada la Medalla d'Or. Un informe del secretari de l'Ajuntament va imposar que perquè fos aprovada la moció havia de ser aprovada per unanimitat. Aprofundint en l'investigació vaig poder constatar que no era necessària la unanimitat, sinó que amb els vots a favor de la majoria n'hi havia prou per retirar-la-hi.

Al 2008 una moció presentada per les Joventuts Socialistes i les Joventuts d'Esquerra Republicana de Catalunya al Ple, permet que es retiri per fi la medalla de la ciutat al dictador. El secretari que va participar i va donar fe de l'acte era el mateix que cinc anys enrere. La resta de jerarques franquistes continuen gaudint d'un honor no merescut que fa que es mantingui una vergonya històrica que caldria resoldre.

La Biblioteca Hemeroteca ha estat un magnífic servei públic per poder situar i contextualitzar totes les situacions de les investigacions realitzades. Ha servit com a referent per poder fer un servei a la ciutat, fent justícia a la recuperació de la nostra història oblidada, en molts casos d'una forma interessada en perjudici del rigor històric. Avui la Biblioteca Hemeroteca és un referent per als historiadors locals, els estudiants universitaris i per al públic en general.

Finalment vull donar les gràcies a les persones que porten el servei, per les facilitats donades a l'hora de treballar amb els diaris i llibres que he hagut de consultar i les orientacions que molt amablement he rebut.

Artur Tomàs

Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

empre hem sentit dir que si vols saber més i conèixer més coses antigues i noves has d'anar a Salamanca. No és necessari, però, sortir de la nostra ciutat. Tenim, per exemple, al carrer Major número 39, un edifici que diuen que va ser l'Antic Ajuntament, on hi trobareu tota classe d'històries antigues i modernes. És la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona.

Allà us rebrà la M. Elena, la directora, que juntament amb la Rosa M. i la Montse formen un conjunt digne d'admirar per la seva simpatia, amabilitat i col·laboració en atendre el públic que constantment hi acut per estudiar fets que es troben als arxius.

Jo personalment he descobert, al diari *Tarragona* del dia 28 d'abril de 1924, la mort del famós Àngel Bru Balart, de qui es diu que va ser el constructor del Teatre Metropol, la qual cosa és sorprenent perquè és el mateix arquitecte Jujol qui signa i rubrica de veritat aquest edifici.

Per si això no fos prou, tenim el cas del mestre i compositor de música Josep Sentís i Porta. Tenia 17 quan va anar a París a aprendre música, i va anar pujant graons amb concerts de piano per tot Europa. Avui Ràdio París encara toca música de Sentís, que va ser el primer a projectar les pel·lícules acompanyades de música.

Durant la retirada de la nostra guerra (1936-1939) tota persona que passava per casa seva li feia un donatiu, en metàl·lic o amb menjar, segons convenia. Però hi ha molts, molts senyors historiadors que no saben que la Gestapo va fer-li un registre, i per aquest motiu, en finalitzar la II Guerra Mundial, l'ambaixada anglesa li va donar una medalla d'agraïment per haver salvat el contraespionatge anglès.

Com a novetat podeu trobar el llibre *Memòries d'un quinto*, que en realitat s'hauria de dir *Jo vaig provocar la retirada de l'exèrcit republicà*. Llibre que de fet és una acta notarial que acredita la retirada dels republicans després d'una petita discussió amb un general rus que em volia afusellar, en la guerra de 1936-1939.

Tot això és un petit exemple del que podeu trobar en aquest arxiu ple de sorpreses, la prova és que hi ha historiadors que en són assidus i hi fan visites diversos dies seguits. Ara el problema radica en el fet que no hi ha prou espai per conservar més papers. És necessari un altre lloc més adient per la quantitat de documentació que hi ha, a la qual li correspon un bon arxiu on pugui conservar-se en millor estat.

Un visitador assidu, Artur Tomàs, que espera que això sigui una bona realitat.

Antoni Tovar Tutusaus

BHMT - 25A

Com a Tarragona és costum...
pujant baixades arribem al capdamunt
i allà, al peu de la Catedral,
trobem l'edifici noble: pati principal,
escalinata de pedra, bell enteixinat,
segon tram d'escales i ja hem arribat
al nostre lloc de recerca estimat,
ampli, net, acollidor i assolellat.
Al costat hi ha el cervell, el cor, l'enteniment...
Té tres noms: Elena, Rosa i Montserrat.
El seu espai és petit però suficient.
Segueix el magatzem del coneixement:
prestatgeries plenes, caixes, tot apilat.
En vint-i-cinc anys s'ha fet petit i s'ha desbordat:
conté tanta informació...
Només gràcies a l'excel·lent col·laboració
podem trobar el document buscat.

No sóc professional, només un trist aprenent.
Les meves dèries: el telèfon i Tarragona.
I si aquí passo una agradable estona,
n'adquireixo un nou coneixement.
Exemples en poden ser
des de la primera vegada
que va fer-se una xerrada
per telèfon a Tarragona, naturalment,
cosa que succeïa a finals dels mil vuit-cents
fins a la guia que el trenta quatre s'entregà
quan la central s'automatitzà.

Vint-i-cinc anys són molts
i molta feina s'ha fet,
però vint-i-cinc anys és molt poc
si mirem el que es pot arribar a fer.
Felicitem el nostre Ajuntament
per allò que el seu dia endegà,
ha mantingut i modernitzat
i fins ha digitalitzat!
Només faltaria l'espai de l'arxiu ampliar.
A tots, doncs, moltes felicitats,
i de manera molt especial
aquest escrit va dedicat
a l'eficient personal.
Per molts anys!

Neus Turu i Forès

Diplomada en Professorat d'EGB;
professora de l'IES Martí i Franquès

*Smells of inkwells rise in
the classroom hush.*

Seamus Heaney

Qualsevol commemoració ens evoca sentiments, ens activa records i ens retorna presències; en definitiva, ens fa reviure amb detall moments que formen part del nostre passat.

El mes de setembre d'aquest any la BHMT (Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona) celebrarà els seus primers 25 anys de vida. L'any 1985 tot un conjunt de materials de consulta documental (publicacions periòdiques, reculls de premsa de temàtica diversa, bibliografia del fons municipal de temàtica o autor local, cartells...) són presentats acuradament i ordenada en tot un seguit d'armaris i prestatgeries que en garanteixin un bon manteniment i una àgil consulta. S'ofereix un espai acollidor dedicat a la cultura i posat a l'abast no només de la població de Tarragona sinó també de tot aquell ciutadà del món amb inquietud d'aprendre, de conèixer, d'investigar.

En els primers anys d'implantació de l'ESO, després d'oportunes gestions i un cop fetes les peticions necessàries a les institucions pertinents, l'IES Antoni de Martí i Franquès acorda amb la BHMT una visita anual per a l'alumnat de segon curs de l'ESO, per tal de realitzar *in situ* les activitats que sobre l'Hemeroteca s'han dissenyat dins el crèdit de síntesi "Tarragona Medieval".

Així, doncs, cada mes de juny i durant tres matins, el personal de la BHMT, dirigit per la Sra. Elena Virgili, rep l'alumnat que té assignada l'activitat aquell dia. Ella és qui s'encarrega personalment de donar-los la benvinguda i de fer totes les presentacions inicials; els ubica en el context

tot explicant-los la història de l'edifici i la distribució actual dels diferents espais.

Seguidament el professorat que acompanya els estudiants ha distribuït a tothom en dos grups per tal de poder diferenciar les tasques, d'agilitzar el treball i de fer-ne un seguiment més acurat. Un dels grups comença per una visita guiada a un calabós. És curiós veure com s'encabeixen tots en un espai tan reduït que fins i tot cal acotjar-se per accedir-hi i com s'entretenen buscant per les parets autèntiques inscripcions (algunes de la Guerra Civil). Passen, després, a una sala on consulten el diari del dia que van néixer; hi cerquen tragèdies i accidents, també alguna bona notícia, necrològiques, esports, publicitat... comenten i comparen amb el company. Els fa una certa impressió, com d'estranyesa, pel que fa a la relació entre un moment puntual vital per a ells (naixement), el pas del temps (ara són adolescents) i un diari a les mans semblant al que llegeixen habitualment.

Mentrestant l'altre grup és a la sala de consulta i lectura, on l'Elena Virgili mostra i comenta els fons documentals i lligats dels quals són dipositaris. Després els parla de la premsa escrita, els ensenya un exemplar del primer diari (1808) i els va explicant un seguit d'incidències relacionades amb la utilització de materials per a la impressió dels textos segons les èpoques i el tractament gràficotextual de les notícies segons el moment sociopolític, la presentació de la publicitat en temps passats, amb l'objectiu d'estimular l'observació de l'objecte en concret comparant-lo amb l'actual.

La directora de l'Heremoteca els va motivant convenientment durant l'exposició, no només per la documentació original que aporta sinó també per la relació cronològica que estableix entre els fets presentats i les edats dels pares i avis de l'alumnat.

Seguidament els treu tot un feix d'esgrogueïts fulls, plens d'anotacions intel·ligibles, que els sorprenen enormement, ja que la seva autoria s'atribueix al científic local Martí i Franquès. Aquest meteoròleg, físic, botànic i químic dóna nom a l'institut des de 1932. Els crida molt l'atenció una presentació i una cal·ligrafia tan característiques; els agrada passar full i gaudeixen del plaer de tenir a les mans autèntiques mostres del seu herbari personal. Per acabar aquest apartat els ensenya un parell de llibres amb fotografies dels solars i l'edifici on estan estudiant ara, en construcció, distribucions interiors, alumnat dels anys setenta... cosa que els engresca i genera molts comentaris.

Finalment queda ja només un aspecte a tractar: l'accés als webs que els poden ser útils per a aquest i d'altres treballs.

Acabada la tasca descrita per uns i altres, cadascun canvia segons li correspon, d'aquesta manera el grup complet d'aquell dia haurà treballat el mateix en finalitzar la sessió matinal.

En tot moment les explicacions resulten planeres i didàctiques, i l'ambient, distès, amigable i motivador; tot això fa que l'alumnat s'interessi, participi i, fins i tot, s'il·lusioni. No és d'estranyar doncs que part d'aquest jovent, després, de més gran, quan hagi de fer alguna recerca, torni a la BHMT... com diu la profesora Jacqueline de Romilly en el seu llibre *El tresor dels sabers oblidats* "és fàcil, tremendament fàcil, influenciar el judici i les reaccions dels joves".

Actualment, un dels principals reptes socials és garantir una formació integral de l'adolescent el més completa possible. Una formació que des d'una àmplia perspectiva inicial els prepari per projectar-se i realitzar-se de manera creativa i prou satisfactòria per a ells dins una societat cada cop més heterogènia i diversa.

Indiscutiblement, tal com remarca el sociolingüista Jesús Tuson, "està naixent un nou model de llengua... les noves tecnologies han plantejat unes condicions de comunicació inèdites". Per tant, més que mai, inculcar el gust per la lectura i l'escriptura al nostre alumnat és un dels objectius bàsics durant l'etapa de l'ESO. Tot el que sigui visites a biblioteques, hemeroteques, centres de documentació i arxius els mostra un gran ventall de possibilitats i els encamina cap a la investigació. El coneixement exhaustiu del suport informàtic juntament amb el contacte del suport paper *in situ* farà que interioritzin una visió de futur, un camp d'acció ampli, un horitzó complet, que s'il·lusionin per la tasca.

Aprofitem doncs aquesta celebració per agrair a la BHMT les atencions rebudes durant aquests cursos i per desitjar-li molts més anys de serveis i col·laboracions, que, com la que aquí s'exposa, ens ajuden a fer més nostres les paraules que cita la catedràtica i directora de la revista *Escola Catalana*, Carme Alcoverro, en un dels seus articles sobre la docència:

«...assumim amb responsabilitat aquest comprimís de servei, procurant que allò que ensenyem, i que aprenen els alumnes, els serveixi i ens serveixi, en el seu i en el nostre desenvolupament intel·lectual, moral i emocional.»

Francesc Valls-Calçada

Peridosita i escriptor

Vivíem a una altra velocitat

Déia un savi que l'eternitat és el temps en moviment, i precisament a Tarragona el factor cronològic es mesura amb el calibre dels segles, acumulats amb dos mil set-cents anys d'història incrustada a les pedres i amarada de Mediterrània.

Des d'aquesta perspectiva, la Biblioteca Hemeroteca Municipal és una adorable criatura. Malgrat complir els vint-i-cinc anys és a la flor de la vida, encara que sigui depositària de la tradició i de la saviesa dels papers de la memòria col·lectiva.

La gent de la meva generació ens ha tocat viure un període fascinant pel que fa als canvis tècnics i científics de la història de la humanitat, especialment pel que fa a les tecnologies de la informació i la comunicació. Durant molts segles les innovacions tecnològiques eren gairebé imperceptibles, i d'una generació a l'altra a penes es notaven gaires diferències. El foc i la roda foren els màxims exponentes tècnics durant centúries. La impremta va significar una revolució que va capgirar el món i va democratitzar el dret a la lectura i l'escriptura, però fins als segles XIX i XX no va començar la progressió geomètrica dels grans invents i descobriments: ràdio, telègraf, penicil·lina...

Antigament, per assimilar una novetat necessitaven tres segles, després tres decennis, ara només tenim tres segons. El fax va agonitzar prematurament en ser destronat pel correu electrònic quan encara molta gent no el tenia coll avall. Avui s'empra d'una manera gairebé residual.

I què té a veure tot això amb la Biblioteca Hemeroteca Municipal? Pacència, que tot arriba. Els meus coetanis han passat del guix a la pantalla digital, de la màquina d'escriure a l'ordinador personal; després va venir Internet, la

telefonía mòbil i tantes altres coses que hem hagut de pair més o menys a gust.

Probablement som la generació que més esforç ha hagut de fer per reciclar-se tecnològicament: als nostres avis no els ha calgut i els nostres fills ja són dels anomenats "nadius digitals", segons l'afortunada expressió de Marc Prensky –la gent que ara ronda la vintena han viscut tot la seva vida amb Internet, connectats a l'ADSL. Precisament per això no tenen gaire paciència ni saben esperar. No són consumidors passius dels continguts, sinó que els creen de forma dinàmica i envien vídeos i fotos que editen i retiquen ells mateixos. Viuen connectats en xarxa i no saben gairebé l'olor que fa la tinta, ignoren aquell frenètic soroll que feien les màquines d'escriure a les oficines o els teletips de les redaccions dels diaris.

Quan em vaig iniciar en el món laboral feiem servir paper pautat per controlar l'extensió dels escrits de premsa, ara sé que fins *aquí* hi ha 441 mots, perquè m'ho diuen automàticament les propietats d'aquest document a l'ordinador; en aquells temps (sembla que parli de fa mil anys i va ser ahir) empràvem llibres i enciclopèdies com a font de documentació o bé per contrastar les notícies. A vegades, si calia descriure quelcom en concret ens desplaçàvem en persona fins a una hemeroteca per comprovar *in situ*, ja sigui sobre paper o en microfilm, aquella informació que buscàvem; jo sovint ho copiava a mà i m'estalviava les fotocòpies, cares i de mala qualitat. Això suposava que no podies córrer: necessitàvem un temps per a una consulta que potser no podríem anar a fer fins passats uns dies. Vivíem a una altra velocitat. Em fascinava l'olor del paper en totes les seves vessants, tipus i gramatges, i encara avui constitueix una font de plaer.

Després, les coses van anar mudant. Ara n'hi ha prou amb escriure un mail a l'atenció de la cap de la Biblioteca Hemeroteca, l'Elena Virgili, encarregant allò que necessites i confiar en la seva amabilitat proverbial i la seva diligència. Professionalment s'ha guanyat molt de temps amb buscadors com Google – això, sempre que hom consulti fonts contrastades –, ja no té el mateix sentit anar a cercar segons quines informacions als diccionaris i a les enciclopèdies... Però pel que sé, la Biblioteca Hemeroteca Municipal ofereix un servei únic que sempre ens serà molt necessari: el fons de publicacions periòdiques i monogràfiques que es conservaven a l'Ajuntament de la ciutat i la biblioteca de contingut tarragoní del notari i bibliòfil Josep Gramunt i

Subiela. També se singularitza per la temàtica i els autors locals. Per tant, és un servei del tot imprescindible que ara té el valor afegit de la digitalització de 46 capçaleres de premsa publicades entre els anys 1808 i 1938 que podem consultar còmodament des del qualsevol lloc.

Us asseguro que és un veritable plaer navegar per Internet i fullejar la premsa d'altres segles escrita a la nostra ciutat i veure Tarragona des de la perspectiva d'un temps que no s'atura mai; la imatge de l'eternitat en moviment que deia Plató. A més és útil per a la feina. Només hi ha un petit problema: l'ordinador no fa aquella olor encisadora del paper i dels llibres que podreu trobar al noble edifici de l'Antic Ajuntament del carrer Major.

Albert Vallvè
"Magí de les Timbales"

L'Hemeroteca. Un conjunt de voluntats

Les col·leccions del notari Gramunt i de l'enginyer Babot han estat en diferents moments el nervi central de l'Hemeroteca Municipal. Gràcies a aquests patricis i a altres donacions que s'han fet, ara tenim una biblioteca específica dedicada a la història de Tarragona. Els funcionaris que molt vocacionalment serveixen a l'Hemeroteca en són en bona mesura copartípeps meritoris. Sense la seva garantia segurament les cessions no s'haurien produït.

He viscut directament la cessió del Llegat Babot. Per l'Elena Virgili coneixia la quantitat de llibres i documents

que el componien. Concretament vam localitzar un llibre d'actes del Col·legi d'Advocats dels últims anys del segle XIX. Els llibres d'actes són un element cabdal per a la història d'una corporació. El Col·legi d'Advocats no tenia seu pròpia i seguia a les successives seus judicials en un rumb atge penós, sense possibilitat de mantenir un arxiu mínimament endreçat. D'aquí la importància del document. La generositat de la família Babot Nel-lo es va posar novament de manifest en accedir a la donació a l'Hemeroteca de la documentació del Col·legi d'Advocats. Amb aquest donatiu s'ha recuperat un buit històric d'una institució ciutadana de vella tradició.

Us encoratjo a continuar aquest esforç; i a les institucions municipals, a prioritzar inversions per a la nostra Hemeroteca.

Quim Vendrell i Moreno

25 Anys, i que siguin molts més

Començo aquestes línies –que no sé si seran moltes o poques– reconeixent la meva ignorància. L'any 2001, amb motiu del 70è aniversari de la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya, havíem de muntar una exposició a Tarragona sobre aquest esdeveniment, i qui feia de comissari de l'exposició, el meu bon amic i bon historiador Josep Sánchez Cervelló, ens va guiar en tot el que podia ser l'element documental d'aquesta exposició. Quan ens va dir que cerquéssim exemplars de *L'Avançada*, la publicació que dirigia Rovira i Virgili, a l'Heremoteca Municipal vaig quedar una mica desconcertat, en veure que la meva ignorància passava pel desconeixement que tenia del que és una de les fonts documentals més importants de la ciutat.

Vam tenir *L'Avançada* i vam poder lluir-la a l'exposició que vam fer al port de Tarragona, gràcies a l'Heremoteca. A partir d'aquí vam recuperar la capçalera d'aquesta publicació, i durant uns anys l'hem tinguda com a referència informativa de l'Esquerra Republicana de Catalunya a Tarragona.

Curiositats de la vida, però, tenim una heremoteca municipal que guarda moltes coses de Rovira i Virgili, i que està situada al carrer Major de la nostra ciutat. Cinquanta metres més avall, aproximadament, direcció a la plaça de la Font, va néixer el tarragoní il·lustre. Possiblement la ciutat, més enllà del nom de la Universitat, poc coneix el que va escriure aquest literat que alhora va fer de polític i que va ser el president del Parlament de Catalunya a l'exili. Poc se'l coneix i poc se'l reconeix.

L'Heremoteca guarda, com deia abans, moltes de les obres i publicacions de Rovira i Virgili, i paga la pena veure

de quina actualitat són el seus articles quan parla de Tarragona, o de Catalunya. Recordo dos articles en concret: un sobre les vies del tren i el que aquestes representen com a mur separador per a la ciutat (escrit als anys 20 del segle passat), i un altre sobre l'Estatut de Catalunya (escrit el 1932, si no recordo malament).

Els temps canvien, i les noves tecnologies ens permeten –o així hauria de ser– la comoditat de cercar la informació sense moure'ns de casa. L'Heremoteca ha començat a digitalitzar els seus fons, i un correu electrònic de l'Elena Virgili –tan amable i professional com sempre– em va fer saber que un seguit de publicacions estaven al nostre abast a través de la pàgina web i el motor de cerca. Només rebre el correu vaig posar-me a cercar el nom d'Enric Deulonder –ara no ve a tomb qui era aquest personatge, però un altre dia, si puc, ho explicaré–, i efectivament, amb sorpresa i alegria, vaig trobar-lo.

Si un nom que a la majoria possiblement no ens sona de res, Enric Deulonder, el trobem cercant-lo a l'Heremoteca, vol dir que bona part de la història de Tarragona la tenim al nostre abast i ben a prop; tant se val si són personatges majors o menors, però els tenim “localitzables” al carrer Major, o si voleu, des de casa.

El nom d'Heremoteca Municipal sona a organisme o institució, però, com sempre, qui fa possible que tot plegat funcioni són les persones que de forma discreta hi treballen dia rere dia i fan realitat que la ciutadania pugui fer ús de manera ràpida i eficient de tot allò que es conserva entre les seves parets.

L'enhorabona, doncs, pel treball que esteu fent, i que per molts anys en puguem gaudir.

Neus Viala

Directora de cinema

estic contenta de poder participar al vostre treball de difusió i commemoració.

El 2004 vaig treballar en la recerca arxivística per escriure el guió del film documental *En guarda l'impacte: la Batalla de l'Ebre*, que he dirigit. El punt de partida d'aquest treball era, en gran part, la recerca sobre el context en què la meua família va viure els anys 1931-1939 i sobre la Batalla de l'Ebre, en què el meu pare va participar.

Nascuda a Tarragona el 1943, seguia tenint mals somnis dels bombardejos sobre la ciutat de Tarragona; recordava el que els meus pares, ja traspassats, m'havien transmès sobre la República, la Guerra Civil i l'exili d'un familiar que durant els anys d'esperança i de guerra havia escrit al *Diari de Tarragona*.

Vaig i vinc de Tolosa del Llenguadoc a Tarragona diverses vegades a l'any i gràcies a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, que em va facilitar la feina, vaig emprendre la consulta dels diaris del període de la meua recerca.

Vaig consultar el treball valuós de Lluís de Salvador per a la veu en off, dues pàgines del *Diari de Tarragona*, però el més important és tot el que vaig aprendre gràcies a la matèria que se'm posà a l'abast i a les converses amb la M. Elena Virgili. Tot l'ambient d'aquella època, que em va motivar a tractar i aprofundir algunes de les idees que es reflecteixen en el documental; la solidaritat de la població de Tarragona amb espanyols d'altres regions i en particular de Madrid, en l'acollida d'evacuats, per exemple; el patiment per manca d'abastiment de matèries d'alimentació primària; els bombardejos de la població civil i la construcció i organització de refugis, i la publicació dels consells de guerra al final de la Guerra Civil.

Em va alegrar en particular que la M. Elena em trobés els articles del meu oncle Francesc Blanch, a qui vaig poder

conèixer un xic més i comprendre el patiment que va representar, tant per a ell com per a tants altres intel·lectuals o gent de tot arreu, l'exili a França.

Les recerques han anat també en doble sentit, ja que he buscat als arxius de França els originals dels documents de Lluís de Salvador, sense, de moment, localitzar-los.

Els avenços en la digitalització permeten avui una recerca més fàcil, podríem dir. Però la comunicació, els intercanvis i la reflexió amb els professionals dels arxius resten com un temps indispensable per a l'investigador, enriquidor del treball del qual tot ciutadà podrà més endavant gaudir. És el que vaig trobar a la BHMT. Gràcies a vosaltres, arxivistes, per haver pogut compartir el coneixement del nostre passat.

Rafael Vidal

Tot va començar un bon dia de l'any 2001, quan l'amic Ramon Giner em va manifestar que li venia de gust escriure un altre llibre –ell ja n'havia publicat un sobre el Trofeu Armangué a la col·lecció de Pau de les Postals, i un altre de les cases-col·legi Teresianes a Tarragona (quina enveja).

Aprofitant que l'any 2004 el nostre passeig més emblemàtic, la Rambla Nova, faria 150 anys, li vaig proposar escriure plegats un llibre sobre aquest tema amb una idea inicial: trobar almenys un fet de cada un dels anys transcorreguts que fes referència a la Rambla, amb el compromís de cercar-los on fos necessari.

Com podeu comprendre, l'única alternativa per conquerir la fita era cercar a través dels diaris de l'època, i ràpidament em vaig posar a treballar. Faltaven 3 anys, però també tenia clar que era molta la feina a desenvolupar per arribar a publicar el llibre per Sant Jordi del 2004.

Vaig haver de llegir tots els diaris des de 1854 fins al 2004. El començament era molt fàcil però al mateix temps difícil, ja que els diaris de l'època tenien 4, o com a màxim, 6 pàgines. Facilitat, doncs, per llegir-los però al mateix temps, dificultats per trobar notícies que fessin referència a la Rambla.

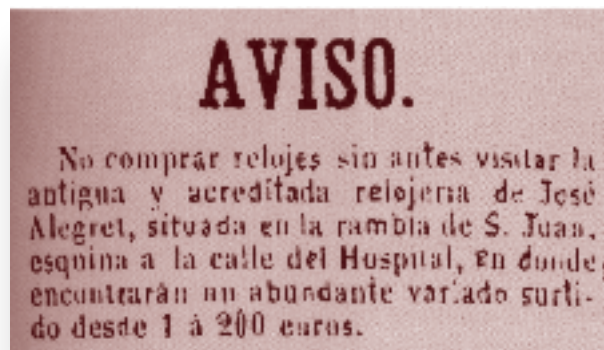
Pel contrari, els últims anys, el volum de pàgines era important (entre 45 i 55), però segons com, també era difícil trobar-hi notícies específiques sobre la Rambla Nova.

Vaig aprofitar per recollir dades que vaig anar trobant sobre la història de la ciutat i dels comerços que hi havia, ja que tenia clar que difícilment tornaria a tindre a les meves mans aquells diaris, i també difícilment me'ls tornaria a llegir un altre cop en la meua vida.

Vaig incorporar a la meua base de dades moltes fites de la ciutat, moltes de desconegudes per mi i altres de les quals havia sentit parlar al meu pare o a l'avi.

Una de les meves primeres troballes, molt sorprenent, va aparèixer al *Diario de Tarragona* del 23 d'agost de 1883: vaig trobar un anunci de venda de rellotges on hi deia “encontrarán un abundante variado surtido desde 1 á 200 euros”.

Tarragona havia estat la primera ciutat a fer servir l'euro, més de 100 anys abans que sortís a Europa! Aquí teniu l'anunci:

Tot plegat era una errada: a l'hora de fer el muntatge de l'anunci es va substituir la “d” de “duros” (cinc pessetes de l'època) per una “e”, i com que els anuncis s'aprofitaven d'un dia per l'altre, van haver de passar 15 dies fins que l'errada fou corregida.

Quan ja vaig arribar a l'època propera al meu naixement, i encara més al temps de la meua joventut, vaig adonar-me que al nostre cervell hi tenim guardats un munt de dades, imatges o records que som capaços de recuperar pel simple fet de llegir una notícia.

Per citar-ne alguns, vaig trobar la sol·licitud de mà dels pares d'en Carles Micó i l'anunci de l'obertura de la perfumeria familiar, que com era lògic vaig fer arribar al Carles.

També recordo amb joia la troballa de la sol·licitud d'obertura de la gelateria italiana del pare del Gabri, amics de casa per la vinculació italiana d'ambdues famílies. Li vaig regalar al Gabri una còpia de l'anunci de l'obertura del negoci que em consta que va emmarcar com a record.

I de sobte, et trobes un comerç ja oblidat que et torna al cap en veure'n l'anunci de la inauguració. Un que recordo és l'anunci d'una bolera, la bolera Tucuman. Era un dels records d'infantesa ja desapareguts; estava situada a la Rambla Nova número 23 i en el seu moment va ser un referent per a la joventut tarragonina de l'època.

Altres encara els tens presents, però t'adones del que hem perdut fent una mica de recorregut per la nostra Rambla. Estic parlant dels edificis de Rambla 1, el Teatre Tarragona, el Teatre Modern (el *Tiburón*), Rambla Nova 30 (en resta la meitat de l'edifici, l'altra meitat se l'endugué la "poca conscienciació de l'alcaldia de torn i l'especulació urbana d'aquella època"), l'hotel Europa.

Si poguéssim tornar enrere no es perdria la uniformitat de la nostra Rambla i fariem desaparèixer uns quants edificis que no mereixen treure el cap a la nostra artèria principal. Per sort almenys un es va reconduir (l'antic edifici de Mobles la Fàbrica).

I què hem de dir dels locals emblemàtics? Per a mi, un per damunt de tots, per senyorial, per grandesa, per decoració, per la seva amplitud i per records d'infantesa (acompanyant el meu avi a l'hora del vermut de tants diumenges). Cada cop que en veig un anunci, un article o una imatge sóc incapaç d'entendre com vam deixar que es perdés, si el

tinguéssim avui en dia seria una de les joies de la ciutat. Fent un tomb per altres capitals podria dir-vos que la majoria conserven algun cafè d'aquella època, però pocs com el nostre Gran Cafè de Tarragona (Rambla Nova 51-53) d'en Josep Cardona.

I llegint i rebuscant vas trobant i retrobant coses perdudes que en un moment o altre van fer-te companyia i que formen part de la teva vida com a tarragoní. I permeteu-me que segueixi referint-me a la meva, a la vostra, Rambla.

Començaré pels números parells, i els meus records i les troballes als diaris així de passada fan referència al Posol, Alfonso V, Cabaña del Tío Tom, Bazar Alemán (0,95), Galerías Comercials, Articles de Pell Fontbona, Radio Bové, Sindicat d'Iniciativa, La Jijonenca, Perfumeria Micó, Teledino Radio, Blancanieves, Forn del Cisne, Bar Sport, Pastisseria Miquel, Sabateria La Mariposa, Firestone i Cafetería Lotus.

I al senars, Franci, Mobles Roger de Lluria, Teatre Tarragona, Bolera Tucuman, Mobles Quer, Casa Lozano, Bar Baviera, Teatre Modern, Bar La Peña, Pastisseria Tuset, Casa Torrents, Pastisseria Arimany, Gran Cafè de Tarragona, Banco Central, Cine Fémina, Granja Clará, Bicicletas Barba, Fotograf Chinchilla i Cafetería Xaloc.

Evidentment estic fent referència de memòria als meus records que vaig anant trobant-me a les pàgines dels diaris llegits; ja sé que cada persona en particular en tindrà d'altres.

Totes aquestes petites històries es van fondre les unes amb les altres fins a arribar a convertir-se en el llibre *La*

Rambla de Tarragona, un passeig al llarg del temps. 1854-2004.

La feina ja estava feta i va ser la M. Elena qui va fer l'acte de presentació de la "criatura" al Teatre Metropol de la nostra ciutat un 21 d'abril de l'any 2004 a les 19.30 hores. Al segon paràgraf de la presentació va fer un incís dient: "volia dir que aquest cop no han estat clients de l'hemeroteca municipal, han anat a la competència".

Arribats a aquest punt jo també vull fer un incís, el motiu d'escollir la competència era una simple qüestió de proximitat i d'horis, però també recordo que vaig haver de demanar la col·laboració de la M. Elena per consultar alguns diaris a l'Hemeroteca Municipal perquè a la "competència" no els tenien tots.

Aquesta és la meua petita història dels retrobaments fets a través de les pàgines dels diaris de l'època.

Gran Cafè de Tarragona

Antoni Vives Reus

Professor del Centre d'Ensenyament Superior
Alberta Giménez

Els materials turístics de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

L'estudi i l'anàlisi del turisme és un tema apassionant i en certa manera novedós al qual cal dedicar esforços. No debades, la indústria turística ha adquirit un pes fonamental a partir de la segona meitat del segle XX i ha esdevingut un dels principals elements de canvi de la societat contemporània actual.

Cada vegada més coneixem nous estudis turístics que ens apropen a diferents anàlisis sectorials, segons el meu parer, la dimensió social i cultural ha estat sovint una de les més oblidades des del punt de vista històric.

Les raons que expliquen que em decidís a analitzar la història del turisme a Tarragona són diverses. D'una banda perquè complementava un dels meus treballs anteriors, la *Història del Foment del Turisme de Mallorca (1905-2005)*, una entitat semblant a la tarragonina però amb una evolució diferent, i, de l'altra, perquè em vaig decidir a fer el doctorat en Estudis Culturals Mediterranis a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, dirigit pel Dr. Enric Olivé Serret, dins el qual hi havia una línia docent i d'investigació d'història del turisme mediterrani encapçalada pel Dr. Sebastià Serra Busquets de la Universitat de les Illes Balears.

Aquests són els motius que em portaren a investigar la història del turisme a Tarragona durant els segles XX i XXI. A partir de l'elaboració de la meua tesi doctoral, que du per títol "La societat civil davant el turisme. Història del Sindicat d'Iniciativa i Turisme de Tarragona (1910-2010)", he pogut

retratar els fets, les passes i sobretot les persones que decidiren impulsar aquesta alternativa econòmica i social. Un darrer segle d'iniciatives públiques i privades que contribuïren a fomentar el turisme a Tarragona.

En aquest sentit, s'ha de dir que el Sindicat d'Iniciativa i Turisme de Tarragona és una associació que es va crear el 1910 amb l'objectiu de promoure el turisme a Tarragona. Des dels seus orígens i fins a l'actualitat ha passat per diferents etapes històriques, però sempre ha tengut cura d'organitzar tot un conjunt d'iniciatives destinades a fomentar la indústria turística. Per això ha editat un gran nombre de fulletons, cartells, guies o àlbums fotogràfics, materials que han difós el nom i la imatge de Tarragona.

La preocupació del Sindicat per unes infraestructures i uns transports que facilitassin els desplaçaments dels visitants també ha estat una línia de prioritat per al SIT. També ha organitzat un gran nombre de fires, exposicions i congressos encaminats a difondre el tema turístic. El patrimoni arqueològic, historicoartístic i natural han estat utilitzats per desenvolupar un turisme cultural. El foment de l'excursionisme, les festes i tradicions locals han estat una altra via de treball del SIT per aconseguir els seus objectius.

Lògicament, historiar una associació centenària com el Sindicat d'Iniciativa ha requerit consultar i utilitzar una documentació molt diversa. En primer lloc, voldria destacar els materials que conformen el seu arxiu privat, és a dir, tota una documentació de gran vàlua que principalment són els llibres d'actes de la junta directiva. En segon terme, la consulta de l'Arxiu del Govern Civil de Tarragona, dipositat actualment a l'Arxiu Històric de Tarragona, que ha estat útil per tal d'esbrinar les notícies que tenia Governació de l'entitat. A més a més, també s'ha pogut treballar amb la documentació existent a l'Arxiu Històric de la Diputació

Provincial de Tarragona, i des del 1991 fins a l'actualitat amb el *Butlletí del Sindicat d'Iniciativa i Turisme de Tarragona*, una publicació semestral que recull les principals activitats de l'entitat i que ha esdevingut un mitjà de difusió dels seus membres i col·laboradors.

Totes aquestes anteriors fonts i arxius han estat fonamentals per poder dur endavant la investigació. Ara bé, aquest treball no hagués quedat arrodonit sense acudir a la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona –BHMT. Les raons són diverses. Evidentment, la consulta de les seves obres bibliogràfiques i ús de la seva hemeroteca ha permès ampliar determinats temes de la recerca.

També s'ha dir que ha estat fonamental aconseguir tot un conjunt de materials turístics dipositats a la BHMT. I és que no s'hagués pogut investigar la història d'aquesta associació turística centenària de Tarragona sense conèixer-ne la producció editorial i els materials de promoció turística (fulletons, cartells, guies, àlbums fotogràfics...), i a la vegada poder comparar-los amb altres que perseguien el mateix objectiu: donar a conèixer Tarragona.

En aquest darrer sentit, he de dir que ha estat fonamental la consulta del llegat de Carles Babot Boixeda, un patrimoni bibliogràfic i documental que es troba perfectament recollit i publicat a partir d'una de les publicacions de la BHMT. Aquest fons, que recull un gran nombre de publicacions i materials de Tarragona, ha resultat de gran interès perquè conserva algunes peces excepcionals, difícils de localitzar i gairebé úniques. De tots els materials que he pogut consultar d'aquest fons en destacaria els relacionats amb els llibres de viatgers dels segles XVIII i XIX, així com les guies turístiques dels segles XIX i XX.

Finalment, tampoc puc deixar de banda el gran ús que he fet dels arxius gràfics digitalitzats per la mateixa BHMT,

que es troben penjats en xarxa i que poden ser consultats a través del corresponent portal web. Així, s'ha d'assenyalar la col·lecció de fulletons i programes turístics de la Setmana Santa, ja que analitzant-los es pot traçar un recorregut visual de la imatge turística i de la informació que es volia transmetre al visitant.

Per tot això, pens que és un motiu de satisfacció que la BHMT compleixi el seu primer quart de segle i a la vegada segueixi treballant en pro de la investigació, la cultura i la difusió del coneixement, premisses que ens ajuden a conèixer les nostres arrels i, el que és més important, la nostra identitat.

L'any 1985 es va inaugurar la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona a les golfes del recentment restaurat edifici de l'Antic Ajuntament. Vint-i-cinc anys després hem pensat que la millor manera de commemorar-ho era donant veu als investigadors que dia a dia han consultat els fons que aquí es custodien.

El llibre que teniu a les mans recull 107 col·laboracions de persones que en algun moment d'aquest quart de segle han estat vinculades a la BHMT. Ens ofereixen un ampli ventall d'articles en què cadascú explica la seva particular relació amb els fons que integren el patrimoni de la ciutat de Tarragona aquí conservat. La diversitat de temes tractats constitueix una mostra d'aquesta riquesa documental. Hi trobem articles històrics, arqueològics, de temàtica folklòrica, monumental i artística. El període cronològic és ampli; abasta des de les primeres publicacions que es conserven del segle XVI fins a la més recent actualitat. L'accés a la premsa digitalitzada a través d'Internet ha facilitat la utilització dels fons hemerogràfics antics i està donant resultats molt satisfactoris.

Una part molt important del fons de la BHMT prové de donacions de ciutadans que han confiat en l'Ajuntament com a dipositari de les seves col·leccions de llibres i diaris. Volem que aquest llibre serveixi per donar a conèixer el ric patrimoni documental que custodia la BHMT, a través dels qui l'han utilitzat i també, i molt especialment, per mostrar l'agraïment als qui han volgut confiar els seus tresors perquè els posés-sim a disposició de tota la ciutadania.

ISBN 978-84-92839-81-0

9 788492 839810